

LA RENAISSANCE

REVISTA CATALANA

ANY X.

TOMO 2.

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ

Carrer de Xuclá, 13, baixos.

BARCELONA.

Léon Serris del.

GOMEZ & Co

LA RENAIXENSA

TAULA

	<u>Pág.</u>		<u>P á g</u>
A. P.		BALAGUER Y MERINO, ANDREU.	
Bibliografia.	449	Un episodi autèntich de la última malaltia de En Pau Clarís.	407
AGUILÓ Y FUSTER, MARIAN.		BARALLAT Y FALGUERA, CELESTÍ.	
La cayguda de la fulla. . . .	373	Sant Aleix sota la escala . . .	457
ALFONSO, LIUÍS.		BARTRINA, JOAQUIM M. ^a	
Anch' io.	158	May més.	141
AMER, MIQUEL VICTORIÁ.		BOTER DALMASES, FRANCESCH DE.	
A la bellesa.	186	Qüento fantástich.	362
AULÉSTIA Y PIJOAN, ANTONI		CONGRES CATALANISTA.	
Bibliografia.	291	Bases.	201
B. Y M., A.		FARNÉS, SEBASTIÁ.	
Bibliografia.	448	L' estreno.	414
BALAGUER, VÍCTOR.		FAYOS, FRANCESCH.	
Discurs pronunciat en Va- lencia als 29 de Juliol de 1880, ab motiu dels Jochs Florals que celebrá lo Rat Penat, Societat de ama- dors de las glorias de Va- lencia y son antich realme	57	Lo que fa la gana	272
Discurs pronunciat la nit del 29 de Juliol de 1880 en los Jochs Florals de Va- lencia, contestant al del Sr. D. Teodor Llorente. . .	153	GUIMERA, ANGEL.	
Lo monastir de Piedra. . . .	425	Cant de bressol.	325
		IRANZO Y SIMON, VÍCTOR.	
		A la memoria dels socis funfadors de la escola de Artesans.	142

La Renaixensa

	Pág.		Pág.
MALUQUER VILADOT, JOAN.		PENYA D' AMER, VICTORIA.	
Aborígens catalans.	13, 31	A mes filles.	87
MARSILLACH, JOAQUIM.		PERPINYA, JOAN.	
Arrigo Boito y son Mefistó- fele.	385	Lo bon company.	442
MARTÍ Y FOLGUERA, JOSEPH.		Cansó de bosch.	492
Lo treball.	410	PICÓ Y CAMPAMAR, RAMON.	
MASFERRER Y ARQUIMBAU, F. DE P.		La primavera.	41
Bibliografia.	331	¡Pobret!	41
Lo dia dos de Novembre.	430	PIERA Y TOSSETTI, VICENS.	
MASRIERA Y COLOMER ARTHUR.		¡Egara!	327
Lo Mitxer.	288	PIROZZINI Y MARTÍ CARLES.	
MATHEU, FRANCESCH.		Secció de belles Arts. 45, 97, 145, 193, 339, 377, 417, 443	
Brindis.	375	PONS Y MASSAVEU, JOAN.	
MISTRAL FREDERICH.		Mitxa-Galta.	216, 277, 305
Carta á D. Víctor Balaguer.	204	PUIGGARÍ JOSEPH.	
MOLINS Y SIRERA, ANTONI.		Bibliografia.	249
María en Montserrat.	90	RIBOT Y SERRA, MANEL.	
NAVARRO, FELIP DENICI.		¡Tant me fá!	43
Bibliografia	465, 481	RIERA Y BERTRAN, JOAQUIM.	
OBRADOR BENNASSAR, MATEU.		Teatro Principal.	321
Apuntacions y mostres de poesia popular mallor- quina	111, 166, 207	Las estrellas avisadas.	463
OLLER, JOSEPH M. ^a		ROURE, CONRAT.	
En la tomba d' un héroe.	248	Discurs pronunciat en la fes- ta de la distribució de pre- mis del Certámen de «L' Aranya».	105
OLLER Y MORAGAS, NARCÍS.		Plany.	287
Un qüento d' En Bartrina.	297	SANPERE Y MIQUEL, SALVADOR.	
P.		Orígens y fonts de la nació catalana.	1
Bibliografia.	451, 452	SARDÁ JOAN.	
		Joaquim M. ^a Bartrina.	130

Taula

	Pág.		Pág.
Un altre qüento d' En Bar-		UBACH Y VINYETA, FRANCESCH.	
trina.	404	La cristiana de la Zàidia.	235
SUNYOL, ESTEVE.		VALLS Y VICENS, AGUSTÍ.	
Giulio Cesare	28	Tardor.	491
Puigmal.	117, 176	VALLS Y VICENS, JOSEPH M. ^a	
T.		May!	441
Teatres.	445	VERDÚ, JOSEPH.	
THOS Y CODINA, TERENCI.		La cansó del manyá.	189
Bells recorts.. . . .	39	Duas llágrimas.	435
TOBELLÀ, FRANCISCO X.		VIDAL Y VALENCIANO, GAYETÀ.	
La llum	350, 395	L' Aduana de Barcelona y	
TORRAS, CÉSAR AUGUST.		lo Cercle de la Unió mer-	
Exploració del Sud-Est y del		cantil.	345
Sud del Nethou y ascen-		X.	
sions al pich Occidental		Bibliografia.	475
de la Maladetta y el pich		Z.	
des Tepêtes en l' Agost de		Bibliografia.	476
1877, per lo Comte Henry			
Russell.	257		

ORIGENS Y FONTS
DE LA
NACIÓ CATALANA
PART HISTÓRICA

CAP. V.

RENAIXEMENT É IDEA DEL POBLE CATALÁ
EN LO SIGLÈ IX —

(Acabament.)

RA be, ¿cóm se compagina lo tot es frank ab lo tot es gótic de la nostre demostració? Y, si tot es frank, ¿qué significa la revindicació constant de la lley gòthica y la seva conservació y primacia des lo sigle xi á migans del xiii? virtualitat que creyém haber demostrat de una manera incuestionable.

Puig ja que tot es frank, qui coneix, qui ha presentat un sol document per lo qual se acrediti que tal ó qual qüestió se ha resolt segons la lley franka?

Nosaltres havem buscat lo mateix en las coleccions diplomáticas de los de San Maure, com en las de Baluzi y Marca las provas de aquesta costum y lley franka que

es la costum y lley dels Catalans al renaixer la seva nacionalitat, y sols havem trovat que, en lo plácit de Narbona de 933, se sentenciá ab arreglo á la lley franka ó salika al comte Pons que detentava uns bens de la iglesia narbonesa. Y encara, ¿per qué? Perqué interrogat lo comte perqué digués conforme á quina lley vivia—*interrogaverunt ipso comite supradicto qualem legem vivebat*—se nega á contestar. Allavors, lo Jurat, lo sentenciá conforme á la lley del Estat, qu' era la lley sálika, y ab tanta major rahó, per quant lo comte y marqués de Pons, era un personatge oficial.

Lo Tribunal, ó be perqué se tractava de un negoci ó negocis eclesiástichs, ó be perqué los romans estaban en majoria en Narbona, lo componguéren 18 jutxes, anomenats per lo següent ordre en lo document oficial: «Tres jutjes y un sayó goths, onze jutjes romans y tres de sáliks.» Resulta de la enumeració una confessió notable, tal es la de que lo jutje principal ó lo que entenia en la causa era un goth, puig que lo sayó ho era. Además la importancia del element frank, y no s' olvidi que parlem de Narbona, ho diu prou be l' ordre gerárquich en que venen los seus jutjes ¹.

Un altre document se trova en la colecció dels Maurins, y es una donació del comte Bernat de Magalona—any 985—en la qual declara que éssent la seva lley la franka, fa en virtut d' ella y segons ella la dita donació; y ja no havem trovat cap mes indici.

¿Y de lo dit s' en pot treure qu' en Cathalunya tot es frank? Y encara, ¿qui ha trovat dintre de los termens de la Catalunya històrica, fins avuy, un sol document que acrediti, encara que sigue de una manera tan lleugera com per los casos citats de la narbonesa, l' us de la lley sálika?

Ara donchs, per acabar de una vegada, donarém una prova definitiva de la universalitat de la lley gòtica, per

¹ *Histoire générale du Langüedoc*.—Document, LVI.

las sentencias y donacions dels *plácitos* avants citats, y aixís veurem com las lleys góticas se aplicavan á cuestiones que afectavan á la propietat, á la persona, á la familia;—com lo plet entre lo comte Miró Guillelm y la seva mare sobre la herencia paterna; la donació feta per lo marit á la seva dona un any després del matrimoni conforme l'autorisa la ley gótica; també la donació del comte Raimundo á la seva muller Valentía; la compra per Arnal Miró de Tost de lo Castell de Sordano al comte de Urgell, puig lo expectaba per successió del comte Borrell, y á la comtesa per *suum decimum*, qu' era cert dret que corresponia á las donas en los bens dels marits segons las lleys góticas ¹; y per últim lo cas de la ingenuitat de Llorens guanyada per prescripció de temps conforme lo establert per lo códich visigot.

¿Ahont es, donchs aqueixa legislació franka de la qual no savem trobar lo rastre? En épocas molt posteriors á la del renaixement de la nacionalitat catalana nos seria fácil senyalar la seva influencia, mes per lo que fá als primers sigles de la nostra historia dirém, que quant tota la diligencia del bisbe Marca per trovar documents que probessen la extensió y domini frank en Catalunya, no li dona cap resultat, proba, y bona proba tenim, donchs, de que no hi ha que buscarhi res frank en los orígens ó en las fonts de la nostra nacionalitat.

Mes diu també lo senyor Escosura y Hevia ab aprobació de la *Real Academia de la Historia*, que nostre dret consuetudinari es igualment frank.

Aquí hi ha que distingir épocas, y encara qu' en totas ellas l' error del senyor Escosura y Hevia siga manifest, per major claretat las considerarem per separat.

¿Qué es lo que sabem del dret consuetudinari del temps goth? Per molts fins será cosa nova aixó de que los goths tinguessin un dret consuetudinari al costat del gran *Llibre dels Jutjes*, mes per tréurels de dubtes contestará

¹ Monfar.—*Historia de los Condes de Urgel*.—Tomo I, cap. XLVIII, pág. 321.—Tomo IX de la *Coleccion de documentos inéditos de la Corona de Aragon*.

San Isidoro de Sevilla per nosaltres : *Mos vero est vetustate probata consuetudo sive lex non scripta* ¹.

Mes per desgracia tenim molt escassas novas del dret no escrit dels goths, pero aixís y tot las pocas que tenim son de gran importancia.

La ley visigótica, per exemple, millorá las condiciones dels fills nascuts de matrimoni entre esclaus y llibres, puig deya que 'l fill seguia sempre la condició del pare. Y sobre aquest punt Sant Isidoro nos diu, que de son temps se havia introduhit la *costum*, presa del dret canónich, de que 'l fill seguia la condició mes favorable, axís fos la del pare com la de la mare ².

Donchs bé, si hi ha un dret consuetudinari goth, ¿en la época de la reconquesta que se 'n fá de la *costum* gòtica? ¿Persisteix? ¿Se crea un dret consuetudinari nou baix la dominació dels alarbs? Mes, es clar que la *costum* feta per los serrahins sols per los serrahins podia tenir forsa de ley.

Que lo dret consuetudinari goth persisti, ho veyem en lo testimoni menys irrecusable de quants se podrian y podriam aportar. Carles lo *pelat* en la *constitució* per los habitants de Tarrasa y Barcelona, que fou extensiva per tots los catalans, parla de las antigüas *costums*, y prohibeix terminantment que cap Comte vagi en contra d'ellas — *secundum antiquam consuetudinem neque comes ille aut succedores ejus hoc in consuetudinem venire præsument* ³.

Está clar que las *costums* á que se refereix la *Capitular* prenomenada—de 844—son las *costums* gòticas, puig si fossen las *costums* frankas, ó encara las introduhidas ab la vinguda dels Alarbs no se las hi podria haber donat, ab propietat, lo títol de *antiguas*.

La segona época, es dir, la que comensa ab la reconquista de Barcelona y acaba ab la recopilació dels *Usat-*

¹ *Etimologías*, lib. 2, cap. X, lib. V, cap. III.

² *Caus.* XXXII, quart IV.—*Caus.* XV, sive ult.

³ *Capitularia Regem Francorum*.—Baluzi, t. II, pág. 17.

ges, es dir, ab la primera recopilació del nostre dret consuetudinari, fuig de nostre cuadro, puig sols nos en podrem ocupar lo dia que estudiem la *marcha, desarrollo, fi y esperansas de la nació catalana*, mes algo havem dit ja citant los *Usatges* dels quals admeten los senyors Marichalar y Manrique que 's tingan por una reunion «de fragmentos de leyes góticas observadas en Cataluña antes de «la invasion de los sarracenos con las máximas del gobierno feudal »;» á lo que afegirem nosaltres, de fragmentens gòtichs, axís de lleys escrites com de usos y costums.

Ja está dit, donchs, que menys podem ocuparnos de la tercera época del nostre dret consuetudinari qu' es la que va dels *Usatges* á las *costums de Catalunya* y á la recopilació d' En Pere Albert, á mitjans del sigle xiii.

¿Nos será ara difícil respondre á la resolta afirmació del senyor Escosura y Hevia «de que para la averiguacion de los delitos se adoptaron las pruebas vulgares »desconocidas en las leyes godas,»—per lo tant frankas— «como el juramento, la batalla, el agua caliente?»

Portats nosaltres de la idea de que lo dret consuetudinari dels goths no morí en lo Guadalete, y lo qu' es mes, que 's restaura ab la ley gòtica quant la restauració de la Patria ó de la nacionalitat catalana, havem buscat en la ley escrita y en la ley no escrita dels gots aqueixas probas vulgars, acusadoras de la font franka que omplí la nostre nacionalitat.

Axís malgrat la doble autoritat del senyor Escosura y Hevia, y de la *Academia de la Historia*, havem cregut convenient llegir de nou *Lo llibre dels Jutjes*, lo qual nos ha donat las *lleys 20; 5 y 9*; dels *llib. I y II, tit. II*, per las que veyem admesa la *prova per jurament*.—Y á major abundament tenim la *ley 20 del tit. I del llibre II*, que dispensa al jutge prevaricador de las cruels penas en que ve incurs si prova que per ignorancia ha jutjat mal, y per aquest cas tan grave, y que tan importa á la recta y bona

administració de la Justícia, se rebia la prova per Jurament — La *lley 5 del tit. II* del dit llibre, diu encara, que quant las provas aduhidas en un litigi per una y altra part no semblin prou convincents al jutje, l'acusat podrà disculparse per jurament, y l'acusador declarada falsa la acusació en virtut del dit jurament vindrá condemnat á pagar al acusat cinch sous de or de multa.—Y encara mes la *lley 9* del mateix *títol y llibre* diu: «que los esclaus encarregats dels bens dels seus amos que intentin processos als homens llibres, y no probin la acusació, lo llibre se disculpará per jurament, y l'esclau será condempnat á pagarli lo que hagués hagut de pagar lo llibre cas de haber sigut declarat culpable.—Y com no creyem indispensable continuar citant detalladament los casos en que s'admet per la legislació gòtica la prova per jurament, paig quant no 'n coneixessem d'altres n'hi hauria prou ab los citats, pera demostrar quant á la lleugera se fan y admeten afirmacions històriques de tanta gravetat. direm per los qui vulgan estudiar lo dit punt que consultin las *lleys 31 del tit. IV, del llib. V; 5 del tit. V del llibre VI* que per la seva importancia escepcional resumirem dihent: «qui, volguent aquietar una baralla mata á altre sens voler, se disculpará per jurament:» y, per últim las *lleys 12 del mateix tit. y llib.* que 'l que acabem de anomenar; la *1 y 15 de los tit. II y III del llib VIII*, y las *lleys 4, 8 y 14 del tit. I del llib IX*; y ab aixó no estem encara segurs de haber donat ab tots los cassos en que se admítia per la lley gòtica la prova per jurament.

Respecte á lo Juy de Deu, desafío ó batalla, lo *Llibre dels Jutjes* no 'n diu paraula, es cert, y en veritat sembla que n'hi hauria de haber prou ab lo seu silenci per negar la dita *ordalia* per lo poble visigot, á pesar de estar en us entre tots los altres pobles germànichs, exceptuant, ¡quí ho diria! lo poble frank-sálik de qui se diu que nosaltres la havem presa ¹.

¹ Davoud Oghlou.—*Histoire de la legislation des anciens germains*. — Lo campus ó desafio, es comú á todas las tribus germánicas, exceptuant los franks-sáliks, ... *Vol. I, LXXXVIII*.

Mes un celeberrim autor de dret francés, Mr. Laferrier, ilustra lo punt en qüestió, puig diu que la ordalia de lo Juy de Deu, no se trova en las lleys visigóthicas, que per lo tant no 's pot dir que fos propia del poble goth, empero y aixó es per nosaltres lo interessant, «per lo que fa als goths de la Septimania la prova per batalla era atmesa, y al efecte porta los testimonis de Casiodoro, *Varia IX, 14. Athalaricus rex*, ahont se diu que escrigué á últims del sigle iv, lo rey Ahalarico al comte Gildias en Sicilia dihentli, «que s' aumentaria la gloria dels Goths, molt mes si se pledajes menys; empero, li diu, «defenseu per las «armas lo vostre dret, mes sufriu que los romans don- «guin fi als seus plets per las lleys ¹.»

Empero un altre testimoni mes dèscisiu pot presentarse, lo fet á que fem alusió es lo tant conegut desafió del comte Bera de Barcelona ab lo noble goth Senila, lo qual tingué lloch, y á caball segons la *costum góthica*, y aixó ho diu un contemporáneo, com se pot veure en Duchéne ².

No era, donchs, la prova per batalla de dret escrit, mes ho era de dret consuetudinari. Encara nos queda per examinar la prova vulgar de la aygua freda ó calenta desco-

¹ Laferriere — *Histoire du droit français*.—Vol. III, pág. 229.

² In palatio quoque Bera comes barcinonensis quum impeteretur a quodam vocato Senila, et infidelitatis arqueretur, cum eodem secundum legem propria, ut pote quia utosque Gothius erat, equestri prelio congressus est, et victus.

Duchene—*Historia francorum scriptores*, etc.—T. II, pl. 300 y 301.

Mes detalls sobre lo dit desafió se trovan encara en lo poema de Nigello, vegis, *Ermoldi Nigelli. Cármen elegiacum*, col. 58, 59 y 60; *Muratori, Rerum italicarum scriptores*.—T. II. Pars II, ahont novament se fa constar que s' bateren á caball per ser propia manera dels goths,

More tamen nostro liceat usidere caballum.

Venint ara al cas del comte de Ampurias ab la comtesa Ermesindis de Barcelona á la que desafiá en 1010, ¿qué veyem? Que la comtesa refusa la batalla, y apela á las lleys, y aixó prova que lo desafió era de costum y no de dret, puig si en aquell temps haguessen sigut promulgats los *Usatges* que per certs cassos *fan obligatori lo desafió*, la comtesa no hauria pogut refusar la dita prova. Los senyors Marichalar y Manrique van donchs molt equivocats citant lo dit cas com prova de la influencia franka, ó de la costum franka.

Ab tots aquestos antecedents lo desafió del comte de Barcelona Berenguer Ramon ab lo veguer Castellet «no demuestra la amalgama de la ley goda con la costumbre franka que permite el duelo» com diu En A. de Bofarull.—*Historia crítica de Cataluña. Tom. II, p. 439, col. 1.ª* sino la costum góthica, elevada á ley per los *Usatges*, y observada per lo jefe del Estat.

neguda per los goths segons l' autor del *Juhi crítich del feudalisme espanyol*. Aquesta vegada, lo despullat Códich dels Visigoths torna á pendre la paraula y nos dona á coneixer la *ley 3. de lo Titol I del llibre VI* que diu aixís, copiada de lo text oficial: «Si alguna demanda es que «vala CCC sueldos, establecemos assi que maguer que la «demanda es pequenna aquel que es acusado sea trahido «ántel juez, e sea constrinuido cuemo manda *la ley caldaria*. E si el fecho fuese manifesto, el sices mande tormentar; e si lo confessar, faga enmienda como manda la «ley de susa, e si se per pagar segund cuemo manda *la ley caldaria*, el que lo acusó non debe aver nenguna pena. E otro si mandamos guardar de las personas que «son aduchas en testimonio, que son sospechosas ¹.»

La *ley caldaria* — *per calera* dihuen los *Usatges* — á que fa referencia una y altre vegada la *ley* prenomenada, seria de dret consuetudinari, de us y costum, puig no se trova en cap part del *Llibre dels Jutjes*, y aquí tenim una nova prova de la gran importancia que s' ha de donar á la costum gòtica qu' en part se pot estudiar en las *Formulae visigothorum* que doná á coneixer en Rozière, y que després han publicat corretgidas los senyors Marichalar y Manrique, en lo tomo segon de la seva *Historia de la legislacion*.

De l' *ordalia* de l'a ygua freda res n' havem sapigut averiguar: tal vegada los goths no la coneixeren; mes nos sembla que es mes temerari negarho que afirmarho, ¿puig si admetian la prova per caldera, qu' era lo mes, no havian de rebre la prova per aygua freda que era lo menys?

Veyam ara si tenen major consistencia las probas de la nostra afrancesada nacionalitat, tant per lo menut recullidas, per lo que sembla ², per lo senyor Escosura y Hevia, y que encara no havem examinat.

¹ En lo text llatí, la *ley* copiada se trova en lo *Llib. II, tit. I, ley 32*.

² Hem dit, «per lo que sembla» puig la síntesis dada per lo senyor Escosura y Hevia lluny d' esser original ó filla dels seus estudis, no es mes que una reproducció de lo que digué Villanueva en lo Tomo VI, plana 39 del seu *Viaje literario á las igle-*

Que las escripturas se calendaren per los anys de reinat dels reys Franks, cosa certa fins lo any 1180, en que mana lo concili Terraconense que se calendesen per l'era de la Nativitat.

«Sin la confirmacion de los Reyes francos no se consideraban seguros los heredamientos y posesiones, y al efecto se procuraba obtener de ellos los privilegios ó *præcepta* de confirmacion.»—Passem per lo dit, aixó es, per lo absolut de la afirmació en gracia de que d' ésser cert, acaba la costum en lo últim ters del sigle x, que 's quan Catalunya se fá independenta de nom y de fet.

En lo que no hi ha *pero* es en lo de haber acceptat la lletra francesa deixant á recó la gòtica; mes de aquet fet no sabem quina proba se 'n pot tirar, puig, si es la del nostre afrancesament, ¡no es res lo que dirán los historiadors de aquí á deu sigles de la influencia inglesa, al veure que tota Europa ha acceptat la lletra inglesa!

¿Qué 'ls catalans estaban en contacte ab los francesos? ¿com nó, si son y eran fins un cert punt los nostres vehins?

Que los comtes de Barcelona anavan ab frecuencia á terra de França.—Aixó es cert, si es que s' ha volgut dir, á l' altre part dels Pirineos, mes si se tracta de la França propiament dita, no ne sabem res, ni quants han escrit la seva historia ne han sapigut cosa major.

¿Qué los nostres comtes se casaban ab francesas! Lo cert, es, que casaren ab fillas dels comtes de Flandes, de Auvernia, de Carcassona, Gascunya, Ampurias, Pro-

sias de España qu' es lo qu' en proba copiem á continuació:—«Teníamos acá gran parte de la legislación civil francesa; nuestros condes se protestaron feudatarios de aquellos reyes á lo menos hasta entrado el siglo x: todos buscaban entonces la confirmacion de sus posesiones en los privilegios de aquellos reyes que llamaban *præcepta* hasta todo el siglo xii se calendaron nuestras escrituras por los años de sus reinados, la letra francesa se nos metió en casa, á mitad del siglo ix, abolida la gòtica; nuestros obispos iban y venian para todo á Narbona como á su metrópoli de donde tomaron el rito romano mucho antes de lo que comunmente se cree.» Y á continuació es quan parla Villanueva de la regla Aquigranense.

venza, de la Pulla, tal vegada ab una filla del Cid, y per últim ab una filla de un rey de Aragó.

Ara be, qui no sab que durant tota la época dels comtes, lo Languedoc com la Provença, no volian esser francesas? ¿qué parlavan una mateixa llengua los comtes de Tolosa, Carcassona, Provença y Barcelona? ¿qué algun dels dits comtats, lo de Carcassona, avuy era de França y demá de la casa de Barcelona? Es avuy un secret que 'l pensament polítich dels comtes de Barcelona reys de Aragó fôu de reunir en una sola nacionalitat á tots los pobles de llengua de oc? ¿Y ab aquí habian de casar los comtes soberans mes que ab los seus parells? Y, en la época dels comtes, quan Tarragona, Tortosa y Lleyda estavan encara en poder dels moros, ¿era factible lo seu casament ab personas del seu rango, si no las anavan á buscar de l' altre part dels Pirineos? Per últim, avuy mateix, ¿casan los prínceps ab las fillas dels seus súbdits? Per aquesta classe de matrimoni no se ha inventat lo nom de *morganátichs*?

Sí, donchs, la unió ó maridatge dels antichs comtes de Barcelona ab princessas d' Estats que sols sigles mes tart foren francesos, proba l' afrancesament de la nostra nacionalitat al renaixer en lo sigle ix, ¿qué proban avuy los casaments dels reys ab princessas extrangeras? Res certament com no siga una combinació política. Donchs aixó y res mes, proban las bodas dels comtes catalans ab princessas, extranjeras, fins á cert punt, puig moltes d' ellas parlavan la llengua dels seus marits.

¿Qu' en Catalunya s' hi ficá la regla aquisgranense per influencia franka?, es cert; ¿qué nostres iglesias dependian de la de Narbona? també es cert; ¿qué nostres bisbes anavan y venian de Narbona? está clar, puig d' ella dependian. Mes hi ha que observar, que durant los sigles viii y ix la supremacia de l' iglesia de Narbona era la supremacia de una iglesia nacional, de una metròpoli gòtica, sino, recordemnos lo que havem dit quan la recon-

questa, axís donchs, los catalans habian de considerarla com la mare.

Mes arriba l' any 865 y ab lo dit any la divisió de la Gocia, ab Gocia y Marca Hispánica ó Catalunya, y ja tot seguit nasqueren las antipatías que 'ls catalans demostraren per la iglesia narbonesa, y tant cresqueren que quan Borrell inaugura l' época dels Comtes independents, ja obté del papa Joan XIII una butlla restauránt lo títol de arquebisbe de Tarragona en favor del bisbe de Vich, emancipantse en conseqüencia las iglesias catalanas de la jurisdicció narbonesa. Veritat es, que la butlla fou retirada, que l' arquebisbe de Narbona continuá essent lo cap de la iglesia catalana, pero lo fet citat demostra clarament que la sumissió era forcosa, y que 's desitxava substituhir-la y reconstruir la iglesia nacional, y aixó succehí tan prompte se reconquistá Tarragona, de modo que en definitiva des 1118 acabá del tot la jurisdicció de iglesia de Narbona sobre las catalanas.

Resulta, donchs, demostrat, qu' es de tot punt inexacte lo de que «todo, todo pasó de Francia á Catalunya,» y ab aixó que s' entengui be, no volem negar ni disminuir en lo mes minim la natural y lógica influencia de França en lo desenrotllament de la restaurada nacionalitat catalana.

Las naciones, com havem dit, no son fruyt de generació expontánea, ni viuhén ni 's desplegan independentment dels elements que las rodejan; aixís Catalunya, en comunicació constant, fácil y directa ab Europa, bebia en las fonts de la seva ilustració, y es per aquesta rahó que presideix durant tota la etat mitjana lo moviment científich, lliterari y artístich espanyol.

Sustréures á la influencia europea, hauria sigut condemnarse com la China á eterna inamovilitat; per haver-ho fet Espanya en temps de Felip II, que es lo sigle mes trist de la historia patria, plorem avuy encara lo nostre estat de atrás y de ruina.

Nosaltres comprenem que 's discuteixi si Catalunya va

fer be ó mal desentenentse de la reconquesta d' Espanya per pendre part en lo concert universal, mes no se li negui la originalitat de las sevas institucions, fins ahont es posible la originalitat en aquestos punts, aixó es, quant las nacions no 's sustrahuen á las corrents de la civilisació universal.

S. SANPERE Y MIQUEL.

ABORÍGENS CATALANS

ENSAIG HISTORICH SOBRE 'LS PRIMERS POBLADORS
DE CATALUNYA

III

XAMINEM ara las emigracions indias que partiren en sentit oposat als txandalas.

En lo mont Ararat, al quedar en sech del diluvi que inundá tot lo mon, va desrollarshi induptablement una gran generació que fou lo centre de las emigracions que dongueren vida y llengua á nacions llunyanas. Los allí habitants eran los Aryas que descendint alguns dret á las planas per 'hont serpenteja l' Indo, constituiren l'avuy Indostan subjugant á la rassa que allí ja 's trovaba, y qu' era producte d' alguna primera y poch notable emigració. Altras van empendrer un camí oposat descendint lo Tibet y fundaren en lo país nomenat Iran, las arrels dels Persas, Bactrians y Medas, pobles que poch á poch modificaren lo sanscrit qu' era sa parla, adoptant los dialectes d' aquest alli formats, lo zend y 'l pelvi.

Aquestas foren las emigracions primeras que sucesivamente desarrollantse dongueren vida als pobles indo-europeus cual dominació s' estenia desde 'l Ganges fins al Tajo. De las emigracions particularment sortidas de la India, hem parlat ja de las de Hara-kala y Iodha al Egipte alguns mils anys antes de nostra era, las que confirma Eusebio dihent *ætiopes ab Indo flumine consurgentes, juxta Egyptum consederunt*, y al mateix temps de las dels txandalas que seguint lo camí del Sind, foren los primers pobladors de la Asirya y Babilonia á cual poble dongueren sa particularitat d' escriurer de dreta á esquerra. Aixó exposat, debem parlar de *novas emigracions txandalas*, pero no de las que 's dirigiren vers l' Africa, sino de las que dret Europa s' encaminaban. Diu lo Codich de Manú despres de lo avans copiat al principi del antecedent capítol, que 'ls txandalas que 's vegeren obligats á fugir de la terra sagrada, *van-esser ab lo temps los pondracas, odras, dravidas, cambotjas, yavanas, sacas, paradas, pahlavas, txinas, kiratas, daradas y 'ls klasas*.

D' aquestos noms sanscrits de pobles colonisats per los txandalas segons lo Manú, examinem solsament los que 'ns convinguin per lo nostre particular estudi.—Los Sacas y 'ls Yavanas no son altres segons los comentaristas Willam Jones, Colbrook y Wilson que 'ls Sacios ó Scitas y 'ls Jonichs, Pelasgichs ó Hellenichs. Es á dir que 'ls Scitas y 'ls pobles que formaren la Grecia antigua eran descendents d' aquellas clases tan humilladas en l' India ó dels txandalas segons espresa lo Manú.

Per algú se 'm farà notar, que essent lo Manú tant antich, no pot trovarshi una sloca ó versícul que pugui fer referencia á fets mes moderns. Aquí contestaré que 'l Manú que avuy coneixem, no es la Wrida-Manava ó Llibre de la Lley primitiva, sino que l' actual al tenirlo 'ls Bramans pera abreviarlo y posarlo mes al nivell de tothom, van afegirhi algunas slokas y principalment las que fan relació á fets de la seva conveniencia, las castas per exemple. Aixís se compren com mes tart van fi-

carhi altrás noticias, essent una de tantas la dels pobles que 's formaren ab las emigracions txandalas.

Ja tenim donchs als txandalas formant lo poble Scita y 'l grech. A n' aquestos, ningú'ls ha negat ab rahons sólidas son orígen Indo, lo únich que s' ignoraba es cuant tingué lloch sa colonisació y mes que aquesta ho fos lograda per las clases mes baixas de la India.

Lo poble Scita (Sacios) es indudablement també lo poble Celta.—Avuy está reconegut que 'ls Scitas son los Celtas del Asia, y ja antiguament aixó 's reconeixia per quant en Plutarch en la *Vida de Mário* 'ns parla dels Celtoscitas com á una nació de la que diu *que 'n la primavera surten* «del seu país, y avansant continuament, «sense fer alto en lloch, no 's deturan fins á trovar un «paratje que 'ls plagui, qu' allavors ocupan á la forsa.»—

Los Celtas, ó mellor los descendents dels txandalas indichs vingueren á nostra terra en una de sas primeras irrupcions.—¿Hi havian vingut antes pobles també del mateix orígen?

Aquesta pregunta es de contestació difícil, pero habent probat que 'ls pretenguts pobles semitas, que en sas emigracions habian també pogut arribar á Catalunya, eran sols txandalas que s' assentaren en la Asiria y Caldea, ó en una paraula negant l' existencia de un poble semita ab l' acepció de no esser d' orígen Indo, tenim que contestar afirmativament á la pregunta. Si no hi ha semitas, per forsa 'ls indo-europeus, tenian qu' esser los pobles que residiren en nostre país avans de la invasió Celta.

¿Quins foren aquestos pobles? ¿d' ahont van venir? y ¿pera hont passaren? En lo próxim capítol ho veurem.

IV

Avans que 'ls Celtas (Scitas, Sacios ó Sacas segons lo Manú) se trovavan ocupant nostra terra 'ls Ibers que segons Fernandez Guerra eran també los Vaschs, qui afe-

geix que primitivament vivian en la Colquida y Armenia En aquest particular lo distingit catalanista Sr. Sanpere y Miquel acérrim partidari del vasch com á llengua primitiva ibérica, diu que aquesta cuestió sobre la llengua tindria que resoldrers segons lo sentat per en Fernandez Guerra buscant é indagant si en lo Tauro se parlaba lo mateix qu' en lo Pirineu y si aixó fos vritat, afegeix, resultaria demostrat:

- 1.er Que 'ls vaschs no representan l' element aborigena.
2. Que la llengua aborigena era diferenta de la vasca.

Lo Sr. Sanpere y Miquel ab gran competencia, ho resolt dihent que 'n l' Asia no 's parlá Vasch y per lo mateix, que aquest poble representa l' element aborigena y que sa llengua era també la dels aborígens ibers ó catalans.

Mes ab tot y aquestas afirmacions, dit escriptor compara algunas paraulas de l' idioma Accad ab l' Euskar quan l' Accad es una llengua asiática. Lo que aixó probaria, fora al meu entendre solsament lo contrari del que 's proposa demostrar, ó sigui que la llengua euskara no era l' aborigena, puig si era consemblanta com aglutinant á l' accad, tindria ab aquesta una comunitat d' origen.

Ara pregunto jo, ¿aquesta comunitat d' ahont li vindria? Com l' accad es com l' assirya una llengua de las que 's suposa 's parlaren en lo pais Caldeo-babilónich, y com hem demostrat que aquestos pobles devian son origen á una rassa txandala ó india, tindriam que l' accad y l' euskar no serian mes que llenguas formadas al caliu de la mare universal lo sanscrit.

Cessar Cantú en lo llibre 1.er de sa Historia Universal dona als Ibers un origen asiátich dihent «que anaren á «Italia de la Iberia asiática, donant origen als Turdetans, «Lusitans, Cantabros espanyols y als Vascos.»

Afegeix Hoffmann (1) que «l' idioma dels vascos que

1 Los ibers en Orient y Occident.

fins ara 's consideraba de família diferent, se redueix avuy «també á la classe dels Indo-europeus.»

L' origen oriental ó asiátich dels íbers lo reconeix també En Manel de Góngora (1) que diu que 'ls primers punts 'hont s' establiren fou en l' Iberia oriental ó Sapiria en las faldas mitjas y meridionals dels monts Caucasos y deseguit afegeix que alguna fracció d' aquest poble que 's dirigiria mes al nord, tingué que senyalar una estada en las últimas estribacions dels Urals, *donde recientes investigaciones han creído encontrar costumbres é idiomas de la misma rama que el vascuence*. Fa notar dit reputat andalús que 'l seu amic lo Sr. Baró de Tecco, «profundo «conocedor de nuestras antigüedades ibéricas y de mucha «parte de las lenguas que se hablan en Oriente, reconoce «*gran semejanza entre el idioma vasco y el de la Tartaria*».

Una nova prova de lo que sostenim respecte al origen asiátich dels íbers, se troba en que en la Tracia, país per hont passaren al venir á Espanya, deixaren un recort de son nom en lo *Hebro*, riu d' aquella encontrada, y de son pas en la ciutat d' *Abdera* que situada en las voreras del mar del Arxipielach, porta 'l mateix nom que despres los íbers donaren á la vila d' Adra situada en las costas alpujarrenyas de la antigua *Bastulo-fenicia*.

Alguns y no sens cap rahó, han pretingut trovar l' origen oriental dels vascos en lo seu mateix dictat nacional *Euskalduná* compost de *eusk* y *alduna* que segons los coneixedors d' aquest idioma significa (fent esser al primer sinalefa de *eguski*) *Sol* y juntat á *alduna* que sempre significa *procedencia*, tenim que vol dir *procedents del sol* ó d' alli hont neix ú *orientals*.

De tot lo dit queda demostrat 1.er que 'ls íbers van venir de l' Asia, 2.ª que l' euskar no es la llengua aborígena y 3.er que 'ls íbers eran del tronch ario ó indo-europeus ó lo que es igual que en l' Assia 's parlá vasch y que aques-

(1) Antigüedades prehistóricas de Andalucía.

ta llengua portada á Espanya per los íbers perteneix á las úniques que reconeixem, á las indo-europeas.

V

Tenim donchs que la llengua dels catalans aborígenas no era l' euskar, perquè 'ls ibers vinguts del Assia de rassa indo-europea ja 'l parlaban, y que las semblansas que 's notan entre algunas llenguas d' aquell continent ab la ibérica, proban mellor que d' allí van venir. En lo sanscrit, se troban també alguns mots de que no cap dubte que se 'ls ha apropiat l' euskar al separarse de sa mare llegendria y entre otras per esser molt conegudas hi ha las paraulas *bi* que tant en sanscrit, com en euskar y en accad vol dir *dos* y *ama* que significa *dida* y qual nom han adoptat los castellans deixant ja lo clásich de *nodriza*. Aquest últim mot, es pur sanscrit y á la vegada se troba usat per los pobles dits semitas. *Em* en hebreu y *omma* en árabe volen dir lo mateix que *ama*, la que fa funcions de mare, la *dida*.

Moltas son las paraulas d' us general que 's trovan barrejadas en totas las llenguas, pera millor demostrar son origen indo ó sanscrit y aquestas acostuman á esser las mes senzillas per exemple 'ls números (1). Lo *set* es en inglés *seven*, en castellá *siete*, en alemany antich *sibum*, hebreu *shevang*, en árabe *shabat*, en llatí *septen* y 'n sanscrit *saptan*. *Un* es en persa *yak*, en hebreu *ahad* y *aika* en sanscrit. La paraula *banya*, pels castellans *cuerno* es en fenici *keren*, *cornu* en llatí y *horn* en alemany trobanse també entre las llenguas ditas semitas en l' árabe ab la *keren* y en l' assirio ab la de *karno* significant en totas lo mateix.

Peró una de las particularitats que distingeixen la llengua sanscrita, es lo tenir lo *ri* com á vocal; pues be lo

(1) Cantú. Obra citada.

resch está considerat evidentment com á vocal en las reglas concernents als punts hebreus. Lepsius en sa Paleografía, diu que *no cap dubte de la existencia entre l'hebreu y sanscrit d' un vincle comú encara que no ben desenvol·lat*.

He exposat tot aixó sols pera demostrar mes palpablement la semblansa que totas las llenguas tenen ab la sanscrita, pera mí la mare de totas, desetxada ja la divisió de llenguas en semíticas é indo-europeas ja que 'ls pobles semitas no son altres que 'ls formats per las emigracions txandalas de las que áns he parlat. Proba aixó igualment que fos lo que 's vulgués lo poble aborígena, sa parla tenia que perteneixer á la rama sanscrita.

Es un fet que junt á las emigracions iberas y celtas, vingueren á nostras costas altres pobles y principalment los fenicis primer y 'ls grechs després.

Los fenicis eran los habitants de la terra de Canaan, que foren trets de casa quan lo poble d' Israel, s' enseyorí de dit territori y que per aquesta rahó tingueren que refugiarse en las poblacions de la costa, cual mes important es sabut, fou Tiro. D' allí donchs partiren novas emigracions dret á diferents punts y entre altres per terra dret á l' Egipte, Tunis y Berbería ó territori del Magreb, y per mar dret á las costas espanyolas de la avuy Andalusia y de Cartago, la Cartagena dels punichs.

Eran pues los fenicis cananeus, ó fills del poble assiri Babiloni al que vida va donar una de las primeras emigracions txandalas com hein referit ja avans y las que en 1450 anys avans Jesucrist vingueren á colonisar l' Espanya prenent á n' als iberes y celtas alguna part de son poderío en las costas. Poch van tenir que veurer los fenicis ab los catalans puig la colonia mes important y mes aprop de la terra era la de Carteya que fundaren en una de sas primeras correrías per mar los directament sortits de Fenicia.

Las colonias andalusas de Gades, Malaca y altrás foren sens dubte colonisadas per los fenicis ó cananeus

que desde 'l Mogreb atravessaren l' avuy estret de Gibraltar. Que 'ls fenicis varen viurer en l' avuy imperi de Marruecos es induptable y 'n Procopi ho confirma en sa obra de *Bello-Vandalico*, dihent, aquest erudit secretari del célebre Belisario, que en Tánger hi havia en lo seu temps dos columnas de pedra, aprop d' una gran font en la que ab caràcters fenicis hi tenia gravada aquesta inscripció. «*Nosaltres som los que fugirem de la presencia de Josué 'l bandoler, fill de Navé.*»

He dit que 'ls de Mogreb hi anaren per terra y en apoy de lo dit tinch que citar á Sant Agustí qui conta que preguntant á un home del poble, de Hipona ó Cartago, d' ahont era, contestaba sens detindres, *canano ó cananeu*. També Eusebi conta respecte al Cananeus, que *aquets van fugir de la persecució dels fills d' Israel y habitaren en Trípoli del Africa*. Aixó proba lo que he sentat y confirma las paraulas de Procopi.

Los fenicis que vingueren per l' Africa, qu' eran los ultimament sortits de son país ab motiu de la persecució dels israelitas, van dar nom á Cádiz, nomenant á dita ciutat *Gader*, en recort á la *Gader* que posseian en Fenicia y que passá en poder de Josué.

L' origen del poble fenici l' hem dit, era txandala, y ara repetirem també que 'ls grechs que de Fócida vingueren y s' establiren en Catalunya eran igualment txandalas.

Havém exposat avans, que 'l Manú en son llibre X conta que 'ls txandalas al emigrar dongueren vida entre altres pobles als Javanas. Aquestos habem vist ja qu' eran los aborígens dels helens, peslasgichs y principalment dels grechs de las illas Jónicas, punt d' ahont surtiren los colonisadors de Marsella y després de Rodas y Ampurias.

Per aquest costat tenim també que 'ls grechs aquí vinguts descendian d' una llunyana pero certa emigració txandala índica.

Fins ara hem explicat breument, perque no es aquest l' objecte principal d' aquest estudi, d' hont van venir los

primers quatre pobles que colonisaren la Espanya y ab los que mes tingué que veurer nostra terra, los ibers, celtas, fenicis y grechs, tots del tronch ario, y hem demostrat que entre aquestos no hi ha 'ls aborígens, lo que fa que tinguem que fer un estudi mes llarch y detingut pera veurer si en mitg las tenebras d' aquells jorns prehistòrichs es possible trobarlos.

Pera aixó, examinarem primer los pobles primitius baix lo prisma etnogràfic, ó sigui atinent á las rassas, debent fer notar que jo soch partidari acérrim de l' unitat de l' especie y que las rassas sols las admeto com á producte dels climas, usos, y demés circumstancias especials que está demostrat modifícan lo tipo.

Un cop aixó obtingut anirém adelantant en aquest estudi (fet sens la mes petita pretensió) tant com nos ho permetin nostras forsas fins á veurer si podem treurer alguna cosa en clar, respecte als primers que habitaren la nostra tan estimada terra catalana.

VI

Veurer si es posible trovar los nostres aborígens, es una cuestió de las majors dificultats, principalment perque no 's pot marxá sobre terrenó solit de cap mena. Ho intentaré donant alguns datos y fent calculs que potsé algun dia aprofitats per altres de majors coneixements, puguin resoldre aquest punt ab claretat mes perfecta.

Tenim de lo sentat fins aquí, que tots los pobles primers colonisadors de Catalunya, fins arribar á la invasió cartaginesa eran indo-europeus, y lo que es mes, excepció feta dels Ibers qu' eran directament sortits de las primeras ramas arias, eran tots descendents dels txandalas indos. Al mateix temps, hem de tenir present, que després de la demostració feta, no creyem en pobles semítichs baix lo punt de vista de diferencia d' origen, y per aixó pot ja suposarse que al tractar de buscar nostres aborígens, debem ans que tot afirmar:

1.er Qu' eran de la rassa aria ó indo-europea, y

2.^{on} Que van venir del Asia.

Anem donchs per parts, sens avansar mes per ara en lo terreno de las afirmacions.

La primera d' aquestas dos, está ja demostrada després de lo que hem exposat en los capítols anteriors, pues si no hi ha pobles semítichs, los aborígens tenian qu' esser originaris de l' únich poble que segons nosaltres queda, lo poble Arya.

¿Y la segona afirmació com se demostra? ¿Es cert que 'ls primers pobladors de Catalunya vingueren de l' Asia?

L' Asia es lo bressol dels pobles indo-europeus, de tots los pobles que *ans de esser diferents en llenguas y rasses* per las influencias de climas y costums (ja que com he dit, admeto perfectament l' unitat de l' especie humana), habitaren en aquell continent y principalment en las montanyas del Cáucaso. Los que d' allí, del Cáucaso, van emigrar en los primers dias del mon, avans dels cambis que 'l clima y llochs d' habitació podian ferlos pendrer, conservaren tots los caràcters de la rassa dita blanca ó caucásica.

Per aixó los Dasyus, ó siguin los aborígens de l' India, aquells pobles dels que mes amunt he parlat (1), si bé sortiren del mateix punt, que sigles després sortiren los Aryas bramánichs, ab l' influencia del clima de l' Indostan, á poch á poch de blanchs qu' eran tornaren y prengueren aquell color groguench que caracteriza á la rassa dita avuy mongólica y á la vegada aná tornantse mes obtús lo seu ángul facial, tot aixó fins al punt, de que avuy per l' etnógrafo Mr. Hogdson se 'ls hagi pogut reconeixe en mitj dels descendents dels arias que van modificantse també.

De aquí resultaria, que si avuy fos posible en l' India trovar en algun sepulcre antich, un cráneo pertanyent á un Dasya mort al poch temps de haver sortit sos ascendents dels llochs que habitaban del Caucas al Tibet, se 'l reco-

(1) Capítol primer.

neixeria com á d' un individu de la rassa blanca ó caucásica, quant al temps de las primeras invasions arias del temps dels Vedas, los Dasyus s' habian ja trasformat completament.

Aplicant aixó á Catalunya y Espanya en general, tindré, que si fos posible trovar alguns restos d' habitants de nostra terra que després d' examinats resultessin esser perteneixents á gents de la rassa blanca, que tant per lo lloch ahont se trovesin, com per sa colocació, vestits, armas y utensilis que 'ls acompanyessin, deguesim creurer que son anteriors als Ibers, que se suposa son nostres aborígens, tindriam resolta una part d' aquest problema. En efecte, etnogràficament resultaria haverhi un poble primitiu de rassa blanca ó caucásica pura que habitá nostre país, poble que essent tant antich, mes que 'l Iber, á la forsa seria producte d' una emigració anterior y directament surtida de l' Asia, bressol y arrel de la rassa caucasiana. Si aquesta consideració la tornem al revés, tindré, que si 'l poble primitiu, anterior al Iber, no fos perteneixent á la rassa caucásica, seria resultat de no esser vingut directament del Asia ó com producte de una primera emigració aria, sino fruyt de un altre poble á qui 'l clima y demés hagués ja modificat sos primitius caràcters de la rassa indo-europea. Si aixó últim no queda demostrat en nostre estudi, y si per lo contrari probem plenament lo primer, tindré, ja sabut de un modo cert, que 'l poble primer colonisador de la Península fou vingut directament de l' Asia.

Aném á las probas.

Jo no sé que aquí á Catalunya s' hagin trovat grans despallas ja en covas ó sepulcres referents al fet de que tractem y que puguin donar llum pera seguir en aquesta investigació, per aquest motiu y pera fer lo que manaba l' arquitecte d' Augusto, lo célebre Vitruvi, qu' era pera construir una pared, cavar fins á trovar terra ferma y omplir lo buyt ab materials solits, me veig precisat á buscar en altra part lo que en nostra terra trovo en falta.

No aniré per aixó molt lluny, puig no 'm mouré de nostra Península ja que 's pot dir ab molt fonament que los aborígens d' Andalusía per exemple, pòden molt ben esser los nostres també.

En Manel de Góngora, á qui ans he citat, en son llibre sobre las *Antigüedades prehistóricas de Andalusía*, conta que en una cova no lluny de Granada, dita la de los *murciélagos* s' hi trobaren dotze esqueletos bastant ben conservats, y al mateix temps algunas armas de sílex, punxons d' os y utensilis com ollas de fanch y una corona d' or sens cap labrat. Es dir respecte á l' or qu' era natiu, recullit en las voras d' algun riuhet que l' hagués pulit ja y que sols gracias á sa gran ductilitat, hagués pogut esser allargat picant ab una pedra.

Aquestos habitants de la cova dels *murciélagos* desconeixent tots los demés metalls, y per los útils que ab ells junt se trobaren, tenim que suposar qu' eran pobles antiquíssims, verdaders aborígens de la Península, y ab aixó, anteriorment vinguts á n' als Ibers, Celtas, etc., que eran pobles relativament mes civilisats, que no eran en fi, *trogloditas* com aquells.

Com es sabut, trogloditas no vol dir com ans se suposaba, *home barbar y fier*, sino home habitant en cavernas ó covas, que es lo sentit que no sols l' hi dona lo diccionari de l' Academia Espanyola, sino ja lo mateix Aristóteles en son llibre sobre 'ls *Animals*, puig que aquesta denominació, deriva evidentment del grech. Troglodita es sinónim en nostre cas de habitant primer d' un lloch qualsevol.

Altres curiositats, en sa major part perdudas pera la ciencia se trovaren en diferentas covas andalusas y entre altrás nous cadàvers en uns sepulcres descuberts en un punt prop de Baza.

Aquestos nous antiquíssims pobladors de la Bastetania eran indudablement germans dels habitants en la cova dels *murciélagos* y examinats sos cráneos per lo distingit catedràtic d' anatomía de l' Universitat de Granada, En

Aurelio Maestre de San Juan, en un parer molt plé de rahons sólidas conclou dihent que per lo exposat se pot aduir que *los cráneos pertenecen por su conformacion á la raza caucásica de Cuvier*, anyadint que un d' ells indica un tipo menos inteligent, pero continua, «en este mismo cráneo se conservan multitud de cabellos en la region frontal que avanzan sobre su parte antero-inferior, lo cual reduce la amplitud de la frente: este cabello es fino, blondo y de color castaño *lo que comprueba la opinion de pertenecer á la raza anteriormente citada.*»

Es á dir que tenim perteneixent á la raza caucásica los cráneos dels trogloditas de las covas dels *murciélagos y de Baza* pobles per lo mateix vinguts del Asia bressol de la rassa blanca ó caucasiana.

Nostres aborígens pues, essent d' aquesta rassa, tenian qu' haber surtit directament de l' Asia en los primers dias de las emigracions primeras fins arribar á poblar nostra Península y ab ella Catalunya per mes que s' ignori puig no s' han estudiat ab aquest deteniment los restos trovats alguna vegada en nostra terra. De tots modos aixó pot afirmar-se.

Resulta donchs que 'ls ibers foren lo primer poble ja un xich cult y civilisat que vingué á Catalunya, pero quant ells veniren, hi trovaren ja altra gent de la que 'n quedan poquíssims recorts, gent qu' era procedent també del Assia y de son origen ário ó indo europeu pero cual pas per nostra terra te que senyalar-se ab algun fet.

Ans que passar mes endavant nos es precís veure si podem donar alguna noticia nova, sisquera sigui apoyada en conjeturas, respecte com vingué lo poble aborígena á ocupar nostre país.

En una obra molt coneguda (1) al tractar de las relaciones del home ab los fossils y terrenos diferents, se exposa que tots los pobles los trobaren sos primers habitants en sa major part inundats encara pera las ayguas que

1 Los tres reinos de la naturaleza.—Madrid, 1858.

quedavan en los primers dias del men poch despres d'esser surtit del diluvi. Per aquesta rahó los pobladors habitaban las montanyas y 's dedicaban á la cassa ó á la pesca del que proba 'n son las armas d' os y silex que 's trovan generalment al costat de las despullas del home prehistórich. La geología y paleonteología confirman aquest fet, que demostra que de montanya en montanya atravessant á vegadas, si 's vol, nadant, petits brassos de mar, passaren d' un lloch á l' altre los primers pobladors de las diferentes encontradas.

Surtint de l' Asia, en sa part mes alta, del Tibet, Ararat é Himalaya, las gents arias s' anaren corrent per los cims de las grans cordilleras que restant en sech, eran pobladas en gran per tota mena de plantas y cassa, ocupació aquesta, com he dit, dels pobles primitius.

En aquestos terrenos primaris cap mes ocupació hi tenia l' home, y per aixó á la baixada de las ayguas, pels pichs de las montanyas, aná correntse de l' Asia central, á l' Asia menor y d' allí alguns passant per las crestas de las cordilleras que encara senyalan en lo Mediterrá las illas de Xipre, Creta, Malta, Sicilia, Cerdenya, Balears y Columbrets fins á trovar los pichs del Montgó, arrivaren á nostra Península de la que ocuparen los punts mes elevats. Aquest es lo camí que tingué que seguir lo poble verdaderament aborigena, que per alguns sigles tingué qu' esser lo verdader amo de la terra.

Algú s' estranyará de que suposi al Mediterrá en bona part en sech cuan la tradició de l' Atlántida s' hi oposa, pero jo contestaré que aquesta idea no es meva, l' he vista sentada per altrás personas y está fins mes en consonancia ab la rahó natural.

Lo Atlantich mar inmens en fondaria y extensió, es mes comprensible que esberlés lo Calpe en Gibraltar que al revés lo Mediterrá ho pugués fer ab son sol impuls. Aquest mar al retirarse las ayguas del Diluvi quedaria en bona part cubert, mes l' aygua poch á poch aniria evaporantse fins á quedar aixuta per complert ó en bona part, l'

esquena que forma la cordillera avans apuntada y que la senyalan encara las illas que van de Xipre á la costa espanyola. A abdós costats ó vertents, la que miraria á la Europa y la que miraria á l' Africa d' avuy, podrian sens dubte quedar encara formant un llach, cuan un esfors de la naturalesa obrí las comportas de l' Océan que inundá totas aquellas terras de quina existencia donan fé los terrenos mes elevats que quedaren, avuy illas totas bellas y productivas.

Aquesta opinió fundada además en la direcció de las corrents, te també entre altres un nou fonament en lo conegut *sepulcre egipci* de Tarragona que descobrí 'n Hernandez Sanahuja. En l' explicació que del mateix fá, diu que las dos penyas que s' hi vehuen al mitj «están llenas «de geroglíficos entre los que sobresalen el escorpion y el «ave Ibis en el de Abila, y el gallo, el atun y el conejo, «simbolo de la Espanya, en el de Calpe; por entre las «piernas de Hercules *el Oceano se precipita en el Mediterraneo*, indicado por una línea ondulante.» Tenim donchs que l' opinió per mi sostinguda además d' apoyarse en la rahó natural, te un altre fonament en los gravats que 's trovan en lo sepulcre de egipci de Tarragona. Respecte aquest sepulcre dech dir que no 'l cito mes que pera demostració del meu asert, prescindint de 'ls dubtes á que dona lloch sobre si realment proba ó no que fos fet en nostre pais, ó sobre la vritat d' una invasió Cheta en lo sud d' Espanya.

Quedant explicada la vinguda dels aborigens per las crestas centrals del avuy Mediterrá, tenim que veurer si podem investigar un poquet mes.

No olvidant tot lo fins ara demostrat resulta, que 'ls aborigens eran de rassa blanca y vinguts directament del Asia y que coneixém son camí y son origen ario ó indoeuropeu; vejам ara si 'ns es dable donar alguna nova respecte á la *llengua que parlavan*.

JOAN MALUQUER VILADOT.

(Acabará.)

GIULIO CÉSARE

ALANTMENT invitats per lo Sr. Garcia Robles varem tenir lo gust d'assistir lo dia vuyt dels corrents en lo Teatre Espanyol á la audició d' alguns fragments de la ópera «Giulio Césare» composta per dit Sr. sobre un llibret de D. Nonito Guille. L' aspecte del teatre, ple de gom á gom, ahont s' aplegá lo mon filarmonich de Barcelona desitjós de salutar al intel·ligent é inspirat compositor qui portat d' una modestia eclesiva y fins perjudicial per ell y per lo públich, á qui priva de saborejar ab aytal conducta bellesas de l' art de bona mena, habia tant sols donat á sentir algunas curtas composicions, manifestació ja patent de la intel·ligencia y bon gust del mestre. Ningú que l' hagi sentit podrá oblidar sa grandiosa «Fantasia» executada en l' «Ateneo Barcelonés» fa algun temps y que fou precis repetir en mitj d' una vera tempestat d' aplaudiments; tothom recordarà la tendre y melancólica melodia «¡Que solos se quedan los muertos!»; y mes que tot quedarà gravada en la pensa y en lo cor dels que tinguerem la sort de sentir-la sa magistral composició plena de distinció, delicadesa y bon gust, «L' anyoransa.»

Avuy animat per sos amichs y guiat per son geni, ha

emprés obras de mes empenta y l' exit mes gran ha coronat sos esforços. Lo públich entusiasmat no 's cansaba d' aplaudir en la tarde de l' audició y fou necessari, per acallar sos aplaudiments, repetir quatre de las sis pessas ó fragments de que 's componia 'l programa. Aquestos fragments no son com ha dit algú los millors ó mes culminants de l' ópera, son sensillament aquells qu' han pogut executar-se en aqueixa temporada en que, l' art lirich está de vacació; precisament hem sentit á dir á qui nos mereix entera confiança respecte á gust musical que la pessa capital de l' obra es l' ária de tenor del 3.er acte que no pogué cantarse en lo Teatre Espanyol.

..

Tractarem avans que tot de donar una idea de l' argument de la ópera y del modo com se desarrolla l' acció en los 4 actes de que consta, basat tot en lo que de la época diuen Plutarch y Suetoni, encar que ab algunas escenas inspiradas en los dramas de Shakespeare y Ventura de la Vega.

Amo César del mon romá fou nombrat Dictador perpetuo y pare de la patria y umplert de carrechs y honors sens qu' aixó fos prou per satisfer sa ambició. Poch se n' hi donaba de ser árbitre absolut de la República y veures adorat com semi-deu del Tiber; al contemplar la seva estatua entre las dels antichs reys volia també veurer en son cap la brillant diadema.

Sols faltaba á César pera coronar la seva victoriosa obra recobrar dels Partos las águilas vensudas y venjar la mort de Crasso y l' afrenta de Roma. Aqueixa missió guerrera serví de pretext á sos aduladors pera llegitimar las pretensions del Dictador, fent decretar á las Sibilas que sols un Rey podria vencer als Partos. Fundat en aquest orácul s' atreví Antoni á oferir á César la corona Real, mes aquest la refusá devant lo poble pera demanarla despres al Senat. Los descontents trovaren en aixó

ocasió propicia per llegítimar á son torn sas maquinacions y en lo mateix dia en que l' home fins llavors favoregut per la fortuna habia de rebre l' ambicionada diadema, fou inmolat per los derrers republicans de Roma á qui Céssar habia perdonat en Farsalia.

ACTE 1.er *La escena en lo palau de Céssar.*

Marco Antoni ve á denunciar á Céssar los conjurats contra d' ell. Al veurer Céssar lo nom de son benivolgut amich Bruto al cap de la llista que Antoni li presenta, s' indigna contra 'ls delators exclamant que son pit espera tranquil lo punyal de Bruto cual bondat es lo millor escut contra los paranyes de sos enemichs.

Arriva en aixó lo Senat á oferir á Céssar los honors divinals que acaba de concedirli, mes Céssar sens ni menys aixecarse de la cadira fingeix despreciarlos. Insisteixen los senadors en nom de Roma y de tots los romans pera que 'ls admeti, y en aixó Marco Bruto protesta de tal acte, puig diu veurer en tals honors obrir lo camí á Céssar pera que arribi á la corona real, despres de lo cual se retiran los senadors indignats per lo despreci de Céssar.

Creyent Bruto sincers los sentiments del Dictador li prega que abdiqui la dictadura pera ser adorat com á Deu y com á ciudadá. Negas á n' aixó Céssar creyent necessaria sa autoritat pera 'l benestar comú y després d' animada discussió entre Céssar, Antoni y Bruto se 'n va aquest exclamant que no queda ja en Roma més romá qu' ell.

ACTE 2.ⁿ *Passa la escena en la Via Sacra.*

Lo poble acut á presenciar los jochs que se celebren per primera volta en honor de Céssar á qui va á adorar-se com á semi-deu del Tíber; canta alabansas al Dictador y corona la seva estatua ab llors y rosas. Porcia esposa de Bruto y filla de Caton increpa als romans per sa volubilitat recordantlos que son pare morí en defensa de la llibertat romana y deplora que ab éll s' estingis lo vigor dels antichs patricis.—S' indigna Bruto al veurer coronada l' estatua de Céssar, arréncali ab son punyal la corona y se dirigeix al poble dient que Céssar no vol ser tirá y que no

es amich seu qui tracta de ferlo odiós al ulls dels bons romans. Cassi se riu de la bondat de Bruto, aquest se lamenta de la decadencia romana y Porcia recorda á son pare mort en terra estranya en defensa de las antigas llibertats. Cassi diu á Bruto qu' está ofuscat per l' amor ardent que professa a César, que aquest vol ser Rey y que prompte tindrà ocasió de convencers d' aixó.

Comensan á sentirse los acorts de la comitiva del Dictador que s' acosta y esclama Cassi: «Sents, amich Bruto, tu dorms y lo mateix César ve á despertarte.»—*Las novae Lupercals*.—La festa promet ser espléndida, puig van á celebrarse ritos diversos. Declarada la guerra als Partos los sacerdots Salios y los Fecials prenen part en la cerimonia implorant lo favor de Marte. Los nous Lupercos Julios celebraran sos sacrificis y sas carreras y los sacerdots y ministres de César-Deu van á oferirli per primera volta lo sagrat incens. No faltaran tampoch las simuladas lluytas de gladiadors, las brillants evolucions de las amazonas, ni las voluptuosas dansas de las balladoras romanas.

Arriba la comitiva de César en lo següent ordre: Los lictors y trompeters obran la marcha seguits de la guardia d' espanyols que espasa en má acompanyaba sempre á César y dels gladiadors trapis, retiaris y mirmillons ab sos mestres y servidors.—Lo Calator ab son rich trajo groch y sa llarga trompeta y los musichs sagrats ab sas dobles flautas, sos platerets y sos panderos.—Lo Pontífice y los ministres del cult de César ab sas ricas vestimentas y sas gorras de pell blanca llanuda acompanyats dels Camilos ab sos collars d' or coronats los caps de rosas y ostentant llarga y rossa cabellera.—Los Lupercos ab sos característichs trajos, cubert lo cap ab lo blanch suffibulum, portant al sacrifici la cabra de pel roig y dauradas banyas, adornada de rosas y pámpols.—Los lictors del Cónsul ab trajo civil y lo cónsul Marco Antoni vestit de general romá ab sos daurats y riquissims casco y corassa, lo blanch plomall y lo manto de grana brodat d' or, se-

guit de brillantíssim séquit compost de caballers romans y grechs y capitans galos lluhint tots luxosos y variadas armaduras.—Los senadors, tribuns, edils, flaminis y augurs.—Lo Colegi dels Fecials ab la llansa á punt com en senyal de guerra.—Los sacerdots Salios ab sos richs trajos, seguits de sos servidors ab los escuts sagrats de Numa.—Las amasonas y las balladoras sembrant de flors lo camí del Dictador y per fi, després de dos llargas filas de lictors ab richs trajos militars, lo Dictador ab sas vestiduras triumpfals y lluhint en son cap lo llor daurat, portat en tabernacle per vuit fornits esclaus negres, precedit per la lloba cívica, rodejat de las águilas imperials y seguit dels atributs, banderas é insignias del exercit romá.

Comensa la cerimonia, lo Calator dona la senyal. Los Lupercos dintre del temple de Pan inmolan la cabra mentres los ministres del cult de Céssar y lo poble en massa ofereixen al Dictador lo sagrat incens. Surten del temple los Lupercos cubert lo cap de pámpols y tenyit lo front ab la sang de la victima y comensen los jochs:

Carreras dels Lupercos que van pegant á tothom que trovan al pas ab las corretjas fetas ab tiras de la pell de la cabra inmolada, sobre tot á las donas que presentan lo palmell de la má pera ser fecundas.—Los Salios invocan á Marte y copejan sos escuts, mentres los Fecials fan volayar sas llansas de plata.—Las saltadoras executan després sa voluptuosa dansa y las amasonas sas evolucions.

S' adelantan los gladiadors, saludan al Dictador y forman un cercle deixant lliure lo camp á un retiari y un secutor; la lluyta es empenyada y vens lo retiari qu' arrenca la ploma del casco del mirmillon essent portat en triumpfo per sos companys.—Tornan los Lupercos, Salios y Fecials y lo ball se fa general.

Acabat lo ball Marco Antoni després d' una pomposa arenga en que cita l' orácul de las Sibilas, segons lo qual sols un Rey pot vencer als Partos, ofereix á Céssar la corona Real cridant ¡Visca Céssar, Rey de Roma!—Lo poble demostra son disgust y Bruto s' adelanta cap á la tri-

buna del Dictador y esclama: «No, ¡Visca César, Pare de la Patria!» Y lo poble prorrómp en entusiastas aclamacions.—César conmogut baixa de la tribuna y se presenta sol é indefens entre la multitud oferint sa vida en aras de la patria si hi ha qui temi la tiranía. L' horúspice Spurina anuncia á César que's guardi dels Idus de Mars; César desprecia l' avis dient: «Doneume eixa corona, sols Júpter pot ser Rey de Roma; anem al Capitoli, jo mateix vull colocala sobre son cap, y seguit per la multitud y entre frenéticas aclamacions se dirigeix al Capitoli.

Bruto queda atontat per tant fingiment y Cassi se l' hi acosta y li diu: «Dorms Bruto?» Aqueix surt de sa estupefacció y respon á Cassi, que ben despert está.

ACTE 3.er (*En casa de Bruto*). Comensa l' acte ab la gran tempestat y fantásticas visions que precediren á la mort de César, finida la cual entra Bruto ple de la mes gran congoixa; compara la tremenda tempestat ab l' estat de son animo ahont pugnan en desesperada lluyta son voler y son deber: per una part la veneració que sent per César y per sas glorias y per altre l' amor á la lley, que condemna al Dictador que tracta de ferse Rey. Mentres está fluctuant per aqueix dubte aterrador qu' enclou la certesa que de ser lo millor dels romans te de ser lo més vil dels traidors, cau en la escena un pergamí en que s' increpa durament á Bruto per son silenci y per deixar que Roma vagi per lo camí de la esclavitut. Sent en aixó lo noble Senador rebotrer la sang en sas venas, las gestas de sos avis per la llibertat de Roma acuden á sa pensa y se decideix per fi á seguir la gloriosa tradició de sa familia encara que siga precis per aixó trossejar son cor.

En aixó apareix sa esposa Porcia y lo renya dolsament per haber abandonat, aquella com altres nits, son llit, ple sens dubte d' agitats pensaments y vacilacions qu' ella tracta de descobrir. Bruto mira de dissimular fentli entendre que está cuidadós per la delicada salut de la seva benvolguda Porcia, mes aquesta, si be agrahida, no's do-

na per convensuda y 'l conjura á que li digui quinas tribulacions atormentan la seva áima, deplorant que la Porcia d' avuy no ocupi en lo cor de Bruto lo lloch que ocupava cuan l' amor mes pur guiava sos passos. Bruto protesta de que l' amor que sent per ella es mes gran que may y Porcia s' aprofita d' aixó per demanarli li fassi confiança del secret que l' acora, jurantli per l' honor de la seva familia y per la memoria de son Pare Caton que 's ferá digne de tal confiança. Llavors Bruto li diu que la llibertat de Roma está en perill y qu' es precis acabar ab l' opressor. Porcia l' hi fa present que en Farsalia lo 'va perdonar Cessar y que ab pródiga má lo va omplir d' honors despres, estimantlo com á fill; mes Bruto li replica qu' avans qu' amich y que amich agraht es romá. Porcia exaltada l' abraça dientli: «jo, filla de Caton, te reconech oh noble espos meu.»

En aixó se sent trucar á la porta, Porcia se retira á sa cambra y entran los conjurats á fer saber á Bruto que al dia següent lo Dictador será proclamat Rey; mostrantse desalentats al considerar que Céssar te en sa má lo poder de la lley y de la forsa y se decideixen á morir avans que ser esclaus del tirá.—Bruto esclama llavors.—«Qué dieu? morir? Ja no vos conech. Quan un tirá intenta envilir la patria, Roma no mana á sos fills morir sino matar. ¡Mori Céssar!»—Seguidament dona Bruto órdres á Cassi perque en lo Senat mateix ahont intenta acabar ab las patrias llibertats sia occit Céssar. Juran tots cumplir lo mandato de Bruto y proclaman entusiastas la llibertat de Roma.

ACTE 4.^t *Comensa la acció en la mateixa casa de Bruto.* Porcia fa vots per lo felis éxit de la empresa que son espos patrocina y se mostra ja inquieta, ja confiada y enérgica fins que presa del dolor mes viu se retira de la escena delirant y casi exánime.

La escena se traslada al Senat ahont se posan d' acort los conjurats respecte als últims detalls de son patrióich plan. Cassi los alenta y Bruto 'ls encarrega moderació y respecte fins per la mateixa víctima qu' ha d' inmolarse pera salvar las patrias llibertats.

Arriba Cèssar: sensació. S' alsan los Senadors; los conjurats menys Bruto y Cassi se mostren inquiets. Cèssar després d' una llarga peroració demana que en compliment del decret de las Sibilas se li donga la Corona Real qu' usará sols fora de Roma. Cassi en contra li demana qu' abdiqui la dictadura cumplint sa promesa y que aixequi lo desterro als últims partidaris de Pompeyo. Cèssar se nega á incluír en lo perdó general á Cimbro y altres per qui se demana. Bruto uneix sa veu á la dels que demanen clemencia; insisteix Cèssar en la negativa y lo rodejan llavors los conjurats com pera millor suplicarli y Cassi (1) agafant á Cèssar per la toga y alsant lo punyal diu: «Ja qu' ets sort á nostras súplicas, mon bras parli per tots» y va á descarregar sobre Cèssar lo cop mortal; mes Cèssar l' agafa per lo bras, li pren l' arma y tracta de defendres ab ella; pero Bruto al veurer lo terror de sos cómplices devant l' actitud del Dictador, treu son acer y se dirigeix sol contra Cèssar. Aquest al veurel deixa caure lo punyal y esclama: «Tú també fill meu?» Se cubreix lo rostre ab la toga y se deixa inmolat indefens per los partidaris de la república. Acribillat son cos de punyaladas ve á morir als peus de la estatua de son rival Pompeyo en mitj de la cridoria dels conjurats que proclaman la llibertat de Roma, mes lo poble no respon tan entusiasmada á n' aquest crit y proromp al contrari en llastimeras lamentacions de terror y espant.

..

Aixis acaba l' ópera.

Pera que nostres llegidors tingan ara ideya de lo que es la obra musical posem á continuació los números ó pesas de que consta:

(1) Deuria ser Casca pero á fi de suprimir los personatges secundaris en be del efecte musical, se s'oposa á Cassi aquest episodi.

REPARTICIÓ

Núm. 1. Obertura.

ACTE I. (*En lo palau de Céssar.*)

- Núm. 2. Recitat y romansa de Céssar.—Escena I. Céssar (baix) y Marco Antoni (barítono).
 Núm. 3. Coro del Senat. — Escena II. Dits, Marco Bruto (tenor), Cayo Cassi (baix) y senadors.
 Núm. 4. Escena y concertant.—A. Resposta de Céssar.—B. Recitat de Bruto.—C. Concertant.
 Núm. 5. Tercet.—Escena III. Céssar, Antoni y Bruto.

ACTE II. (*En la via Sacra.*)

- Núm. 6. Introducció y coro festiu.—Escena I. Poble.
 Núm. 7. Romansa de tiple, corejada.—Escena II. Poble, Porcia (soprano) y seguiment.
 Núm. 8. Escena y romansa de Bruto.—Escena III. Dits y Cassi.—Escena IV. Dits y Bruto.
 Núm. 9. Tercet.—Porcia, Bruto y Cassi.
 Núm. 10. Recitat.—Bruto y Cassi.
 Núm. 11. Las novas Lupercals.—Escena V á la X.—A. *Marcha*.—La comitiva sagrada y lo seguiment del Dictador.—B. *Dansa sagrada*.—1. Coro interior dels Lupercis; 2. Reverencia á Céssar.—C. *Ballable*.—1. Pas dels Lupercis; 2. Rito dels Salias; 3. Dansa de las Saltadoras; 4. Evoluciones de las Amasonas; 5. Los gladiadors: lluyta singular entre un *retiario* y un *mirmillone*; 6. Ball general.
 Núm. 12. Escena de la corona y final.—A. Escena de la corona.—B. Gran aria dramática (Céssar).—C. Concertant.—D. Final.

ACTE III. (*En casa de Bruto.*)

- Núm. 13. Introducció (tempestat).
Núm. 14. Aria de Bruto.— Escena I. Bruto.
Núm. 15. Duo.—Escena II. Bruto y Porcia.
Núm. 16. Conjura.— Escena III. Bruto y Cassi. — Escena IV. Dits y 'ls conjurats.

ACTE IV. (*En casa de Bruto.*)

- Núm. 17. Introducció.
Núm. 18. Aria de Porcia.—Escena I. Porcia.

(*En lo Senat.*)

- Núm. 19. Escena del Senat.—Escena II. Bruto, Cassi y senadors.—Escena III. Dits y César.
Núm. 20. Final.—La mort de César.

Los fragments que s' executaren en la audició foren: la «Obertura» per una nutrida orquesta; lo «Ballable» y la «Dansa sagrada» del 2ⁿ acte per la mateixa; la romansa de César del 1er acte que cantá lo Sr. Merolles acompanyat per quarteto; la marcha y seguiment del Dictador del 2ⁿ acte qu' executá la banda d' Enginyers que ab tant acert dirigeix *nostre paysá* D. Ramon Roig; la Introducció y coro festius del mateix 2ⁿ acte per la orquesta y coros; y la romansa corejada de tiple que cantá ab molta discreció la Sra. Musté y que fou sens dubte la pessa de mes vol, la mes inspirada y la que ab mes entusiasme aplaudí lo públich de quantas s' executaren en la *audició*

La opinió unánime se declaró en favor del mestre; no se sabía que admirar mes, si la inspiració, sentiment y delicadesa de las melodias ó l' ingeni é inteligencia des-

plegats en lo treball y desarrollo dels motius. Per nosaltres la bona música ha de fer pensar y sentir á la vegada y la música del Sr. Garcia Robles parla al cap y al cor á l' hora. Hi ha qui ha volgut veure á dit senyor guiat per tal ó cual género d' algun mestre eminent; nosaltres hem sentit contestar per lo mateix Sr. Garcia á qui l' hi ha insinuat aqueixa idea que ell admira tots los grans mestres, pero que no segueix cap género, que lo seu género es seu, qu' ell escriu música com la sent y com la pensa; y aixís ho creyém nosaltres.

Una de las satisfacciones mes grans que podem donarnos es la que 'ns proporciona lo donar á llum lo nom ilustre d' un de nostres germans, aufegat per la modestia ó per la cridoria dels que entenen que perque lo públich cregui en sas cualitats es precís que vegi sempre estampat son nom.

Avuy podem donarnos aquet gust y lo nom de D. Joseph García Robles, ahir tan sols conegut del mon essencialment filarmónich de Barcelona, será de avuy en avant conegut per tothom que senti batrer son cor al impuls de la mes intimament sentida de las bellas arts.

Acabarém donant á nostres llegidors la notícia de que es molt probable se canti en la próxima temporada d' hivern, la opera «Giulio Césare» en lo teatro Real de Madrid ahont es mestre director nostre paysá lo eminent Goula y 1er baix lo ja célebre Mateu, sino paysá nostre també, germá, que com á tal lo considerem y ell com á tal se considera. Afegint á n' aixó que la ópera está dedicada á Goula y que aquest es un dels que mes empenyo ha tingut en que fos escrita, y que la part de baix está especialment composta pera ser cantada per en Mateu, se reconeixerán los fonaments de la noticia y per tan la esperança de que prompte poguem sentir en nostres teatros esta obra musical y estar en lo cas d' apreciar lo conjunt d' ella, la idea que guia á tota obra de las grans condicions de la que 'ns ocupa y que no pot apreciarse per la simple audició d' alguns fragments.

ESTEVE SUNYOL.

BELLS RECORTS

TE 'n recordas quan teniam
quan teniam catorse anys?
Tots dos eram unes daynes
y un parell d' enjógassats.

Te 'n recordas com corriam
com corriam com un llamp
per les fexes y quintanes,
per vernedes y per prats?

Tu n' erats espigadeta
que 'n feyas gotx de mirar,
jo 'n feya paries al ségol
que ben d' hora ja es granat.

Tu de cama erats lleugera,
jo de gamba era molt llarch.
Grat sia á Deu! tant que vam corre
may varem ensopegar.

Jo crech que 'ns guardava un angel,
un angel del cel estant:
tant rabents que 'ls dos anavam
que no rellisquessim may.

Semblavam dos papallones,
dos papallones de matx
quan regiran y revolán
sense sebre perque ho fan.

Com si 'ns portés l' alenada,
l' alenada de la edat,
corriam tan sols per corre,
trecavam sols per trescar.

Tu fugias de ma vora,
jo vora teu feya cap,
t' assolia y aclotante
t' esmunyias sota 'l bras.

Tornavas á ensibornarme
fent l' anguila al meu devant,
t' empaytava, t' arraulias
y 't dexavas agafar.

¡Qu' amatenta erats llavors
á dexarm' anar la ma,
com si la meua abrusava
la teua qu' era de glas!

Jo no sé si t' estimava
ni que cosa era estimar,
sé no mes que al teu darrera
fins á Rússia haguera anat.

Que si no 't veyia 'm fonia
com candela cap per baix
y 'm fonia tot veyente
leri-leri com avans.

Y era tanta ma dalera
per estar á ton costat
que m' haguera volgut fondre
com dos gotes en un ratx.

Jo no sé si t' estimava,
ni si axó era estimar;
mes si ho era, ja 't dich are
que may mes so estimat tant.

Y 'l millor ¿no te 'n recordas?
be te 'n pots ben recordar,
que ab tant y tant que vam corre
ni tan sols te 'n vatx parlar.

Mon desitx era sols corre,
no estar may aturat,
corre sempre, corre forsa...
mentres fos á ton costat.

TERENCI THOS Y CODINA.

21 Noviembre de 1860.

LA PRIMAVERA

(Traducció del alemany).

LA Primavera
Ja es arribada!
¿Que no ho sabíau?
Bé prou que 'n parlan
Aucells y lliris
Y flors boscanes
Y papallones
Totes pintades:
La Primavera
Ja es arribada!

Tota enllestida
Vá per la plana,
Corre gojosa
Per la muntanya;
L' aucell refila,
La flor se bada,
Tothom s' alegre
Com ella passa:
La Primavera
Ja es arribada!

La flor encesa
Guayta pe 'ls marges,

L' anyell boteja
 Devant sa mare.....
 ¡Santa alegría!
 ¡Dolça esperança!
 La Terra alegre
 Somriu y canta:
La Primavera
Ja es arribada!

¡POBRET!

(Traducció del alemany).

JA no tench mare, ningú m' estima,
 I l' enamorada m' ha abandonat!...
 ¡Oh, vida mia, per què no acabas?
 Aquí á la terra, qu' es lo qué hi fas?

Ahir, la festa major del poble
 tot sol á casa la vaig passar;
 ¡Oh, vida mia, que n' ets de trista!
 Ja s' acabaren cançons y balls!

Que ningú culli les flors que adornan
 la creu més nova que hi há al fossar;
 ¡Oh, creu volguda! .. ¿No conegueren
 la fadrineta que hi dorm devall?

RAMON PICÓ Y CAMPAMAR.

¡TANT ME FA!

(Lletreta premiada en lo Certámen literari de Sans de 1879.)

TINCH un oncle á Vilanova
que se la passa molt be;
son sas ditjas y alegría
la familia y son talé.
Tot alló que no li importa,
molt tranquil ho deixá está,
y teixint, á tot diu sempre
¡Tant me fá!

Diuhen qu' un arriba al poble
que 's presenta candidat,
y qu' á nit fará discursos
perque 'l nombrin diputat.
A n' á mí ningú m' enganya,
y 'l meu vot no l' obtindrà;
guanyi en Pau ó guanyi en Pere
¡tant me fá!

Diu qu' un teixidó molt pobre
una rifa grossa ha tret
y que ja lo teler deixa
per plantá establimentet.
Qu' ho disfruti ab alegría,
res mes li puch desitjá,
mentres hi hagi pau y feyna
¡tant me fá!

Diu qu' en Pau y la Roseta
 que fá un mes que son casats,
 se barallan cada dia,
 y 's van casá enamorats.
 Cada hu sap com s' ho passa;
 jo per mí dech procurá:
 mentre' en pau visqui ab la meva
 ¡tant me fá!

Diu que 'n Pere no trevalla
 y no se sap de que viu,
 y com un senyó 's passeja
 lo mateix iveru qu' istiu.
 Ell sabrá com s' ho arregla
 per viurer sens trevallá:
 aixó á mí poch me capfica,
 ¡tant me fá!

Diu que D. Anton Riera
 gasta polvo y coloret
 y que los cabells se pinta
 per semblar un jovenet.
 Aixó pera mí es follía,
 mes ell per que ho fá, sabrá;
 jo soch calvo, cano y xato...
 ¡tant me fá!

Diuhén que no 'm gasto un quarto,
 y que molt avaro só,
 y si 'ls dich—deixeume un duro—
 tots me respondrán que no.
 Mentres res no 'ls enmatlleu
 jo ja 'ls deixo enrahoná,
 que 'm bescantin y que diguin:
 ¡tant me fá!

Soch un mirall d' honradesa
 y cap culpa no 'm confon,
 mentres hi hagi pau y feyna
 jo 'm riuré sempre del mon.
 Ab ningú tinch may baralla,
 si 'm buscan los deixo está,
 no hi ha por que re 'm capfiqui,
 ¡tant me fá!

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

JULIOL

DIFICIL es, ja que no impossible, tractantse d' opinions, veurer completament d' acort dos personalitats, que ja sia per obligació ó per gust deguen formar judici respecte d' una obra qualsevol de la humana intelligencia.

Açó que en la esfera candent de la política y de la moral dona lloch á controversias tan marcadas, creix y s' agrava en lo cercle de las Bellas Arts y de las Bellas Llettras, obrint la porta á exageracions d' escolas sempre funestas y may prou dignament combatudas; ja que essent predomini las unas y las altres d' intelligencias mes ó menys illustradas y essent també consideradas com á reguladoras de las costums y characters dels pobles que s' honran conreantlas, no hi ha dubte que son ellas: *como una doncella tierna y de poca edad y en todo estremo hermosa, á quien tienen cuidado de enriquecer, pulir y adornar otras muchas doncellas que son todas las otras ciencias; y porque aixís ho creyem es que sempre hem respectat y honorat las Bellas Arts considerantlas jermanas bessonas de las Bellas Llettras; procurant tractarlas ab aquella distinció, noblesa y cortesía que 's mereixen, puig també considerem que esta tal doncella no quiere ser manoseada, ni traida por las calles, ni publicada por las esquinas de las plazas, ni por los rincones de los palacios; no dejándola correr en torpes sátiras ni en desalmados sonetos*, cosa que fora encar mes punible y vergonyosa, si la portaban á tals llocs ó la tractaban de tal manera, personas de regonegut mérit è illustració, ja fos per esperit d' escolas ó per mes petites miras personals, sempre mesquinas é inescusables.

Aqueix comensament de nostra revista quincenal, que á molts podrà semblar pretenció ó ridiculament enjiponat d' erudició, no dei-

xa de tenir son motiu d' oportunitat, may sia sino per sentar un precedent en las planas de nostra *secció artística* y que ja avans de nosaltres han transformat en *contracte bilateral* artistes y critichs estrangers de regoneguda fama universal.

Per ells las qüestions artísticas y las diferencias d' escoles no son mes que ocasió de declarar, ab habilitat y cortesía, la guerra mes impetuosa á son contrincant, sens que ni las bonas formas sian lletra morta, ni la dignitat se rebaixi, ni las amistats caigan á impuls d' una susceptibilitat exagerada.

En la nostra patria, desgraciadament, açó no sucseheix encar, en tota la extensió de la paraula; emperó lo dia no gayre lluny en que artistes y aficionats, critichs y observadors coneguen ben á las clares la missió importantíssima de las Arts en tots los pobles qu' aspiran á esser grans y lliures y á impuls de la llei irresistible de la naturalesa haja desaparegut aqueixa honorable llegió d' artistes que ab tots los amaneraments y rancies preocupacions del segle passat nos resta encar com débil pont ó feble lligam qu' ha unit la esplendorosa época antiga ó etat d' or de las Bellas Arts ab los temps moderns en que l' artista es lo sacerdot encarregat de celebrar lo matrimoni de la bellesa ab lo realisme, llavors no hi ha dubte qu' entusiastas y conreadors, crítichs y artistes estarán á la alçada que 'ls correspon, aquestos no ofenentse de llegir las severas opinions de sa obra fetas ab tota llealtat y coneixement, y aquells no tractant á la lleugera y en esquifidas gazetillas, sens fonament ni rahó sólida que avalore la propia opinió, las obras que 'l pincell ó 'l boix de nostres artistes hage produït.

Sia la crítica severa; emperó sia digna.

PINTURA.—Si alguna cosa pot haverhi de convencional, en pintura, per l' observador y de rigorisme y subjecció per l' artista, es sens dubte en lo retrato, ahont lo paregut es la principal condició imposable. De mil circumstancias pot dependrer l' efecte d' aquest per á esser considerat com una obra notabilíssima, y d' aquí que compreguem la repugnancia y fins la negativa á executar determinats retratos demostrada per lo francés Bonnat quant no veu en l' original motiu de lluhiment per sa paleta. Per altre part, quan lo retrato no te la grandiositat del trajo y dels accessoris, açó es, quant deu limitar-se á la testa, ha d' esser molt y molt ben executada, ha de demostrar demunt la tela tot lo caracter y denotar tots los sentiments del original, fent de la tela la personificació pintada, la vida inmóvil si se 'ns permet la expressió, de la persona retratada. En una paraula, lo bon retratista no ha de pintar ó reproduhir la fesomia del original; sino qu' ha de traslladar á la tela las faccions y l' ànima del personatge.

¿Ha lograt tot açó lo Sr. Benavent ab los dos retratos exposats en la galería del Sr. Parés? En lo primer ó sia en lo de D. Cayetá Cor-

net y Más si be no están complertas de bon trós aqueixas exigencias naturals, hi veyem, no obstant, mes vida y mes estudi en reproduhir lo natural, lo dibuix es molt celebrable y 'l color sino tingués aquella entonació massa viva, que sols dona la copia ab llum artificial, seria molt just y ben entés. En cambi lo retrato de senyora, que per son tamany prestaba al senyor Benavent mes motius de lluhiment, no hi notém grans qualitats. Lo dibuix es incorrecte en alguns punts y l' tó general donat al fons del quadro y al vestuari es apagat y esmortuit, antítesis complerta de la nota de color donada al primer.

Ab franquesa y abundancia de traballs, si be potsé ab masa esbranzida per á esser son primer acte de exhibició, s' ha presentat lo senyor Talarn, de qui no habiam tingut ocasió de coneixer cap obra. Un quadro al oli de molt regulars dimensions, dos retratos al clá y obscur y varis dibuixos al llapis y á la ploma han servit al jove senyor Talarn per á darse á coneixer.

Autoritat 'ns manca per aconsellar; emperó si nostra veu fos escoltada diriam al Sr. Talarn que no es de la nostra época, ni ha sigut may de cap lo convencionalisme que te son quadro al oli representant un rabadá ajegut al bell mitj d' un camp. Aquellas carns violadas y modelladas ab tanta pena; aquella testa sens expressió ni dibuix, ab aquells cabells falsos y descuidats y lo desentonament general de tot lo quadro, qual composició, per esser primerenca, no está pas del tot deslligada, han de fer veurer á son autor que 'l estudi de la pintura necessita fixesa y proporcional gradació en la execució de las obras, que sempre han fet la historia d' un artista, acusant ben manifestament, emperó sens grans caigudas ni retrocessos sa época primitiva y sos temps mes brillants.

De sos dos retratos lo que representa un senyor vell, está executat magistralment. La calitat en lo cabell y pel de la cara, lo correcte del bibuix, la gradació ben entesa de sombrejat en las faccions y en la animada expressió de tota la testa, demostran que si 'l Sr. Talarn vol fixarse en sas obras, te dots molt notables per á darnos motiu de justa alabansa. Modifique donchs son modo de colorir, tant apartat de lo real, sia exigent en dibuixar sas obras ja que ha demostrar saber de dibuix, persevere en l' estudi dels grans coloristas y sobre tot de la naturalesa y veurá com sas obras serán justament admiradas y aplaudidas.

Prova irrecusable de lo que acabem de aconsellar es lo quadro del Sr. Cussachs titolat *La primera cura* en lo que demostra dit Senyor sos avensos y transforma en agradosa realitat las esperansas qu' habia fet concebir. Es aqueixa obra una d' aquellas en que l' pintor, novell en l' art de la composició, prova sas forsas y medeix sa destresa, sempre ab prudencia y tenint molt en compte no desgraciar sa obra donantli unas proporcions é importancia que tal vegada

resultarian superiors á sos coneixements. Y aqueixa mateixa prudencia, que l' observador hi nota, es mes agradosa y s' fa mes simpática porque no veu en tot lo quadro res que l' desentoni ni li fasse una impressió desfavorable. Se 'ns podrà dir que la actitud dels soldats asseguts, l' un demunt la taula y l' altre en la cadira no está prou en situació; 's podrà criticar la posició del metje-operador, convencional y potser massa lliure; podrà notarse lo coll del ferit desdibuixat y grós, y l' escors de la cama poch entés; podrà desitjarse mes animació en tots los personatjes, mes desordre en l' escena ó lloch d' acció y fins si 's vol mes desordre també en lo vestuari dels soldats que figuren haber estat en foch pochs moments avans; empero quant en lo quadro s' hi trovan grupos com lo que rodeja al protagonista; quant hi ha figuras com la dona y baylet tant ben posadas y sentidas; quant l' escors del soldat qu' está ajupit vora la llar es tant natural; quant lo dibuix de tot lo quadro es tant ben executat y la entonació general dels objectes y de las figuras dona un tot tant armoniós y verdader, ja pot dirse que la trassa y l' estudi son la gufa del autor d' una obra tant recomenable y que habem vist ab verdader gust. Si 'l Sr. Cussachs, militar de nostre exércit, maneja tant be la espasa com lo pinzell no estranyariam gens que d' aquí á pochs anys los entorxats li fessen nosa per descansar sa paleta. Per nostra part sols direm (sens tractar de ficarnos en terra vedada) que prefeririam véurel guanyar medallas en lo pacífich camp de las arts que en lo desorganizado y desgraciat de la lluyta armada.

ESCUPTURA.—Pocas vegadas, desde que 'ns ocupem de Bellas Arts en aqueixa REVISTA hem vist tant notablement representada la escultura com en la quinzena present.

La primera obra esculptórica de que hem de dar compte es una estàtua representant la Tragedia, fosa en bronzo y modellada á Roma per D. Antoni Fabrés ex-pensionat per la nostra Corporació provincial. Poca cosa diriam d' aquesta obra, que per si sola dona á coneixer las grans qualitats de son autor, si no estiguessen en completa discordancia ab algunas opinions emesas y estampadas fins avuy.

¿Qu' es la Tragedia? La Tragedia es, á nostre entendre, la tempestat de las passions, la explosió violenta y desesperada del sentiment, ó seguint la definició académica de nostres lletrats prohoms, *la acció dramática en que 's representa un succés que te un fi fatal, desgraciat, ó infaust al objecte de rectificar ó corretjir las passions violentas per medi del terror y la compassió* ¿Donchs com habia d' executar-se una estàtua que personifiqués aquest caràcter? ¿Habia d' esser la reproducció d' aquella testa clàssica, glassada é inmóvil, que la magnificencia de Pio vi feu colocar en lo Museu Vaticà? ¿Venia l' artista obligat á personificar la tragedia d' ahí, gastada y convencional, ó á simbolisarla novament mes en armonia ab los progressos

moderns del Art y mes imponent y terrorífica per á imposar al cor d' avuy, per desgracia empedrehit y casi escéptich? Nosaltres creyem lo últim, perque la historia de la esculptura nos ensenya que la quietut de las estátuas egipcias y de la primera época grega, heretada pe 'ls romans en sos temps primitius, fou eternament trencada ab la aparició del grupo escultórich de Loocoonte, primera manifestació de la pedra animada pe 'l dolor y la passió, que trasaba un nou camí á la escultura apartantla de la forma clássica; freda y amanarada. La escultura antiga, la esculptura clássica va morir ab la religió pagana que la va engendrar, deixant emperó, un passat gloriós per sos principis inalterables.

Partint donchs d' aqueixas bases ¿qué habia de fer lo Sr. Fabrés sino deduhir de lo antich y del assumpto que se li imposaba una situació nova y real per sa estátua? Se 'ns repetirá que sa estátua es lo suicidi? Sia enhorabona; puig qu' açó es la tragedia, com ho serán la terrible Medea, la romántica Saffo, l' imbécil Neron y tants d' altres personatjes que per sí sols bastan á simbolisar de la manera mes complerta l' assumpto desarrollat per lo Sr. Fabrés.

¿Emperó, tota aquesta defensa de la obra de nostre paísá, vol dir que no te defectes d' execució? Lluny de nosaltres voler afirmarho y som dels primers en doldrerns de las faltas que 'ns apar veurehi y que sens afectar d' una manera notable l' conjunt de la obra li trauhen bellesa, donant lloch á esser agre y severa la crítica que no transigeixi ó mellor dit no s' inclini devant l' esperit modern de las Arts.

Hi ha falta de proporcions en las extremitats, están descuidats alguns plechs de las robas y te poca accentuació la cara que 's presenta abocetada; emperó, ab justícia, ningú podrá negarli vigor y destresa en lo modellat, expressió y sentiment en lo rostre, enérgica actitud en las estremitats superiors y trágica majestat en la positura. Finalment, la última obra escultórica del Sr. Fabrés podrá no esser una excellent estátua, que no creyem hage sigut aquesta la intenció de son autor; emperó es un gran esbós ahont hi ha totes las qualitats necessarias pera produhirla.

—De género completament diferent es una altre obra deguda al boix del conegut escultor Sr. Fuxá, qui ha exposat una testa-tipo de pageseta de la Italia meridional, modellada ab molta pulcritut é interpretat lo natural ab celebrable justesa.

Las faccions grossas y accentuadas propias d' aquells tipos que per sa mateixa bellesa y construcció especial no deixan de portar dificultat en interpretarlos, han sigut felisment reproduhidas al fanch per lo llorejat escultor; qui ab sa última obra ha dat á coneixer novament sa delicadesa y severitat en modelar fugint d' aquell género escultórich, avuy tant de moda, en lo que 'ls prodigis y abun-

dancia del detall perjudica y desennobleix la bellesa del conjunt, que en escultura sempre ha d'esser sever é impresionable.

Y finalment donant proves d'activitat y deixant veurer los molts conrehadors ab que conta l'art escultórich en la nostra ciutat, hem vist ab verdader gust exposadas algunas obras degudas á molts joves artistas, algun d'ells casi noy, que donan á coneixer molt bonas qualitats per á dedicarse al estudi de la escultura.

Del Sr. Clarassó hem vist un retrato modelat ab acert, si be un xich desencaixat en la testa; del Sr. Montserrat, altre retrato, no massa celebrable en qui ha donat proves tant manifestas de son talent, executant la estatua del *fill pródich* molt sentida y ben modelada; del Sr. Ghiloni una testa d'africá poch típica y massa empolaynada, y per fi lo jovenet Arnau, ab son Baco adornat de rahims y pámpols ha fixat novament las esperansas que feu concebir y que no duptem veurer molt aprofitadas per á honra seua y de Catalunya si persevera en l'estudi y s'aparta un xich del convencionalisme que 's permet al construir sas figuras.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

DINTRE breu temps repartirem á nostres subscriptors lo tomo sisé de la *Biblioteca de La Renaixensa* corresponent al segon trimestre d'enguany. Com diguerem en un dels anteriors números l'obra de costums catalanas del any vint al any cuaranta d'aquest sigle l'ha escrita per nostra revista D. Antoni de Bofarull y 's titula *Costums que 's perden y recorts que fugen*.

Al termenar l'estiu present D. Victor Balaguer publicará á Madrid un nou llibre titulat *El Catalanismo*. Dat l'amor may desmentit que per tot lo de la patria sempre ha sentit lo primer de nostres mestres en Gay Saber y so; molts coneixements en l'assumpto que 's proposa tractar, estem segurs que despertará gran interés la publicació d'aquesta obra.

Tres notables excursions ha practicat darrerament la *Associació d'excursions Catalana*; dúas al Montseny, comensament d'una llarga serie fins á deixarlo perfectament explorat y estudiat en tots conceptes, y altra á Mallorca, que tampoch es probable siga la última per lo bon recort qu'ha deixat als excursionistas.

Las del Montseny tingueren per objecte principal: col·locar un termómetro en Santa Fé, comensament d'una estació meteorológica complerta; calcular exactament las alturas y rectificar lo plano, á mes de traure vistas, recullir pedras, etc. Lo primer itinerari fou per Breda, ahont lo coro obsequiá als excursionistas ab una serenata, Santa Fé, Turó del Home, St. Marsal, Matagalls, St. Segimon, Viladrau, Arbucias, Montsoriu y Hostalrich; lo segon per Palau,

St Esteve, Santa Fé á Matagalls (igual al primer), Coll Formich, Pla de la Calma, Tagamanent, Ayguafreda y Centellas, d' abont se prolongá fins á St. Miquel del Fay. Lo càlcul de las alturas será objecte d' un treball científich especial y d' una comunicació oficial de l' *Associació*.

La excursió á Mallorca fou molt aprofitada, gracias á la extrema amabilitat de las notables personas de la isla que constantment acompanyáren als excursionistas. Se visitá Palma, Manacor y sas covas, las de Artá, Pollensa, Valldemossa, Alcudia y Miramar, recullintse gran aplech de llibres, vistas, dibuixos, mapas, monedas, moluscos, etc., etc. Nostre amich y director de la excursió Sr. Tobella es lo encarregat de fer la relació detallada d' aquesta interessantíssima visita.

Ha sortit cap á Fransa y Suissa D. Ramon Arabía, president de la *Associació d' excursions Catalana*, qui 's proposa estrenyer las relacions d' aquesta ab las societats alpinas extrangeras y realisar en los Alpes y Pyreneus algunas ascensions importants.

Tenim noticia de que lo Ministre d' instrucció pública de Fransa, ab lo fi de propagar los estudis espanyols en son pais, acaba d' oferir á diversas corporacions é instituts científichs d' Espanya, lo cambi de llibres ab lo Govern de la nació vehina. L' iniciativa de semblant proposició, igualment ventatjosa pera abduas parts, puig no hi ha dubte que faltan moltas obras francesas en las bibliotecas espanyolas, com també moltas de las de nostres escriptors deixan d' adquirirse per las bibliotecas francesas, fa uns 3 anys, segons creyém, que nasqué d' algunas de nostras principals Academies. Aceptada, ara, per dit Ministre, se ha dirigit aquest, últimament, á l' Academia espanyola, á la de la Historia, á la de Bellas arts, á la de ciencias morales y políticas, á la de ciencias naturals y á la Societat geográfica de Madrid, á la Biblioteca nacional, á la Universitat central, á la Diputació provincial de Saragossa y á l' Academia de Bonas lletres d' aquesta ciutat, oferintlos lo cambi de sas obras de *fondo* per llibres francesos d' un valor igual. Establertas ab aquellas corporacions tals relacions de mútua reciprocitat, diu lo mateix Ministre, las extendrá á tots los establiments científichs y Societats literarias d' Espanya que desitjin obtenir lo benefici de l'esplicat cambi.

Aquesta consideració y apreci que han merescut en l' estranger, las produccions dels ingenis espanyols, á la vegada que 'ls monuments de nostra historia no pot menos d' alegrarnos, considerant que las corporacions citadas y quantas s' interessin pera que los elements constitutius de nostra nació sian ben coneguts y millor judicats per los estranys de lo que fins ara ho han sigut, no deixarán d' acceptar la referida oferta.

Si no estém mal enterats, al anunciarse aquest projectat cambi, las principals ciutats del mitg-dia de Fransa, se han donat cuyta á solicitar del Ministre, contant pera aixó ab l' ajuda dels diputats y senadors de sos departaments, que 's distribuesca part dels llibres cambiats á las bibliotecas públicas qu' ellas sostenen.

Tot aixó contribuirá á donar l' importancia de que es digne, la propaganda de las obras dels homens científichs de dos paissos que,

com Fransa y Espanya, se troban ja lligats per lo vincle fraternal d' un mateix origen familiar; lo d' esser fills de la noble rassa llatina.

Han sigut nomenats últimament socis corresponsals de la Reyal Academia de Bonas Lletres d' aquesta Ciutat: á Vich, D. Joseph Serra y Campdelacreu; á Madrit, l' Excm. Sr. D. Manuel Cañete; á Avinyó, Mr. Anselm Mathieu; á Lyon, Mr. Carlos Boy, y á Palermo, lo Dr. Salvador Salomone-Marino. A tots doném nostre mes coral enhorabona.

Havem llegit en lo darrer número del *Polybiblion* la curiosa noticia de que l' antipapa Benet XIII trasladá en 1408 al castell de Penyscola, una gran part de la Biblioteca pontifical d' Avinyó, constant encara avuy dia en la Nacional de París l' inventari dels manuscrits que s' hi portaren. Esperém que lo célebre escriptor J. B. Rossi, no deixarà d' inclóurel en lo *catálech general dels Manuscrits del Vaticá*, com á secretari de la comissió encarregada per S. S. Lleó XIII de la sua publicació.

La *Associació catalanista d' excursions científicas* ha fet derrera-ment las següents importants excursions:

Una al Montgrós de Montserrat, altre á Malgrat y castell de Pala-folls, altre á Santa Coloma de Queralt, Solivella, Tallat y Vallbona y altre al Puigmal; essent totas ellas molt concorregudas y habent resultat molt profitosas pera l' objecte que 's proposa l' Associació.

Probablement en lo vinent número publicarém las bases del cer-támament obert per lo Cassino catalanista provensalench. Sabem que son varis los premis oferts, alguns d' ells de verdadera importancia.

Ha sigut denunciat per lo Fiscal d' Imprenta, nostre company en la premsa lo *Diari Catalá*. Sentim lo contratemps del colega y des-itjem que tingui un fallo favorable.

Lo senyor Gobernador ha recomanat eficazment la *Associació ca-talanista d' excursions* als arcaldes pera que en sas visitas als pobles pugá trobar tota mena de facilitats pera copias de documents y codi-ces, y pugá treure fotografias de tot lo important en ells existent. Fe-licitem á dita autoritat per aquesta mida.

D. Josep Serra y Campdelacreu ha publicat un tomo de poesías que creyém será adquirít per la *Protecció literaria*. Mes endevant nos n' ocuparém detingudament.

Hem rebut las següents notas de la societat humorís *L' Aranya*: Los autors que hagen resultat distinjits, en lo certámen literari se

serviran acreditarho al Secretari del Jurat, escrivint las dos primeras y dos últimas ratllas ó borrador, entregant lo verdader nom en un plech clos que continga lo mateix títol y lema de la composició. Los que tenen accésit han guanyat un estoig que conté una fulla de llo-
rer de plata, que únicament se 'ls entregará lo dia de la festa y sense que los autors usin cap pseudónim.—Lo Secretari del Jurat, Joseph O. Molgosa Valls.

La distribució de premis tindrà lloch lo dia primer d' Agost á las 3 y mitja de la tarde en lo saló-teatro dels Camps Elíseos.—Lo President, Valentí Puig.—Lo Secretari de la Societat, Miquel Bassols.

Ha sortit d' aquesta ciutat de retorn á Suecia, sa patria, D. Frederich Wulff, distingit professor de la universitat de Lund, qui com diguerem en altre número, vingué á estudiar la nostra llengua catalana. LA RENAIXENSA que ha pogut conèixer sa molta erudició y avalorar en tot lo que val son bellíssim cor, li envia un fraternal adeu de despedida per afecte y per agraïment al interés que s' ha pres per tot lo de Catalunya.

Ab lo títol de *Revista Manresana* ha sortit en la població que son nom indica lo primer número d' una nova publicació. Es un altre defensor de nostra llengua y de nostras idees que ple d' entusiasme ve á ajudarnos en la tasca que 'ns hem imposat. Rebi nostra coral benvinguda.

S' está acabant la impressió del llibre dels Jochs Florals corresponent al any present. Es probable que per tot lo mes se repartirà als Srs. Adjunts y 's posi á la venta.

En l' *Instituto de Fomento del trabajo nacional* ha quedat instalada una nova Associació que 's titula *Juventut catalanista* ab l' objecte de trevallar pel be moral y material de Catalunya. Forman la Junta Directiva los joves D. Claudi Omarch y Barrera, president; D. Joseph Llorens y Riu, vis-president; D. Salvador Vinyas, tesorero; D. Víctor Casals, secretari primer; D. Joaquim Ballescà, idem segon; D. Antoni Vila y Nadal, conservador del Museu y D. Joaquim Cal-sina, bibliotecari.

L' esmentada Associació, se divideix en quatre seccions; científica, artística, literaria y de propaganda.

Vejis lo fallo del Jurat del certáment literari de L' *Aranya*.

Parodia. Premi, 257; L' estudiant Borrascas.—*Romans*. Premi, Desert.—Accésit, 160; L' enuig del compte Ramon Berenguer IV. Lema, Soch molt escrupulós.—Accésit segon, 136; Coronació de Pere IV segons conta sa crónica.—*Ploma de plata*. Premi, 163; La cansó del cansoner. La birondon.—Accésit, 205; Aygua-poll. De tant que l' estiman no la casarán.—Accésit segon, 54; La fira de tot l' any, ¡quí ho diria!—Accésit tercer, 238; Sabaterada. Ave Maria Puríssima.—Mencions honoríficas, 44; L' Aranya. San Jordi mata l'

Aranya. 224. L' Aranya. Araña quien te mató, otra araña como yo. —210. Un bon minyó. —128. En lo ball. M' hi declararé. —207. Lo mitjer. Si 'm volian dar l' amor etc.—*Barqueta de plata*. Premi, 198 Lo meu xabech.—Accéssit. 65; Lo pescador. Si voleu saber ma vida, etc.—*Pahissatje al oli*. Premi. 212. La carrera del amor. Ay amor como me has puesto. Accéssit. 79; La samsoniada, poemet.—Accéssit segon. 178; L' home. Aplech de cinch sonets.—Menció notable. 131; L' aucelleta, poemet.—*Taller de fotografia*. Desert. *Faulas*. Premi, 154; Lo mussol, faula.—Accéssit. 55; L' Aranya, fauleta literaria.—Accéssit segon. 170; La pussa y 'l gos. Si n' hi ha de pussas.—Accéssit tercer. 125; Lo pagés y 'l café. fauleta.—Mencions. 90. Las dos espigas.—122; Los aucells, faula.—273; Lo gos d' aigua, faula.—*Anada a Pedralbes*. Desert. *Exemplar Cervantes*. Premi. 242; Lamentacions d' un músich. Lo verdader artista es pobre.—Accéssit. 115; Un comediant. Qui vol oir las gestas (Pere Serafí.) *Estoig artístich*. Premi, 78; La cansó del manyá. ¡Deu me val! *Oleografias*. Desert. *Brot de plata*. Premi, 162; Jo segon. Nunca segundas partes fueron buenas, (Cervantes). *Fotografias*. Premi, 264; La cansó del bon minyó. No hi ha vici com l' ofici.—*Botons de mare perla*, Premi, 142; Mentidas. Que s' en diuhen!

Barcelona 12 Juliol 1880.—Lo Secretari del Jurat; Joseph O. Molgosa Valls.

Copiém de *L' Excursionista*:

«Nos congratulem, ab nostre digne consoci D. Jascinto Verdguer, Pbre., de que fins lo Papa S. S. Lleó XIII l' haje felicitat per medi de son Secretari d' Estat lo Cardenal Nina, per sas selectas é inspiradas poesías.»

«A despesas del Ilm. Sr. Bisbe de Barcelona han sigut tretas de damunt de la volta de l' iglesia de S. Cugat del Vallés, mes de mil carretadas de terra. Sabém també que per l' arquitecte diocesà se busca sens descans la manera mes expedita de contenir la ruina d' aquell preciós temple, quals obras de restauració tenim entés que venen taxadas en 2,000 duros. Llástima molt gran es que no poguém concebir solament esperansas respecte á la digne restauració ó per lo menys decorosa conservació del claustre, á cárrech avuy de l' Ajuntament de S. Cugat del Vallés.»

La Junta Directiva de *Lo Rat-Penat* de Valencia y las juntas de secció d' aquella societat han sigut constituïdas pera 'l próxim any ecouómich de 1880 á 1881 en la forma següent:

President honorari, l' Excm. Ajuntament de Valencia.—President D. Jascinto Labaila.—Vicepresident 1.er, D. Rafel Ferrer y Bigué.—Vicepresident 2.^{on}, D. Joseph Arroyo y Almela.—Tresorer, D. Victor Iranzo y Simon.—Bibliotecari, D. Lluís Tramoyeres.—Director del Butlletí D. Félix Pizcueta.—Vocals, D. Eduard Escalante, D. Gaspar Thous, D. Balusio Andreu y Reig, D. Lluís Gargallo, D. Joseph Fernandez Mateu, D. Joseph Martinez Aloy, D. Bernat Escribá, D. Ricart Cester.—Secretari general, D. Fernando Reig y Flores.—Vicesecretari, D. Manel Hernandez.

Secció de literatura: President, D. Teodor Llorente.—Vicepresident, D. Jacob Sales.—Secretari, D. Joseph Bodria.—Vicesecretari,

D. Joseph Puig.—Secció de Arqueologia: President D. Joseph M. Torres.—Vicepresident, D. Joseph M. Arigo.—Secretari, D. Julio Oltra.—Vicesecretari, D. Gustavo Sorní.—Secció de Pintura y Escultura: President, D. Joaquim Agrasot.—Vicepresident, D. Gonzal Salvá.—Secretari, Juli Cebrian.—Vicesecretari, D. Antoni Bergon.—Secció de Música: President honorari, D. Francisco Asenjo Barbieri.—President, D. Salvador Giner Vidal.—Vicepresident, D. Manel Calvo.—Secretari, D. Vicens Peidró.—Vicesecretari, D. Casimiro Chavarri.

Aquesta junta pendrà posessió 'l 1.^r d' Agost.

D. Constantí Llobart ha circulat las invitacions pera col·laborar en l' almanach que ab lo titol de *Lo Rat Penat* publica desde alguns anys á Valencia.

Llegim en lo *Diari Catalá*:

«*Lo Calignani's Messenguer*, diari inglés que 's publica en Paris, en lo número arribat ahir, s' ocupa del nostre compatrici D. Marián Aguiló, y ho fa ab los termes següents:

«Don Marián Aguiló, jefe de la Biblioteca Provincial de Barcelona, té en preparació una nóva edició de las obras d' Ausias March, lo gran trovador valenciá del sigle XV. Per la nova edició farà us dels datos que 's desprenen dels varis testaments del poeta, descoberts, fa poch's anys, y que contenen detalls molt interessants de sa vida, aixís com també d' altres datos completament nous.»

Felicitem al senyor Aguiló de que la premsa inglesa hagi sapigut lo que tal vegada no ha arribat encara á noticia de la de Madrid.

SUMARI

S. SANPERE Y MIQUEL. . .	Origens y fonts de la nació catalana.	1
JOAN MALUQUER VILADOT.	Aborigens catalans.	13
ESTEVE SUÑOL.	Giulio Cesare.	28
TERENCI THOS Y CODINA.	Bells recorts.	39
RAMON PICÓ Y CAMPAMAR.	La primavera.	41
Id.	¡Pobret!	42
MANEL RIBOT Y SERRA.	¡Tant me fá!	43
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	45
	Nóvas.	51

DISCURS

DE

D. VICTOR BALAGUER

PRONUNCIAT EN VALENCIA ALS 29 DE JULIOL DE 1880, AB MOTIU
DELS JOCHS FLORALS
QUE CELEBRA LO RAT PENAT, SOCIETAT DE AMADORS
DE LAS
GLORIAS DE VALENCIA Y SON ANTICH REALME.

SENYORS :

INCH, per benevolensa vostra y ab honra inmerescuda, á ocupar la sede que la mort implacable deixá vácua al emportarsen á Vicens Boix, y faltaria á mon deber si, lo primer de tot, ans que tot y sobre tot, no m' afanyés á consagrar un tribut y una recordansa á qui tant amareu vosaltres, á qui jo tant amí, á qui Valencia tota recorda com á un de sos fills mes preuhats y mes ilustres.

Jo sé bé, per lo demés, que al cumplir aquest deber per mí sagrat, vinch á satisfer també un de vostres mes cars desitjs y á correspondre á un de vostres sentiments mes

íntims. La millor manera de demostrarvos ma gratitut per l' honra que 'm dispensau y per l' hospitalitat fraterna y simpática que m' oferiu, es la de recordar á Valencia un de sos varons mes nobles; á eixa jovenalla entusiasta que s' agropa sots lo penó del *Rat Penat* un de sos mestres; á la literatura llemosina una de sas glories; á la patria ibérica un de sos homens. D' eixa manera també evito los mots de compliment y d' estudiada modestia que venen á ser lo tema obligat d' aytals discursos, mots que, per lo mateix que son fills de l' imposició, no ho son del cor, donant per resultat una situació difícil: pel que parla, porque la costum, mes que no vulga, l' obliga á ser modest; pel que respon ó escolta, porque l' urbanitat, mes que no vulga també, l' imposa 'l ser atent. A fí donchs d' evitar aqueix instant, si per vosaltres difícil, delicat per mí, ¿quina frase millor per comensar, ni quin medi mes propi á cautivar vostra atenció, móure vostres sentiments y apoderarme de vostre esperit, que 'l de dirvos: «Tant m' heu obligat, que á lley d' agrahit, vull lo primer de tot parlarvos d' En Vicens Boix?»

¡En Vicens Boix! ¡Ay! Vosaltres no sabeu, no podeu pas saber l' impressió qu' est nom me causa. Lo coneguí per primera volta enllá, pels anys de 1845, fa un sígle, quant molts de vosaltres no erau nats encara. Acabava jo d' arribar á la ciutat del Turia, que vol dir la ciutat de las flors y de la poesia, y arribava jove, poch menys qu' errant y vagadiu, poch menys que malalt y visionari, ab mes caudal d' ilusions certament que de realitats, y ab horitzons devant meu que sols podian deixar de ser obscurs y tempestuosos á forsa de véurels jo assossegats y placévol.

A ningú coneixia jo en Valencia ni poguí creurer jamay que ningú 'm coneixés á mí. ¡Quina donchs no havia d' esser ma sorpresa al rébre uns versos d' En Vicens Boix, los primers que en ma vida 'm dedicaren, y que d' allavors, com recort sagrat y com reliquia santa, he conservat ab los documents de familia, á través de tots los dols

y de totas las alternacions de ma moguda vida. Encara ressonan á mas orellas aquells versos armoniosos:

Muy bien venido á la ciudad hermosa
que reclinada del ameno Turia
en la márjen feliz, levanta al cielo
su frente de oro, celestial y pura.
Báñanla en torno las suaves brisas
de jardines sin fin, y entre la bruma
del mar tranquilo que sus plantas besa,
Diosa de Hesperia el mundo la saluda!

Si el pálido fulgor de luengo llanto
que allá bañaba tu modesta cuna,
viene á bañar tambien tu jóven frente
en la antigua ciudad que baña el Turia,
recuerda al ménos que su cielo es bello,
sencilla su amistad sin sombra alguna,
y que si flores hoy á tí te ofrece,
si en su nombre otro bardo te saluda,
es que Valencia por antiguos lazos
unida en otra edad á Cataluña,
de recuerdos y glorias es el templo
de la amistad y del amor la cuna.

Eixos versos nos feren germans, y comensá donchs nostra amistat per ahont las demás acaban, sens que jamay vingués lo mes petit nuvol á enterbolir lo cel de nostra fraternal amistansa. Confosos dins del mateix pensament y de las mateixas aspiracions, obehiam á la mateixa idea, eram apóstols de la mateixa religió y soldats de la mateixa causa. Se confonían fins los noms nostres, que Deu nos havia dat initials idénticas, sent aixó causa de que alguna volta, ab honra gran per mí, se creguessen suas mas pobres poesias.

Y al nom d' En Vicens Boix va unit en mas memorias un altre, no meny ben volgut de la patria, ni menys estimat de las lletras, ni per mí de menys dolsa recordansa: lo d' En Geroni Borao. Era Borao aragonés, com Boix valenciá, com jo catalá, es á dir, ab amor ferm á son país, y volguí Deu també que 'ls tres fossem cronistas de la co-

rona d' Aragó: Boix de Valencia, de Zaragossa Borao, y jo de Barcelona.

Cert jorn, en circumstancias crítiques per la patria, nos trovarem junts, moguts per la mateixa taleya, conspirant al mateix objecte, tenint lo mateix ideal, en lo mateix camp y al peu de la bandera mateixa que las tres ciutats germanas se disposavan á arborar, seguint lo moviment polítich qu' esclatá en Vicálvaro y en Manzanares. Un venerable patrici, honra y gloria de nostra Espanya, nos tenia sentats á sa modesta taula. Al terminar aquell frugal festí, y quant nos disposavam á partir cadascú á son puesto, rebudas ja nostras instruccions de llabis d' aquell patriarca de las llibertats pátrias, Boix improvisá uns versos, qu' encara guardo avuy en ma cartera, y que recordan un moment, lo mes solemne tal volta de nostra vida:

Pobre Edetano, ni á invocar me atrevo
la gloria que aparece en este instante:
la fiera Cataluña está delante;
la eternidad sus aras le guardó.
Hácia los cuatro vientos desplegadas
sus bélicas banderas se lanzaron;
los pueblos sus girones veneraron,
y aquí sus *Barras* el poder rompió.
¡Silencio! No canteis. Id á las tumbas
y allí podreis llorar... Hoy, peregrino,
os hallo por mi bien en el camino
y os diré en voz muy baja: *¡Amor y Union!*
Envueltos en las sombras que nos cercan,
al alma libertad evocaremos,
y en plena luz mañana arbolaremos
cruz contra cruz, pendon contra pendon.

Cadascú de nosaltres fou á ocupar son puesto. Tingué lloch lo moviment que s' esperava, y per auxiliarlo fundarem en Barcelona lo periódich *La Corona d' Aragó*, en lo qual escribian Boix desde Valencia y Borao desde Zaragossa. Se fundá aquell periódich, d' acort entre 'ls tres, ab la idea que 'ns proposárem y á la cual no mancá mentres tingué vida: la Corona d' Aragó com recort, modelo

y exemple de públics llibertats;—Espanya constitucional y regenerada com patria comuna; — la *Unió Ibérica* com ideal y aspiració suprema.

Ningú dels tres abandoná ni un sol instant nostra tasca. Fidels á ella foren fins á sa mort Boix y Borao. Fidel li he d' ésser jo, mentres Deu no 'm apague la llum del pensament, qu' es la vida.

Encara no havia jo comensat á escriure llavors en catalá. Crech qu' En Boix tampoch, pero ¡qué hi feya! Escribiam en castellá y pensabam en catalá, y uniam nostras forsas pera contribuir al mohiment que prengué mes tart lo nom de *catalanista*. A mes, no hi havia pas necessitat d' escriure sols en catalá per ésser *catalanistas*. Un dels que mes feu á favor del *Catalanisme*, Cambouliu, no escrigué ni en catalá ni en castellá. Era catalá de la Llengua d' Oc, y no obstant, escrigué en francés son *Ensatj sobre la literatura catalana*. Escribint Boix en castellá, fiu á favor del catalanisme tant com lo qui mes.

En bon hora que per haber comensat á escriure mes tart que altres en catalá, á éll, y á mí mateix també ;perqué no ho he de dirho? se 'ns negui en documents y en historias lo lloch d' honor que altres reclaman; en bon' hora sia. No he de disputar pera mí, ni pera Boix sisquerra, cap dret de prioritat y primacia. Als ulls dels qui ab imparcialitat estudiarán algun dia lo mohiment literari actual, cadascú ocupará 'l lloch que degut li sia, y pot esdevenir també que la Providencia, sempre justa, done lloch distingit, per lley de prioritat y de cronología, als qui tal volta no podrian obstenir-lo per lley de ingeni.

A mes, al parlar de *catalanisme* no entench pas lo que tant sols pertany á Catalunya. Nó. Catalunya, Valencia, las Balears, son una dins la renaixensa literaria. Jo no sé, jo no vull saber, pel moment y per aquest cas, si la renaixensa comensá á Valencia ab los versos y cantars patriótics de la primera época constitucional que s' escrivieren en llengua mare, ó á Catalunya al ressó de la bellíssima poesia d' En Aribau, ó á Ciutadela de Menorca,

hont, molts anys avants qu' En Aribau y á la caiguda del sistema constitucional, un pobre expatriat, de nom desconegut, escribia:

Desde 'l fondo de mon pit,
ab lo cos y cor migrat,
jo te dich tot entristit:
Catalunya, Deu te guart.
Si la llengua de mos avis
no parla ningú ni sent,
jo la vull en los meus llavis
fins á mon darrer accent.

¿Qué 'm fá que la renaixensa haja comensat hont vulla, ni perquè tinch qu' esbrinar qui fou lo primer en iniciarla? Qüestió pot ser eixa de localitat, de vehinat ó d' amor propi qu' en res interessa á qui empeny son pensament á mes altas esferas. Tal volta s' iniciá per algun desconegut que dorm avuy tranquil en sa ignorada tomba, com un obscur soldat, héroe sense nom, guanya á voltas la batalla que ha de dar á un altre immortalitat y gloria.

Lo cert es que 'l renaixement es un fet y qu' es comú á Catalunya, á Valencia, á las Balears, al mateix Rosselló, á la mateixa Provensa, y que cada poble y cada regió pot reclamar la part que li pertoquei. ¿Qué importa qui feu lo sol, si 'l sol es per tots?

Lo propi esdevé ab la llengua. Deixant de costat la variació natural d' accent y pronunciació, d' inflexió y de color, de regió, localitat ó territori, la llengua es una. Digas en bon hora *romana*, com se sol dir entre sabis y com es indubitable que deyan antichs trovadors; *provençal*, com es costum en Academies y com l' anomená 'l Dante; *catalana*, com preteném los fills del Llobregat, no tal volta ab plena justicia; *romanizada*, com escribia En Piferrer; *catalanesca*, com deya En Muntaner; *llemosina*, com digueren primer En Pére Vidal y 'l marqués de Santillana, després En Aribau, y ab ells los fills del Turia; *valencia*.

na ó mallorquina, com no ha faltat també qui vulga; occitánica, (es á dir, de Occitania, país de la llengua de Occident, de *oc* y de *cítara*), com estatuheix la crítica moderna. ¿Per ventura no es la mateixa llengua? M' es igual lo nom. Tal volta lo mes adequat y propi fora 'l de llengua romana, tal volta lo mes dols y armónich lo de llengua llemosina. ¡Qué 'm fá! Dáume l' esperit; jo 'us dono 'l nom. Dáume la sava, 'l vigor, la frescura, la originalitat, la ufanía d' eixa renaixent literatura, y anomenáula com vulgau. Mes... só á Valencia, la vila hospitalaria, la ciutat de l' armonía, de las flors y de la bellesa, y á mes de la justicia que hi pot haver, fora en mi descortesía no apel·larla com aquí s' apel·la. L' anomenaré, donchs, llemosina.

Molt s' ha parlat y molt se parlará encara del renaixement de la literatura llemosina. Falta dir l' última paraula, y ha de tardar encara á dirse; mes no hi ha que darli voltas, ni hi ha que tórser las corrents, com no hi ha que desvirtuar lo esperit de las cosas. La renaixensa llemosina sols ha tingut rahó de ser, y sols ha sigut, quant lo sol de la Llibertat ha renascut entre naltres. Y enténques perque no 's confonga, desvirtuant mon pensament, que no parlo aquí de la Llibertat—partit, sino de la Llibertat doctrina, com sempre que parlo de la llengua, no parlo d' ella dins sa manifestació, pus jo sé be que may deixá de manifestarse, y per consegüent d' existir, sino dins son esperit y dins son geni.

La literatura llemosina no te son principi y son bressol allí hont lo tenen moltes altres. No regoneix com font y com mare á Grecia y á Roma; no ha comensat imitant als clássichs grechs y llatins; no té sa Art poética basada sobre 'ls preceptes d' Horaci; no segueix sa lírica los camins que trassáren Tirteo, Anacreont, Pindaro ú Ovidi; no estan tallats sos poemas sobre 'l patró dels d' Homero y de Virgili.

Nó, no es aquest son origen. Nostra mare es Provença, nostra font la poesía dels trovadors, nostra Roma To-

losa, nostra Art poética lo códich de Lleys d' amor dels mestres del Gay Saber. Tot lo que sia apartarnos de Bertran de Born, d' Aymerich de Peguilhá, de Pere Cardinal, de Bernat de Ventadorn, en una paraula, tot lo que sia eixirnos del cicle dels trovadors, es desnaturalisar nostre origen, renegar de nostre passat y desmentir nostra rassa.

Los trovadors tingueren una literatura essencialment original y característica, de cap altre imitada, á cap altre parescuda. Desconegueren total y absolutament los clásichs grechs, y 's dupta de si arrivaren á conéixer sisquera als llatins, escepció feta tant sols d' Ovidi, de qui 's trova alguna que áltre cita y alguna que áltre lleugera reminiscencia. La lírica dels trovadors no té cap sabor clásich, segons lo sentit que á aytal paraula 's dona. Porta, tot lo contrari, lo sagell de la poesia romántica. La literatura dels llatins no exercí cap influencia en la naixensa, progrés y esplendor de la lírica llemosina, que brollá forta y vigorosa, formantse d' ella propia, sens mes precedents ni modelos que alguns himnes d' iglesia y alguns cants populars, y creixent, enlayrantse y robustintse dintre de sa independencia y de son individualisme.

Aytal es donchs lo nostre origen, y si es aquest nostre origen, nostre geni, nostre esperit, nostre ideal es la Llibertat.

La poesia dels trovadors y la llibertat dels trovadors, veus aquí lo fonament de nostra literatura llemosina. Aquell que açó desconega, desconeix la essencia, la idea, 'l génesis de nostra literatura.

Pels sigles xii, xiii y xiv lluhí en mitj de tota sa riquesa la poesia dels trovadors, al fons de la cual se trovan dos sentiments superiors, absorvents y dominants: l' amor, pero entenentse per amor la virtut, la font de tot lo bell y tot lo bo; la independencia, pero entenentse per independencia la llibertat del art, la llibertat de la conciencia, la llibertat del pensament, y tot açó sens trabas ni obstacles de cap sort ni de cap mena.

Aquella literatura que anava fent sont camí, hauria tal volta complert sa missió y finit sa tasca, si no hagués esclatat, sangrenta y exterminadora, la *Creuhada contra l'albigés*.

Acabá la Creuhada ab los homens y ab la rassa, pero no bastava. S' havia d' acabar també ab un' altre cosa superior á la rassa y als homens, s' havia d' acabar ab lo pensament y ab la idea. De lo primer s' encarregá la Creuhada que destruia la familia y la llar; de lo segon la Inquisició, que desenterrava 'ls cadáveres. Se contentava la Creuhada ab matar l' home y cremar lo poble. L' Inquisició desenterrava 'ls cossos morts pera cremar llurs cendras y esventarlas, y encara feya més, encara feya calcom de pitjor y de mes horrible, cremava 'l llibre, es á dir, tractava d' extingir lo pensament.

Fou l' Inquisició l' enemich més gran que tingué l' esperit dels trovadors. Nascuda en aquellas tristíssimas circumstancias, sembla que son destí y sa missió foren per de prompte los de occir la literatura llemosina. ¡Quina literatura no havia d' esser aquella que necessitá per desaparèixer una institució tant poderosa com la del Sant Tribunal de la Fé!

¡L' Inquisició! ¡Ah! Jo la conech. Llargas horas y llarchs días he passat no fa gaire al arxiu d' Alcalá d' Henares, fullejant causas y papers de las Inquisicions de Toledo y de Valencia, de Valencia [sobre tot. Moltas horas passí en una inmensa sala apel·lada de l' Inquisició, ahont se trovan á munts per centenas y per milers los procesos regirantho tot, escorcollantho tot, fullejant aquells quaderns voluminosos que al obrirse despedian flaire de sepulcre, vivint entre inquisidors, assistint á llurs consells y á llurs conciliabuls, veyent funcionar son horrible torment, sentint los ays y los gemechs de sas víctimas, con·corrent á son tribunal, enterantme de sas intrigas y cá·bal·las, sorprenent sos secrets, passant ab ells las jornadas enteras y somiant totas las nits ab ells.

Aixís he vist passar per devant mos ulls, ab tots sos

horrors, las Inquisicions dels sigles xv, xvi, xvii y xviii.

He llegit lo procés d' un virtuós y sabi metje denunciat per secret de confessió y condemnat perque consultava llibres alarbs y usava receptas de metjes alarbs per curar á sos malalts; lo d' un poeta valenciá, que de segur hauria arribat á ferse célebre donant tal volta nom á son sigle, acusat d' escriure versos amatoris del género d' Ovidi, y condemnats sos manuscrits al foch y ell á silenci perpétuo y á severas penitencias; lo d' un honrat anticuari de Valencia, castigat com duenyo d' una biblioteca de llibres escullits y d' un museo d' antiguetats hont figuravan idols romans y vasos sepulcrales; lo d' una pobre dona aplicada al torment per haberse negat á menjar carn de porch, lo cual la fiu delatar com juheva, y he vist reproduhits casi en forma taquigráfica sos ays y sas plaines, y he sentit que mon cos s' estremeixia al auzir que deya: *Tréguintme d' aquí y díganme lo que he de dir, que jo diré lo que vullan que diga*, frase arrancada al dolor y qu' es tota la historia y tota la filosofía del torment: he llegit també los procesos de molts víctimas sacrificadas sols perque alguna dona en secret de confessió 'ls acusava d' il·luminats ó d' heretjes; lo de.... Pero ¿qué mes? ¿qué mes he de dir de tots aquells processos que passaren per mos ulls, plens d' horrors y d' infamias, testimonis vius de la persecució encarnissada feta en nom de Deu á lo que Deu doná de mes noble al home: la inteligencia y lo geni? Jo no recordo ja tot lo que llegí, espantat, devant d' aquella mar de causas, y 'm reca encara recordar lo que recordo. Sols tinch ben present que, demprés d' aquella lectura, exclamí: «¡Benehida sia mil voltas y mil voltas santificada la llibertat, qu' encara que solsament nos hagués dat per únich benefici lo d' acabar ab l' Inquisició, bastaria açó sols pera ferla santa y beneita á través de las generacions y pels sigles dels sigles!»

Si, l' Inquisició perseguí de mort lo pensament de la literatura llemosina. Fou en va, per de prompte, qu' aquell pensament s' encarnás, mes enllá dels monts, en Dante

y en Petrarca, los grans imitadors del poetas provençals, men ensá dels monts, en Ramon Lull y en Arnau de Vilanova, los grans continuadors dels filosops llemosins. L' Inquisició finí per extingirho tot, per fer oblidar fins la existencia, fins lo nom y la memoria d' aquella literatura.

Durant los sigles que trancorregueren demprés d' aquella horrible matansa que s' anomena *Creuhada contra l' albigés*, hi hagué varias épocas en que s' intentá lo renaiement de la literatura llemosina. Se conseguí en part, y en períodos determinats, encara que solsament en los intervals en que floreixian las llibertats populars, pero sols se pogué conseguir d' una manera completa y satisfactoria per lo pertanyent á aquella part de literatura qu' es mes filla del pensament que del cor. No foren, en efecte, tant felissos los esforços que 's feren per la renaixensa de la poesia.

Se deu consignar lo de Ausias March, primer, que arribá á lo que pochs arriuan, á fundar escola; lo de Pere Serafi, despres, ab altres varis; lo de Vicens García, per fi; pero tot fou inútil. La poesia marxava visiblement en decadencia. ¿Y per qué? Perque, escepció feta d' Ausias March y d'algú de sa escola, que semblaren heretar l' esperit dels trovadors, los demás s' allunyaren del camí y menysprearen la doctrina. Cantavan l' amor, pero no era ja aquell amor-virtut dels trovaires, sino un amor artificios y convencional; cantavan la fé, pero no era ja la fé del cor, sino la del fanatisme; y deixavan de cantar la patria, font, essencia, esperit y simbol de tot amor y de tota fé. Eran uns poetas incomplets. Los faltava l'esperit dels trovadors, son lliure pensament, son lliure criteri, sa mateixa salvatge independencia, son individualisme; y la poesia, després d' esforços impotents, després d' atrevidas empentas, després de passar alguna volta la ratlla per toparse ab l' Inquisició prompte á soptarla, tornava á caure en l' ensopiment y la indiferencia, arrossegantse per entre llochs comuns, sens ideal y sense geni.

Aixís fou fins que despertá la Llibertat al comensar aquest sígle. Ab l' aurora de la Llibertat vingué la del renaixement llemosí. Fou llavors quant, sense darse compte potser de lo que feyan, potser sense conciencia del acte, obehint á un sentiment desconegut fins allavors, inspiradas tal volta per l' esperit dels trovadors que vagava errant pels espays, comensaren á ressonar en diversos llochs, y en nativa llengua, veus aisladas y esbargidas, unas en la emigració com la de Puig Blanch, altres en lo fons d' una presó com la del anónim de Menorca, altres en los camps de Castella, ahont l' amor de la llengua y de la patria anyoradas inspiravan á En Aribau eixos versos destinats á no morir jamay :

En llemosí soná lo meu primer vagit
cuant del mugró matern la dolsa llet bebía,
en llemosí al Senyor pregava cada dia,
y cántichs llemosins somiava cada nit.

Poch á poch y pas á pas fou despertant la literatura llemosina, fins á arribar al punt hont avuy se trova, florent y rica, gloria de propis y admiració d' estranys.

Es cert, próspera y en l' apogeo de son esplendor y bellesa se trova avuy aquesta literatura, ab sos lírichs que han sobrepujat als antichs y dels quals se fan ja excertas que sens extranyesa se poden titular *Lo llibre d' or*, ab sos prosistas que poden compararse ab los Muntaner y los Desclot, ab son teatro que ni en calitat ni en número deu témer la concurrencia, ab sos historiadors, sos filosops, sos sabis, sos homs de lletras en tots los géneros y en tots los camps; pero, per lo mateix qu' eixa literatura ha arribat á son cim, jo he de dirho, jo he dir la veritat,—¿qué 'ns queda als vells si no dihem la veritat?—per lo mateix, repetesch, qu' eixa literatura ha arribat á son cim, corre 'l perill que 's corre en las alturas, lo de la caiguda estrepitosa, despenyant y mortal.

A l' altura á que ha arribat la literatura llemosina, no cap ja mes que un medi. No pot tornar endarrera; ja no

hi ha camí pera la tornada. No pot permaneixer estacionaria; lo vértich l'arrastraria al abim. Sols un medi, un medi solsament li queda: lo del vol.

O está perduda, ó te que l lensarse pels espays trencant sos vells motllos, (es á dir los motllos que foren desconeguts pels trovadors), inspirantse en novas tendencias, preocupantse dels ideals que han de guiarnos en l'esvenidor, abandonant l'ignocencia primitiva de sas recreacions puerils y de sos cándits passatemps, emprenent com l'álga lo camí vers las alturas hont naix la llum. La literatura llemosina deu ferse propagandista y exténdre, aixamplar sos horitzonts, com conta 'l poeta que s' aixamplava Castella devant del caball del Cid:

Por necesidad batallo,
y una vez puesto en la silla,
se va ensanchando Castilla
delante de mi caballo.

Sensa por ni cuidado pot ja la literatura catalana abandonar lo camp limitat hont avuy rumbeja, pero li son necessarias dos condicions: ánima y cor, porque, no hi ha que olvidarho, la literatura llemosina necessita ser traduïda, y ab la traducció pereix lo que no te cor ó no té anima. Y que deu ser traduïda es indubitable, si no vol desaparéixer y morir. Falta á la literatura llemosina lo que ha tingut la pintura catalana: un Fortuny. No basta que tinga á Valencia, á Catalunya y á Mallorca homens eminents y verament superiors, li falta encara, ja 'l tindrà, pero li falta encara, un Fortuny que la fasse espanyola per després ferla europea, que li done carta de naturalisació en totas las altres provincias d' Espanya pera després dárse-la en tot lo mon.

Forsa es també que no abandone son caracter especial y son sagell típic: la sobrietat de la frase y la síntesis del fondo, que tal es la índole de la literatura llemosina y lo que li dona caràcter. Tot lo que sia oblidar açò, es confóndrers ab altres literaturas y perdre son natural. Nos-

tra poesia no pot viurer sols, com áltres, de la riquesa del consonant y de la musica de la rima. Ni l' ampulositat ni l' orientalisme escauhen bé á nostra lírica, ni son lo nostre género, ni armonisan tampoch ab nostre llengua.

A mes, la sobrietat y la síntesis, propias del nostre poble llemosí y de la nostra rassa, estan conformes avuy ab l' época en que vivim y 'l sigle qu' hem alcansat, porque es precis desenganyarse, y 'l que no veu es cego. S' ha acabat ja en la literatura l' época dels passatemps ignocents, com ha conclós en politica l' época dels discreteigs parlamentaris, com ha terminat en la premsa la dels articles doctrinals. Concloqué lo regnat de la paraula, com conclogueren tots aquells regnats que 's fundan en la pompa, l' imposició ó la superbia. Als antichs kilométrichs articles de fondo han succehit, en la premsa, los *suelos* y los *interlíneas*. A las novelas interminables, á las poesias d' exhuberant lirisme, á las disertacions indigestas, á las ensopidoras crónicas, han substituit, en la prosa y en lo vers, en la ciéncia y en la historia, lo folleto, lo extracte, lo resúmen, la filosofía, la síntesis. A las arengas ciceronianas y als aparatosos discursos, han seguit en lo parlament l' acció, la declaració, l' acte.

Vivim en una época esencialment práctica y hi ha que amotllarse á ella. No en va estém en lo temps en que l' hom es conduhit per lo foch y la paraula pel llamp.

Es precis també abandonar tota idea d' exclusivisme, seguint aquella antiga escola dels trobaires, nostres pares y mestres. ¿Se reduhiren ells per ventura á sa localitat? No. Feyan com l' aucell: al sentirse ab alas abandonavan son niu y emprenian lo vol. Anavan de castell en castell, de cort en cort, de poble en poble, portant á totas parts ab sas inspiradas cansons y ab sos belicosos serventesis, la idea del amor, segons ells la entenian, font de tot lo bell y de tot lo bo; la idea de la patria, segons ells la expressavan, sentiment de tot lo enlayrat y de tot lo caballeresch; la idea de la llibertat, segons ells la practicavan, horror á tota vexació y á tota tiranía, odi á tot vici y á tot monopoli, amor á tot lo pur y á tot lo noble.

Propagandistas se feren d' eixa idea, y ab ella anaren á Italia, á Fransa, á Portugal, á Castella, á la cort mateixa dels alarbs, alsant en totas parts l' esperit, sembrant en totas la llevar, y en totas despertant sentiments d' honor y de noblesa.

Donchs be, lo qu' ells feyan ab la lectura y ab lo cant, avuy deu y pot ferse ab la prempsa.

La literatura llemosina d'avuy deu esser propagandista, com ho fou en son principi y naixensa. Deu empéndre sa volada, independent y lliure, devorant espays y salvant distancias, propagadora dels ideals del sigle, com aná per totas parts á propagar los del seu la lírica dels trovaires. La literatura que no té una missió no té rahó de ser. Lo que no va ab lo sigle, va contra 'l sigle, y s' esmortueix, y cau, y termina.

Es necessari que aço fassa la literatura llemosina si vol ser coneguda, si vol ser creadora, si no vol morir obscura y abandonada en sas soletats, bona y útil tot lo mes per honest passatemps del vehinat y de la familia. Es necessari també que conserve sa originalitat antiga, sa fesomia propia, acomodantse tot lo possible, segons las exigeneias del sigle, al esperit y carácter dels trovadors, porque aquesta es la manera millor de reclamar y ocupar un puesto entre las demes literaturas peninsulars, á las quals no deu imitar ni semblarse.

Com literaturá peninsular marxant d' acort ab las demás literaturas peninsulars, te la llemosina una elevada missió que cumplir. Sola, aislada, exclusivista, se pert y se suïcida.

Aquella entre las literaturas peninsulars que millor comple sa missió, será la que mes popular sia y mes gloria alcanse; y aytal llor deu ambicionar la llemosina, sensa oblidar may qu' es branca fecunda del tronch patri y que de sa sava s' alimenta, sensa ja may oblidar que en lo seno de nostra mare Espanya, en mitj de nostras discordias politicas y entre 'ls homes de tots los partits, hi ha un llás comú per tots: l' amor de la patria espanyola, la integritat

de la patria espanyola, lo sentiment y l' esvenidor de la patria espanyola, y flotant sobre tot aço, un ideal suprem, la esperansa sublim de la patria ibérica, que aquest es lo federalisme, l' únich federalisme que ha de predicar la literatura llemosina, lo federalisme del amor, de la unió, de la fraternitat, de la concordia, de la pau, de l' altaresa y del engrandiment de la patria.

HEJ DIT.

ABORÍGENS CATALANS

ENSAIG HISTORICH SOBRE 'LS PRIMERS POBLADORS

DE CATALUNYA

(Acabament.)

VII

Es molt del cas no oblidar las conclusions del antecedent capítol, pera poder proseguir ab fruyt en lo terreno de las investigacions en aquellas llunyanas épocas prehistóricas en que 'ls Aryas surtits del Cáucaso y Tibet vingueren á poblar nostra terra poch després de deixarla en sech las ayguas primitives.

Ara sabuts aquestos antecedents necessaris, tenim que buscar si 'ns es possible sapiguer la llengua que parlavan nostres avis los aryas, y aixó pera mí no té grans dificultats un cop resolta y demostrada sa vinguda baix los punts de vista histórich y etnográfich. Si 'ls Aryas poblaren per volta primera la Península y ab ella Catalunya, si son nostres aborígens, deixem sentada la afirmació de que *los aborígens catalans parlavan lo sanscrit* ó sigui la llengua primitiva dels Aryas, idioma igual al qu' avuy se trova en los llibres sègrats de la India, dits los Vedas.

Com á tésis general podem deixar sentat que essent los Aryas los aborígens, y sabent que la llengua per ells par-

lada en lo Cáucaso era lo sanscrit, naturalment sa llengua tenia que acompanyarlos. Aixó pensava jo y 'm deya: si aixís va esser tindriam que, com una llengua deixa *necessariament* arrels fondas que 'ls sigles no poden arrencar, si 'l sanscrit fou la llengua aborígena, haurian de trovarshi encara en lo catalá d' avuy recorts mes ó menys notables d' aquella llengua sabia. Al raciocinar aixís respecte al sanscrit, ho feya apoyat en un fet històrich y demostrat plenament, y tal es que havent vingut a Catalunya los Ibers, Celtas, Grechs, etc., en los primers jorns històrichs, s' apoya generalment sa vinguda en las nombrosas paraulas que pertanyent á aquellas llenguas nos llegaren y que han arribat fins á nosaltres.

En Pers y Ramona (1), fa notar en llargas columnas las paraulas qu d' aquells pobles y dominacions conservem avuy y qual fesomia nativa 's distingeix á la vista, algunas de las que copiaré pera mellor demostració del que 'm proposo (2).

Consta que van venir á Catalunya los Ibers que parlavan lo vasch y de sa estada s' en conservan moltíssimas paraulas en nostra idioma que sols ne copiaré io á fi de no fer pesat al lector lo meu pobre trevall:

Vasch.	Catalá.	Vasch.	Catalá.
Amoina.	Almoyna.	Miraila.	Mirall.
Bufadac.	Bufar.	Osca.	Osca.
Escola.	Escola.	Taula.	Taula.
Frescoa.	Fresca.	Zacua.	Saca.
Gatua.	Gat.	Yspiritua.	Esperit.

Després dels Ibers ó Vaschs vingueren los Celtas y de sa dominació 'n conservem també en lo catalá d' avuy nombrosas paraulas:

Celta.	Catalá.	Celta.	Catalá.
Aygua.	Aygua.	Cresta.	Cresta.
Arm.	Arma.	Frun.	Front.
Bresca.	Bresca.	Masteg.	Mastegar (verb).
Cama.	Cama.	Nyu.	Neu.
Col.	Col.	Prun.	Pruna.

(1) Historia de la llengua y literatura catalana.

(2) Copiats de la obra citada.

La influencia dels Grechs que després van venir se deixa sentir en lo catalá per las molts paraulas d' aquell idioma admesas:

Grech.	Catalá.	Grech.	Catalá.
Kamelos.	Camell.	Nanos.	Nano.
For.	Fur.	Spoggos.	Esponja.
Meli.	Mel.	Peperi.	Pebre.
Broma.	Broma (nubul).	Tempos.	Tomba.
Frygo.	Fregir.	Kanastron.	Canastra.

Vingué 'l poble romá á nostra terra y com dominá per espay de molts sigles, hi deixá molts mes paraulas que cap altre poble, si bé seguint la costum sols ne copiaré 'l mateix número de las que s' escrihuen igual qu' ab catalá encara que l' accent varihi:

Llatí.	Catalá.	Llatí.	Catalá.
Amor.	Amor.	Sol.	Sol.
Cadaver.	Cadavre.	Ocasio.	Ocasio.
Fel.	Fel.	Dolor.	Doló.
Sal.	Sal.	Anima.	Anima.
Rosa.	Rosa.	Memoria.	Memoria.

Allá en lo sigle V los Goths comandats per Athaulf restaren amos de Catalunya. Ja tenim nova dominació y novas paraulas de aquest poble en nostra llengua com aném á veurer:

Gótic.	Catalá.	Gótic.	Catalá.
Arbós.	Arbós (fruyt).	Branka.	Branca.
Brassen.	Bresol.	Helm.	Elm.
Balken.	Balcó.	Got.	Got.
Camise.	Camisa.	Soroll.	Soroll.
Daga.	Daga.	Respail.	Raspall.

Los alarbs si bé no van estarse molt temps en nostra terra, es lo cert qu' á sa influencia 's dehuén algunas paraulas com las següents:

Alarb.	Catalá.	Alarb.	Catalá.
Argol.	Argolla.	Atalaya.	Atalaya.
Forn.	Forn.	Sharrup.	Xarrup.
Gayta.	Gayta.	Sabatl.	Sabata.
Metch.	Mitj.	Tabal.	Timbal.
Leymoun.	Llimona.	Karratah.	Carreta.

Escepció dels Fenicis que poch van restar en nostre país, habitant sols alguna petita factoria en las costas del Mediterrá, tots los pobles qual dominació pesá en Cata-

lunya, tots com s' ha pogut veurer deixaren un gloriós rastre en nostra llengua.

Si aixís ha succehit ab las dominacions Iberas, Celtas, Gregas, Romanas y fins ab la relativament efímera alarba, ¿per qué, 'm deya jo, no té de haver succehit aixís mateix ab los Aryas aborígens? Si reconeixem històrica y etnogràficament la vinguda dels Aryas ¿no 's trovará en lo catalá d' avuy alguna paraula que 'ns ilumini en aquesta obscuritat?

Pensant aixís vaig comensar á estudiar lo sanscrit y avuy ab l' ajuda de las obras de Burnouf Desgranges y Leupol m' he vist ab ánimo de sortir ab lo cap alt, proclamant que entre 'l catalá y 'l sanscrit, hi ha un llas d' unió mes fort que 'l que se suposaba; mes ferm que 'l qu' importaria lo sapiguer que si 'l catalá derivaba del llatí y aquest era fill del sanscrit tenia qu' haberhi alguna semblansa entre aquest y 'l primer encara que fós per taula. Prompte ho veurém.

VIII

Molt cert es que hi ha en nostra llengua catalana algunas paraulas que tant poden haber esset importadas del sanscrit al llatí y d' aquest al catalá, com directament d' aquell al idioma de la terra y per aixó en aquest particular no hi faré gran sentada, però si que dech fer notar y m' hi fixaré molt, en que se trovan paraulas catalanas que 's veu al cop d' ull que arrencan del sanscrit, si hé un xich cambiadas ó modificadas ab los sigles.

En cambi cotejant y comparant las dos llenguas, catalana y sanscrita, s' observa igualment que encara hi ha paraulas que las dos llenguas admeten, significant lo mateix y que s' escrihuen, transcribint lletra per lletra los caràcters devanagari (1), ab la mateixa ortografia que avuy los catalans usém. Per exemple la paraula *nas*, se pronuncia y escriu igual que ho acabo de fer y significa lo mateix qu' en catalá.

(1) *Devanagari* significa escriptura dels Deus ó caràcters alfabètics dels Deus per trasportar al papé la paraula.

Aquí dono una llista d' unas quantas paraulas d' aquesta classe, ab la seva escritura devanagari, transcripció, pronunciació y significat catalá qu' es á la vegada 'l significat sanscrit.

Devanagari.	Transcripció.	Pronunciació.	Significat.
बन्ध	Banda.	Banda.	Banda, llas.
मव	B'aba.	Faba.	Faba, fruyt.
चर	Çar.	Char.	Carro.
द	Da.	Da.	Dar, donar.
फुल	Ûulla.	Fulla.	Fulla.
मध	Madu.	Madú.	Madú, dols.
नस	Nas.	Nas.	Nas.
जिगु	Çigru.	Sigrú.	Sigró.
नौ	Nœ.	Nau.	Nau, barco.
रे	Re.	Re.	Res.
शाल	Çala.	Sala.	Sala.
सप्य	Sabya.	Sabia.	Sabia (referent á persona).
सव	Sava.	Sava.	Sava.
स्पन्द	Spand.	Espant.	Espant.
वारण	Varana.	Varana.	Barana (obstacle per no caurer).
मन्द्र	Mandra.	Mandra.	Mandra, peresa.

Aquestos son pues alguns noms sanscrits que s' escrihuen quasi bé literalment com en catalá, però que en quant á sa pronunciació es tant idéntica á la nostra que mes no pot esserho.

Tenim donchs que aquestas paraulas son sanscritas y s' han conservat ab tota sa puresa del temps de la primera dominació aria. No s' ens digui que deriven del llatí, que com sabem es fill del sanscrit, puig que las paraulas qu' he copiat son puras sancritas: d' algunas que podrian esser derivadas del llatí ja 'n parlarém després.

Ara passo á donar una nova llista d' algunas paraulas catalanas derivadas *directament* del sanscrit però d' aquelles á las que als sigles y dominacions diferentas perque ha passat la terra han fet cambiar en algo sa fesomia.

Sanscrit (transcripció).	Pronunciació.	Catalá.
Upala.	Upala.	Opal (pedra preciosa).
Rohit.	Róit.	Roig.
Jata.	Jata.	Gent.
Marya.	Marya.	Marja, riva, vora.
Genu.	Genú.	Genoll.
Tri.	Tri.	Tres.
Sueda.	Sueda.	Suada (gran traspiració).
Dant.	Dant.	Dent.
Dam.	Dam.	Dama.
Dana.	Daná.	Donar (fer donació).
Diva.	Divá.	Dia.
Divya.	Divia.	Divina (cosa pertanyent á la divinitat).
Dinara.	Dinara.	Diner, moneda.
Deva.	Deva.	Déu.
Duadazam.	Duadazam.	Duodécim.
Dwi.	Dui.	Dos.
Paçcat.	Paçxat.	Passat (que s' ha deixat enrera).
Pad.	Pad.	Peu.
Pika.	Pika.	Pika-pins (?) (especie d' aucell).—Picot.
Pala.	Pala.	Palla.
Balin.	Balin.	Valent.
Madya.	Madya.	Mitja, mitat.
Marmora.	Marmora.	Mormoriu (encara algú diu <i>marmorar</i>).
Marta.	Marta.	Mérit.
Mas.	Mas.	Mes ($\frac{1}{12}$ part del any).
Raba.	Rabá.	Rabia.
Marta.	Marta.	Mortal.
Raj.	Raj.	Rey.

Rikta.	Rikta.	Rich.
Va.	Va.	Vent.
Valla.	Valla.	Vall (acció d'incloure).
Čaka.	Saca,	Soca.
Ōlla.	Olla.	Molla, humida (tret a la m queda la mateixa paraula sanscrita.)
Ambara.	Ambara.	Ambar.
Sarpa.	Sarpa.	Serp.
Epača. (1)	Epassa.	Espía.

Com ans he dit, totes aquestas paraulas que he posat aquí per mostra, han restat en nostra terra desde 'l temps de nostres aborigens los Aryas y si bé un xich modificadas, nos dihen encara ben clar son origen.

Veyam ara algunas paraulas catalanas que tant poden esser conservadas dels temps dels Aryas com importadas ab lo llatí.

Sanscrit.	Llatí.	Catalá.
Axa.	Axis.	Ex (d'una roda).
Adya.	Hodie.	Avuy (adv. de temps).
Anter.	Inter.	Entre.
Anna.	Annus.	Any.
Mahyam.	Mihi.	Meu (perteneixent á mí).
Ari.	Herus.	Hereu, amo.
As.	Esse.	Esser (verb).
Janman.	Germen.	Germen.
Hora.	Hora.	Hora.
Daçam.	Decem.	Deu (numeral).
Naktam.	Nox-noctis.	Nit.
Napat.	Nepus.	Nebot.
Nabá.	Nebula.	Nubul.
Nava.	Novus.	Nou (cosa nova).
Matri.	Mater.	Mare.
Navam.	Novem.	Nou (número).
Patri.	Pater.	Pare.
Naman.	Nomen.	Nom.
Mala.	Malus.	Mal (Lo).
Dwipad.	Bipes.	Biped.
Barbara.	Barbarus.	Barbar (tonto).
Vastra.	Vestis.	Vestit (trajo).
Čarkara.	Saccharum.	Sucre.
Stá.	Stó.	Estar (verb).
Sas	Sex.	Sis (número).
Idam.	Idem.	Idem.

Moltíssimas mes paraulas podriam trovar però crech que pera la demostració del meu assert n' hi ha prou ab las copiadas.

(1) En algunas paraulas la transcripció no pot esser ben exacta per falta de tipos ó caracters especials com los que usa la anomenada Escola de Nancy.

Resulta de tot aquest estudi que si en lo catalá hi trovem paraulas que avuy encara son literalment sanscritas, d' altres de sancritas però un xich modificadas y d' altres també sanscritas que tant poden derivar del sanscrit directament com d' aquest per mediació del llatí y si per altra part ateném á lo que la historia de nostra llengua 'ns ha demostrat, ó sigui que las demás parlas que han dominat mes ó menys la terra han deixat recorts de son idioma en lo nostre, hem de conclourer que per aquestas mateixas rahons los Aryas no solament foren nostres aborígens, sinó que sa llengua, lo sanscrit, fou la dels primers pobladors de Catalunya.

IX.

Pera mes demostració de la existencia y estada dels Aryas en nostra terra catalana, se 'm fa precís investigar una miqueta mes y anar recullint las pocas, pero sempre notabilísimas despallas que 'ns restan del temps remotíssim de sa invasió.

Ab los sigles, es clar que tot se modifica, puig lo temps no passa en va y mes encara estas modificacions se troban en lo llenguatge que 'n res. Ab tot nosaltres creyém haber fet alguna coseta y estem segurs, que altres que vindrán farán lo demás respecte aquest estudi.

En efecte, seguint en lo terreno de las investigacions he trovat que la vocal $\bar{R}_i$ sanscrita y que 's pronuncia un poch semblant al *Ri* encar que d' un modo mes dols, te un significat que pot ben bé haver donat vida á l' actual paraula catalana *Riu*.

Lo *Ri* vocal, significa en sanscrit l' idea de *avansar*, *anarse allunyant* que com los lectors comprenen es cosa que 'ls rius fan sempre. ¿No podria pues aquest mot sanscrit haver quedat en Catalunya modificat ab lo temps desde l' invasió dels aborígens los arias? No hi tinch dubte respecte 'l particular desde 'l moment que aquesta paraula *Ri* equivalent en lo sanscrit á una cosa que *avansa*,

un riu per exemple, no li trovém un origen llatí, puig es sabut que per los llatins, *riu* es *flumen*, y per lo contrari, per los catalans, es la mateixa vocal *Ri* mes una *U* que no vol dir res en contra de nostra teoria. Per los castellans lo *Ri* ab las influencias d' altres llenguas s' ha tornat també *Ri-o*.

No dech passar per alt que aquest, *Ri* ha quedat después com l' arrel de las paraulas que indican l' idea de riu ó de *avansar* que en sanscrit te dita vocal y aixís dihem *rí-a*, *ri-era*, *ri-ada*, etc.,—y fins *ri-va ri-vera*, etc., dels llocs que marcan lo curs dels rius.

Aném ara 'l exámen de un altra paraula sanscrita que ve també en sosteniment de nostra teoria sobre 'ls aborígens.

He dit en lo capítol VI que 'ls primers pobladors, vivian en las cavernas puig aquestas los servian perfectament com un lloch pera soplujarse y resguardars' en fí de las intemperies de la naturalesa. Per aixó 'ls habitants prehistórichs de las covas, han esset coneguts ab lo nom de *trogloditas* que te dit significat. Pues bé, aquí donarém un altre teoria que no dubtò té 'l seu fonament, respecte á l' origen de la paraula *Vila* ab que avuy se coneix la reunió d' algunas casas, y que ve á ésser un nom intermedi entre *poble* y *ciutat*.

Los primers pobladors de la terra es sabut que vivian en covas ó cavernas que eran per ells una caseta natural, y aixís, com nostres aborígens eran los arias y parlaban lo sanscrit, al seu lloch d' habitació, á la caseta primitiva li donaren sens dubte lo nom que avuy encara en catalá denota l' aplech de varias casas, lo nom de *vila*.

Vila que 's pronuncia com en catalá, vol dir literalment en sanscrit, *cova*, *caverna*, *antre*, *cavitat*, es á dir que á las covas 'hont habitaren los primers pobladors arias, los darian lo nom particular que sa llengua té pera designarlas. Los arias aborígens pues, de la caverna 'hont habitaban ó de sa casa, puig los feya las funcions y serveys de tal, 'n deyan *vila*. Si aixó es vritat puig no te dubte, afe-

geixo jo que lo nom de *vila* ab que 's designan l' aplech de casas te orígen en aquesta denominació sanscrita.

Nostres aborígens si be primitivament habitaren en còvas, no tingueren que tardar en buscar y proporcionar-se altres llocs d' habitació. Potser ab lo ramatge y fusta comensaren á arreglar alguna caseta, tapant ab fanch que 'ls rius en gran los donaban, las escletxas que en las parets lo ramatge deixaba y aixís anaren sens dubte aplegantse en casetas los uns al costat dels altres, essent allavors quant donant orígen á un poblet, li dongueren lo nom que á las covas donaban, lo nom de *vila* porque 'ls feya los mateixos serveys que aquellas.

Heus aquí donchs, á mon entendre, lo veritable orígen del nom catalá *vila* baix lo punt de vista de reunió de casas.

Ara entrarém en un altre classe d' estudi, en lo que no podém descansar en fonaments tant sólits. Se tracta de buscar en la etimología sanscrita l' explicació d' alguns noms de pobles catalans.

No cregui 'l lector que vagi á fatigarlo ab llarga llista, pera 'l meu objecte 'n tinch prou citantne mitja dotzena ya que si no 'n refereixo mes, es solsament pera que no n' he buscat mes á fi de no fer pesat aquest trevallet.

Alins.—Es aquest nom lo d' un poble de l' alta montanya catalana, del partit judicial de Sort, diócesis de la Seu d' Urgell y que está situat al costat esquerra del Noguera Palleresa, en un petit pla rodejat pels alts pichs del Pirineu. Es un punt per demás agreste y fer lo dels voltants, tant es aixís, com que de terra plana sols n' hi ha uns doscents jornals.

En un lloch d' aquesta naturalesa, res té d' estrany qu' entre las innumerables bestiolas feréstegas que s' hi trovan, hi hagi gran número d' *escorpins*, serpetas, llangardaixos, escursons, etc., y si avuy encara de tots aqueixos animalets s' en trovan molts y molts, res tindria d' estrany

que en lo temps antich ne tingués aquella encontrada encara mes. Producte d' aixó seria lo nom que á las *vilas* que per allí s' anessin fundant, pera distingirlas de las altres los donessin lo nom de *Alins* paraula sanscrita que significa «escorpi» y que en catalá no te significació.

Anyà.— Un poblet molt ronech se trova en la provincia de Lleyda, partit judicial de Balaguer que porta aquet nom. *Anyà*, en catalá no vol dir res y en sanscrit significa *al altre indret, al costat oposat* y en efecte, aquesta població seguint lo camí que 'ls aborígens tenian qu' empéndrer ó sigui 'l d' avansar de la costa dret á terra endins, se trova al altre costat del Segre.

Surya.—Aquest nom que tampoch vol dir res en catalá en sanscrit significa *Sol*. Aquí en Catalunya y situada en lo partit judicial de Manresa hi ha una població d' aquest nom, Suria, que ocupa una hermosa posició ja que 's trova al bell cim una montanya. — ¿Podria portar aquesta vila lo nom de Suria, com per venir á indicar qu' estava situada en un lloch que 'l sol no deixa desde 'l matí fins que 's pon?

Aixó com las anteriors etimologías, pot tenir major ó menor fonament si bé crech que sempre es curiós cuan no fos altra cosa lo ferho notar.

Nabá.— En catalá, fent de la primera *a* d' aquest nom una *e*, podria significar *nevar* y en sanscrit equival á *nubul*.

Un poblet d' aquest nom se trova en la provincia de Girona, entre Ribas y Puigcerdá, per cert situat en un pich tant alt, ahont es rara l' estona del en dia que 'ls nubols deixin de embolcallarho.

Se pot creurer que l' origen d' aquest nom pot venir de *nevar* puig en l' hivern es país de molta neu, pero examinantlo baix lo punt de vista de l' etimología sanscrita, tenim una clara y perfecta explicació del mateix com lo lector ha pogut veurer. *Nabá* vol dir *nubul* y res de particular tindria que en aquella regió dels nubuls, hi hagués hagut en remotíssims temps alguna *vila* ó caverna que

pera distingirla de las altras s' hagués conegut ab lo nom de Nabá ó dels nubols ó colocada en la regió de aquells.

Es tant comú lo no distingir-lo á causa dels nubols al poblet de Nabá, que en aquell país de Cerdanya hi ha una dita qu' es á la vegada un inocent equívoc que demostra que rara volta está sense las bronias y tal es *feya sol y he vist Nabá*.

Vidrà.—Poble bastant regular, situat prop del Ger y no lluny de Vich es lo d' aquest nom que si res vol dir en catalá, significa en sanscrit *l' acció d' atravessar*.—Avuy per avuy lo riu poch se 'n falta perque *l' atraveshi*, lo que podia fer en altre temps en alguna *vila* situada d' antich en lo mateix punt qu' aquest poble que després podria haverse quedat ab son nom primitiu.

Agora.—En lo lloch avuy ocupat per l' industriosa Tarrasa hi hagué en altre temps una ciutat nomenada *Egara* que segons la tradició conta, era tant ben guardada y sas defenses tant formidables que, jamay pugué ésser presa ni dels mateixos serrahins que eran amos de Barcelona y quasi bé de tot Catalunya. Aquest nom de *Egara* que se suposa per alguns li van donar los Romans, pot ser á mon entendre derivat del sanscrit *Agora* que significa *formidable* en el sentit d' ésser un lloch molt ben fortificat y de situació propia pera una gran defensa.

En efecte, los restos que quedan avuy junt al Torrent de Val-paradís del antich castell dels cavallers de *Egara*, ocupa un lloch irrespugnable abocat dret al torrent. ¿Qué tindria d' estrany, que conservantse en lo país catalá la paraula *Agora* quant los Romans ocuparen la terra, fos coneguda la població de *Egara* per los naturals ab aquest últim nom, corrupció del primer, pera demostrar qu' era un lloch *formidable* baix lo punt de vista de sa colocació y defenses que podia ó va fer encar que se ignori en aquells temps tant antichs? No hi ha dubte que aixó podria ésser tant possible com será comprensible als lectors.

Altres noms de pobles com he dit podria buscar puig molts se 'n trovarian en aquest cas, ó sigui de carexer de

significat català y tenirlo en sanscrit apropiat al lloch que avuy ocupan Bagá (Baga?), Varga (Berga?), Varxa (Borjas?), Gozal (Gosol?) Busa (Busa) y altres per exemple, pero pera no cansar mes al lector poso á n' aquesta qüestió punt final.

Pera mes demostració encara de la vinguda dels Aryas, aném ara á buscar la etimologia sanscrita d' alguns territoris de Catalunya quals noms si be avuy no son ja oficials, entre 'ls de la terra s' hi consideran encara y son de tothom coneguts.

Vallés.—Es aquesta comarca una situada en la provincia de Barcelona que te la forma d' una faixa de set lleguas de E. á O. per quatre de amplada.— Es un terreno en sa bona part plá y está rodejat enterament de montanyas, que donan vida als riuets que 'l fertilisan. En sanscrit lo mot *Vallés* no 's coneix, pero si la paraula *vallá* que significa l' *acció d' encloure* y que pot molt ben ser la primera expresió del *Vallés* d' avuy inclós entre montanyas, gracias als molts sigles que han transcorregut desde la vinguda dels aryas á la verge Catalunya.

Sagarra.—Aquest nom res en català significa, com no sigui l' expressió del territori que s' esten en la Provincia de Lleyda desde Cervera fins á tocar y pendre alguna part dels partits judicials de Manresa, Solsona, Igualada y Balaguer. Es la Sagarra ó Segarra un país en extrem montanyós, plé de boscos y que principalment en sa part confinant ab lo partit de Solsona está molt poblat de cassa trovantshi numerosos isarts que en temps antich debian serho encara més, gracias á lo apropósit del terreno pera dita familia de antilops.

Sagara, vol dir en sanscrit *antilop* y aixís l' avuy Sagarra evidentment derivada d' aquell nom aria, deuria ésser coneguda ab dita denominació sens dubte per lo numerosos que 'ls antilops serian en aquella encontrada. Avuy com he dit se 'n trovan encara algunas ramadas

en los confins de aquest país en lo Port del Compte prop de San Llorens dels Piteus (1).

Crech que tot lo exposat te que fer convenir al lector en lo mes amunt per mi sentat, ó sigui que á través dels sigles que 'ns separan d' aquells jorns primitius, se pot ben be assegurar que una invasió Arya fou la primera que poblá nostra terra catalana y que d' ella 'n son mostrats encara vivents molts paraulas admesas en nostre idioma y molts noms de pobles y encontradas que no s' expliquen per altrás etimologías y que en catalá d' avuy res volen significar.

Queda terminat, pues, aquest estudi sobre 'ls aborígens. ¡Grat fós á Deu que á la vista de mon humil trevall sortissen nous adalits á la palestra á fi d' il·luminar ab sos coneixements, ab la llum de una ciencia que jo no tinch, las tenebras ab que s' embolcallan los jorns prehistòrics dels ABORIGENS CATALANS!

(1) No lluny d' aquest lloch del Port del Compte n' hi ha un altre anomenat en lo país lo Prat del Vasya, que no se sab lo que vol significar. Pera mi, y dintre d' aquest estudi, se compren perfectament que dita denominació de Prat del *Vasya* ve en apoyo de la meua opinió sobre la vinguda á Catalunya del poble Arya, ya que com he exposat en lo capítol primer, *Vasya* vol dir una de las quatre castas en que 'l Indos se dividían y es divideixen encara avuy. Noto aquí aquest fet sense altre comentari.

JOAN MALUQUER VILADOT.

A MES FILLES

Com dues perles trobades
á dins la-mar de l' amor,
vos duch, filletes aymades,
engastades sobre 'l cor.

Ab aquest joyell tan rich
tots los demés me fan nosa
puig que ab ell passant estich
mos dies color de rosa.

¿Qué 'm fa, qué 'm fa que per mí
lo temps ja no doni flors?
vosaltres sou mon jardí,
lliris de castos olors.

Qui us pogués sempre olorar
roses del meu pensament!
Ah, ja tremol pe 'l moment
qué us hauréu de trasplantar!

Jo eternisaros voldria
aquí just al meu devant,
y no sé si s' hi avendria
vostre cor mes endevant.

¿En quin camp trauréu florida,
ó en quin jerro lloch tindréu?
será á una estancia guarnida
ó será al peu de la creu?

Puig sou de mos ulls les nines,
qui us pogués sempre seguí
per arrancar les espines
que trobaréu pe 'l camí!

Jo que us he donat á veure
de les aygues de salut,
jo que us he ensenyat á creure,
talisman en la virtut...

Per la vostra ánima pura
poder sempre contemplar
perque l' eterna hermosura
puga ab vosaltres gosar...

També alcansarvos voldria
de la fortalesa 'l dó,
puig que feys la romeria
per esta vall de doló.

Molt bé 'm podriau dir ara
per esta vall de consol,
puig que la tempesta encara
no us ha ennuolat lo sol.

No arriba encara per sort
á vostres llavis la fel,
y sens nengun desconort
mirau la terra y 'l cel.

Coronades d' innocencia
baix lo paternal abrich,
bálsam d' exquisida essencia
sou del que gojosa estich.

Com dins arca benchida
lo diluvi no veheu,
si algun jorn ne feys sortida
ahont la planta posaréu?

Jo us encoman que á tot' hora
vos gardeu de l' esparvé,
palometes, si exiu fora,
que jo en l' arca romandré.

Lo brotet de l' esperança
quina ditxa si 'l trobau?
quin consol per m' anyorança,
quin consol si l' ensenyau!

Ab quin goig conexeria
qu'eu atés florit redós!
que podeu ab alegria
posar tanca ab bonich clos!

Quina ditxa mes sencera
si pogués jo embalsamar
l' ayre que 'n la vida entera
ne tindréu que respirar!

Per axó prech sense treves
y per axó desig viure,
oh aymades filletes meves,
per veure us sempre sonriure.

De vostre Custodi só,
tan amiga com del meu
y de ma part un gran dó
li prech que deman á Deu.

Si ma súplica transmet
lo missatger celestial,
apagará vostra set
d' aygua viva un manantial.

Y en la terra dolorida
Deu será la vostra sort:
tindréu lo ple de la vida
y la ditxa de la mort.

VICTORIA PENYA D' AMER.

MARIA EN MONTSERRAT ⁽¹⁾

Repleatur os meum laude,
Ut cantem gloriam tuam,
Tota die magnitudinem tuam.
PSALM. LXX. v. 8.

Al mitj de nostra terra
com guarda vigilant de l' encontrada,
bastí l' Omnipotent una alta serra
pirámide sens forma y descarnada;

De pedra molt menys dura
que 'l cor del home á qui cegá 'l desvari,
s' esberlá d' amargura

á la mort de Jesús dalt del calvari,
y al dol universal son dol unia
gitant aguts gemechs, crits d' agonía,

ramors las mes estranyas,
esclat del temporal qu' irat rujia
al fons de sas entranyas

y furgant sas arrels s' hi rebatia.

Montanya prodigiosa

que per son viu dolor regenerada,

torná de mort á vida;

puig d' herma y desolada

mes que cap altra, hermosa,

als ulls aparagué verda, florida

de maravillosas crestas coronada,

per vols d' aucells y 'l Llobregat cantada.

Esfinge, avans temuda

sols de feras sens dupte coneguda,

(1) Esta composició es una de las tres que no entraren en lo concurs del *Milenari* per esser rebudas ab retard.

encis del home lo cridá amorosa;
y ab ánima esmoguda
al trobarla tant bella y misteriosa,
de Venus voluptuosa
los afalachs fugint com del abisme,
los temples esfondrá del paganisme;
y la creu arborant, adorá en ella
al Autor de tant santa maravella.

La folla fantasía
sos marlets esguardant al clar de lluna,
ó al entorn de la llar en la nit bruna
al retrunyir dels trons mitj esglayada,
forjava cada dia
fantásticas visions, novas historias
que 'l poble comentava y repetia
tal volta presentint que de sas glorias
lo mes gran moniment ella seria.

Vertiginós lo temps solcant l' esfera
com frisó desbridat en la batalla,
tot ho volca y abat en sa carrera;
lleys y costums, repúblicas e imperis
muda y esfondra y á son pler capgira,
y 'ls pobles envilit's açota ab ira
ab guerras y tirans y cautiveris;
y un segle al altre empeny, com las onadas
del mar que 'l fort mestral rebat ab fúria,
deixant cada centuria
lo rastre sempre mes de sas petjadas.

¡Ay d' Iberia y sos fills, que venturosos
grunsantla en braços dels plahers dormida,
no 's curan dels rujits tant espantosos
ab que fer lo simoum l' ha deixondida!
¡Ay de tú patria meva
que de vil traició víctima pura,
jorns de dol y amargura
trista veurás descapdellá 's sens treva!...

Feréstega llopada
en los deserts del Africa alletada,
assola ja tas platjas y campinyas;
gelós de ta bellesa,
del incendi la roja flamarada
marca son pas per fruyterars y vinyas,
terra y cels aixordant ab sa cridoria;
tot es blasme y dolor, plors y tristesa,
tot es bregar pera morir sens gloria;

qu' ab ells vá la victoria
y son catifa de sas plantas feras
tos bells llorers y tas gentils palmeras.

Los braus del nort, que tremolar á Roma
féren un jorn al llamp de sa mirada,
fugint dels de Mahoma
caigueren arrastrats per la riuada,
fellons perdent en lo curt temps d' un dia
honor y llibertat y monarquía;

Y 'ls pobles, munts de runa
fossar dels pus ardits en la batalla,
gloriosa arreu, com de la mort la dalla
miraren esglayats la mitja lluna.

¡Plora, oh Barcino, plora!
ja de Muza l' espasa vencedora
ta sort ha decretat; ja sas maynadas
fiturant tos tresors y ta hermosura,
devant tos murs per l' huracá llansadas,
aytal com vol de corbs en nit obscura
de ferirte de mort esperan l' hora;
dringar fent la cadena
que ja han forjat pera amargar ta pena.

¡Qui d' aquells jorns podria
contar lo desesper y la agonía,
l' etern lluytar y l' ansietat aguda,
las llágrimas y prechs qu' á Deu alsavan
contrits joves y vells, vergens y frares,
en son greu desconort clamant ajuda!...

Mes, ay, qu' al pes de sos dolors retuda
caigué la ciutat bella
com lo roure mes alt que 'l llamp estella!

Vingué la nit, cubrint sas negras alas
de tant trist jorn tots los horrors sens mida,
y 'ls pus ardits pera salvar sa vida
sas ricas joyas y preuadas galas,
los perills afrontant de la fujida
segur alberch cercaren
en los altius turons y selva umbrosa
de la montanya santa y misteriosa;
que petxina de Perla benvolguda,
ja en temple convertida,
apenys la trepitjaren
plena de fé, esperança y fortaleza
s' ánima abatuda,
sentiren lo desitj d' una alta empresa
fins allavors per ells desconeguda...

¡Salut, oh Montserrat, de nostra gloria
viu moniment, en quina roca dura
ab sanch de catalans, á doll y pura,
lo temps ha escrit nostra preuada historia!

¡Salut, oh Montserrat, beneyta serra
per Deu Omnipotent predestinada
á esser *casa pairal* de nostra terra,
etern baluart de nostra fé sagrada!...

Del cim de tos turons tas hostas feras
las d' Otger saludant ab alegria,
molt mes que 'l vent lleugeras
com águilas capdals al pla baixaren,
y del alarb las senyorials banderas
en son furor indomit trepitjaren.

Lo sol de llibertat é independencia
lluí esplendent com may en aquell dia,
y 'l foch sagrat que dins del cor bullia
enmelava la fel de sa existencia.

Vençuts ó vencedors, de la morisma
las temudas legions aclaparavan,
y quant feras contra ells se rebatian,
estimbantse al abisme
sas forsas defallían,
y al fons del Montserrat se revolcavan.

Un jorn al altre apressa, y la riuada
sempre creixent, en los alarbs feu mella;
y al cor de l' invernada,
lluí mitj apagada
del brau Tarik y d' Almanzor l' estrella:
¡la noble Barcelona
ja lliure com avans, ditxosa y bella
cenyint joyosa la comptal corona!..

Era l' hora arribada
de mostrarse 'l Senyor ab sa grandesa,
demunt teu, Montserrat, sa destra estesa,
d' en mitj de l' enramada
un llir florí de sens igual bellesa:

La lluna apareixia
de milenars d' estrelles coronada,
y 'ls pastors de Riusech ab alegria
vegeren de son sí naixer l' albada
del mes puríssim dia
rica en colors, perfums y poesia.

Tan benvolguda nova

de Manresa al Prelat il·lustre arriba,
 y encar que sa fé es viva,
 vol per jutjar fer ell mateix la prova,
 y ab goig hi vá y l'aparició 's renova.

Seguint l'estrella misteriosa y pura,
 altres Magos, del bosch en l'espesura
 per grossos rochs y molsa barrotada,
 la cova desitjada
 veeren sos ulls ab' rel·ligió desfici;
 y entre onas d' encens y d' armonía
 ¡la puríssima Imatge de Marfa!...

Coloma missatjera
 d'esperança y amor, pau y ventura,
 casta donzella mes que l'alba, pura,
 en quins llabis floreix la primavera;
 de genolls lo Prelat la contemplava
 mostrantla al poble, ple de goig sens mida,
 y ab veu del cor eixida
 llagimejant sos ulls, aixís parlava:

—¡Miraula quant hermosa
 en mitj l'immensitat d'eixas montanyas,
 mostrantvos amorosa
 en sos brassos lo Fill de sas entranyas!

Aixís lo sol del fons del mar s'aixeca
 de pórpora vestit y pedrería,
 aixís als ulls de sos aymats deixebles
 Jesús en lo Thabor resplandiria!...

Llir entre carts, viola boscatana,
 ab sos perfums los esperits conforta;
 en mitj d'eixos turons, de l'host cristiana
 ha estat la Torra de Davit mes forta.
 Y Ella es la qu' esmoguda
 al dolrós clamoreix de nostra pena
 lliurá la patria al vil alarb retuda
 los grills esmicolant de sa cadena.

¡Veniu, veniu faels! ab alegría
 besau sos peus d'agrahiment en mostra,
 y á Manresa portantla en romería
 ¡será Patrona de l'Iglesia nostra!

Mes, ¿que es açó bon Deu?—¿quin bras atura
 potent l'Imatge santa?
 ¿Qui, estrebant al rocám sa feble planta
 ab forsa misteriosa l'assegura?...

¡Ah, deixaula, deixaula en sa morada
 sense esquinsar lo vel de son misteri!

Rosa d' amor encesa
tal volta d' eixos valls enamorada,
¿qui sab, ay, si 's nutreix de sa bellesa...
dels hymnes que li adreça en sa grandesa
de la Creació lo celestial salteri?

¿Qui sab, si tota pura,
de Jacob será aquí l' escala santa,
piadosa abrigallant des de eixa altura
est poble qu' á sos peus sa gloria canta?

¡Brandau, brandau á festa
y al regositj entrega't, oh Barcino!
la Verge benvolguda
per espay de set segles tant plorada,
joyosa ha apareguda
adins cova feresta
¡per ton Pastor en jorns de dol salvada!
¡Es Ella, oh si; la que Sant Pere un dia
moreneta, graciosa,
de bell esguart, mes que la lluna hermosa,
á ta platja aportava ab alegria!
¡Es Ella, oh Jofre! qu' ab dalé t' espera,
y un trono hon asseuerse 't reclama,
y pus ta voluntat arréu impera
y á son Nom, fervorós, ton pit s' inflama,
en alas de ta fé munta á la serra
vola á sos peus y baix son mant puríssim
de ta pietat exemple,
digna d' Ella, de tú y de nostra terra
los fonaments afonda d' un nou temple
si humil en marbres en amor riquíssim.

¡Salve, salve oh María,
Estrella del matí, port de ventura,
font de goig, de bellesa y d' armonía
de tot cor apenat vida y dolsura!
¡Salve, Reyna y Senyora,
la Puríssima Perla Catalana;
arca de fé, de llibertat aurora
esperança y conhort de l' host cristiana!

Deu segles rodolaren
desde 'l jorn venturós ¡oh Verge santa!
de vostra aparició maravellosa:
y á despit dels mestrals que 's desfermaren
n' es vostra gloria tanta

que 'ls cors atrau y l' esperit s' hi gosa.

A vostre entorn, oh celestial Primpcesa
s' hi veu la patria en sa major grandesa,
y en alas del amor y la poesía
se remembra 'l passat ab alegría,
¡tot resplandeix ab sens igual bellesa!

¡Oh, sí; jo veig creuhar á ma mirada
de verts llores, sa testa coronada,
Pere 'l Brau en las Navas de Tolosa,
Jaume en camps de Mallorca y de Valencia,
ferint sense clemencia

y al poder sarrahí cavant la fossa;
Carles quint aterrant al Islamisme,
y 'l d' Austria al fondo abisme
estimbantlo en Lepant ab sas galeras
arroellant sos tresors y sas banderas:
y en mitj de tantas galas
planyent las moltas que n' haveu perdudas,
abaix del Bruch veig arraulir sas alas
las aguilas francesas
per l' amor patri á vostres peus retudas.

Jo us veig de sants y martres rodejada
clamantvos llum y protecció segura
per sa obra desitjada;
Nolasco, Penyafort, Sales, Loyola
tots vingueren á Vós, port de ventura.

Y á Vos, plens d' alegría,
¡oh Verge de la serra!
venim avuy los fills d' aquesta terra
en santa romería,
ab lo desitj de celebrar, María,
com may s' ha vist en lo mateix santuari,
de vostra aparició lo milenari.

Dignauvos pus, Senyora,
acceptar lo desitj y ab ell l' ofrena;
y puig que vil cangrena
lo mon consúm y 'ls esperits acora
siau Vos, dels catalans la protectora.

ANTONI MOLINS Y SIRERA.

Abril 1880.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

JURIOL.

COM si la calorosa xafagó que deixa sentir-se en nostra ciutat abaltís l' intelligencia y l' activitat de nostres artistes, s' observa, d' un quant temps en aquesta part, molt poch moviment artístich, no jens d' estranyar y potser fins salutable y necessari, per á emprendre de nou ab mes vol y mes energía lo treball en época mes propicia y agradable.

PINTURA.—Poca cosa podem dir de nou á nostres llegidors, respecte als dos quadros del Sr. Vayreda exposats en la galería del Sr. Parés.

La circumstancia d' esser las dos últimas obras del Sr. Vayreda d' assumptos coneguts y ja tractats altres vegadas nos posa en lo cas d' esser molt breus, ja que ni 'ns agrada l' alabansa quant no es necessaria, ni 'ns es grat repetir lo dit altres vegadas.

En tots dos quadros, representant *La primavera* y *La tardor* ha trovat son autor motiu per á fer gala de sa poética composició, de sa frescor de colorit y correcció de dibuix. No obstant en lo segon quadro, tal vegada las extraordinarias dimensions donadas al arbre mitx desfullat, roba grandiositat á tota la composició y fa presentar un xich crú lo color del cel que 's transparenta entre son brancatge.

Una observació hem de fer al Sr. Vayreda; y prénghila dit senyor nó com á petulancia, sino com á prova d' afecte y consideració per qui á tanta alsada ha posat la pintura de paisatge en nostra pàtria. En l' herbey d' un y altre quadro hi notem un modo de fer, especial del Sr. Vayreda, que en los primers quadros exposats aquest hivern nos feya una ilusió perfecta del natural; emperó avuy notem en sas dos últimas obras un descuit en interpretar l' herba, certa cruesa de pinzell poch simpática y fins poca veritat de color en certs punts;

cosa que á nostre entendre l' portaria al amanerament. En quant á qualitats, res volem dir perque 'ns encantan los arbres florits y 'ls llunys del quadro de *Primavera* y 'ns extasian lo xaragall d' aigua, del primer terme, y la vegetació extraordinariament real y bella de la part esquerra del quadro de *Tardor*.

—Si qualitats bonas hem notat en los quadros anteriorment mencionats, no podem pas regateijar nostras alabansas al Sr. Alfaro, mestre ja en la pintura de paisatge, qui á un estudi profund de la naturalesa reuneix qualitats pictóricas regonegudas no tant sols per los jurats d' exposicions que li han concedit justas recompensas, sino per los qui, mes avesats á la contemplació d' obras de superior mérit, han sabut veurer en lo Sr. Alfaro un dels mes aventatjats paisatjistes d' Espanya.

Sa obra últimament exposada, en los aparadors del Sr. Vidal, es un país altament simpátich de color y compost ab molt gust y veritat. La vegetació baixa y las arbredas están tractadas ab molta pulcritud sens que la execució del detall perjudique l' conjunt, que per lo contrari adquireix importancia y distinció. En los llunys es ahont trovem un xich descuidat al Sr. Alfaro, encar que es mes tolerable y potser ho ha fet son autor á fí de donar als últims termes aquella incertitut ó vaguetat als objectes que no solament dona justa idea del natural sino que motiva una armónica confusió y contribueix á fer mes ilusoria la perspectiva aérea en tots los paisatjes. Nosaltres, y estem segurs que ab nosaltres tots quants estiman y conrehan las Bellas Arts, s' felicitarán de que un artista de la anomenada y coneixements del Sr. Alfaro hage honorat la nostra terra escullintla, segons tenim entés, per á fixarhi sa residencia habitual.

—Del Sr. Ferrer es un quadret exposat en la galería-Parés representant un pastor assegut en un petit marge. La figura está ben dibuixada y colorida, en algunas parts ab naturalitat y bona entonació; emperó la part de paisatge, pintada en lo quadro s' ressent de poca veritat y d' esser masa retallats tots los objectes, presentantlos d' una manera tant penosament detallada que priva molt efecte á la composició en general y no demostra aquella soltura y naturalitat qu' han de tindre totas las obras d' art, perteneixin al género que vulguin. Lo Sr. Ferrer ha demostrat en altrás obras que li hem vist possehir exellents qualitats per la pintura y per açó prescindim d' entrar en mes detalls referentment á l' obra que 'ns ocupa.

—Lo Sr. Gomez, pintor valenciá, ha exposat un quadret representant una estansa adornada ab tapissos y moblatje antich, ahont duas noyas amigablement agafadas y ricament vestidas llegeixen una carta. Encar recordem una obra anterior del expressat senyor y també 'ns acut á la memoria que ferem notar á nostres llegidors, á mes de las qualitats de la mateixa, lo defecte d' entonació general qu' en lo quadro s' observava. En la obra exposada avuy lluny

d' esmenar lo Sr. Gomez aqueixa falta gravíssima en un bon colorista, la posa de relleu mes y mes fins al punt d' absorvir y debilitar las qualitats bonas que sens dubte s' hi notan. La abundancia y minuciositat execiva del detall, tractat de la mateixa manera y sens gradació de distancias, de llum y de color en tots los objectes del quadro, es la causa, á nostre humil entendre, del desentonament que s' observa y de que la composició general de la obra s' presenti enfardegada y li manqui perspectiva aérea. Un tapís antich, digne encar de figurar en una lucrosa estansa, podrá esser descolorit; emperó no pot perdre may lo dibuix de las figuras ni objectes que representi, puig en aquest cas es inservible é indigne de que l' pintor vulga utilitzar-lo per á formar part de la composició d' un quadro, ja que li mancan las duas principals qualitats pictóricas: lo dibuix y l' color. En lo quadro del Sr. Gomez los tapissos se trovan en aquest cas, y l' *arquilla* ó moble que 'ls acompanya en la composició del quadro no s' recomana massa per esser exactament dibuixat, y s' nota una xich d' exageració en voler presentar la calitat y l' color de la fusta barnissada.

En las figuras es sens dubte ahont mes brillan las qualitats del Sr. Gomez. Están ben dibuixadas, lo plegat del robatges es distingit y ben entés, lo color es viu, entonat y simpátich; las testas tenen expressió y la agrupació de las duas figuras te naturalitat y moviment.

ESCULTURA.—Ni som d' aquells que crehuen que 'ls artistas ja son tals ó mellor dit, s' han guanyat una repútació ab lo mer fet d' exposar una obra mes ó menys distingida, ni tampoch volem confondre'ns ab los qui no admeten qu' un artista que ha demostrat ja anteriorment possehir molt bonas qualitats puga exposar un senzill pensament ó un lleuger esbós d' original; emperó si aquesta originalitat hi manca, es molt natural que la obra perdi en importancia y consideració.

Dihem açó per la exposició que l' Sr. Alentorn ha fet d' un esbós executat ab seguretat y bon gust; emperó las condicions escultóricas del expressat senyor nos apar que no han de recloures en presentar esbossat y sens donarli mes important destí, lo mateix assumpto ab que l' italiá Focardi guanyava un premi en la exposició de París y mes semblant encara ab lo que executá lo Sr. Vallmitjana temps arrera. Rigurosament la obreta del Sr. Alentorn no pot judicarse y per aquest motiu nos limitarém á recordar la originalitat de que ha dat provas dit senyor sens necessitat de recorrer á repeticions ó imitacions qual lleugera importancia no s' presta á tractarla moltes voltas.

—Tot lo que tendeixi á traure la escultura del estat d' enpantament á que l' han posada la moda frívola y 'ls artistas de poch esperit, mereixerá de part nostra un aplauso, mirant y observant mes

en aquesta qüestió l'interés y bonas intencions dels autors que'l rigorisme en lo judici de sas obras. La escultura catalana que sempre s'ha distingit per lo sólida y ben pensada, portant la devantera á tota Espanya, fa un quant temps que no concebeix altre cosa que testas mes ó menys ben fetas, mes ó menys ben compostas; emperó sempre pagant tribut á aquest género parisi, plé d'exageracions en lo vestuari y falsejador del tipo general de la dona hermosa, que segons l'amanerament ab que s'han donat á concebirlo y modellarlo alguns de nostres artistes, no saben ó no volen veurel' mes que en la coqueteria en la malicia ó retratant lo que solen dir los castellans *mujeres de pelo en pecho*. No negarém que en lo que va de época s'han presentat testas molt ben executadas; no obstant, no hem pogut veure una estatueta regularment acabada á pesar de contar ab artistes que creyem capassos de semblant treball.

Lo Sr. Espelt, tal vegada enemich d'aqueixa tendencia y ab molt esperit, ha intentat passar avant exhibint una estatueta en terra-cuita, que descubreix bonas disposicions á dit senyor per á dedicarse á la escultura. La posa general de la figura y las proporcions donan á coneixer estudi y gust en lo jove escultor, essent mes sensible que lo modellat en la part de musculatura sia tant poch accentuat, efecte sens dubte d'aqueixa mania de llepar exageradament á pinzelladas y d'una manera massa igual totas las figuras. L'ús del pinzell, demunt la terra crúa es de molt efecte; emperó també pot esser en alt grau perjudicial quant no s'usa ab mesura y ahont es necessari, puig una de las principals condicions en la escultura moderna es la accentuació y la calitat.

També ha exposat dit senyor un retrato baix-relleu qu'entra de plé en la manera avans dita. Lo modellat es massa igual, los llabis están poch dibuixats y lo cabell fet ab descuit. La llibertat que s'ha prés lo Sr. Espelt al fer pestanyas als ulls del retrato prova que li ha agradat la manera de fer d'alguns escultors genovesos moderns; emperó observi que artistes de la reputació de Saccomano, Costa, Tassara y altres, no solzament no han volgut may descendir á semblants nimietats, sino que posan gran empenyo en que no s'tracti la esculputra baix un prisma tant exageradament realista.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

A la estrema bondat que sempre mostra per LA RENAIXENSA nostre eminent poeta D. Víctor Balaguer, devem lo poder publicar en aquest número lo magnífich discurs catalá que 'l 27 del present pronunciá devant dels sócios del Rat-Pénat y del Ateneo de Valencia. Per noticias últimament rebudas d'esta ciutat, sabem l' entussiasme ab qu' es rebut per tot nostre illustre poeta que per son valer te adquiridas tantas simpatías en las provincias valencianas com en las castellanas.

Nostre colega lo *Diari Catalá* ha sigut condempnat per lo Tribunal d' Imprempta á 30 dias de suspensió, pago de costas del procés é inutilisació de la edició secuestrada.

Sentim en lo cor semblant contratemps.

No haventse presentat cap trevall al concurs anyal de l' «Associació d' excursions Catalana» dintre del plasso ficsat en lo cartell d'enguany, la Junta Directiva d' aquesta Associació ha acordat concedir una prórroga, esmenant al mateix temps las bases, las quals se han publicat en la major part dels diaris de nostra Ciutat.

Ha sigut estrenada ab éxit en lo teatro del Bon Retiro, una pessa en un acte titulada *Vots son trunfos*, arretglada del francés per don Eduard Aulés.

Está próxim á dar un concert pera inaugurar-se una nova societat coral catalanista. Se nomena «Los vidriers,» tenen lo reglament en catalá y se proposan cantar no mes que pessos catalanas de Clavé, Ventura, Enrich Martí y de son director lo Sr. Cort.

Aplaudim als «Vidriers» y 'ns plau que propaguin las cançons de la terra.

Ha vist la llum pública en nostra ciutat un diari literari de avisos y noticias titolat *La veu de Catalunya*. Ve á defensar nostre ideal y per lo tant no cal que diguém que al correspondre á son amable saludo li desitjem tota clase de prosperitats y pochs entrebanchs.

Havem rebut lo cartell del certámen que anyalment celebra en Vilafranca lo «Centro Agrícola del Panadés» en lo qual se concedeixen vuit premis al trevall y á la virtut, consistents en quantitats de cinquanta á duas centas cinquanta pesetas respectivament.

L' adjudicació tindrà lloch en aquella vila lo dia de la festa major, lo qual s' escau á esser lo primer de Setembre pròxim.

D. Antoni Aguilar, advocat resident en Solsona, está escribint l' historia d' aquella vila.

Lo dijous dia 22 del present se reuní la nova associació *Juventut Catalanista*. En ella resultaren elegits pera las Juntas de las quatre seccions, los senyors següents:

Secció científica.—President, D. Joan Pelegrí; vice-president, Don Alejandro Planellas; secretari, D. Jaume Rossinyol.

Secció artística.—President, D. Pelegrí Tarn; vice-president, D. Antoni Garcia; secretari, D. Francisco Llorens.

Secció literaria. President, D. Joseph Cucurulla; vice-president, D. Joseph Soler y Roig; secretari, D. Francisco Perpinyá.

Secció de propaganda.—President, D. Francisco Nicolau; vice-president, D. Joan Vila; secretari, D. Joan Freixas.

També s' procedí á la elecció de secretari segon per haber dimitit D. Joaquim Ballescá, y resultá nombrat D. Gabriel Palau.

Lo *Centro Catalanista Provensalesch* ha designat pera compóndre lo Jurat calificador del Certámen que s' celebrarà lo dia 11 del pròxim Novembre, als senyors Adolf Blanch, Valentí Almirall, Francesch Miquel y Badia, Frederich Soler, Dámas Calvet, Carles Pírozzi y Angel Guimerá.

A més del anterior Jurat, se nombrarán dos individus del *Centro* pera designar las personas que hagin d' obtenir los premis d' abnegació y virtut.

En lo cartell que surtirà dintre pochos dias, hi haurán inclosos uns 14 ó 15 premis, entre 'ls quals n' hi han de oferts per los senyors D. Manuel Pavia, capítá general del Principat, D. Evaristo Arnús, diputat provincial pel districte, D. Joseph María Nadal, diputat á Còrts, D. Frederich Ricart, fabricant y de las Societats *La Familiar Provensalense*, *Associació catalanista d' excursions científicas y Associació d' aficionats á la cassa y pesca*.

Ab lo títol de *Associació Catalanista Musical* s' está organisant una Associació de joves músichs y aficionats, que tindrà per objecte donar vetlladas y certámens musicals entre 'ls mateixos associats que 'ls serveixin al mateix temps d' estudi y de recreo.

Celebrem l' organisació d' aquesta societat catalanista, que sens dupte será de molt profit per la joventut associada y reportará benefici al art musical, contribuhint á la germanó entre 'ls cultivadors del mateix.

Traduhim de nostre estimat colega *Las Provincias* de Valencia:

Gran y merescuda ovació obtingué anit en lo teatre Principal lo Sr. D. Víctor Balaguer. La tragedia *Las esposallas de la morta* encara que no destinada á representarse, fa molt bon efecte en las taulas. Lo públich molt numerós y selecte se complagué en lo primorós de sa brillant versificació y tributá al autor entusiastas aplaudiments cridantlo repetidament á la escena. Al final de la representació foren entregadas al ilustre poeta dos hermosas coronas obsequi del Ateneo y del empresari del teatro, Sr. Martinez. La execució fou esmerada, y molt bona per part de la Sra. Abella y 'l Sr. Goula, encarregats dels papers de Julieta y de Romeu.

LO RAT-PENAT

Tituls y lemes de les composicions premiades per este Consistori en los Jochs Florals del present any.

Flor natural.—La llegenda del roser.

Accésits.—34.—La filla de Bethel.—*Mater populi*.

61.—Flors.—Romans.—*L' amor pera la dona*, etc.

Una joia alegórica de argent, oferida al autor del millor estudi històric y crítich sobre la poesia popular valenciana: no se adjudica.

Un brot de llorer de argent y or, al autor del millor cuadro al oli representant un tipo valenciá: se declara desert.

Altre brot de llorer de argent y or, al autor del millor bust ó figura de un personaje ilustre valenciá: no se adjudica.

Una ploma de argent sobredaurada, al autor de la millor composició musical pera orquesta sobre motius de tonades valencianes: se declara desert.

Una joia de argent ab distints atributs, oferida per la Exma. Diputació provincial al autor de la millor biografía de un fill ilustre de Valencia y juhi crítich de les seues obres: no se adjudica.

Una rosa de argent, obsequi del Excm. Ajuntament de esta ciutat al poeta que millor cantara un fet célebre de la historia de Valencia.—113.—La mort del Conqueridor.—*Pairia*.

Accésit.—24.—Esmena de testament.—Romans.

Una joia de argent, oferida per la Excm. Diputació provincial de Alacant, al que presentara la millor colecció de vint ó mes cantars en vers valenciá: no se adjudica.

Accésits.—52.—Cantars.—*Vicenteta, filla meua*, etc.—123.—Cantars valencians.—*Les cançons que el poble canta*, etc.

Una escribania artística de bronce, oferta per la Excm. Diputació de Castelló, al autor de la millor biografía de un fill il·lustre de aquella provincia.—106.—Biografía de Francesch de Rivalta.—*Son los artistas seres singulares*, etc.

Accésit.—51.—Biografía de Martí de Viciàna.—*Viciàna, en sangre y letras escogido*, etc.

Un brot de llorer de argent, obsequi de la Societat econòmica de Amichs del país, al autor dels millors apunts historichs crítichs sobre los antichs gremis de Valencia, llurs organització é influencia econòmica y política: se declara desert.

Un feix de espigues de argent sobredaurades, present de la Societat valenciana de Agricultura, al autor de la poesia en que millor se cante la bellesa de la vida del camp.—11.—*Vida del camp*.—*¡Oh campo! ¡oh monte! ¡oh río!*

Accésit.—27.—A la vida del campo.—*Ille terrarum mihi practes omnes*. (Horacio.)

Una abella de argent, oferida per el Ateneu científich literari y artístich, al autor del millor ensaig de ortografía valenciana.—102.—Ensaig de ortografía valenciana.—*Lo mes distintiu carácter de una llengua*, etc.

Accésit.—115.—Ensaig de ortografía valenciana.—*Apoch á apoch se va lluny*.

Un brot de jasmil de argent, present de la Junta de les Escoles de Artesans, al trovador que millor cantara á la memoria dels socios fundadors difunts de aquella corporació.—37.—A la bona memoria dels socios fundadors difunts de les Escoles de Artesans.—*Labór prima virtus*.

Un brot de olivera de argent, oferit per el Ateneu-Casino Obrer,

al autor dels mes complets apunts biografichs sobre 'ls obrers valencians que durant el present segle mes se hajan distinguit en llurs respectives industries.—112.—Els grans obrers valencians.—*Labor ipse voluptas*.—King.

Accésit.—108.—Biografies dels obrers valencians mes distingits en lo present segle

Una joya de argent, oferida per la Societat del Circul Valencià, al autor de la millor memoria sobre el orige é historia de la antiga tau-la de Valencia.—50.—Memoria històrica sobre el origen y vicisitudes de la tabla de cambios y depósitos de la ciudad de Valencia.—*Yo soch tau bon pagador*, etc.

Una joya de argent, obsequi del M. I. Sr. Don Vicent Boix, al autor del millor drama en un acte de costums y de la época del segle passat: se declara desert.

Un escut de argent, simulant el que usen los religiosos de la Merced, oferit per lo Sr. D. Bernat Joseph Escrivà, al autor del millor poema valencià que verse sobre l'orige y encontre de la Madona dels Angels en lo Puig: no se adjudica.

Una ploma de argent, present del Excm. Sr. D. Joseph Soriano Placent, al trovador que cantara ab mes inspiració á lo carrer de Gracia, commemorant la lluyta que en éll va tindre lloch en temps de la Germania.—60.—Lo carrer de Gracia.—*Llibertat*.

Un capell de argent, imitant al de lo rey Conqueridor, oferit per l'artista D. Ricart Cester, al autor de la millor legenda en vers, que tinga per objecte alguns dels fets que formen la historia de En Jaume el Conqueridor.—38.—La cristiana de la Zaidía.—*Llegenda*.

Accésit.—40.—Lo conquesia de Burriana.—*Lo que jura el rey En Jaume*, etc.

Un palmito artistich, oferit per los senyors D. Joan B. Bonell y compañía, al autor de la millor Memoria sobre el orige, creiximent y estat actual de la industria palmitera valenciana: se declara desert.

Una copa de ferro, incrustada de argent y or, oferida per el Excel·lentissim Sr. D. Víctor Balaguer, al trovador que mes sentidament cantara á la memoria del M. I. Sr. D. Vicent Boix.—105.—En la mort del poeta D. Vicent Boix.—*Encara nin, tos versos aprenguí*.

Ac.—A la mort de D. Vicent Boix.—*Etiam si mortus fuerit vivet*. Lo que se fá publich pera coneixement dels interesats.—Valencia 23 juliol de 1880.—Víctor Balaguer, *President del Consistori*.—Teodor Llorente.—Rafel Ferrer y Bigné.—Cristófol Pascual y Genís.—Gonzalo Salvá.—Joseph Ubeda.—Jacinto Labaila, *secretari*.

SUMARI

VÍCTOR BALAGUER. . . .	Discurs pronunciat en Valencia als 29 de Juliol de 1880, ab motiu dels Jochs florals que celebra lo Rat penat, societat de amadors de las glórias de Valencia y son antich realme. . .	57
JOAN MALUQUER VILADOT.	Aborígens catalans.	31
VICTORIA PENYA D'AMER.	A mes filles.	87
ANTONI MOLINS Y SIRERA.	Maria en Montserrat.	90
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	97
	Novas.	101

DISCURS

PRONUNCIAT PER D. CONRAT ROURE, EN LA FESTA
DE LA DISTRIBUCIÓ DE PREMIS DEL CERTÀMEN DE L' ARANYA

SENYORS:

B motiu de l' adjudicació de premis d' un certàmen humorístich, nos trobém aquí congregats, y ab aixó es tant com natural que del género humorístich m' ocupe, ja que, per altra part, en la literatura té un lloch tant digne com tots los demés.

Faré donchs en aquest respecte algunas consideracions breuas, sols per temor de qué fins fentho aixís abusaré de vostra atenció, pero no perque cregue que l' assumpto no es de la major importancia, ni mereixedor d' estudis detinguts.

En tant ho penso aixís, que hauria volgut que 'ls meus companys de Jurat, al elegir lo seu president, ho hagues-

ANY X.—TOMO II.—N.º 3.—I AGOST 1880.

sen fet tenint en consideració 'ls mérits de cada un. D' aquesta manera, si bé jo no tindria l' honra de dirigirvos la paraula, en cambi veuriau 'l tema desenvolupat ab major esplayament, tractat ab més bon criteri, y escrit ab elegancia de forma, que 'ns lo presentaria tant agradable com fóra 'l meu desitj presentárvoslo; pero que estich segur de no conseguirho.

Hi ha molts que son declaradament contraris á aquest género de literatura porque no 'ls hi agrada; y jo respecto la seva aversió, com vull també que respecten la meua en cosas que no 'm plauhen, y que per ells fins arriban á ésser las ninas dels seus ulls.

Empró com que tinch certa predilecció, com que sento un gust especial per lo humorístich, sense intent de rebaijar los demás estils, vull tractar de fer veure que la meua inclinació no suposa en cap manera que 'l meu paladar, ni 'l dels que 's troban en igual cas, sigui estragat, ni de pitjors condicions que 'ls dels exclusivistas de la serietat; porque tots los géneros tenen las mateixas circunstancias; perquè es tant transcendental lo festiu com los que no ho son, y perquè en ell hi han obtingut fama honrosa escriptors tant eminents com los que en los altres estils s' han distingit.

Ja sé prou que aquesta manera d' escriure es molt exposada á censurables abusos; però quan he dit que aquest género té en la literatura un lloch tant digne com los altres, ho he dit ab lo bén entés de que s' empleyés ab dignitat, ab cultura. No essent aixís, tots los géneros literaris se troban en iguals condicions.

La Sátira, per exemple, quan en lloch d' ésser una censura noble de las costums públicas ó privadas, se desvia del seu verdader camí y 's complau en molestar, se rebaija, y es tant insufrible com la composició humorística quan s' enfanga en l' asquerosa immoralitat.

Mès los abusos no deuenh péndrer's may per regla

general. Hi ha qui abusa del menjar, del béure, del dormir, y á ningú per aixó li passarà pel cap dir que aquestas necessitats físicas siguin dolentas. Hi ha qui abusa de l' amistat y de tots los més delicats sentiments, y ¿quí sentará, per aquest motiu que 'ls sentiments siguin reprobables?

No: una literatura que no contés ab lo género humorístich, aquest li faltaria, tindria un vúyt, no fora completa. Los que en nostra terra rebutjan aquest género, donchs, ó no estiman las lletras catalanas ó sense adonársen volen privarlas d' un element de vida.

Un adagi llatí diu que «l riure sense motiu es senyal d' estupidesa,» pero quan lo riure es motivat, quan los medis que s' empleyan pera excitar l' hilaritat, son de bona lley, lo riure no es insustancial, sino que es una manifestació del estat del esperit, tant acceptable com la que excita á la reflexió ó á la tristesa.

No admetre sistemáticamente lo género humorístich, es volguer esborrar del diccionari de la literatura la paraula *alegría*, es preténdre treure del mon literari 'l contrapés de la pena, per desgracia menys potent que 'l que aquesta 'ns ocasiona. ¡Bé massa que ab tot y aprofitar los bons ratos que se 'ns presentan, si possible fos passar un balans, no hi hauria ningú que no 's trobés ab un saldo d' importancia á favor de las angunias!

* * *

Tampoch estich ab los que supósan que 'l género humorístich es més difícil d' esser tractat que 'ls demás géneros.

Un amich meu que aixó 'm sostenia, 'm deya que era més fácil fer plorar que fer riurer, perquè pera fer plorar n' hi ha prou ab pegar garrotadas; pero jo li contestava ab un contra-argument pel mateix estil, dintli que encara es més sezill fer riurer; fent pessigollas.

Vull dir ab aixó, que tanta facilitat ó dificultat presenta una cosa com un' altra.

De la literatura ab tots los seus aspectes variats, ab to-
tas sas manifestacions diverses, ab tots sos bells matissos,
se 'n diu lo *camp literari*; y admetent la alegoria, dich jo
que en aquest camp totes las brotadas s' hi desenvolupan ab
perfecta igualtat, perquè 'l mateix sol las escalfa, 'l mateix
oreig las besa y la mateixa aiga las rega.

Lo gran preceptista Horaci, escriu en la seva Art poé-
tica: «si vols que jo plore, has de plorar tú primerament;»
ab lo qual significa que 'l sentiment té d' estar en lo qui
l' espressa. Si 'l sentiment es viu, es natural, se comunica
al llegidor; y d' igual modo 's comunica un pesar ben sen-
tit, que una alegría espontánea. Ara, está clar que es di-
fícil fer riure si no está d' humor lo qui vol lograrho, com
també es difícil fer plorar ab un sentiment de tristesa fingit.
Per més recursos d' art que 's vagen cercant, no 's lograda
may fer aparéixer verdadera una cosa que no ho es. Aixís
com en un pintor lo menys espert li coneix las apunta-
cions tretas del natural y las que no ho son, aixís mateix
se veu á la llegua lo sentiment verdader y 'l fals, perquè
l' estat individual del que escriu, no 's pot dissimular; los
sentiments no s' enmatllévan.

En tots los certámens hi veyem la demostració d'
aquest principi; en tots los certámens observem que 'ls
temas més concorreguts son los temas lliures y en ells s'
hi troban las millors composicions. ¿Perqué? Perque 'ls
escriptors s' hi esplayan sense subjecció de cap mena, la
ploma 'ls corre ab tota naturalitat pel cantó que més los
hi plau; escriuhen lo que ells senten y de la manera que
ho senten, quan en los temas concrets han d' escriure lo
que volen los altres y no lo que ells volen.

Aixís, si es ben sentida una composició festiva ó humo-
rística, no es menys fácil ni menys difícil de fer que un'
altra de distinta naturalesa. Es segú que no tenía mes difi-
cultat Moliere en escriure «Lo malalt per imaginació,» que
Shakspeare en escriure 'l «Machbet.»

Tots los géneros literaris, donchs, son fácils, ó més bén
dit, tots son difícils, pero igualment, sense que l' un ho
sigui més que l' altre.

La major dificultat està en l' empenyo en anar contra la corrent de l' inspiració; allavors si que costa fer res, y sobre tot es impossible ferho bé

Me dirán, perquè 's diu molt, que l' art pot suplir al sentiment; pero aquesta es una grossa equivocació, lo sentiment fingit, sempre resulta fals. L' art serveix molt pera la disposició de l' idea, pera enmotllarla en la deguda bellesa; en una paraula, dóna forma á la concepció, pero no crea 'l sentiment. Aquest es del artista; l' art, lo desarrolla.

*
* *

La transcendencia dels escrits humorístichs es innegable; especialment en la censura de costums dolentas, de vicis socials, sempre se 'n ha tret y se 'n treu molt bon partit. «Anche ridendo si corregge il vizio,» diu un poeta italiá y en Espanya 'n tenim una bona prova. Lo primer escriptor espanyol, Cervántes, ab un' obra humorística va donar lo cop mortal als llibres de caballería, á una estúpida ridiculesa arrelada en la seva época.

Sí; lo género humorístich pot ben gaudirse de contar ab lo D. Quixot de la Manxa, l' obra literaria de fama universal, traduhida en tots los idiomas coneguts y justament apreciada per tothom que la coneix; l' obra portentosa, que per ella sola curá á la literatura d' un gros desvari y l' encaminá per la vía de la sensatés.

Y al costat de Cervantes podem citar en aquest lloch al portentós Lope de Vega, al epigramátich Tirso de Molina, al castís é intencionat Joan Ruiz de Alarcon, al xistós Francisco de Rojas, al cáustich Francisco de Quevedo, á Hurtado de Mendoza, Mateo Aleman, Vicens Espinel, Velez de Guevara y tants d' altres.

Mes pera no fernos pesats enumerant un per un als millors poetas y prosistas del sigle d' or de las lletras espanyolas, que ab gloriosa fortuna cultivaren lo género de que 'ns ocupém, y venint als temps moderns, sense móurens de la nostra nació mateixa, nos trobem ab en Marian Joseph de Larra, en quí, deya en Frederich Soulié,

que estava reduhida la literatura del seu temps de la noble Espanya, que ab tanta galanura y ab tant de profit manejava l'estil festiu; nos trobem ab en Breton de los Herreros, á quí no 's pot negar la palma entre 'ls escriptors elegants y castissos; y 'ns trobem ab en Mesonero Romanos, qu' encara avuy dia está donant probas d'aquella jovialitat que siguié objecte de merescuts elogis del mateix Fígaro.

Végis donchs, com la Musa alegre es mereixedora de tant de respecte y consideració com las altras germanas sevas; respecte y consideració que desitjem, no sols per part dels que parlan d'ella, sino també, y més especialment, pels que per ella 's senten inspirats.

* *

Los certámens literaris de Catalunya en general, eran, fins poch temps ha, exclusivament sérios; sens dupte hi había 'l temor de que 'ls escrits festius habían de férlos hi perdre la formalitat; pero aquesta preocupació, que no es altra cosa, va perdentse y las composicions alegrés van prenent lo lloch que 'ls pertoca en la majoria dels actuals concursos. Aixó, que per alguns es fer una concessió, per mí es cumplir ab un deber que tenen tots los que per l'avensament de nostras lletres s' interessan. En lo terreno literari, lo mateix que en lo terreno jurídich, donar á cada qual lo que li pertany, no es gracia, sino que es justicia.

Aquest resultat, no pot negarse que en molta part es degut á la iniciativa d' algunas associacions particulars. «L' Aranya», la Societat que avuy nos proporciona la festa que celebrem, mereix en aquest sentit l'apreci dels amants del renaixement literari catalá. Aixís es de reconéixer, y no més sento que al expressarho en aquest moment, no ho fasse una veu més autorisada que la meva; si bé que aixó es un fet, y com tots los fets que pública y notoriament son lloables, l' historia 's cuidarà de donarli l'enaltiment merescut. Jo no faig més que consignarho.

HE DIT.

APUNTACIONS Y MOSTRES

DE

POESÍA POPULAR MALLORQUINA

I

ÉPOQUES DE LA NOSTRA POESÍA POPULAR

ALLORCA presenta á tots aquells qui 's complauen en recordar lo passat, una historia reblida de memorables fets, comensant per los temps primitius fins arribar á les diades de trista recordansa per tot mallorquí ó catalá, en que 's vejéren mancabades les llibertats antigues de afalagadora recordansa.

Trescant algunes contrades de Mallorca, no costa gayre pena trobar monuments dels que anomenan *clapers* ó *talayots*, obra dels celtas y pelasgos, y que son un testimoni gens duptós de que aquets primitius pobles ocuparen la nostra illa, al mateix temps que dominavan també bona part del territori del Latium, de la Gallia y de la Hesperia. Los pobles grechs y los cartaginesos haguéren de conèixer la importancia que per son comers tenian Mallorca y ses altres illes vehines; y Mallorca fou per temps

valiosa colònia de la rival de Roma. Romana després, quant los romans s'ensenyoriren de la Espanya; gòtica durant la dominació dels goths, Mallorca fou presa dels servents de Mahoma, tant prest que 'l ceptre den Roderich caygué y s'en aná á fons en la corrent del Guadalete.

Y Mallorca fou moresca anys y més anys; y 'ls catalans la véren y s'enamoraren d'ella per primera volta quant lo comte En Berenguer tractá de conquerirla: mes ell no 'n tingué culpa si 'ls pisans y genovarts ¹ faltáren al tracte fet; y la perla de la mar adorná encare per llarch temps lo turbant blanch dels kalifes cordobesos.

Un jorn, Deu fonch servit d'enviar un gran rey á la terra catalana: lo Xech de l'illa gosá menysprear lo seu poder; llavors l'alt En Jaume y sos Barons duguéren á compliment aquella gesta que está esperant encare l'Homero que la canti. ²

Y quant morí 'l gran rey Conqueridor, Mallorca fou la heretat del fill que portava 'l nom de son pare; y tingué ceptre y corona, y bastí palaus, castells y viles; y vejé passar lo fructuós reynat del segon Jaume, y 'l benavirat den Sanxo, 'l rey pacífich: mes un monarca de malvestat y d'injustícia gosá esquexar lo testament del seu besavi: Luchmajor viu en mal' hora la lluyta sanguinosa dels qui 'l gran Rey havia fet germans; y los crits de victòria per En Pere del punyal ofegaren los cants de mort y les pregaries que 'ls pochs lleals deyan p' el bon repós den Jaume 'l desdixat. Tot acabá á les hores: lo sol de la corona mallorquina se va pondre per no sortir may més: y vingué més tart el dia en que á Aragó y Catalunya també ploraren llágrimes de sanch los qui estimavan les antigues llibertats y la propia independència.

Sabudes ja de molts, y senyalades ara de bell nou, les épques culminants de la hystoria mallorquina, no cal dir

¹ Farém notar, com á petit detall etnogràfic que 'ls llinatges PISÁ (*Pisá* castellanisat) y GENOVART, com també el d' ARABÍ son molt comuns en tota l'illa.

² La lectura d' alguns fragments del poema *Mallorca Cristiana* del Mestre Sr. Calvet, fa desitjar la publicació completa d' aquest poema.

que res se sab en quant á les primeres, en lo que pertoca á la poesia popular d' aquesta terra Si en les literatures més famoses de la antiguitat, (la grega y la romana,) los més entesos escriptors que d' elles tractan, estudiant son naixement y ses primeres passes, van casi á les fosques, guiats solament per la poca claror d' un ó altre esvorellat y tosch fragment, ¿quant y més no hem de trobar el mateix buyt, en la investigació històrica de la nostra antiga poesia popular! Y sobre tot contribueix sens dupte á n' aquesta falta y buyt qu' hem observat, la variació repetida de les llengües. Celta, fenicia, grega, llatina, gòthica, moresca y després catalana: veus aquí les llengües que s' haurán parlades á Mallorca desde 'ls temps primitius fins avuy dia. ¿Y com ha d' admirarse ningú de que res, ó poca cosa, ' se conservi en cap dels primers idiomes, si fins y tot observam y llamentam, el dia d' avuy, que desapareguen y se perdan per sempre obres y poesies catalanes, una á una, com les pedres que s' esbaldregan d' una paret d' en temps primer?

Aixó no vol dir que 'ls pobles que vinguéren á Mallorca no tinguéssen cadascun la seua poesia peculiar y característica. ¿Qui dubta que les families de l' edat de la pedra havian de tenir, per exemple, lo seu cant funerari, per entonar-lo despres d' haver soterrat al qui finava, dintre 'l titánich sepulcre format per les tres pedres, la més petita de les quals molts de nosaltres ni fórem prous per bellugar?

Y si anam més avant, y 'ns posam devant la vista aquells temibles *mandroners* de l' época cartaginesa, comandats per Anibal, y que, mandró á la má, mandró al front, mandró á la cincta, un per quant l' altre no servia, llen-savan aquelles pedres que trocejavan l' escut d' un centurió romá; hem de creure per forsa qu' havian de tenir son himne de victoria per després de la batalla, y també la cansó de la anyoransa, quant traspasant les neus dels

Alpes anavan cap á Roma, y l' hora baixa, á posta de sol, los venia 'l pensament de la seua terra, dejorn del bell viure y de la pau que no tenian.

També 'ls companys d' Alarich y d' Ataulf havian de portar altres cansons, aspres com lo terreny d' allá hont venían, valentes com l' eguinar dels seus cavalls, guerres com los colps de la framea y de la clava demunt l' escut y fortes com los rencins de la seua honorada cabellera.

¡Y quant y més aquells d' Arabia! No hi há dupte de que aqueix poble oriental, poeta per essencia, de imaginació ardent y voladora com la ventada dels seus arenals, va dur també á l' illa, no ja sos cants de guerra dictats per son profeta en los versicles del Koran, sino també les gestes dels seus antecessors, les adoracions á son Alá, y més que tot los dictats d' amor á ses hurís, les cansons llángüides y amoroses, dolces com lo fruyt ben madur de la palmera de l' Arabia, galanes com lo moviment de les palmes vincladisses y fetes aposta per acompanyarse poch á poch ab les mandolines y dolsaynes.

Una antiga crónica moresca, publicada fa uns quants anys en llengua inglesa, ¹ ha revelat el nom d' un poeta arabi ² de Mallorca, que cantá en sos poemes moltes llahors á l' illa delitosa. Ibun-l-labbenah es lo nom d' aquest poeta, y se sab que compongué un *Kassidah* ó poema, dedicat á n' el Xech que á les hores en l' illa governava. ³ Al posar á aquest poeta en primer lloch d' antiguedat, ja 's tendrá en conte que passam per alt el poema llatí de Laurenci Veronés que conta 'l conqueriment de l' illa per lo comte Ramon Berenguer ab la ajuda dels pisans y genovarts en l' any 1114; porque si bé es veritat que aquest poema té realment preuat interés historial, en canvi, qui 'l llegesca no haurá mester arribar á la fi d' ell

¹ *The History of the Mohammedan Dynasties in Spain, etc.* by Ahmed ibn Mohammed Al-Makkari. Translated etc. by Pascual de Gayangos. London.—1843.

² V. la nota 1.

³ *Joglar de Maylorcha*, de D. G. Rosselló. Notes, págs. 51 y 52.

per comprendre que de cap manera 's pot incloure dintre la esfera de la poesia popular.

Passant á l' época de la dominació catalana-aragonesa, llavors es quant admira y se fa estrany el no trobar poesies que contenen y exalcen los alts fets que 's duqueren á terme en aquells dies, particularment en tot el primer segle posterior á la conquesta. Mes aquesta carencia completa no dona, al nostre entendre, lo dret de suposar que no s' haguessen compostes poesies y cançons que, com lo poema artístich del nostre Ramon Lull, celebrassen la victoria del alt En Jaume, y perpetuassen los gloriosos noms den Nunyo Sans, den Huch d' Ampuries, dels Moncades, del Bisbe En Berenguer, y altres y altres. Si havem admesa com á necessaria la existencia de la poesia popular en les époques anteriors, per forsa haurém de creure que existí també, y més abundosa y perfecta si importa, en l' época de la independencia mallorquina. Lo que pot donarse de bon grat es que, després de la funesta jornada de Lluchmajor, los trovadors mallorquins quedarian muts y esporuguits devant les exemplars justicies den Centelles y dels qui 'l succehiren, envers los feels á la causa desdixada; perque es ben segur que, á les hores, no havian de cantar lloanses den Pere IV, ni cap d' ells havia d' anomenar virtuts glorioses á les séues crueldats y fellonies.

Després d' aixó, convé abraçar com una época sola y distinta de les altres tot el temps trascorregut desde la incorporació definitiva de Mallorca á la corona d' Aragó fins al dia d' avuy. Aquesta época es, per lo tant, la sola que 'ns pot oferir materia d' estudi, per la senzilla y clara rahó de que en ella hi van compreses totes y cadascuna de les poesies populars vuy conegudes.

Considerades aquestes en conjunt, presentan dos caràcters distintius: unes que 's refereixen á fets d' historia coneguts, y de les quals per aixó 's pot determinar la data certa; y altres (que son les més abundants y variades) que ja sian amoroses, festives, sagrades, ó pertanyents á altres

assuntos, no 's pot precisar sa major ó menor antiguedat sino tenint en conte la seua característica estructura, les formes de llenguatge, sa especial versificació, y altres qualitats consemblants á les ja dites.

Hi ha que afegir que 'l nom d' autor raríssima vegada indica data certa; porque massa es sabut que en les poesíes *populars*, de deu vegadas nou, no hi há més autor que 'l *poble*, com demostra 'l nom que ténen; y el poble es qui les treu, les aprent, les canta, les conserva y les tramet, mirantles per instinct com á llegat que li pertoca y com á tresor riquíssim y preuat.

(Seguirá.)

MATEU OBRADOR BENNASSAR.

PUIGMAL

I

Al Puigmal! Al Puigmal! Sabeu que vol dir aixó? Se tracta de pujar á 3182 metros sobre 'l nivell del mar, segons los enginyers francesos, ó á 2909 tant sols segons la Direcció Geogràfica espanyola. Se tracta de pujar al mes alt cim de Catalunya y al segon en altura dels pichs dels Pirineos orientals puig sols lo Puy-de-Carlitte situat ja dins la France te alguns metros mes d' elevació que nostre Puigmal.

Cordeu donchs be vostras espardenyas, dich mal, calseuvos be fortas sabatas, de ben groixuda sola, que molta será la neu qu' haureu de trepitjar; emmagatsemeu, si podeu, en vostres pulmons bona cantitat d' oxígeno que trobareu á faltar á tals alturas; prepareu be vostras caras qu' entre 'ls aires frets qu' haureu de sofrir en los cims y lo sol que vos te d' abrusar en lo fondo de las valls heu de quedar primer mes negres y despres mes pelats que si acabessin de sofrir una d' eixas enfermetats que fan mudar la fesomia. Pero no adelantem las cosas que tot vindrá á son temps. Ara m' acut no obstant una cosa que no

he sabut compendre may: com es que á nosaltres, fills de terras meridionals, de cara per lo general morena, los aires frets de las neus nos enmoreneixen mes y acaban per pelarnos y los fills del Nort son blanchs y rossos? Será que 'l fret al trovarse ab caras que no fan ell s'encarrega de arrancárloshi la careta de calor y sustituir-la ab la de fret que representa la sonrosada pell que al descubert deixa la vella quan salta á bossins? Si no es aixó no entench com lo fenómeno calor en los dos estremos de sa escala d' acció pot produhir efectes iguals. Será que realment los estremos se tocan?

Mes deixemnos de filosofias y anem al grá. De moment puch oferirvos pujar 678 metros en ferro-carril : podreu anar aixís fins á Ripoll. Aixó plá qu' aniria be si aixís pogués arribarse al cap de munt; mes de tot hi ha d' haver en la vinya del Senyor y de tot hi haurá.

No vull pas entretenir-me en dirvos lo que trobareu d' aquí á Ripoll, perque heu de veureho tot tant depressa que sols vos podran impresionar las cosas com impresionan los cuadros disolvents, bombollas de sabó matisadas de tots colors, bellíssimas y frescas que se desvaneixen quan comenseu á trovárloshi lo que de bell tenen y deixan vostre esprit mes fatigat que si vos haguessiu extassiat durant horas y horas en la contemplació de resplandexents bellesas. Y jo necessito vostre esprit fresch, á punt de rebre impresions fortas á cada pas sens aturdir-se, en lo cabal us de tots vostres sentits per no perdre res de lo que 's presenti.

Res vos diré, donchs, dels hermosíssims paysatjes qu' atravessa primer la *línea* de Granollers y despres la de San Joan de las Abadessas; ni un mot tinch de posar aquí per enaltir las superbas obras de fábrica y los inqombrables obstacles tant ben presentats com ben vensuts que s' ofereixen en lo trajecte d' aquesta última *línea*, puig tot espressat está, dient qu' arriba á esfereir veure com la naturalesa cedeix doblegada per lo geni del home y com juga aquest ab ella, de la manera que fa anar d'

assí d' allà sas joguinas la quitxalla. Fins avuy las corvas de curt radi semblava que repugnaban al camí de ferro; avuy aqueix segueix sens perill totas las sinuositats d' un riu. Aixís arriba á Ripoll per inmensos terraplens corvos, per foradadas fins de doble corvatura ó en forma d' esse, per desmunts qu' espantan; jo crech que per aquest camí no farà mes una cabreta qu' un ferrocarril.

Y si gran y superb es lo camí, hermosíssim y fresch es lo paysatge sempre vert, però d' un vert que no coneixeu los que no vos haveu mogut may dels plans que vora la mar s' assentan. Lo riu Ter atravessant tot aquest be de Deu de verdura passa á trossos tranquil y reposat com preparantse per la lluyta que mes avall l' espera ab una colla de rochs qu' osan alzar son cap com per aturar-lo en sa corrent y que 'l riu sobrepassa bramejant y furiós no sens que li costi lo convertir quelcom de son caudal en blanca brumera produhida per las embestidas de las ayguas que partidas per las rocas xocan aturdidas unas ab altres en espantosa confusió.....

Mes ara reparo qu' havia projectat no dir res del trajecte en ferre-carril y he anat dient, dient... ja está fet. Ja som á Ripoll, ja hem pujat 678 metros.

II

Anar á Ripoll y no veurer lo Monastir, es com anar á Roma y no veure 'l Papa; la Patria y 'l Sr. Pellicer vos ho tindrian sempre en retret. Y certament val la pena admirar un cop mes, encara que cent vegadas ho hagueu fet, aquella bellíssima portada, página de pedra ahont s' hi veu en son esplendor tota la forsa, tota la grandesa de las generacions de nostres comtes soberans. Val la pena de visitar un cop mes aquell magnífich claustre. Qui no 'l coneix, porque m' entretinguí jo ara en descriuirosel! Aquí vos convencereu de que val també la pena de visitar lo Monastir may siga sino per satisfer l' amor propi del

Sr. Pellícer, home que dedica tota sa activitat, qu' es molta, y tot son saber á la restauració de tant prehuada joya. Mireu sinó aquesta ala del claustre completament enrunada, y á punt d' esser reconstruida gracias á la perseverancia del may prou regraciat Sr. Pellicer; ell ha buscat pedra per pedra per totas las parets de la vila los esbarriats sillars y dovelas, columnas y capitells fins á tenir reconstituït lo claustre, y fins avuy, segons tinch entés, segueix ab energí la pista de tres capitells que faltan y que ell sab son á Barcelona ó en son encontorns, y no parará certament fins á trobarlos. Ab gaires homes com aquest la Catalunya monumental fora de las millors d' Europa.

Altre proba de son acert y activitat trovaréu en l' ábside de l' iglesia ja completament restaurat; mes no podem ara entretenirnos en visitar-lo: ja ho farem á la tornada que 'l cotxe nos espera sens dubte en la plassa y no es prudent fer esperar á la gent. A la plassa donchs y á pas de carga.

Al coche señores cridaba lo majoral ab veu ayguarden-tosa que mes semblava que s' escapava que no que sortia per los portells que deixavan las pocas dents qu' en sa boca quedaban, y sentats ja en la devantera d' ahont se poden veure venir los paysatjes y un pot contemplarlos mes be que d' en lloch, *Paqueña* va y *Ractora* ve, cap á Ribas falta gent.

Molt he preguntat y molt he buscat per esplicarme lo *quid* d' una observació de que vaig á parlarvos, y encara estich á la lluna de Valencia. Per quina raho los nostres carreters y cotxers qu' apenas saben res de castellá, quant se dirigeixen á las bestias que menan ho fan en aqueixa llengua? No pot ser qu' aixó siga per esser castellanas las bestias y no entengan lo catalá, ni menys perque siga aquella llengua mes enérgica que la nostra. No será tampoch perque siga genuinament castellá l' ofici de majoral volgient conservar aixís la tradició del seu origen. No sé donchs que será; lo únich que sé y que d' aixó se 'n deduheix es qu' en nostra terra hi ha molta gent que sols sab parlar castellá ab las bestias.

Mes ab aquestas y altres passen despercebuts bellíssims paysatjes qu' en altre lloch ahont no fós tot bonich nos semblarian lo millor del mon. Passem ara per sota lo Catllar, ermita que corona un alt cim que domina á Ripoll, montanya completament cuberta d' una herba verda y assí y allá plantadas algunas alsinas altas y primas que semblan soldats disposats en guerrilla per tota la vessana del mont. Los que no haveu vist aixó no vos podeu formar idea de la bellesa d' aytal paysatge mes que per los cuadros de nostre Vayreda á qui per judicarlo ab complert coneixement de causa han d' haverse vist aquestas terras; aquí pot aquilatarse tot son mérit; despres d' haver vist aixó se 'l proclama sens reserva lo primer de nostres paysatjistas.

Lo camí entra decididament per la vall del Fresser y vorejant aquest; lo camí está condemnat al riu ó millor, los viatjants están condemnats al etern bramar de las ayguas que corrent per un llit de grossos palets xocan unas ab altres produhint tal ruido com si fós lo riu una continuada cascada. Aixís arribem á Campdevánol; prou que vos ho anuncia avans lo majoral que, com som diumenje, presum que lo bó y millor del poble sortirá á veurel y es de rigor lo pet de tralla, lo molt cridar á las bestias y l' entrar al poble com una sageta ab pe.ill de fer mal á algú. Mes, qu' es aixó qu' al bell mitj del poble nos parém? Qué hi ha de nou? Quí puja? Digueu millor qui baixa: fa mitja hora que som fora de Ripoll y nostr' home ja te set; l' ayguardent! l' ayguardent!

Au que val altre volta en marxa. Adeu Campdevánol, poble de ferrers. ¡Quant sento no atravessarte en dia de feyna, corrent y tot lo risch de que cuidessis aixordarme ab lo soroll de tos malls y tas enclusas! Veurer los pobles en son treball es com m' agrada, no pas endiumenjats y vagadivols, puig llavoras sols puch deduhir que son cataians per la encesa barretina que corona l' honrat front de sos habitants.

Oh! y que bella se presenta aquí la naturalesa. No bus-

queu pas grans y espayosos cops de vista en aqueixa fonda vall, y cas de que hi fossin, també vos los privaria la espessa arbreda que sempre vos envolta; pero mireu ahont volgheu, per tot veureu un paysatge escullíddissim: aquí los pintors no tenen de compondrer: copiar, copiar que res mes bell pot donar de sí la imaginació mes ardent y capritxosa.

Y quin airet mes fí se sent, sembla que l' hivern vol fer encare de las sevas; lo majoral diu qu' es qu' ahir va plourer, mes jo veig al enfront y com sobre nosaltres una alta montanya cuberta de neu. Li pregunto quina es y respon ab tota naturalitat — Puigmal. Puigmal! la fita de nostre viaje y aqueix home no ho ha dit ab entusiasme! No sé quina especie de desilució s' apodera de mí en aixó, no perque no siga ben alt lo pich, ni hi falti forsa neu, ni deixi de veurehi forsa perills á vencer; pero... será tot lo infantil que volgheu, jo pensava que del Puigmal sols podia parlarsen ab respecte com d' una cosa esquiva á molts á la que sols poden arribar contadas personas, y aquest home ne parla com de la casa del costat; ab molt mes respecte hauria parlat de Barcelona. Adeu epopeya de nostre viatge! Ah, mon, mon, á cada pas un desengany!

Arribem á un lloch ahont sembla que 'l camí s' acaba. ¡Quina giragonsa mes endemoniada y quina hermosura de ratllas, de color y de prespectiva se descubreix un cop donats los tres cuarts de volta necessaris per guanyar aquest estrep de las montanyas de la dreta y que sembla posat aquí espressament per ocultar tanta bellesa.—L' «Hostal de la cabreta», diu lo majoral al veure nostra estupefacció, mes jo sols me fixo en lo pont que 's presenta en lo fondo, motiu principal de tan deliciós cuadro. Pobre pont de la cabreta, ja retirat del servey y que semblas arrancat d' un de nostres tradicionals *pessebres*, ahir tenias un objecte principal y prestavas bons serveys; avuy la carretera t' ha inutilisat y estas aquí plantificat sols per hermosejar aquests llochs. Gireuvos á despedirlo y tindreu ocasió de contemplar lo mes bell entre 'ls riquíssims paysatjes del

camí; no 'm veig ab forsas per descriurel, voldria ser un bon pintor per donarvos en una idea, seria l'únic modo.

—Hauran de fer la bondat de baixar *señores*.—Y aixó? —Res, cosas d'Espanya: d'avans d'estrenarse la carretera que hi ha un pont mitj fet y tot está á punt per acabar-lo, fins la pedra está picada, y no s'acaba may y lo Fresser s'ha d'atravessar y ho havem de fer per un perillós pont de fusta per ahont lo cotxe te de passar á poch á poch y de vuit.—Jo crech que primer anirá lo ferrocarril á Puigcerdá que aqueix pont estará fet, diu lo majoral, y no obstant hi ha ben poca feyna á fer puig l'obra principal es feta ja. La carretera es del Estat y lo carril de Puigcerdá es d'una empresa particular catalana! *Non raggionar di lor.....*

Encara no som á Ribas? Lo majoral diu que falta mitja horeta, posemhi una. Ja 's veu una casa, pero resulta ser un *establiment*. La imaginació se cansa ja de veurer tanta bellesa y l'estómach reclama tota la atenció del individu, puig fa molt temps que no ha entrat res en éll y conta per millonéssimas de segon lo temps que falta per asseures á taula á Ribas. La imaginació vens no obstant per un moment al estómach: qu' es aixó? un llach y un llach artificial voltejat de primorosos jardins y mes enllá una bonica casa á la inglesa.— Qu' es aixó, preguntem al cotxero.— Es la torre d'una senyora de Suissa que ve aquí á passar los istius. Grossa riallada corona de prompte las paraulas del majoral, mes despres las caras de tots s'allargan pensativas y ja no riuen. A cuantas consideracions se presta aixó: nostres potentats van á Suissa á buscar aires frescos, comoditats y bellesas naturals que 'ls suissos venen á buscar á casa; veus aquí Espanya en una de sas mes genuinas manifestacions. Oh Suissa! Qué son Ribas, Camprodon, Piedra, San Miquel del Fay y tants d'altres! Oh Suissa!

Ribas! sento qu'esclaman. Jo no la veig encara, es mes, no veig ni de lluny un lloch ahont puga assentarse una vila com Ribas, sols oviro per sobre una carena

una cosa blanca d' ahont surt fum que la imaginació, ja completament dominada per l' estómac, creu son las blancas estovallas que cubreixen la taula plena de fumejants é incitadors menjars. Son las primeras casas de Ribas, ja hi som. No recordeu aquellas viletas alemanas y suissas que venen pintadas en cromos y oleografias, plantadas al peu de rocosas montanyas y banyats sos peus per escumejantas ayguas d' acascadats rius? Veus aquí Ribas, tres se n' hi ajuntan lo Rigart per la dreta, lo Segadell per la esquerra y lo Fresser per lo fondo. Ja hi som, res de compliments, á taula! á taula!

III

Estém á 756 metros d' altura y havem de dormir avuy á 2053 metros. Los matxos estan apariats, los mossos de peu á punt, l' últim regalí d' un café que Deu n' hi dó va gorja avall y... peu al estrep, ja hi som, cap á Queralps. Una hora mes de seguir á contra corrent las voreras del Fresser; una hora mes de poguer admirar paysatjes incomparables, frondosíssimas arbredas, la terra materialment cuberta de vert fins al extrem de no poguer coneixer quin es son color; una hora mes en fí de retumbar per nostres oídos lo atolondrat remoreix d' aquest endiablát Fresser; y que bé van batejarte, oh riu, per la molta fressa que mous, condemnat á correr eternament per un llit d' enderrochs.

Lo panorama que se vos presenta al devant no pot ser mes estrambótich: un mon de montanyas que vos sembla aneu á escalar á cada moment y camineu, camineu sens may pujar y aixó dura una hora. Per fí sobre vostres caps y clavadas en la roca com aquellas casetas de *pessebre* que la quitxalla enganhan á la paret no tenint base ahont sentarlas, se vos mostran unas quantas casas, millor diria barracas, apiladas, las parets de unas servint de fonaments á altres y cobertas totas de pissarra, teulada

que á quí la veu per primera volta causa estrany efecte: som á Queralps, l' últim poble que trobarem per aquest indret. Havem de pujarhi perque allí nos espera lo guia qu' ha de portarnos per los intrincats laberintos del Pirineo. Aixó sol espanta, pujar á Queralps, á 1330 metros d' altura, quan per mirar sas casas te de mirarse al cel, no hi ha mes, s' hi ha pujar. Despres d' haver donat mil giragonsas y passat per sobre las teuladas de moltas barracas, aixó es, á peu pla de moltas altres, arribem á la rectoria; vos creureu potser qu' es una casa millor que las altres? També m' ho pensaba jo, pero no es mes que una barraca com totes. De la gola de llop de son interior, tal es la negror que hi regna qu' apenas s' hi veuen un banch, las eynas y alguns desvastats taulons qu' acreditan l' existencia allí d' un fuster, tal volta lo senyor Rector mateix, apareix aquest, nos saluda, nos ofereix sa barraca y nos porta á l' iglesia qual atri está format per un porxo sostingut per mitja dotzena de columnas ni mes ni menys que las del claustre del monastir de Ripoll, encar que sos capitells de fullatje y bestiarí son quelcom mes pesats y de dibuix no tant elegant. L' interior de l' iglesia res te de particular; nos ensenya 'l bon Rector una casulla feta ab restos d' altre mes antiga en que hi ha alguns treballs de tapisseria é imatgeria, y nosaltres nos adonem, qu' ell tal volta no 'ns l' haguera ensenyada, d' una safata gòtica de coure en que hi ha las figuras d' Adan y Eva de sempre, pero presentadas ab tal desvergonyiment que lo reverent tractá d' escusarse dient que ja havia pensat retirar-la del servey, pero que no havent reparat que 'l jovent del poble se 'n adonés no l' havia tocada. Per fí sortim de l' iglesia, nos despedim del senyor Rector, se 'ns incorpora lo guia, un vell pastor que coneix lo Pirineo pam per pam y amunt, cap á Nuria.

Deixeume, avans de donar l' últim adeu á Queralps, fer algunas consideracions sobre la vida d' aquest poble. Giro la vista á l' entorn y en lloch veig rastre d' industria ni art alguna; la agricultura apenas está representada per

algunas raquítics plantassions qu' aquí 'n diuhen horts y qu' assortirán ab prou feynas de lo mes indispensable al poble; industria, ni parlarne. Que fan donchs aquesta gent? Pastors no ho serán tots y las donas tindran prompte arretglada la casa puig en aquestas barracas es imposible la netedad: la bruticia es inevitable. Que fan donchs aquesta gent? Jo crech que tan sols viuhén, dich mal, vegetan: menjan, dormen y..... la idea de la economia creyeu vosaltres qu' hagi pogut neixer tant sols en aqueixas condicions? Jo crech que no hi ha aquí altre economia que la animal. Adeu Queralps, ultim esglahó de la humanitat cap á las regions dels isarts, dels ossos y de las águilas. Adeusiau vosaltres habitants d' aqueixas mal nomenadas casas, la major part de vosaltres cretins portant penjant de vostre coll los repugnants golls, barreija informe del tipo home y dels isarts y ossos de vostras montanyas, adeusiau.

Lo paysatge sembla que respon á las tristas impressions que de Queralps me 'n porto: s'es acabat aquell mon sonrisent, ple de verdura, animat per lo xarroteig dels aucells y lo murmurí de las aiguas; un munt de rocas peladas é informes se vos presentan ara al devant tenyidas de un fastigos color rogench y que mulladas per las aiguas que surten gota á gota per sas esquerdas presentan tot l' aspecte de pedras untadas de betum ó quitrá ni mes ni menos que las parets foranas de nostras fábricas de gas.

Una frau inmensa, faréstega se vos presenta ara: per ella havem de ficarnos. Una sola tinta impera en lo paysatge y aquesta ben antipática. Per lo fondo sentim lo soroll del agua que s' estima y aixó anima una mica lo contristat esprit, porque la panorama será tot lo grandió que volgueu pero no es bonich: aquestas inmensas rocas y montanyas que s' aixecan sobre vostres caps prompts á aixefarvos no tenen res de bell: imposan sí, lo pols bat ab violencia y l' ánima se sent lligada per forsa misteriosa. Arribem per fi á la vora de l' agua saltadora y la vall del riu Nuria per ahont anem á ficarnos deixant que lo Freser vagi per la dreita murmurant de nostre abandono cap

á sos orígens de la fossa del Gegant, la vall del riu Nuria se 'ns presenta dich en tota sa feréstega grandesa. La imaginació mes exaltada no pot formar-se idea d'aquestas incomensurables masses de granet que per tot arreu vos envoltan y fins cobreixen. Apenas si com oassis en aqueixos aterradors deserts trobareu algunas raquítics matas aclaparadas per los enderrochs que semblan oferir al viatjant com á recort del mon á que partany una flor humil y senzilla mes que l' home recull ab tot l' anhel, ab tota la fruició ab que un desterrat reb en terra estranya l' abraçada de un de sos paysans: la nomenada rosa dels Alps, l' últim esforç de la vegetació vergonyant per la regió de las neus se vos ofereix com á present. Benhaurada flor mil voltas mes simpática que sas congéneres de Jericó y Alexandria, ab quin gust te posí en mon barret, en mon pit y fins en las morrallas de mon matxo que 's movia alegre com si coneixes la distinció de que era objecte.

Aqueixos llochs semblan fets per admirarlos l' home anant tot sol. La naturalesa sembla que posi especial empenyo en que encara qu' aneu ab companys no pogueu comunicarlos vostras impressions de cada moment, sempre novas y á quina mes grandiosa, tal es lo burgit inmens que mohuen lo riu Nuria y los innumerables torrents que á éll concorren quals aigües están condemnadas á saltar de cascada en cascada de tal manera que no pot veure's en tot lo camí lo mes petit trosset d' aigua clara y tranquila, sembla que tota ella se converteix en escuma en estos salts atronadors per ahont se precipita tot lo riu. Aixís seguim pujant, pujant fins al Salt del Sastre, terrible despenyadero capas de marejar á l' home de cap mes ben sentat; afortunadament hi han construït una paret que vos priva de caurer y podeu admirar sens perill en tota sa magnificencia la cascada de «Font alba», altre dels afluents del Nuria, que se vos presenta enfront. Desde'l cim d' elevadíssima montanya fins al fons de la vall del Nuria ahont no podeu mirar sens que 'l cap se vos n' hi vagi, veyeu una cinta blanca casi vertical: la escuma en que s' ha convertit l' aigua va saltant de cascada en cascada á quina mes

gran fins al fons ahont se pert ab lo Nuria, no pas per descansar de sa fatiga sino per saltar mes encara per los tren-cacolls qu' havem vist ja.

Lo panorama es sublim y l' home se sent petit y raquítich devant de tanta grandesa; l' anima s' encongeix, lo mes petit moviment de terras vos fa l' efecte d' espantosa baluerna que vos emporta, l' abim vos atrau y no sabeu si estar quiet ó caminar, si fugir de tant sublim selvatgisme ó esperar aquí que l' ánima s' avesi á tanta grandesa y acaba per ser gran com ho son cascadas y montanyas, com es la naturalesa tota que devant teniu.

Per fi, á la incerta claror que deixá 'l sol post ja fa es-tona se veu una creu en lo cim d' una montanya que tenim demunt, es la creu d' en Ribes de quin lloch, segons la tradició de tot arreu ahont hi ha Mares de Deu, no volgué passar la verge de Nuria al tractar de traslladarla á Quer-alps, y va fer be que molt millor está ahont es qu' en lo miserable poblet qu' hem despedit fa duas horas. Trepem donchs per la travallosa pujada que guia á la Creu dita y d' allí veurem ja la fonda vall de Nuria en mitj de la que está assentat lo santuari.

Ben entrada era ja la nit cuan penetravam en la plassa rodejada de rónegas construccions, fa tant sols dos dias habitadas en lo present any y qu' ahir estaban encara cobertas per una capa de neu. Lo prébere del Santuari, germá del rector de Quer-alps, nos reb ab molta benevolensa y se presta desseguida á ensenyarnos la capella qu' habia sigut tancada ja. Allí vam poguer veurer á la incerta llum d' un parell de ciris la venerada imatge, negra com la de Monserrat encar que mes tosca y mes mal feta; es de talla com casi totas, pero també com casi totas coberta per guinyapos daurats y platejats que tapan lo merit artístich que puga tenir la escultura y converteixen la imatge en grotesca nina de fira. Vejerem també las celebradas campana, olla y creu que segons tradició se van trobar ab la Verge. Lo bon prébere s' estengué en consideracions sobre las propietats de semblants obgetes y referí alguns miracles pera mantenir los quals ó siga pera que 's man-

tingan las miraculosas condicions de campana, olla y creu, tirarem dins la primera alguns cuartets, y després d' haver visitat lo camaril sortirem de l' iglesia.

A sopar y al llit que dema es dia de matinas. A las dos tothom ha d' estar á punt de marxa á fi de veure sortir lo Sol desde Puigmal, es precis donchs llevarse á la una. Al sentir aquesta ordre del dia de demá, lo rector, lo guia y algun altre home del pays qu' eran allí esclafiren á riure. —Que si 'l fret los matará, que si s' han tornat boigs; tot fou inútil, l' ordre del dia ó millor de la nit persistí. Es particular lo neguit d' aqueixa gent de posar obstacles á tot, de creurers que la gent del pla no som forts y bons com ells per sofrir frets y trepitjar neu y trepar montanyas y devallar per relliscosos ríschs. Mes las exclamacions de —ay pobrets qu' haurem de venir á recullirlos enraderats per las congestas de la Coma del Embut—no van fer mella á ningú y tothom se 'n va anar al llit esperant la una per llevarse.

Ah! una cosa manca: demá havem de passar tot lo dia en desert, y es precis endursen menjar fort y abundant, puig haurem de sofrir fret y calor y moltes fatigas.—Mes-tressa, teniu carn bona ó butifarras y llangonisas?—Oh, senyor, no sab que demá som vigilia de San Pere?—Que voleu dir?—Que no hi ha mes que bacallá.—Redeu! y com voleu que ab bacallá visquem demá per aqueixos deserts?—Vam anar á trobar al prébere per esposarli nostra situació, mes ell debia dir tot baix *porta inferi non prevalebunt* porque va respondrens alt que sent festa tant principal la de San Pere no podia comportar que 's trenques lo precepte.—Pero home de Deu que 'ls viatjans estén dipensats de.....—*Porta inferi*..... Are fos á fer hauriam demanat per sopar molta carn que hauriam guardat per demá. Mes..... calleu que 'ls mossos han de sopar encara y ells podran ferho; per cubrir las apariencias tambe pendrem bacallá y truitas..... Tot esta amanit, á descansar donchs y hasta demá.

(Acabaré.)

ESTEVE SUNYOL.

JOAQUIM M. BARTRINA

L' havia vist tres dias avans de morir. Estava en una veritable agonia. Pero d' aquellas agonias mes dolorosas pera 'l qui las contempla que pera 'l qui las sofreix. Perque sa inteligencia estava viva, vigorosa, ostentantse ab tota la poderosa originalitat que la havia distingida sempre. Moria per l' excés d' ella, y com si ella estés enorgullida de sa obra de destrucció, com pera vanagloriarsen, brillava, bellugava sa flama sempre inquieta y sempre enlluernadora. Perque á en Bartrina lo que l' ha mort ha sigut un desequilibri violent entre son ánima y son cos. Tota la forsa vital li refluhiá al cervell y 'l cervell la dilapidava. Tots los qui han conegut á en Bartrina ho saben. La tisis era la consequencia y la manifestació d' aquest desequilibri. Malehida malaltia, veritable vampir de las rassas meridionals: sols que 'l vampir germánich xucla la sang de las donzellas, y 'l nostre, que no viu en la llegenda sino en la realitat desconsoladora, tria pera pastura de sa fam may satisfeta, tot lo que val per la inteligencia.

¡Prou ho sab Catalunya! Sas mellors intelligencias han

mort á mans d' aquest terrible virus que s' infiltra en la sang y la pudreix gota á gota ab una complacencia persistent, atterradora.

Aquella derrera entrevista será pera mí un recort sagrat que no se m' esborrará may mes de la memoria. La derrera encaixada de sa ma calenta, seca, la sento encara. Seya en lo sofá, ab una taula al devant, y demunt de la taula un plech de papers hont anava apuntant totas las paraulas y frases d' *argot* catalá que 'ns venian al pensament. Era la mania dels derrers tèmps de sa vida. Pobre! Encara en certs moments d' ilusió, aquestos moments en que la Providencia filtra un raig de llum en la tenebrosa negror del pensament que veu la mort próxima, encara en aquestos moments somniava en projectes. Los últims que ha acariciat han sigut un estudi sobre l' *argot* catalá y un sobre meteorología popular. També 'n pensava un altre y es impossible oblidar la afluhencia de poesia que brollava de sos llavis al esplanarlo. *Perque son bonicas las flors!* Tal era 'l tema, y al apuntar los estremo en que havia de desenrotllarlo, poesia, ciencia, tradició, historia, tot li suministrava materia, y barrejantlas y lligantlas ab lo fil mágich de sa fantasía erudita, descapdellava una d' aquellas deliciosas improvisacions de que era tant pródich y que haurian bastat, á ser copiadas tal com ell las deya, á fer la gloria d' un escriptor. Eran las últimas. Ja no 'n fará cap mes.

Un amich meu, de mes cor que inteligencia, y aixó que aquesta es y será una de las mes notables de la actual generació literaria catalana, ab qui anarem á veure al malalt poch dias avans d' aquesta última entrevista de que parlo, me feya observar fins á quin estrem la vivor dels ulls d' en Bartrina, en la mes última época de sa vida, hermozejava sa fesomia. Y era veritat. Tot lo que li restava de vigor lo tenia concentrat en lo cap. Eixia á fora per los ulls y per la inteligencia. Brillava una flama en lo fons de las ninetas de sos ulls, una flama radiant que enfortia y accentuava las ratllas de sa característica fesomia.

D' aquells dos derrers conductes cap á hont afluïa tot lo que de vida li restava, un d'ells quedá cegat ben prompte. Quan lo vaig tornar á veure, ja 'ls ulls no li brillavan. Sols li quedava la inteligencia, y encara á moments la mort comensava á endormiscarla. Tot parlant, parlant, los ulls se li aclucavan y 's quedava com ensopit llargas estonas. Sols seguia 'l pantaix de son pit. Los pulmons funcionavan ab dificultat. Se sentia 'l rápit compás de sa respiració. Jo, assegut al costat seu, percibia d' una manera distinta 'l rumor de sos batechs, y veyá 'l moviment anhelós de son pit que avansava y retrocedia. D' en tant en tant, un accés d' aquella tos seca, especial, que parteix lo cor de qui la escolta, venia á interrompre ó la conversa, ó 'l silenci ab que l' ensopiment la tallava.

Feya patir de debó.

Lo vaig veure mort, lo vaig teme mort per dintre poch temps, y á pesar d' aixó, al saver que aquell temor s' havia realisat, al saver que s' havia apagat per sempre 'l foch d' aquell cap en que hi bullian tantas ideas, y la escalfor d' aquell cor en que tants bons sentiments hi havian fet niu, no he pogut menos de llansar una llágrima.

Pobre Bartrina! Es l' últim tribut que podem donarli. Y jo n' estich segur: no haurá estat la mehua la única que sa mort haurá fet brollar dels ulls de sos amichs: tots, tots los qui l' estimavan, que eran molts, que era tothom qui l' havia tractat, tots lo plorarán sino ab llágrimas dels ulls ab las del cor.

*
* *

Son enterro, la ovació de que han sigut objecte sa memoria y las derreras despallas de son cos, provan abasament las simpatías que havia sabut inspirar. Una comitiva numerosa y escullida seguia 'l carro mortuori, una porció de coronas cubrian la caixa, la gent saludaba respectuosament. Quasi may havia vist á en Bartrina que no estés rodejat d' un circul d' amichs qui, com al

entorn d' un centre d' atracció, acudian á admirar sa paraula xispejant, sa inimitable conversa. Si la materia morta tingués consciencia de lo que succeheix al seu voltant, com ell sostenia molts cops mes ingeníós que convensut, la sehua en aquells moments havia d' experimentar una emoció de goig íntim al veure que seguia encara dotada de la forsa d' atracció que tenia en vida. Y al mateix temps, hauria experimentat una altra emoció trista y agradable tot á l' hora. Agradable, perque li hauria provat que coneixia 'l mon y que no s' enganyava al judicar á certs homes; trista, perque sempre es trist convences de la realitat de certas cosas.

De mi ho confesso ingenuament: si per una part l' espectacle del seu enterro 'm satisfeya, m' entristia per un altre. Mirava als concurrents y hi trobava á faltar á molts, á moltíssims que havian esplotat en vida los coneixements, lo talent d' en Bartrina, y eran tant ingrats y oblidadissos que li negavan la única moneda ab que podian pagarli no ja las horas bonas que 'ls hi havia fet passar, sino 'ls serveys útils que 'ls hi havia prestat.

En fi no hi pensem, y creyem piadosament en aquella excusa tant vulgar com per ningú creguda, de las ocupacions, la ausencia ó la malaltía. Lo mon es aixís y no hem de ser nosaltres qui l' arreglem.

Prou que ell los coneixia, pero era tant bo que á pesar de coneixels, ho oblidava. Ni sentia ni manifestava rencor de cap mena. Per naturalesa tenia lo que se 'n diu lo do de gents. No adulava á ningú, deya lo que pensava, pero tenia lo que tant poch's tenen: lo do de manifestar sas opinions en una forma que no feria ni al mateix aludit. Solia ser superior á tots aquells ab qui parlava, y probablement sense darsen conte, no feya sentir á ningú sa superioritat. Tots la reconeixian, y á pesar d' aixó ningú se 'n sentia llastimat.

De superior á tots los qui parlavan ab ell l' hem calificat, y 'ns hi atenim. Era en Bartrina 'l cap mes clar que hem conegut. No sé com s' ho feya, pero s' apoderava tot

seguít de las ideas que llegia ó que sentia, y al contacte de cada idea n' afluhian á son cervell ab una abundancia y una claretat asombrosas. Parlava de tot, y fins parlant ab especialitats en ciencia, en arts, en literatura, veniam á parar en que si no 'n savia mes ne savia tant com ells. Y saventne mes ó saventne tant, lo que es als ulls dels qui l' escoltavan, ell era 'l mestre. No hauria conegut ni 'ls rudiments d' una ciencia, y era capás d' apurar al qui la hagués inventada, ab dificultats y dubtes que sols ell savia resoldre. Y es que son ingeni no tenia rival. Entenem per ingeni aqueixa facultat especial de veure 'ls costats nous de las cosas, de descubrir entre ellas relaciones no previstas ni imaginadas, de lligarlas per hont ningú hauria somniat que poguessen lligarse. Siguem justos. Molts cops ni 'ls costats existian, ni existian tals relaciones, ni tals lligams lligavan. Y ell n' estava convenut. Se tractava de paradoxas impossibles. Pero savia presentarlas d' una manera tant inesperada, tant original, que era difícil resistirse á la seducció de la idea y sobre tot de la forma de que ell la revestia. Era una habilitat de prestidigitador que savia escamotejar veritats á la cara del públich sense que aquest se n' adonés. Hauria sigut capás de demostrar, com dos y tres fan cinq, que lo blanch era negre, y hauriau estat veyent la blancor de lo blanch, sense que per aixó sapiguessau descobrir lo punt flach de sa absurda demostració. Un cop apartat d' ell y reflexionant en lo que havia dit, topavau lo nus de la dificultat, y 'l desfeyau. Pero cuydado, que si descubrintlo devant d' ell li ensenyavau lo nus desfet, ab una surtida rápida, inesperada, vos lo tornava á nusar y altra vegada veyau visions.

La rapidesa en la réplica era tant extraordinaria com la ingeniositat. Lo que es en una discussió, ja podiau tenir tanta rahó com volguesseu: ell no 's declarava vensut, y lo que era pitjor, los qui l' escoltavan lo declaravan vencedor.

Si tots los seus amichs recordessen una per una las surtidas de son ingeni se faria la colecció d' anécdotas

mes originals que s' haja escrit may. Desgraciadament aquestas anécdotas no donarian á coneixe mes que una part d' ell. La part fantasmagórica de sa inteligencia. Y es trist pensarho: la major part dels qui 'l coneixian, no l' apreciavan mes que per aquesta part. Quin xicot mes graciós! deya tothom. ¡Que original! Ah! jo estich segur de que en lo fons de son cor malehia aquestas facultats que eran part á que quedés inédita la major part d' ell, á que no s' apreciessen las qualitats sólidas de son esperit y las qualitats profundas de son cor, á que no faltés qui mes ó menos obertament li negués condicions de serietat. ¡Desgraciat de qui sab fer riure!

Aixó 'm du á la memoria l' *Algo*, ó mellor, l' éxit que obtingué y que ha sigut una de las decepcions mes tremendas que havia suferit lo pobre Bartrina. No parlo del éxit material que lo que es á Barcelona difícilment podia ser mellor. La primera edició fou agotada. La segona, molt aumentada, poch menos. En aquest punt podia estar satisfet. Lo que á ell lo mortificava era que molts dels qui 'l compravan sols hi veyan lo que veyan en sas conversas: xispa, ingeni. No 'l plany d' un esperit atormenat que oscila entre 'l dubte y la creencia; no 'ls crits del combat íntim que sostenian dintre d' ell, son cap que l' empenyia al escepticisme dihentli que no hi havia mes realitat que la de la materia, mes ánima que las qualitats de la materia, mes pervenir ultramundá que las evolucions y transformacions de la materia,—y son cor que en nom de la consciencia, en nom del sentiment li manava creure que hi havia alguna cosa mes, alguna cosa que no 's palpava pero se sentia, que existia y pesava demunt de lo corporal y 'l dominava. Deu nos lliure de pendre al peu de la lletra 'ls arrebataments lírichs dels poetes que sufreixen aquestos dubtes y 'n parlan com d' una malaltia aguda de crisis dolorosas y violentas; y menos hem de parlarne tractantse d' en Bartrina, enemich irreconciliable de tot lo que fos convencionalisme retórich; pero es la veritat que en certs moments de la vida, en certas horas de

reconcentració aquestos dubtes brollan imponents de lo mes obscur del ser, y atormentan, y engendran una melancolía que en certs temperaments pot arribar á constituir un veritable sufriment moral. Semblant estat d'ánim es mes dolorós encara ^{*}perque generalment va á parar al plantejament del terrible problema de la vida futura, y aquest problema, per serenitat, per despreocupació que 's tinga, es un problema que es impossible mirar ab indiferencia, sobre tot per los qui han sigut educats en la ensenyansa católica, la qual, com totas las ensenyansas que 's reben de desde petit, deixa sempre arrels en la ánima, que ve un moment que rebrotan.

Aquestos sufriments en Bartrina 'ls experimentava, y testimoni d' ells eran moltes de sas poesías. Los qui sápi-gan llegirlas de per dintre, los hi veurán: los qui podian penetrar en lo fons del pensament d' en Bartrina, los qui savian obrirse pas per entre aquella frondosa efflorescencia ab que son ingeni tapava l'accés de son interior, pera tants incógnit, aquestos, sols aquestos sabrán ben bé qui era ell.

Donchs be: en Bartrina que 's creya que en l' *Algo* s' hi veuria tot aixó; que tenia conciencia,—perque en lo fons tothom té una idea clara del mérit de lo que fa, sobre tot quan no s' es una ánima vulgar,—que tenia conciencia, repetesch, de que las poesías d' aquella colecció molt lluny de ser adotzenadas, revelavan un talent original y creador; en Bartrina que coneixia individualment á cada una de las personas á qui tractava pero que patia certas ilusions cándidas sobre 'l conjunt; en Bartrina que aspirava, com lo qui mes, á la gloria literaria y creya que l' *Algo* era un títol pera comensarla á conseguir, se trová ab que tots los qui fan la opinió, crítichs y periodistas, rebian lo seu llibre ó ab la indiferencia del qui diu: Bah! un altre llibre de versos! ó ab l'interessat entussiasme del qui hi veu uha arma de partit, ó ab lo silenci desconsiderat del qui 'n tem la tendencia—y que poetas distingidissims, que ell venerava, que ell creya tant dignes y tant

poetas en la vida privada com en sas obras, ó ni tant sols li acusavan recepció del exemplar que 'ls hi dedicava, ó, 'l qui mes, se dignava contestarli per medi de secretari dihentli que gracias y que 's veyá que era un xicot de profit. Dos ó tres periódichs de Madrid se dignaren dedicarli quatre ratllas y tots acordaren per unanimitat que 's comprenia que hagués arribat á la segona edició porque era un llibre festiu, que feya riure. Ell que hi fundava tantas ilusions!

Lo cert es que d' allavoras ensá, en Bartrina quasi no pensá més en escriure poesías: plans, molts plans pera poesias admirables, pero que no surtian de la categoría de projectes. Si alguna cosa escrigué, era á prechs urgents d' algun amich seu, y encara veritables frivolitats á que ell no dava cap importancia y que si valian era porque tot lo que surtia de sos llabis ó de sa ploma duya la marca de fábrica de son ingeni.

Desde allavoras s' accentuá en ell la tendencia, ja de sempre marcada, á embestirho tot y á no tirar res á terra. Li faltaba un alicient, algun estímulo que l' empenyés cap á un camí determinat, que encarrilés sa fantasía, y s' acabá d' entregar á una veritable orgía intelectual. Tot ho estudiava, tot ho abarcava. Tot lo seduhia; anava derera de tot lo mes estrany: que fos inútil res hi feya. Tastava de tot y no menjava de res. Avuy llegia una obra de historia natural, demá de química, historia, poesia, sobre tot popular á que era extraordinariament aficionat, novelas. ¿A qué particularisar? Ho llegia tot, y en sa memoria felicíssima s' hi gravava tot, y en sa penetració y claretat fecunda del enteniment los fets, las ideas, feyan com las llavors en terra fértil; germinavan, brotaván, florian ab estranyas efflorescencias, y produhian fruyts de forma incompatible ab lo gust, de gust incompatible ab lo color, pero que era precís pendre per fruyts naturals, tant bellas eran las formas, tant bonichs los colors, los gustos tant sabrosos. Sas conferencias en los dos Ateneus de Barcelona, especialment en l' Ateneu lliure, feyan passar nits deliciosas, y al anunciársen una d' ell, la gent s' hi feya á em-

pentas pera sentirlo. Sobre la América avans de Colon, sobre 'ls viatjes de Stanley per la Africa, sobre 'ls invents d' Edison, sobre electricitat, tals eran los temas que altres haurian tractat ab mes ciencia, ningú ab mes amenitat. Aquestas eran sas conferencias públicas: las que 'n podriam dir privadas, versavan sobre tot. S' acostava á una taula del Ateneu ó del café; aviat tenia ell la paraula y las horas corrian escoltantlo com desenrotllava las teorías mes estranyas, esplicava arguments de comedias, de dramas, de novelas agenas y propias que feyan morir de riure, contava anécdotas, feya epígramas; y tothom callava. ¿Com enrahonar? ¿Qui tenia tant poch amor propi pera arrostrar la comparació ab ell? ¿Qui savia contar com ell ni fer dar fruyt, com ell, á lo mes estéril?

Pobre! Aquest excés de vida intelectual anava acabant ab ell. Li hauria estat precís tancar ab set tancas lo llibre de son cervell, dedicarse á la vida vegetativa; potser s' hauria salvat. Impossible! Ningú mes convensut que ell d' aquesta necessitat, ningú mes hábil en trassar plans de sa vida futura; Arcadias sonrisents, tranquils interiors de familia, poétichs recons de montanya. Ell tot sol s' anava exaltant. De tots aquells projectes sols ne resultá un avorrimient dolorós, invencible, en los pochos dias que passá en una masía situada en la montanya del Tibidabo que un de sos mellors amichs li oferi ab mes bona intenció que fortuna. Aquell grilló de son esperit sempre nerviós lo subjectava; quan anava á fugir de la atmósfera interior viciada en que sos pulmons se consumian, sentia l' estrebadada del grillot que no 'l deixava moure. Ah! Los qui envejavan en certs moments aquella originalitat bohemia del pobre amich, enlluernats per l' éxit que á tot arreu conquistavan sas manifestacions mes petites, no savian veure que aquestos exits ell tenia de pagarlos ab la moneda de sa salut, que ells havian d' esse sa ruína. La naturalesa es mes igualitaria de lo que 'ns pensem: no, mes avara. Los dons al esperit se 'ls cobra ab lo cos.

En Bartrina era un dels xicots d'afeccions mes profundes que he conegut. Era poeta sobre totas las cosas, y sobre tot poeta en sos sentiments. Crech que hi ha dos menas d'aptituts sentimentals: la aptitut per lo infinitament gran en materia de sentiments; la aptitut per lo infinitament petit. Ell tenia aquesta última en grau eminent. Tot lo delicat l'interessava. Era aquest un carácter comú, en certa part, á sa inteligencia. Sentia mes las postas de sol, tristas, melancólicas, que 'ls esplendors grandiosos d'un mitj dia d'estiu. Preferia las baladas de Heine á las vastas concepcions de Victor Hugo. Aquestas las admirava, las comprenia, las paladejava á lo literat, y res mes. Preferia y veyia mes la sublimitat en lo senzill y en lo natural que en lo grandíós y estrordinari, tant en materias literarias com en lo mon moral. Un exemple pera caracterisar-lo. Suposemlo recordant y considerant la gran epopeya del suícidí de Numancia: y estich segur de que mes que l'heroisme dels Numantins, mes que lo terrible del sacrifici, l'hauria mogut è interessat l'imaginar una mare egoista amagantse en lloch segur pera salvar á son infant. Aquest detall li hauria fet oblidar lo conjunt: no hauria vist, no hauria sentit mes que l'epissodi.

Tant com delicat, era intens en sas afeccions. Era bon amich, bon fill, bon germá. Una de las primeras anécdotas que me 'l doná á coneixe, de aixó fa dotze ó catorze anys, lo pinta admirablement. Venia de Reus, d'hont era fill y hont vivia allavoras. Era la época en que comensavan á circular las monedas de calderilla decimal. Sa mare n'hi va donar una porció pera veure si á Barcelona las hi voldrian, porque á Reus no passavan. Un amich meu y seu lo trová poch després d'arribat, aturat ab un pobre del carrer. Li havia donat totas aquellas monedas: ell, millor que ningú,—li digué á dit amich—se cuydará de ferlas passar. Ara ultimament trabá relacions ab un noyet pobre: se l'enduya á casa seva; pel café, á lo millor li dava la ma y 'l passejava per entre sos amichs, als quals comprometia

perque li compressen mistos ó diaris, ó li fessen caritat. Encara en los derrers dias de la malaltía 'l nen no 'n passava un sense anarlo á veure y quasi sempre sopava ab ell.

De fets d' aquestos ne podria retreure, com tots los seus amichs, molts y molts, pero la veritat es que no son aquestos los que veritablement provan la bondat de cor. De gent malvada se 'n contan fets per l' estil, perque escassejan, si es que algun n' existeix, los homes que en bé ó en mal, segueixen una recta inflexible.

En Bartrina tenia alguna cosa mes. Tenia aqueixa esquisidesa de sentiment, patrimoni de las ánimas privilegiadas, que fa que may s' ofengue en lo mes minim á aquell ab qui 's parla ferintlo en sas afeccions: aquella discreció que compren fins hont pot arribar una broma; aquell tacte especial pera no ultrapassar may los límits que separan la discussió de la disputa; aquella dignitat que priva de sacrificar fins lo que mes s' hauria de respectar, ab bon éxit d' una gracia; aquella fina perspicacia pera no ferir l' amor propi, circunstancias totas que difícilment s' adquireixen per medi del art de la educació sino que son ingénitas. ¿Quants n' hi ha que 's posan als peus de totas las donas y besan las mans de tots los homes, y no saben estar sense desacreditar á una d' aquellas ó murmurar d' un d' aquestos?

Aixó esplica las simpatías que inspirava á tothom en Bartrina; aixó esplica la que veritablement se 'n podria dir popularitat sehua.

Per aixó tingué rahó en Roca y Roca al despedir y re-graciar en nom de la familia á tots los amichs que havian seguit fins al cementiri los restos den Bartrina: *Un dia, en una de sas poesías, parlant dels qui passen la vida entera mortificantse pera guanyar lo cel, acabá dihent: y si luego resulta que no hay cielo? Donchs bé: tu tens, després de mort, un cel segur: lo cor y la memoria de tos amichs.*

Sí: en Roca y Roca tingué rahó.

J. SARDÁ.

MAYMES!

La humil pedreta que cau
de la volta de la nau
y en la pols la enfon son pes,
en la volta de la nau
no hi tornarà á estar maymés...
¡maymés!...

La gota d' aygua plorada
pels núvols que l' han guardada,
beguda per la flor es,
y 'ls núvols que l' han guardada
no la guardarán maymés...
¡maymés!...

Lo recort y la anyorança
de la que fou ma esperança,
l' ataut del que fou bres,
á ser bres ni á se' esperança
ja no tornarán maymés...
¡maymés!...

JOAQUIM MARIA BARTRINA.

Poblet, Desembre de 1873.

A LA MEMORIA ^(*)

DELS SOCIOS FUNDADORS DE LA ESCOLA DE ARTESANS

Labor prima virtus.

Jo soch la nova musa, que porta al sacre temple
Jhont lo progrés romana, lo grá olorós de incens;
y ab ses idees cante y á son pit me acarone,
y en ses paraules santes la inspiració deprench.

Ma veu, veu de conquesta, es lo vapor que vola,
la ilustració y riquesa sembrant per l' ample espay:
mos cántichs son les obres que el segle denou crea,
y l' himne mes armónich, es l' himne del treball.

Jo cante de la industria los fets meravellosos,
milacres de la ciencia, enginy del Gay Saber:
dolsa instrucció que amostra; grahons sagrats qu' unixen
la terra ab la divina congregació del cel!

Grahons qu' el home puja ab fe y voluntat santa
feixuga creu al muscle, com altre Jesucrist;
y cuant mes acamina, mes lo pervindre explora,
y está mes prop de Deu, mes prop de l' infinit.

Entre els martirs y apóstols de la creuada nova
no sols están los genis dels lluminosos ulls;
que totes les idees no naixen del ingeni,
que en lo cel hiá molts astres, y cascú te sa llum.

(*) Poesía premiada ab un brot de llesamí d' argent en lo derrer certámen del *Rat Penat* de Valencia.

Diganhó així les ombres de Cases y Domenech,
Munyoç, Marqués ó Seytre, y altres bons ciutadans,
que ab la fe dels apóstols crearen les escoles
per honra de Valencia y en bé dels artesans.

Ells eren de la rassa que té los punys de ferro,
les mans calloses y aspres, rugada l' ampla front,
peró que baix la corfa de la materia, espurna
lo sentiment purísim que brolla dins del cor.

Ells eren fills del poble; portaben les idees
del segle en les entranyes, com mare al tendre infant;
y ab l' amor dols que inspiren los fills petits, sembraren
llavor que vuy ya dona fruita flairosa al camp.

Ells eren d' eixos homens que esclaus de la faena!
Llurs nyervis, llur sanch donen per dar vida al progrés;
abelles de la industria, que avans de que el sol ixca
ya volan per l' arbreda pera xuclar la mel.

Ells eren dels que donen á la paraula escrita
ales y cos y forma ab l' afanyós treball;
y el ferro dur ablanen, y fan d' ell maquinaries
y carrils, per hon marxa corrent la Humanitat.

Ells eren dels que aserren la fusta, y construixen
lo temple ó la barraca, ó dibuixen lo llens;
ó les primeres lletres amostren, ó les notes
musicals esparxisen per l' ample firmament.

Ells eren dels qu' el marbre polisen y cincellen
l' argent, y l' or y el coure, y esmalten lo metall;
els que tixen les robes y l' hebra del lli filen,
y fan branques y pámpols en lo preciós domás.

Ells eren dels que estudien les arts y les conreen,
els que saben quan útil y bona es la instrucció;
¡homens modestos que ho feren per lo bé de la patria!
¡homens obscurs que brillen avuy molt mes que el sol!

Crearen les escoles y obriren noyes vies
per hon volar poguera la obrera joventut;
nous Colons, descobriren altre mon y altra terra,
si no ignorada, inculta, pera donarne fruit.

Ells los solchs obrigueren y les arrels sembraren
del arbre de la ciencia, y ab la suor del front
tots els jorns lo regaben, y á cada nou jorn veen
en una nova branca un nou ramell de flors.

Flors que no se mustiguen, y cada jorn que pasa
es sa flairor mes pura, mes vert lo seu fullam,
mes pomposes ses gales; ¡així la idea santa
quant mes temps, mes bonica, mes jove está que may.

¡La idea santa! Símbol d' aquells benvolguts héroes
que Puritans s' apellen y crehuaren la mar
pera trovar darrere de les illes daurades
sens vels á la ensomiada, perduda Llibertat.

¡La idea santa! Credo d' aquells cristians y mártirs
que dins del romá cercle miraben fit á fit
á la terrible fera que ses carns esgarraba,
mentres los ulls alsaben radiants al infinit.

Ella fón, no mes ella, la que trucá á la porta
del cor dels que crearen la Escola de Artesans;
ella fón, no mes ella, la que batent les ales
posá en llurs fronts corones de llorer immortal.

Ella fón, no mes ella, la que pietosa y bona
els tancá els ulls per sempre quan los cridá la mort,
la que 'ls doná en los llabis lo bés de despedida
y els va dir á la orella paraules de consol.

Els va dir que la llosa no es mes que una coberta
de terra y pols, hont creixen les roses y gesmils,
y á dins de la fosana no queda res, y fora
alena, y viu, y vola mes lliure l' esperit.

Alena, y viu, y vola, y creix y s' ajaganta
y en formes impalpables penetra dins del seny,
pera surtir á l' auba, com jove desposada,
com sol, com llumenaria brusenta del progrés.»

Dient asó la Musa, plegá ses blanques ales,
doná un bés á la terra, girá al cel son esguart
y el bés aquell volaba, volaba, es confonia
al lluny del lluny, ab l' himne magnífich del treball.

VÍCTOR IRANZO Y SIMON.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

AGOST.

QUANT en la última nostra excursió á Italia varem visitar als artistes catalans residents á Roma, ja varem sentir allavors verdader entusiasme per sas obras y no poguerem menys qu' expressarlo á nostres llegidors en las cartas que desde aquella benvolguda terra de las Bellas Arts varem endressar á un nostre amich que en las ocupacions del Art trova profit y gloria. Y aqueix entusiasme que nosaltres sentiam al contemplar las primerencas obras de nostres paisans, solsament venia contrariat al pensar que no podiam comprobarlo degudament, ó mellor dit, que encar que la desitjavam no podiam lograr la immediata exposició de aquellas ó altres obras pictóricas y esculptóricas de nostres artistes per á que nostra opinió fos asseverada per la comprobació y no pogués may atribuirse á excés d' entusiasme ó passió lo que nosaltres deyam ab tota la ingenuitat y franquesa catalanas.

Per fortuna nostra y honra de las Bellas Arts, aqueix período de prova, (com diria un advocat parlant en *términos forenses*) ha vingut al presentarse entre nosaltres alguns dels joves artistes pensionats, 'ls quals han volgut pagar un tribut d' amor á sa pàtria exposant las obras, fruit de sos estudis, que per espay de mes ó menys temps venen seguint en la capital d' Italia.

Lo Sr. D. Joan Llimona, que l' any passat encara, lluny de sa imaginació dedicarse á la pintura, cursaba las assignaturas d' Arquitectura en la nostra Escola especial, ha sigut lo primer en presentar la prova de la vocació felicíssima que sent per la pintura y la molta gloria que se li espera si persisteix en sa carrera tant ben co-

mensada y la vigorisa ab l' estudi y la interpretació de las grans obras que li han de servir de norma.

Quatre dibuixos, dos testas y un quadro al óli de molt regulars dimensions ha exposat dit senyor y per aqueixas obras considerem molt justas y merescudas las alabansas que li han prodigat los inteligents y 'ls elogis que li ha fet la premsa periódica de la nostra Ciutat.

Si 'ls dibuixos executats pe 'l Sr. Llimona donan provas de la seguretat y precisió ab que maneja 'l llapis, las dos testas al óli, estudis del natural, ensenyan ben á las claras lo sentiment del color y la distinció que sap donar á sos conjunts.

Si la testa del noy calabrés es simpática de color y d' una tendresa de tons que per sa mateixa exactitut y justesa proclama la manera prodigiosa com lo Sr. Llimona interpreta l' natural, la testa del frare colorida ab grandesa y prudenta llibertat, seguint l' estil del immortal Rivera, proclama en lo jove pintor l' estudi, l' gust y l' profit que treu de la contemplació dels models que s' ha imposat. Lo Sr. Llimona no pinta seguint cegament una escola, sino que pren un estil basat en la bellesa y pinta la veritat. Fentho d' aquesta manera es com han arribat á singularisarse y ferse una justa celebritat en los temps moderns Rosales y Barabino, Bonnat y Lepaix.

Emperó ahont ha de judicarse mes al Sr. Llimona es en lo quadro representant *Un esmolador d' espasas en lo segle XV*. En aqueixa primera obra ahont la composició hi te petitíssima part, ja ha procurat son autor donarhi á conèixer lo exigent qu' ha d' esser en altres obras de mes importancia, procurant que 'ls objectes d' ornament, d' indumentaria, mobiliari, armas etc., sian rigurosament d' época. Y fem notar açó, no perque en lo quadro hi sobresurte, ni perque ho creguem de necessitat primera en la obra exposada, sino perque es falta que fàcilment 's dispensa en un principiant si la comet y que no s' nota ni s' alaba quant ha sigut felisment salvada. En quant á dibuix poquíssimas y molt lleugeras faltas trovem en la figura y en lo que respecta á color nos es sumament simpátich lo tó general de tot lo quadro. L' escors de la testa y sa coloració son exactes y ben trovats, la entonació donada als brassos particularment al esquer es magistralment executada y sa construcció musculosa demostra coneixements; en lo pit hi trovem un xich massa de realisme que desagrada á pesar de que ensenya y recorda l' natural y potsé 'l pintor l' ha seguit massa fredament, oblidant que no sempre lo natural te bellesa, las camas están ben posadas y ben entesas de clar y obscur á ff de procurar las distancias; emperó 'l tó massa fosch donat á las robas de la part inferior del cós, donan un xich de confusió y privan un poch l' efecte que produhiria la posició assentada de la figura. En una paraula; lo Sr. Llimona en las set obras exposadas ha fet la historia graduada de son comensament artístich y d' ellas pot deduhirse que te la seguretat del dibuix y lo sentiment

del color; que sab interpretar l' natural segons convinga al assumpto que vol tractar y ho fa ab verdadera grandesa abandonant esclussivismes que casi sempre portan al amanerament.

Faltas son totas las expressadas que las hem apuntat, mes que per darlas á conèixer publicament, perque no creyem al Sr. Llimona tant susceptible que no vulga oir ó l' ofenga la opinió de tots los qui desitjariam véurel á gran alsada artística per son profit pròpi y per á honra de Catalunya; aixis com li hem dit totas las qualitats y li hem prodigat nostras alabansas perque creyem que no han d' esser per ell motiu de vanitat ni impediment per á que s' ature en sa carrera tant brillantment comensada.

¡Pense no obstant que l' camí del Art mena dretament al Santuari de la Justa gloria, per la que tots suspirem; emperó sápigam que si be aquest camí está sembrat de rosas, hi ha molta fragancia qu' ubriaca y moltes espinas que punxan.

En la próxima Revista 'ns ocuparem de las obras que segurament exposará altre dels pensionats, D. Joseph Tamburini, ja conegut y justament apreciat per sas propias obras.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

Lo nostre colaborador Joaquim Marí Bartrina morí 'l dia 4 del present mes á dos cuarts de quatre de la matinada. Si tots aquells que sens coneixerlo personalment y sols per haber llegit articles ó poesías sevas ó per haber assistit á alguna de sas conferencias se dolen tant de sa mort, com trobar nosaltres frases prou sentidas pera expressar lo dolor que 'ns causa la perdua d' aquell amich entranyable, d' aquella inteligencia privilegiada, cual grandesa sols se pot comparar á la grandesa de son cor!

LA RENAIXENSA en quals planas hi alena en Bartrina porta dol per sa mort y may, may podrá consolar-se de sa perdua. Uneix avuy son plor al plor de sa familia, al de Barcelona, al de Catalunya tota que ell tant estimava y que agraírá aquest amor escrivint lo nom de nostre amich en lo full mes brillant y gloriós de sa historia. ¡Cert, Bartrina no ha mort, Bartrina será inmortal!

A Palma de Mallorca una persona amant del teatre mallorquí antich y modern tracta de publicar en edició económica totas las composicions del género dramátich que 's troban escampadas per l' isla, essent molts d' ellas encara inéditas.

Inmensa concurrencia composta de totas las classes de la societat assistí al enterrament de nostre amich Bartrina. Cubria materialment la caixa mortuoria un sens fi de coronas: recordem entre altres la de LA RENAIXENSA, la *Dels catalanistas*, del *Diari Catalá*, de *El Diluvio*, *Gaceta de Cataluña*, *Campana de Gracia*, *Esquella de la Torratxa*, *Ateneo Barcelonés*, *Ateneo libre* y una del *Centro de lectura de Reus*.

Lo diumenje primer del present mes tingué lloch en la gran sala dels Camps Elísseos l' adjudicació de premis del certámen *L' Aranya*. Lo president del jurat llegí un atinat discurs, (que veurán nostres lectors en altre lloch d' aquest número) passant tot seguit á la obertura de plechs. Resultaren llorejats los Srs. següents. Ab premi Verdú, Penya, Huguet, Casademunt, Rodriguez y Masdeu y Llenas y ab accéssit los Srs. Verdú, Pons y Massaveu, Masriera, Gomila, Oller (Joseph Maria,) y Ribot y Serra. Lo Sr. Verdú obtingué cinch premis y tres accéssits. Lo Sr. Pons tres accéssits.

La societat coral *La trompeta* cantá en los intermedis de la festa los coros *L' avaro* y *Los graciosos* música del director de la societat y lletra del Sr. Verdú.

Tots los treballs foren molt aplaudits.

Lo dia 29 del mes passat á las 8 de la vetlla tingué lloch ab tota solemnitat la adjudicació de premis en lo teatro principal de Valencia de las poesias distingidas per lo jurat calificador.

Obri la sessió lo Sr. Llorente qui despres de haver pronunciat breus frases cedí la paraula al Sr. Balaguer. Aquest ilustre senyor improvisá un curt discurs que entusiasma á a concurrència, y 's passá á la obertura de plechs resultant llorejats los senyors següents. Ab premi los Srs. Pizcueta, Martí y Folguera, Cacho, Cebrian, Pastor Aicart, Llombart, Iranzo, Lliberós, Ubach y Vinyeta y Arroyo, y ab accéssit los Srs. Masriera, Garcia Bravo, Ubach y Vinyeta, Cester, Lluch y Soler, Roig y Flores, Puig, Martinez Bosch, y Palau.

Lo Sr. Iranzo ha guanyat dos premis, y dos accéssits los Sr. Masriera y Puig. Lo Sr. Pizcueta que guanyá la flor natutal fent reyna de la festa á la Sra. Baronesa de Cortes. Todas las composicions foren molt aplaudidas

Preguem á todas aquellas personas que tingan en son poder alguna poesia del malaguanyat Bartrina ja sia en fulla suelta ja en algun album ó periódich tingan á be remetren copia á la Redacció de nostra revista. Los seus amichs tractan de reunirlos en un volúm y fora de planyer no s' hi contés tot lo per ell escrit. Lo llibre será imprés ab luxo acompanyat del retrato del autor.

Lo *Centro de lectura de Reus* publicará una corona poética á la memoria de 'n Bartrina composta per los mes celebrats poetes catalans.

S' ha termenat ja la *Historia de Villanueva y Geltrú* que ab tant éxit ha publicat lo distingit catalanista D. Joseph Coroleu. L' obra va precedida d' un prólech de D. Víctor Balaguer.

Se está repartint als Srs. Adjunts y s' ha posat á la venda lo tomo dels Jochs Florals de Barcelona corresponent al any present.

Ha mort en Valencia á la avansada edat de setanta dos anys lo

distingit escriptor valencià D. Joseph Bonilla col·laborador que ha sigut de nostra revista. Molt coneguts y celebrats eran los treballs d'aquest escriptor, honra del país que 'l vegé naixer. Sentim de cor tant irreparable pèrdua.

Ha mort á Vilanova y Geltrú 'l jove y entusiasta poeta catalanista D. Joseph Campaná y Verdú, fundador que havia sigut del setmanari *Lo Carril de Vilanova*, col·laborador de molts periòdichs y autor de una comedia catalana titulada *Las cocas de Vilafranca*. Lo Senyor Campaná havia desempenyat lo càrrech de secretari del Cassino de Vilanova, y era molt apreciat de tothom per la bellesa de son caràcter. Nos dol la pèrdua d'aquest jove amic un dels campeons mes decidits del renaixement patri.

Distingida concurrencia assistí á la vetllada inaugural de la *Societat Euterpe Clavé*. Hi prengueren part D.ª Aurea Rosa Clavé, filla del eminent músich poeta, y las Sras. Llorens, Musté, Rosselló, Montells, Perez, Morante y Casanovas y 'ls Srs. Ribera, Rodoreda, Martinez, Laporta y Saprís y á mes la societat coral d'Euterpe.

En la part literaria llegiren poesias los Srs. Gallard, Roure, y Roca y Roca

En aquesta vetllada s'estrenaren lo duo *Le zingarelle* d'Obiols, la romansa *Rosa esclatada* de Ribera, *La primavera* de Martinez. *La cansó de la tardor* de Laporta y una *Cantata* del Sr. Rodoreda.

Tots los treballs foren molt aplaudits sortint molt satisfeta la concurrencia.

Ha tingut lloch la adjudicació de premis en lo certámen promogut per lo periòdich *El Eco de Badalona* en lo Teatro Zorrilla d'aquella població.

Per ausencia de D. Frederich Soler, president del Jurat, feu y llegí lo discurs presidencial D. Carlos Pirozzini.

Habentse passat á la obertura de plechs resultaren llorejats los Srs. següents: ab premi los Srs. Bassegoda, Solá y Sariol, Soler, Franquesa, Verdú, Ubach, Renom, Serrat y Masriera, y las Senyoras Morcerdá y Penya, y ab accésit los Srs. Palol y Combart.

Fou nombrada reyna de la festa la Srta. D.ª Coloma Comas Martí que fou rebuda ab molts aplausos com ho foren aixís mateix tots los autors al anar á recullir los premis.

Sabem qu'en lo comensament de la tardó se posará á la venta lo tomo III de las *Memorias de la Real Academia de Bonas lletres* d'aquesta Ciutat, qual impressió está ja molt avansada. Un dels treballs mes importants que consindrà es *Brunequilde ó la Sociedad franco-galo-romana* per lo President D. Joaquim Rubió y Ors. D'ell se n'ocupa ja la crítica literaria estrangera, en vista d'un tiratge apart de la mateixa. Lo *Polybiblion* en especial diu: qu'es la major apologia que se ha escrit de las princesas visigóticas. Rebi lo senyor Rubió nostra enhorabona per est favorable judici, mentres desitjem conèixer son estudi històrich en lo volúm de *Memorias* qu'está pròxim á publicarse.

La llibreria de Víctor Palmé de París acaba d'anunciar la publicació d'una obra que pot interessar á nostra historia. *Catherine d'Aragon et les origines du schisme anglican* por Mr. Albert du Boys, lo célebre autor de la *Histoire du droit criminel*. Llegim en una revista qu'es un llibre voluminos, fruit de llargas y profundas investigacions.

L'últim número del *Correspondant* publica un article del senyor Comte de Puymaigre titolat *Les poemes chevaleresques* ahont se fa justicia al mérit de la importantíssima obra *Poesia heróico-popular* de D. Manuel Milá y Fontanals, un xich massa oblidada en nostra Espanya, salvo pocas y honrosas escepcions. Si aqueix es lo fret aculliment ab que 's reben lo obras de verdader valor per los compatricis, esperant justicia dels estrangers, no deu estranyarse qu'á nostra literatura li manquin treballs de gran alé, quan lo premi que se 'ls reserva es un gros desengany.

Felicitem, donchs, al Sr. Puymaigre, perque ha sabut justificar á una de nostras mes estimadas eminencias literarias, als ulls de la crítica europea contemporánea.

Ha visitat nostra Redacció l'excelent *Revue de l'Anjou* que veu la llum á Angers (Fransa). A la vegada que li retorném son atent saludo, dirém d'ella que tenim per notables bona cosa dels articles que conté, fentlos mes interessants l'elevat criteri en qu'están inspirats. Veus aquí los principals: *Le Saint-Simonisme en Anjou, par Albert Lemarchand.*—*La parole, les langues primitives et l'écriture par H. Parie.*—*Recherches historiques sur le canton de Bierné, d'après des documents inédits: Argenton, par André Jombert.*—*Les jugements du compte J. de Maistre sur la littérature et sur l'art par René Bazin.* Entre las varias seccions en que la Redacció divideix sa tasca hi ha la *Chronique economique*, en la qual havem llegit algunas curiosas noticias sobre lo *Banch popular d'Angers* creat fa 2 anys, iniciadas per las següents paraulas: «Los banchs populars son unas societats cooperativas qu'avansan diner als seus socis sens exigirlos cap garantia. Se basan, com se veu, en la confiança, en l'apreci mútuo, en aqueix capital moral que 's nomena l'amor del treball, l'esperit d'ordre y d'economía. En l'estranger han tingut lo mes gran éxit. 3,000 n'hi ha á Alemanyia reunint prop de 1.200.000 socis y prestant anualment als obrers y als pagesos mes d'un miler de franchs. Italia ne te prop de 200 y Bélgica 19. Las pérduas que sofreixen son insignificants, pujant sos dividendos fins al 10 y 15 p.º! Son comensament ha sigut en algunas tan modest que fins se cita d'alguns banchs fundats solament per 20 obrers.»—Ab aquest exemple tan eloquent donem lo crit d'alerta á nostres compatricis, perque molt convindria se fundessen institucions semblants en Catalunya á ff de matar d'arrel l'*usura* qu'arruina als pobres pagesos é industrials. No hi ha dupte qu'algunas comarcas catalanas com l'Urgell, empobridas per aquest cranch devorador de las petitas fortunas, arriarian á un estat mes próspero pera los particulars y mes beneficiós pera la cosa pública.

Avans d'ahir se celebrá en una casa de Vallvidrera lo certámen

humorístich organísat per alguns individus del *Niu Guerrer*, sortint la concurrència molt satisfeta d' aquella festa campestre.

Los autors de las composicions premiadas resultaren ser los Senyors Santamaria, Company y Masriera ab premi, y ab accésit los Srs. Massó, Olivo y Torruella.

Inmediatament de repartit lo present número de LA RENAIXENSA se passará als nostres subscriptors lo tomo corresponent al segon trimestre, del qual n' es autor D. Anton de Bofarull. S' ha comensat la impressió del tomo corresponent al trimestre que correm, lo qual creyem poderlo repartir dintre uns vint dias.

Ha cessat en sa publicació la revista setmanal *L' Aureneta* que per espay de quatre anys ha publicat en Buenos Aires ab gran constancia y singular intelligencia nostre bon amich Anton de Padua Aleu.

Nos dol sobremanera la desaparició de tant estimat colega que tant trevallá en aquella regió d' América pera mantenir viu en los catalans allí residents l' esperit patri, per mes que aquesta desaparició sia la senyal de que hem d' estrenyer la ma del amich Aleu, que á no tardar retornará d' América pera reunir-se ab sa familia.

Creyéim que realment ha sigut lo motiu de cessar la publicació de *L' Aureneta*, la necessitat de tornar á sa patria son director. D' altre modo, conegut son caràcter y amor á la llengua, no hauria estat possible que deixesem de tenir en Buenos Aires una publicació catalana.

SUMARI

CONRAT ROURE.	Discurs pronunciat en la festa de la distribució de premis del certamen de «L' Aranya.. . . .	105
MATEU OBRADOR BENNAS-		
SAR.	Apuntacions y mostres de poesia popular mallorquina.	111
ESTEVE SUNYOL.	Puigmal.	117
J. SARDÁ.	Joaquim M. Bartrina.	130
JOAQUIM MARIA BARTRIRA.	Maymes.	141
VICTOR IRANZO Y SIMON. .	A la memoria dels socios fundadors de la escola de Artesans. .	142
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	145
	Novas.	148

DISCURS

PRONUNCIAT PER D. VICTOR BALAGUER,
LA NIT DEL 29 DE JULIOL DE 1880 EN LOS JOCHS FLORALS DE VALENCIA
CONTESTANT AL DEL SR. D. TEODOR LLORENTE

EXCEL-LENTISSIM SENYOR:

SENYORS:

No es una veu elocuent, com vos acaba de dir En Teodoro Llorente, la que aneu á sentir. No, certament. Teodoro Llorente es un gran poeta, joya y orgull de la renaixensa llemosina quant canta en la llengua de Ausias March, de la qual coneix los secrets y la dolcesa com altre qu' en lo mon sia; gloria llegítima de la patria espanyola quant escriu en lo majestuós idioma de Fra Lluís de Lleó y de Cervantes, la qual clásica estructura poch's com ell dominan. Teodoro Llorente, donchs, es un poeta, y com tal mogut per l' entusiasme, pero es també

mon amich, mon amich y germá de cor, y com tal propens á la benevolensa. No 'l cregau, y ben prompte ne tindreu la prova.

No es la elocuencia, com ell vos ha dit, lo que trobareu en mí. Lo que en mí veureu tant sols es lo cor, lo cor que bull, que s' agita, que 's renovella devant l' espectacle que s' ofereix á ma vista y que no sab de quina manera comensar ni de quina expressar tot lo que sent.

Grandiós espectacle, repetesch, lo qui á mos ulls se presenta. Aquí está Valencia, Valencia representada per son noble municipi sucesor y hereu d' aquells antichs benemérits prohoms que lloch tan alt ocupan en la historia de las llibertats populars; Valencia representada per sos ciutadans y per sos homes de paratge fills d' aquells ab qui departian amigablement y á la cual taula 's sentavan los grans reys de la Corona d' Aragó; Valencia representada per sos homens de ciencias, d' arts y de lletras que ab son talent se conquistaren honrosa anomenada; Valencia, finalment, representada en la meytat mes bella de son sexo per eixa cort de garridas y elegants damas que, si ara las pogués véurer aquí, totas juntas y reunidas, un alarb dels nostres temps, malehiria l' hora funesta en que sos pares se vejeren contrets á abandonar la terra hont naixen tant gentils y tan hermosas damas.

Devant d' aytal concurrencia y d' aytal espectacle, no sé lo que mes me mou, si l' admiració y la sorpresa que 'm sopten, ó l' orgull que sento al vèurem elegit com portantveus de la societat del *Rat Penat*. Podrá contar eixa associació un any tant sols de vida, com s' ha dit; podrá esser per consecuent molt jóve, pero no ho sembla, de tal manera se presenta ja robusta y forta, nodrida y poderosa. Li ha bastat sols náixer pera náixer á la gloria. Ha nascut com nasqué Valencia en temps del rey En Jaume, de sopte, formada ja y adulta, gloriosa, potent y lliure, verdadera Minerva del cristianisme.

D' eixa societat forman part jóves de gloriós avenirador los quals cors son plens d' entusiasme, homens d' edat

madura la cual inteligencia ha donat ja fruyts riquissims, tots units ab l' idea d' oferir una gloria mes á Valencia, la del renaixement de sa literatura llemosina. ¡Benhaja eixa associació creada pera vida y esplendor de lo que l' home te de mes perfet: l' inteligencia! ¡Benhaja eixa Associació que, com la dels Jochs Florals de Barcelona, reuneix en un camp neutral, *oassis* deleitós y plascévol de la vida, als homens de totas las ideas y de tots los partits pera que tots unescan sas forsas contribuint á la glorificació del lema qu' es ja mot y divisa de tots los certámens de Jochs Florals, la *patria*, la *fé* y l' *amor*, trilogia santa á la que responen lo sentiment, la vida y lo cor de tots!

¡Qué per mols anys de pau y de ventura se puguen renovar eixos Jochs Florals pera gloria de Valencia y honra y orgull de la patria comuna!

Y al expressar est vot, recordo que precisament en estos días mateixos, tal volta avuy mateix y á est' hora nostres germans los poetas de Galicia celebran sos Jochs Florals en Pontevedra.

Senyors; tal volta no tinga res d' estrany lo que vaig á dirvos, pero á mí 'm pareix trovarhi quelcom de singular y de providencial.

Dos homens, units pel doble llas d' una vera amistat y perteneixent á un mateix partit polítich, portant los dos sobre son pit la honrosa medalla d' una mateixa Academia espanyola, sortirem de Madrid en los mateixos dias, dirigintse cadascú á un extrem de la Península, pero 'ls dos ab idéntich objecte é igual idea. Un d' ells que figura dignement entre 'ls primers pensadors y 'ls primers oradors parlamentaris de la Espanya moderna, En Antoni Romero Ortiz, aná á prestar son valió concurs als Jochs Florals qu' en llengua castellana y gallega se celebran no lluny del Cap de Finisterre, á la bora del Océa y en las pintorescas encontradas de Galicia. L' altre, mes humil certament, ha vingut aquí, als Jochs Florals del *Rat Penat*, que se celebran én las platjas del Mediterráni y en los vergers encantats de Valencia, la Valencia aquella que

'ls alarbs anomenavan lo jardí d' Espanya, hont los dias son espléndits de sol y ricas de perfums las nits, hont las flors tenen colors y flayres com sols poden tenirlos las flors dels somiats edens del Profeta, hont la bellesa y los ulls de las gallardas damiselas valencianas jamay conegueren altres rivals que las estrellas de son cel y los raigs de son sol.

Romero Ortiz y jo, los dos partirem ab la missió mateixa, ell pera presidir los Jochs Florals de la regió gallega, que desde l' antiga Pons Vetus, arran del Océa, envian en llengua germana un saludo de fraternitat y amor á nostra estimada Lisboa, á la cual, per altre part, ja 'l Tajo porta l' ona nascuda en las serras d' Aragó y perfumada, al atravessar Castella, per los jardins d' Aranjuez y de Toledo: jo, pera presidir los Jochs Florals de la regió llemosina, que desde la ciutat del Cid y del rey En Jaume y també en llengua germana, envian un saludo coral y amich á las Illas d' Or y á Marsella, en las quals costas, al rómpers l' ona mediterránea, sembla mormollejar antichs cántichs provensals.

¿No trovau en açó, senyors, quelcom de sengle y d' especial? ¿No trovau que las Academias de Castella, al enviar á un de sos mes ilustres membres com En Manel Cañete, á presidir lo certámen de Montserrat, á Romero Ortiz á presidir lo de Galicia, á mí lo de Valencia, donan á entendre que Castella te amor pera totas las literaturas peninsulars, y que á totas obra sos brassos y que totas son germanas, y que totas dehuen contribuir al engrandiment de la patria espanyola y á la gloria de la patria ibérica?

¿Qué hi ha darrera d' eixas literaturas que 's desperten? ¿Qué darrera d' eixas llenguas que 's creyan mortas y que avuy viuhén y parlan? ¿Qué darrera d' eixas renaixensas peninsulars que 's mouhen, y s' animan, y s' agitan, y marxan?

Jo no ho sé, jo no vull saberho. Respectem los secrets del avenir, pero contribuim tots á agermanar los ho-

mens, las regions y las llenguas, y quant l' avenidor vingué á fixar sas lleys y sos decrets, en hora bona trove regions distintas y homens distintos y distintas parlas, (que açó deu ser y açó es precis que sia, segons destins eterns, per la indispensable varietat dins de la unitat necessaria), pero que 'ns trove á tots moguts per un mateix pensament y dintre d' una mateixa aspiració d' amor, de patria, de fraternitat y de pau.

Y vas á terminar, que neguitosos deveu estar tots per coneixer lo nom del primer poeta llorejat á qui pertoca, gloria verament envejable, l' alta honra d' elegir la Reyna de la festa. Vas donchs á conclóurer ab un saludo y ab una expressió de l' ánima.

Jo saludo al poble de Valencia en la persona de son digne alcalde y en la noble corporació que 'ns presideix.

Jo saludo á las ciencias, á las arts y á las lletras valentinas en la persona de Teodoro Llorente que merescudament, justificat tribut á sos talents y serveys, es president avuy del *Rat Penat*.

Jo saludo, per fí, á las damas valencianas en la persona de la que, desconeguda encara, prompte deixarà de serho pera venir á ocupar dins de pochs moments eix tro- no destinat á la Reyna del amor y de la bellesa.

Permetaume ara terminar tot de sopte ab una expressió, millor dit, ab una explossió de l' ánima. Catalá de cor y de rassa, concluesch sempre dihent: ¡Viva Catalunya! pero quant jo dich Viva Catalunya, pretench dir Viva Valencia, y al cridar Viva Valencia, y Catalunya entench dir sempre: ¡Viva Espanya!

ANCH' IO...

CARTA Á ANGEL GUIMERA

MICH-meu molt estimat: Ni 'us he oblidat, ni he oblidat ma paraula. Vaig prometre escriureus y ho compleixo; si no ha sigut avans culpeu á mon propósit de deixar transcorre cert temps pera apreciar mes be mas impressions; com l' artista deixa que 's refredi 'l rohent metall pera mellor treballarlo.

Vaig experimentar jo al coneixer l' esperit de Barcelona, quelcom del astorament y del regositj que degué experimentar Colon al descobrir lo Nou Mon; y 'm sobrevingué al deixarla, aquella pena que deu acometre al viandant que deixa l' oasis ahont gosá d'ombra, de frescor y d' aygua, per las caldejadas arenas del desert.

Jo tot lo mes, havia oit á Catalunya, empero no la havia *vista*. Quant la vaig veure me 'n vaig enamorar, be es cert que m' obrí 'ls brassos tot just habian sortit de mos llabis las primeras frases d' amor.

Necessitava donchs, escriureus pera donar públich testimoni de ma admiració á las lletres y á las arts catalanas y de mon agraïment als poetes y artistes catalans.

Vaig arribar á vosaltres, com tripulant de la rabent, encara que feble, nau de la fantasía que en cerca del ideal llunyá—com los marins en cerca del Polo Nort—sufreix los embats dels pesars, encalla en los esculls del desengany y queda sovint empresonat entre 'l fortíssim glas del dubte: l' invernada era horrible, de gel la atmósfera, negre l' horisont. Trovarvos va esser trovar lo mar lliure.

Si, amich meu, tant sols entre vosaltres pot aquella nau bogar segura; sols á vostra dolça calor pot rompre la seva esclofolla y sortir del niu y aletejar aqueixa au prodigiosa que junta, al cant del rossinyol, lo vol del álga: la poesía.

Mes clara que la llum del geni que brilla en vostres fronts, mes ardenta que la flama del sentiment que abraça vostres cors, lluíx y crema altre claror sobre de vosaltres—semblant á las llengües de foch ab que l' esperit de Deu devallá als seus elegits:—la resplandenta llum de la fé.

Vosaltres creyéu en l' art, creyeu en la bellesa, creyeu en la virtut, creyeu en la poesía, creyeu en l' amor... y com teniu la fé podeu remoure las montanyas.

Jo he viscut molts anys á Madrid,—empori de las lletres castellanas, centre de la cultura espanyola,—pera conèixer los literats y artistas madrilenys. Aixís com may he vilipendiat, may he adulat; no 'us diré que s' hi escriu millor, que s' hi compon millor, que 's pinta millor á Barcelona que á Madrid. Madrid es la capital, es la cort y absorbeix per tant, com lo mar, tots los rius de la inteligencia que á ella aflueixen.—Empero, 'l recórrer un d' eixos rius es tant útil y mes grat á voltas que aventurar-se en lo mar.

No tracto, donchs, d' establir comparació entre 'ls ingenis Catalans y 'ls ingenis Madrilenys (aixó es, los ingenis Andalusos, ó Gallegos, ó Aragonesos, ó Valencians, ó Vascongats ó Catalans que resideixen á Madrid.) Lo que si vuy es fervos saber que la cordialitat, la expansió, l' entussiasme, la germanía, que he vist regnar entre vosaltres—entre nosaltres ¿no es veritat?—ja en brillants

festas com los Jochs Florals, la sessió en l' Ateneo, lo banquet als poetes, ja en llocs mes íntims, com la vetllada casa en Maspons, las reunions casa n' Oller y casa en Pirozzini, la anada á Sant Cugat del Vallés..... no 'ls he vist regnar may en los literaris centres de Madrid. No hi havia potser en la taula ahont serviau los fruyts de vostra inteligencia y vostre cor las primorositats y 'ls perfils de las cortesanas taulas, empero, com en los dolsos temps de los églogas virgilianas, se veyan revolar las abellas que 'ns habian donat sas brescas, se sentia belar la cabra que 'ns havia regalat las natas, se veyia rebrotar la vinya que 'ns havia fet present del nectar. Y mel y llet y vi eran purs, com pur y sa era 'l pa ab que preniem, devant las aras de la poesia, la santa eucaristia de la amistat.

Donchs bé, aquestos consoladors espectacles, aquestos suavisims goigs, eran pera mí desconeguts.

La societat cortesana, per mes que visca entre lletras y arts, te generalment per pueril flaqueza 'l deixar-se dur per l' entusiasme, se 'n riu d' aquell que rindeix fervent adoració á la poesia, y 'ls mateixos poetes que doblegarian potser devant d' ella 'l genoll y regarian son altar ab tendras llágrimas, se creuen obligats á ofegar ab una riallada de befa aquest plant, á burlarse de sos fervents impulsos, y á corretjir ab escéptichs comentaris los irresistibles arrebataments del cor.

Han heretat tots, si no 'l geni, l' índole de Byron, y creuen que, com lo cantor de *Don Joan*, calllensar lo llot de la burla á las estrofas ahont han prevaescut massa las cándidas, y flayrosas y puríssimas flors del sentiment.

Aquesta ironia, aquest escepticisme fatal, no invadeix tant sols lo camp de las lletras, creix també com desapareixible ortiga en lo camp de las arts. Jo he sentit als pintors de mes valer negar la eficacia de la crítica, menysprear la prova dels certámens, no fer cas del dictámen filosófic, y, en lo referent al exercici del pinzell, prescindir de la idea ó del sentiment, desconèixer lo domini de la inspiració y fiar tant sols sas obras al fallo dels ulls.

No he trobat jo en cambi, entre vosaltres—oh mos estimats, mos bons amichs!—ni artistes renegats del art, ni poetes apóstatas de la poesia. Sou aspres, mes no pèrfits; tracteu la musa ab rudeses, may ab adulació; potser, potser la maltracteu, may la prostituhiu.

Jo sé de molts que si haguessin escoltat los brindis, las frases entusiastas, los cants que en nostres dinars s' han sentit s' haurian rigut de nosaltres sino cara á cara ab disimulació. Aixó ray, *Satius est ridere, quam deridere*, diu Petroni, y val mes, en efecte, fer riure que riure, de la mateixa manera que val mes esser trait que traïdor. Lo que debém temer no es la rialla del bufó sino la censura del sabi.

Admiració y gratitut, he dit al comensar, que posavan la ploma en mas mans. Preparat estava quant he arriuat á vosaltres, á admirar la industria catalana; tenia noticias certas del qu' es y del que val y no ignorava que sens ella tot just hauria figurat Espanya en las grans esposicions, ahont li procurá robas ab que vestirse y galas ab que adornarse. Lo que jo desconeixia era quant las arts brillan y las lletres resplandeixen á Catalunya. Lo títol de vostre periódich, *Renaixensa*, oneja com estandart vencedor per tot arreu. Al peu de sa antena s'acoplan esforsats campeons que ab lo sisell, ab lo pinzell y ab la ploma esculpeixen, dibuixan y escriuen la llegenda en l' arch triunfal de vostra gloria. Allí hi son tots; tots tenen títols á eixa admiració, á eixa gratitut qu' he adoptat com lema.

Entre 'ls escultors—y es Barcelona avuy per avuy l' empori de la escultura espanyola—los germans Vallmitjana, mestres ó models de quants á son art se dedican; que donan á la pedra dura humana forma, é infundeixen á esta forma un alé divinal;—Nobas, que va ser ab son *torero ferit*, lo Juvenal del circo modern y qual sisell es alhora fi y segur;—Roig, que posa son bras al servey de son cultivat ingeni, y que executa tan be com pensa;—Reynés que ha sapigut modelar no tant sols la bellesa sino també la elegancia;—Atché que, jove encara, lluyta

ab forsa y gallardía pera ferse un nom;—Aleu que ja se 'l te fet;—Font, Gamot, Fuxá, Pagés y altres que mes que de las provaturas del que busca passarán molt prompte á las produccions del que trova. A cada punt apareixen joves, noys mes bé, que treballan ab fermesa, estudian ab assiduitat y s' obren pas, y avansen y sobresurten.... puig no sembla sino que en lo munt de argila que s' apila en cada taller, existeix, com en los cuentos orientals, un *geni* que espera la paraula mágica pera sortir y omplir de mercés á aquell que la pronuncia.

Entre 'ls pintors, allí está al sever y noble Mercader; Caba, 'l retratista insigne; Martí y Alsina, per mes que d' edat avansada, enciclopédich, rapit y fogós; Moragas, d' estil acabat y brillant; Llorens, l' hábil autor de quadros decoratius; Masriera, quals retratos simbolisan lo faust y 'l bon gust; l' altre Masriera que enriqueix la naturalesa en sos paisatges; Amado, 'l dels estudiats quadrets de costums; Borrell, retratista també fi y delicat; Inglada, l' inventor sobte y atrevit d' ayrosos caps; Casals, lo laboriós y pensador; Cusachs, lo militar artista que pinta la milicia ab art singular; Enrich Serra, que á Roma ha perdut en salut lo que ha guanyat en mestratje; Joseph Serra, de general abtut y escrupulosa execució; Teixidor, que aventatja á son pare y mestre ab tot y esser aquest molt aventatjat; Roig y Bofill, que copia 'l paisatge ab amplitut y soltura; Llovera, 'l de las acuarelas esquisidas, quals mentidas son mes bellas que la veritat; Vayreda, 'l gran paissatjista de la realitat; Urgell, lo gran paissatjista de la poesía; Armet, lo paissatjista de lo real poetisat; y altres molts moltissims quals noms me nega ma pobre memoria... Dech fer menció, á mes, de dibuixants com Apeles Mestres, músich, pintor y poeta distingit, de llapis segur, ingeniós é intencionat; Planas, reputat per son flexible y graciós dibuix; Antoni Rigalt, lo corresponsal actiu e intelligent de la *Il·lustració*; Frederich Garriga, de viva imaginació y felis pensament.... y arquitectes y grabadors també tallistas y artistas decora-

tius,... que tots com las diverses veus d' un chor entonan l' himne armoniós que al art eleva Barcelona.

En quant als poetas, als escriptors ¿com citar á quants cultivan las lletras catalanas? ¿Com he d' enumerar un per un los cabdills y 'ls soldats d' aqueixa host coratjosa, qual crit de guerra es lo *lai* dels antichs trovadors, y en cual penó se llegeix com emblema. *Pátria, fé y amor*?

No es posible recordar quants donan nomenada á eixa consisa y vigorosa llengua, quals conceptes brotan á un sol cop y d' una sola pessa; emperó no puch deixar de saludar al menys, ab respecte y amor, ab veneració y afecte, als sabis patriarcas Milá, Rubió, Aguiló, Calvet, Vidal, Briz... als mestres Verdaguer, honra de la iglesia de Cristo y del temple de Apolo, que no cedeix en majestatat á Herrera ni en fluidés á Lluís de Lleó y á *Serafi Pitarra* que nasqué ab l' instint del teatre com Giotto ab l' instint de la pintura y que mercés á eix instint ha poblat la escena de creacions y sa casa de coronas. Ni tampoch á ilustres ausents de sa terra com Victor Balaguer, que aixís com la civilisació grega s' estenia á dos continents, esten son saber y son estre y sa fama, á dos idiomas; ó á ausents de la societat com Bartrina, original, profundo, y capritxós que de la mateixa manera que'l metje anatomisa 'l cadáver en l' anfiteatre clínich, diseca la musa en la taula del seu despatx. ¿Y com, á mes, no dirvos quelcom á vosaltres, mos amichs y companyons, los qui en eixas hosts literarias, primerenchs por la edat sou ja veterans per lo valor? ¿Com callar lo nom de 'n Matheu, que sembla nat del cervell de Heine y del cor de Becquer;—d' Oller, que recorda á Dickens, emula á Droz, posseint á mes xispa, tendresa y carácter propi;—de Vilanova, que fon á Quevedo en motllo catalá;—de Ixart, que en abduas llenguas escriu com llegeix y llegeix á maravella;—de Roure que polsa ab igual mestria la lira y la guitarra;—de Ubach, que no hi ha certámen ahont no lluyti ni lluyti ahont no vensi;—de Sardá, cual ploma enfondeix com lo buril y modela com lo cisell;—de Ga-

llard, heralt á l' hora y campeó de las bellas arts;—de Pi-rozzini tant amable anfitrió com entés crítich, de vos ma-teix, Guimerá,—¿perque callarho?—que habeu, per pri- vilegiada ventura, sentit en vostre front lo bes fecundo de la musa genial de la tragedia.....?

Tampoch oblidó, encara que no 'ls elogie com s' ho mereixen, los artistas Pellicer, Morera, Tusquets, Sans, Padró, Miralles; y Sunyol, Samsó, Oms y altres que pro- duheixen cuadros ó estátuas fora de Catalunya ó fora d' Espanya... no olvido á ningú; emperó ¿quí gosará contar un per un los raigs del sol pera apreciar sa clare- tat esplendorosa? Basta rebre sa llum y son calor, admi- rarlo y estimarlo; reconeixer en ell qu' es font de vida.

Jo no us diré, amichs meus, que sou los únichs, que sou los millors. Per molt esplendor que donga Catalu- nya, no es sino un joyell, lo mes rich si voleu, de la co- rona espanyola. Jo, germá vostre de rassa, jo criat en terra llemosina; jo que us considerava sens conéixeus, y que desde que us conech vos estimo, vuy estreta germandat entre nosaltres; germandat altiva y fera, com desitjo que per tot arreu s' estrenyi, pera 'l progrés y pera 'l bé. Em- peró 'ls germans pera ser germans, han sigut fills y deuen, avans de tot, respecte y amor á la seva mare, y la nostra mare es Espanya.

Assó confessat, escolteu ara un' altra confessió que ab veu baixa, com una declaració amorosa, us faig.

¿Vos en recordeu del dia de nostra expedició á Sant Cugat del Vallés? Avans d' arribar á la població y exa- minar l' hermós claustre bisantí' del antich monastir; avans de divagar deliciosament sobre arqueología y art, historia y llegenda, pujarem al cim del *Tibidabo* (ahont nos esperava ben provebit esmorsar) de cual cim se divisa espléndit panorama.

Al cap de poch temps que hi reposavam sortí de la vall espessa boyra y pujá, pujá fins envoltarnos en sas lleu- geras glassas. Hi hagué un instant en que 'l lloch que

ocupavam era lo únich que 's veyà. Mes enllà de nosaltres, res.

Eram tots joves, artistes, poetes; la primavera que regnava llavors donant color y aroma y llums á la terra no era mes ufana que la que en nostras ánimas glatia....

Jo hauria volgut viure sempre així....

LLUÍS ALFONSO.

Del Puig (Valencia) á 8 de Agost de 1880.

APUNTACIONES Y MOSTRES

DE

POESIA POPULAR MALLORQUINA

II

ALGUNES MOSTRES.

ONANT ja per conclós aquest precedent històrich, resta are per tractar la part més interessant de la materia, es á dir, les consideracions sobre lo que 'ns queda de la més ó menys antiga poesía popular, y l' estat á que la mateixa es arribada entre nosaltres.

Tenint en conte los conexements que posseheixen en l' asunto los lectors de LA RENAIXENSA, als quals aquest escrit va dedicat, bé 's compren que no li donarem el caràcter que tindria si fos endressat á gent de fora casa. ¿Quin catalanista desconeix los moltíssims punts de contacte y les íntimes relacions que per forsa han de tenir la poesía popular de Mallorca y la de Catalunya, com nascudes d' una mateixa font? Mes encara: qualsevol ha sentit dir mil voltes, ó ha experimentat per ell mateix, qu' una cansó popular y dues y tres son conegudes y cantades en los rafals de Felanitx ó en los puigs de Valde-

mossa, y al mateix temps en l' Ampurdá y en la plana de Vich y en lo camp de Tarragona.

Vol dir aixó que ab tota intenció prescindirém de tota la part comuna y general que tenen abdues poesíes populars, catalana y mallorquina. Ademés, en lloch d' entretenirnos poch menys que estérilment en descriure punt per punt y en jutjar cosa per cosa tot lo que vinga al cas, farém que 'l juhi surte dels lectors mateixos, presentantlos mostres variades de poesia popular de les que temps enderrera recullíam.

Comensant per les poesíes líriques, ó fetes aposta per cantar, que son les mes abundants y conegudes, á Mallorca en tenim de dues maneres: les curtes anomenades *Gloses* y també *Cansons*, (que corresponen á les *Corrandes* catalanes), y las de major extensió, que venen á esser les *cansons* propiament dites. Unes y altres se refereixen á mil assumtos diferents: no obstant, apareix bastant indicada la divisió d' elles en tres seccions independents l' una de l' altra, això es: Cansons amoroses, Cansons satíriques ó festives y Cansons religioses.

En les Cansons d' amor ressalta casi sempre l' espontánea intensitat del sentiment que les inspira, una forsa d' expressió que enveja pot donar á moltes poesíes erudites, y al costat d' això, aquella execució senzilla y fácil, aquells pensaments qu' escauen tant, sense mica de esforços, res de violencia, res de amanerament ni fingida exaltació. Hem notat una circumstancia, si 's vol pueril, pero curiosa: quant s' escriuen ó trelladan poesíes populars, rara vegada exigeix l' ortografia posar lo signe d' admiració. Son com lo torrentol que cola, cola, ab la corrent acompassada, per hont l' aygua llenega sens embassarse ni sens que tampoch haja mester murs per deturar la seua forsa: si troba algun rocam corre á les hores brugent y escumosa; pero may inunda 'ls camps vehins, ni arranca de rel los abres sembrats allí á la vora.

En prova, aquí van algunes gloses pertanyents á aquesta classe; ab la advertencia que ja feyem abans, tant

per aquestes com per les que seguirán, de que sols ne transcriurém algunes poques, volent donar á aquest escrit les condicions de mostruari : ¹

Si ab aygua dels ulls podia
donar goig á qui voldria,
me posaria á plorar,
faria creixer la mar
devuyt passes cada dia;
y m' en aconhortaria
que quant ningú mos veurá,
ell me vengués á matar
sols per un instant estar
en la seua companyia.

—
El dia que vares neixe'
feya la diada clara;
per aixó tu tens la cara
blanca com un pa de xexa

—
¡Que de pena pas y call
apartat de vos mon bé!
m' en pren com al formigué
qui crema devall, devall.

—
Encara que morta fos,
cusida dins la mortalla,
faria una revivalla
si 'm duyan noves de vos.

—
A l' amor vaig dir un dia:
—¿Qué farán aquets *guerrés?* (*rivals*)
y 'm digué que no temés,
que tant sols se divertia:
y jo... la por que tenia
que no 's divertís demés.

¹ En la transcripció d' aquestes poesíes populars, hem procurat fins á cert punt satisfer las exigencies ortogràfiques y seguir les formes literariament admeses. Si ab escrupulosa fidelitat les haguésem escrites ab totes les corrupteles y formes locals, potser haurian resultat massa alterades y exòtiques. Vaja per exemple:

*Si amb aygo dets uys puria
doná gotx á qui vulrria,
em posaria á plorá,
faria créxe la ma... etc.*

Dalt una montanya
alegre hi vivia,
perque cada dia
vos vey galana
ab gran resplendor.
Amoreta meua,
y que vos anyor;
y vos may veniu,
y si vos torbau
no 'm trobareu viu,
perque seré mort:
per una donzella
tanta mala sort.

—

Una vida, dues vides:
¿Quantes vides teniu vos?
vos teniu la meua vida
y la vida de tots dos.

—

Diuen que mata l' amor,
y jo dich que no es axí;
perque si l' amor matás,
ja m' haguera mort á mí.

—

La teua amor y la meua
dins una avellana están:
¡Ay, qui la mitxpartiría...
ay, qui la mitxpartirá!...

—

Vos que ab lo mirar matau,
mataume, sols que 'm mireu:
mes m' estim qu' are 'm mateu
que si visch y no 'm mirau. ¹

En quant á les Cansons llargues amoroses, tantes n' hi ha y tant bones, que 'n podríam transcriure llarga estona. Prescindint d' unes quantes, no per poch hermoses, sino per conegudes abastament y publicades en diferents llocs, com la de la *Porqueyrola*, la de : *El Rey tenia tres filles—Totes tres com una plata...*, l' altra tant

¹ Noti's la semblansa d' aquest concepte ab lo del madrigal castella, *Ojos claros serenos*, de Gutierre de Cetina.

bella y ben rimada: *Vola, vola, rossinyol,—Deu te dó llarga volada...* y moltíssimes altres que no es precis siquera mencionar, n' apuntarém una que per sa fesomia excludivament mallorquina pot ser fins al present no ha tingut entrada á Catalunya. Per sa especial versificació perteneix á las que 'n diuen *Codolades*, Véusela aquí:

Jo 'm vaig posá' á festejar
determinat
una jove, d' amagat,
que á ca' seua no ho sabían
y molts que m' ho advertían
que no hi tornás:
Jo qui 'n feya tant de cas...
ni 'ls escoltava,
sino que perseverava
en casarmós.
Un punt molt dificultós
se 'm declará;
que no tornaría entrá
dins ca' mon pare,
ni d' ella una bona cara
no la veuria.
—«Tan mateix, (vaig dir un dia),
jo renunci;,
jo no vull esser mal fill,
que Deu no ho mana.»
Vaig estar una setmana
sens anarhí:
llavors, l' altra ja hi torní
tot trasmudat,
y ella 'm digué:—«Estimat,
¿y qu' heu tengut
el temps que no sou vengut
ni poch ni gens?
¿O son els vostros parents
que 'us corregexen?
—¡Ay! sí, que molt m' impedexen
per escapar.
Més subjectat tench d' estar
qu' un bandejat:
aqueix está' enamorat
á mí no 'm treu;

aqueix anar entorn teu
 no m' estableix.
 —«Vejau que s' hi ofereix,»
 (me va dir ella:)
 una resposta molt bella
 me fé al instant:
 —«No 'us enamorau vos tant
 are de mí
 com jo de vos, seraff,
 desque 'us coneix:
 jo de bades malaveig
 y no m' alegr'
 y lo meua vida entreg'
 á n' el morf;
 ja no hi há remey per mí
 si no mudau:
 Sou com el peix *micolau* (?)
 que tots el peixos fa está
 en grans terrures,
 oh mirall de mes ventures,
 cos preciós.....

.

El final que li sentírem una vegada no 'ns sembla popular, de llegítima procedencia En quant al peix *micolau*, si no 'ns falla la memoria, creyem haverne llegit alguna cosa en certa nota d' una edició del *Quijote*; pero que no explica el sentit en que aquí s' empra la paraula.

Abans de passar á las Cansons d' altre assunto, cumplirém el desitx de transcriuren dues més, per lo tendres y espresives que son, y que ténen el mateix argument; la mort d' una jove á la flor del mon. Abdues son més interessants per la circumstancia d' esser los autors los enamorats ó festejadors de les mortes. Veus aquí la primera:

Venia de Santanyí
 que feya fosca resolta,
 y p' el camí 'm varen dí:
 —Andreu, na Roseta es morta.
 Uns me deyan qu' era morta,
 altres, qu' estava millor:

no sé si ho feyan aposta
per donarme més tristor.

Jo, per saberho millor,
á sa tia m' en aní:

—Tia, ¿que fa na Roseta?...

—Diuen que se vol morí!

Guitarres y violins
per veure si s' alegrava;
y ella que més s' entristia
perque la mort s' acostava.

Cridá son pare y sa mare:

—Dexaume besar la ma;
que sia la derrera hora
que vos torn' fé inquietá'.

Quant la treyan de ca' seua,
una besada li dá,

y ab un mocadó en sa ma:

—Adeu, Adeu, filla meua.

Aqueixa hermosura teua
pols y cenra han de torná':

Aquets cabells preciosos

no los gosava mirá',

y are, Deu meu, han d' está'

plens d' animals verinosos.

Aquesta versió, única que conexem, nos sembla bastant incompleta y adulterada. Lo final no correspon al bon comensament.

L' altra se refereix á un fet que's succehí á la vila de Sóller, del qual s' en conserva encara la tradició. Un dis-sapte vespre, una fadrina qu' havia nom Bet Maria ' festejá ab son promés fins molt entrada la nit. L' endemá diumenge, volia anar á confessar, y per despertarse de bon' hora, deixá 'l llum encés quant s' en aná al llit. Una espira del llum hi calá foch: ella 's despertá y llensá un crit d' esglay; acudiren sos pares; mes la desdixada era ja morta. Ohiu com ho conta 'l pobre glosador enamorat:

Devers les onze y un poch
ella encara festejava

1 *Bet, Esibet ó Isabet*, formes vulgars del nom *Elisabet*, freqüentment usades, com les de *Tid, Lau, Xesch, Guida, Quel*, etc per *Sebastiá, Nicolau, Francesch, Margarida, Miquel* y altres.

y á mitja nit ja estava
abrasada en mitx del foch.

A les onze festejava
ab l' enamorat coral,
y á les dotze ja donava
conte á n' el Sant Tribunal.

Quant sa mare s' hi tirá
per mitx d' aquella flamada:
—«Bet Marieta estimada,
aixecat't y da 'm la ma!»
¡Com l' hi havia de doná'
y ella ja estava cremada!

Quatre éram qui la portavam
á la seua sepultura,
mirau quina desventura:
els quatre qui la estimavam!

Jo, qui més bé li volia
no la gosava enterrar;
la volia contemplar
sempre, de nit y de dia.

Quatre eran qui la portavan,
tots duyan capa de dol,
y á sa mare se giravan:

—«Nostre Senyó 'us aconsol'.»

Com varem esse á la Plassa,
que la duyam á enterrar.
mos possárem á resar
una Salve á cada passa.

Com forem dins el Roser,
que 'l vas jo vaig veure obrir,
á n' els companys los vaig dir:
—«Tant mateix s' ha de seguir,
enterraum'hi á mí primer.»

(Acabaré.)

MATEU OBRADOR BENASSAR.

PUIGMAL

IV.

La una! Aquesta exclamació me treu del mon de la son y me porta á n' aquell altre de l' endormiscament en que sembla que l' ánima se rebeli á un cambi rápit de papers tot fent girar lo cos com buscant posició mes académica per continuar dormint. Los ulls apenas han tingut temps d' aclucarse, mes á la exclamació de—mireu que no podrem veurer sortir lo Sol desde 'l Puigmal?—lo cos se redressa ab los ulls aclucats encara.—Fa fret?—Aqui dins no; lo que fa es una lluna encantadora. A vestirse donchs, á pendrer un tragué d'aiguarent y á esperar que 'ls matxos estiguin á punt d' empendrer la marxa.

Francament, no fa tant fret com deyan, y aixó que lo cel está totalment estrellat anunciant un dia espléndit. No fa ni una alé d' aire, tot dorm; sols lo suau remor de l' agua del torrent qu' aquí passa, cosa estranya, per un llit d' arena y de poca pendent, se destaca sobre 'l fondo de silenci que per tot regna. Los qu' estem acostumats al ruid de las ciutats no podem formarnos idea, sens *sentir-lo*, d'aquest silenci que seria ultra-quietud comparat ab lo que per mal nom s' anomena aixis en las ciutats. Lo ruid normal qu' allí fa de silenci ressaltaria com á pahorós

ruido sobre la quietud imponent qu' aquí regna; y pensar que lo silenci d' aquí es encara un ruido ¿qué será lo silenci absolut!....

Los matxos estan á punt, son las dos de la matinada, en marxa. De primer seguim á palpentas, lo guia al devant, y l' un detras del altre, lo fondo del torrent, despres pujem per lo vessant de la esquerra una sobtada y llarga pujada que nos porta fins al pla dels Agnacers d' ahont podem contemplar lo fantastich aspecte que á la claror de la lluna presenta lo coll de Finestrelles, d' ahont se despenja en escumejant cascada lo torrent qu' acabem de deixar. Ni un arbre en lloch, la vegetació está sols representada per una fina herbeta que tapissa la terra y que fa l' efecte de mullida alfombra convidant á anar un rato á peu.

Mitja volta á la dreta: Puigmal! Mireusel alsar superb son cap magestuós enterament cubert de neu per sobre los pichs que 'l rodejan. Tanta neu hi ha que 'l guia s' asusta y diu que no hi pujarem pas; no hi havem de pujar? encara que siga á genollons. Amunt! mes ben dit, avall, que ara es precis costejar la forta pendent de la Coma del Embut plena d' una herba tan relliscosa que los matxos s' aturen com per preguntarnos si 'ns hem tornat boigs de portarlos per aquellas terras ahont no hi ha camí, ni carretera ni res que s' hi assemble; l' un detras del altre segueixen espantats lo camí que 'l guia que va al devant los trassa portantlos, fent moltes esses y marradas, per los llochs per ahont mes descansadament y ab menos perill puguin pujar.

Gireuvos en detras: per demunt de la serra de Coma de Vaca l' auba sonriu. Ja no sabem si marchem á la llum de la lluna ó del sol; á n' aquesta inserta claror contempleu á vostra dreta quina montanya mes enderrocada, es lo lloch predilecte dels isarts d' aquestas encontradas, mes no penseu pas veuren cap avuy que la recent nevada los ha empaytat cap á lo mes fons de las valls. Comensem á trobar las primeras congeries; lo problema es are aprofitar tot lo camí que poguem fer en matxo y á aquest efecte sor-

tejem, fent marradas, estas llacunas de neu de blancor incomparable. Per fi no 's pot passar mes, tot es neu, sols algunas crestas de rocas cantalludas y despresas l' una de l' altre donan idea de la terra que s' amaga sota aquest embolcall de blancor enlluernadora. Deixem los matxos fermats á las rocas y fem una mica de pa y beure, mes al cap de poch temps de sentats lo fret nos fa saltar lo pa de las mans; lo guia diu que si 'ns estem una hora quiets nos morim tots de fret; jo crech qu' aixó es exagerat, pero sento la necessitat de fer entrar en calor lo cos per l' exercisi ja que no ho ha lograt lo modest refrigeri qu' acabem de pendre.

Ja no es posible seguir per terra ferma y es precis caminar atravessant las congestas: de primer lo cruiximent de la neu al contacte de las sabatas posa la pell de la gallina; després lo cos s' hi acostuma y no s' adona sino de que 's cansa sense suar; la respiració es fatigosa, no tant per lo cansanci com per lo rarificada qu' está la atmósfera.

Faltan sols un centenar de metros á pujar..... Oh Deu, que lo Sol se 'ns ha adelantat! Mireu los primers raigs del astre del dia coronant lo cim del Puigmal y colorant la neu cual blancura semblaba immaculable d' una tinta del mes simpátich dels colors de rosa. Quin espectacle mes gran! Veniu pintors y veyeu si ab lo munt de colors qu' embrutan vostra paleta podeu arrancar de vostres pinsells una sola pinsellada que dongui idea d' aquesta neu rosada!...

Lo color de rosa va acostantse y va coronant los pichs dels encontorns; nosaltres correm á ell, fascinats per tanta bellesa, pera veurel de mes aprop, mes lo color va esblanqueintse y acaba per ser sensillament lo reflexo de la llum ordinaria del Sol. Després de una lluyta desesperada ab la relliscosa neu d' aqueixas espedadas cimas, després d' haver caigut mes de quatre vegadas completament embolicats ab nostres abrichs, havent de combatrer ab un vent gelat y furiós que 's fica fins al moll dels ossos sens respectar roba ni res, arribem al cim; allí hi ha una pila de

pedras feta sens dubte en dia de menos vent qu' avuy; cap allí tothom á guardarse en cuant se pugui de las punxadoras bufadas d'aquest malehit vent y á descansar.

Fa ja rato que descánso mes per aixó no respiro pas ab mes tranquilitat, lo cap no está seré, una pesadesa lleugera, permeteume la frasse, s' apodera d' ell; sembla que las camas vulgan volar, vulgan enlairarse y que 'l cap fassi de contrapes y obligui altre vegada al cos á quedar en contacte ab la terra. Lo barómetro marca una pressió de 740 milímetros de mercuri y lo termómetro nos mostra qu' estem á la temperatura de la congelació de l' aigua: quin parell d' elements per no deixar pensar en res! Pero es precis dominarse, abrigueuvos com pogueu y veniu á contemplar lo panorama inmens que d' aquí, de la cima mes alta de Catalunya, se descubreix.

Gireuvos primer cap al S., cap á nostra Catalunya y contempleu lo intrincat laberinto de valls y montanyas per entre las que sobresurten Montseny, Montserrat y San Llorens del Munt. Fixeus en eixa vall que casi en línea recta segueix lo meridiano y que al lluny se presenta tallada per una baixa montanya que com lleugera voireta tot just s' ovira; esta vall que semblá ser una sola, está formada per las concas del Fresser, del Ter, del Congost y del Besos, y la montanya que li serveix com de barrera es lo Tibidabo, detrás hi ha Barcelona. A vostre esquerra abdós Ampurdans s' estenen fins á las jolivas costas del Mediterrá y á vostres peus s' assentan las dos Cerdanyas plenas de verdura y farcidas de pobles y poblets qu'es imposible fixar desd' aquí dalt; sols Puigcerdá y alguns altres principals poden determinarse. A la dreta un inespliable caos de montanyas s' alsa magestuós é imponent, per las fondaladas de sas valls corren lo Segre y abdós Nogueras; per allí ha de caurer la Seo de Urgell, mes á la dreta la vall d' Andorra y llá d' enllá la vall d' Aran.

Doneu ara mitja volta y contempleu á vostres peus mitja Fransa, altre embrollat problema de valls y montanyas entre las que 's destacan las de vostra dreta. Contempleu

lo Canigó y Costabona coberts també de neu y mes aprop, y tambe mes cap al N., las serras de Carlitte d' entre las que s' aixeca imponent lo *Puy* del mateix nom la mes alta cima dels Pirineos orientals que te sols alguns metros mes d' elevació que nostre Puigmal. No se á qui sento dir que si 'ls catalans tinguessim vergonya vindriam aquí y á cabassos portariam la terra per fer que nostre pich sobrepujes al de Carlitte. La idea sembla gran, potser porque á n' aquestas alturas lo cap se sent vuit de cervell, mes per gran que siga la idea jo no hi portaré pas ni una pedreta.

La sang se 'm glassa, las dents me petan y sembla que 'l nas y las orellas me sigan punxats per finíssimas agullas, no puch mes; avall y á buscar un lloch arraserat ahont guardarse d' aquest vent implacable. May habia corregut avall tant depressa ab tot y anar per sobre neu, potser es que may habia pesat tant poch ó millor, que may l' aire m' havia ofert tant poca resistencia.

La baixada array; avall també hi va l' agua y nosaltres ab l' alegria y satisfacció d' haver fet una cosa que no ho fa tothom corriam, saltavam y patinavam per sobre la neu al pujar tant temuda y al baixar tant volguda que fins feyam llargas marradas á fi de que dures mes la gatsara de relliscadas y caigudas que de correr per tant resbaladissas pendents ne provenian. Arribats per fí ahont pacients nos esperaban los matxos tornarem á montar y ab mes cuydado encar que á la pujada vem empendrer la baixada per lo mateix, diemne camí? de la vinguda. Eran las vuit cuan arribavam á Nuria; un sol abrumador queya sobre nosaltres, tot lo que no haviam suat á la pujada ho suavam á la baixada. Estos grans contrasts de temperatura han de ser terribles per lo cos y verament s' ha de ser masell per no ser sensible á n' ells. En menys de dos horas hem experimentat las temperaturas de Nadal y San Joan! Hem passat las dos *noche buenas* en una matinada.

V.

Nos toca empendrer ara la mes fatigosa de las jornadas: se tracta d' anar á dormir á Camprodon y aixó importa caminar nou ó deu horas per aquestos deserts sens trobar una sola casa, nou ó deu horas de pujar espadadas montanyas cuals cimas están cubertas de neu pera baixar desseguida á profundas valls ahont un sol abrumador escaliva 'l cervell. Si al menys aquesta gent de Nuria no 's recordessin de que avuy es dia de peix y volguessin donarnos quelcom calent y fort, capás de sostenir nostre estómach en tan fatigosa marxa..... Pero ja vos contentareu ab una sopeta d' oli y un plat de bacallá ab monjetas. Me sembla que ab tant bon *lastre* se pot anar per tot arreu. Bo ó dolent no n' hi ha d' altre; los matxos estan guarnits y nos esperan despres d' haberse menjat un bon pinso de gra, ditjosos ells que no coneixen los dias de peix; son las deu del dematí y fa una calor xafagosa.

En aquestas gens simpáticas condicions emprenem la marxa. Comensem pujant la alta montanya que guarda la espatlla de Nuria, mes la pujada no es molt sobtada encara que molt llarga y menys ho es encara la baixada cap á la torrentera de Font negra. Per lo demes lo paysatge es sempre 'l mateix, trist y desert, ni 'l mes raquitich arbre ve á rompre la monotonia de líneas de las inmensas moles que forman aquestas incomensurables montanyas. Ab quin desitj s' espera arribar á las cimas per veurer horizons mes dilatats; si no 's logra veurer varietat en la terra se veu al menys mes cel y mes montanyas y al lluny las valls llunyanas ahont se pot gosar de las deliciosas ombras dels arbres may com ara anyoradas.

Salvat lo torrent, comensem á pujar lo espedat mont cual cim s' anomena Coll de Torreneulas. Avans d' empendrer aquesta desesperada pujada es precis pendre alé y á ferho nos convida lo neixement de la Font negra; ai-

gua mes freda no he tastat may jo; lo guia fa la juguesca de que no recullirém y deixarém nou vegadas seguidas una pedreta del fons d' un sot ple d' aquesta aigua; ni jo que ho probi, un moment he volgut tenirhi la ma y no hi tornaré. No podeu figurarvos la sensasió que s' experimenta tenint per un cantó las mans materialment glassadas dins de l' aigua y per altre lo sol que vos escalda 'l clatell sembla qu' un se trova á l' hora en l' Himalaya y en lo Sahara. Ja hem remullat nostra garganta ab aquesta fresquíssima aigua y hem fet petar nostras dents ab sa fredor, ja hem descansat un rato, amunt donchs.

Torreneulas! Torreneulas! No s' esborrarán may de ma pensa las fatigas que sobre teu passí. Qui no 's recorda d' una hora y mitja de pujar, que dich pujar, d' escalar, d' arrastrarse paret amunt ni mes ni menys que sargantanas. No he pogut compendrer may com nostres matxos pogueren soportar tanta fatiga cuan los que anavam á caball estabam fatigadíssims.... Ja som al Coll, á 2790 metres d' elevació; lo panorama no deixa de ser brillant. Lo Puigmal apoyat per la part de llevant en la Coma de Gombrenys se 'ns presenta magestuós é imponent, al lluny las valls y montanyas de sempre, y á nostre nivell un mon de carenas de montanyas, de pichs elevadíssims, de colls plens de neu sota 'ls quals s' obran terribles precipicis.

Tenim ara d' atravessar una llarguíssima vessant molt inclinada y perillosa qu' ha de conduhirnos sobre la Coma de Vaca. Los cabells s' erissan al pensar que la mes petita relliscada del matxo nos portaria rodolant á las negras profunditats d' aquestos embuts de pedra, augmentant lo perill grossas congestas de neu que se 'ns interposan en lo camí y qu' es precis atravessar.

Per fi ab l' ajuda de Deu s' acaba tot be y arribem á Coma de Vaca, una vall profundíssima, llarga y estreta per cual sol corre un riuet que neix de las congestas qu' atravessem y que porta son contingent al Fresser al que acomet perpendicularment en lo confí de la Coma de Vaca. Es precis descendre á la vall y per ferho, baixar del matxo;

no hi ha ningú capàs d' aguantarse á caball per aquestos despenyaderos. Cada torrentera se troba plena de grossa congesta que al fondrers dona lloch á altre xaragall y una d' ellas es de tal magnitut 'que te mes de l' alsada de dos homes y una llargaria d' uns cinquanta metros; aquí neix lo bras mes caudalós de la torrentera.

Ja som á baix de la vall que nos es precis atravessar en tota sa longitut. Pero nostre estómach necessita avans algun aussili; busquem donchs quelcom que 'ns guardi dels raigs del Sol que caldeja nostras testas, mes devades busquem. De moment creyem que unas barracas de pastors nos donarán acullida, pero al poch temps de ser dins la mes gran repugnancia nos treu fora y correm desalentats á seurens sobre las rocas banyadas per lo riu ahont lo soroll de l' aigua y la mica de fresca originada per la corrent podrán fernos creurer que no tenim tanta calor. Menjem fret y sens que una paraula amenisi nostre frugal dinar, y es que tothom pensaba no tant en los treballs passats y en las molestias presents com en lo que faltaba fer: al enfront teniam la terrible pujada del Coll de la Marrana qu' era precis afrontar y aixó sol estamordia nostres caps; tothom sabia que nos trobavam en la soletat mes espantosa, á quatre horas y mitja de la casa mes propera.

Tornem á empendrer la caminada per lo fons de la vall plena d' aigua molls ahont nostres matxos s' enfonsan fins á genoll. En aquestos afrentosos llochs es imposible estar alegre: si algú tracta d' amenisar la marxa ab algun xiste, aquest se glassa en sa boca com flor dels jardins de Cuba trasladada de cop á las regions de Spitzberg. Per fi arribem á la vall del Fresser envellutada de fina molsa verda; en lo mes profund d' ella se troba la renomada fossa del Gegant, res, una especie de cisterna, que no se perque deuria haber servit, cas de que no hagi estat tal fossa que no ho discutiré; no coneix la tradició y per altre part allí no hi havia dato qu' acredités res. Atravessem lo Fresser y emprenem la pujada del Coll de la Marrana. No vull cansarvos ni cansarme en la descripció d' aquest altre deses-

perat Torreneulas; si arribem á dalt ab lo cervell senser ja farém prou.

Ja som dalt. Lo panorama que presentan desde aqui la Coma de Vaca y la vall del Fresser es indescriptible, tanta grandesa aclapara l' esprit. Per altre part tots estém mitj emborratjats per la calor y la fatiga y mes que tots lo guia qu' á mes de calor y fatiga havia ficat en son cos un xich massa de such de pámpol que l' hi feya veurer los camins dobles, de tal manera que fou precis despedirlo; per altra part lo cami nos es ja sabut desd' aqui.

Ja no havem de pujar mes. Aquesta exclamació nos fa empendrer ab mes delit la baixada per las inmensas pasturas de Font-lletera, aturantnos á refrescar nostras gorjas en aquesta deliciosa font. Per moments esperém descobrir la vall del Ter y en son fons Camprodon ahont trobarem descans per nostres cossos fatigats, puig veyem ja grans remats d' eugas, de bous y de bens que tranquilament pasturan per aquí.

Camprodon! esclama lo que va á devant, y tots correm anhelosos á veurer lo port de nostre descans; al lluny blanca boyrina nos anuncia un aplech de casas, alló es Camprodon.—Quant hi ha? preguntem.—Unas tres horas y mitja. Y eran ja las cinch de la tarde!

Lo baixar cap á la vall del Ter no va ser baixar, va ser despenyarse, apenas se segueix cap camí, se va al dret, lo desitj d' arribar á port es l' únich que 'ns guia.

Per fi arribem á Tegurá després d' haver vist de lluny Setcasas, miserable poblet en una posició molt parescuda á la de Queralps y á la mateixa de Tegurá. Queralps, Setcasas y Tegurá tres pobles distints y un sol verdader: tots tres presentant la mateixa repugnant fesonomia y tots tres estánt sentats ó millor encastats en deliciosos llochs. Aquí sembla que 'ls homes haurian d' admirar mes la naturalesa que 'ls de per vall puig ésta es mes bella y ells están mes lluny d' ella malgrat de viurehi, y no obstant sucseeix tot lo contrari!

De Tegurá arribem ab quatre salts, ja podem posarnhi

cuatre mil, á San Marti de Vilallonga després d' haver atravessat lo Ter per rústich pont ó millor palanca. Som ja á entrada de fosch y es imposible apreciar tota la riquesa de color d' aqueixa vall fascinadora.

Post nubila Fæbus. Fa uu parell d' horas que no trobavam una mata per remey; aqui los arbres mes corpulents nos envoltan, caminem per ablanida catifa d' herba d' un vert inimitable y l' oreig suau movent lo branquillam de las pollancras entona apacible cantich que fa olvidar totas las fatigas del dia y convida á poetisar en tant deliciosos llochs. En Llanás, tranquil poblet cubert de verdura descubrim apenas, gracias á la celistia que deixan encara los últims raigs del Sol ponent, una preciosa iglesia románica que te lo campanar en la fatxada y com á remat de la mateixa. Sols enlletgeix semblant monument la planta del desvergonyiment modern qu' ha deixat sobre d' ell sas petjadas en forma de profanadoras tacas d' emblanquinat.

Arribem á Camprodon negra nit; ningú está per brochs, desde las dos de matinada que rutllem mal menjats y ab nostre cos fet una coca; á sopar y á dormir.—Demá no cal pás que 'ns crideu, mestressa, cuan nostres cossos haurán descansat prou, llavors nos llevarém.

VI.

Eran las set ben tocadas del dia de San Pere cuan nos alsavam dels llits encarcaradas encara las articulacions de nostres membres per las fatigas del dia avans, y aixó que no hi va haver ningú que no dormis las sevas nou horetas d' un sol tret. Prés lo clássich chocolate seguit d' un vas de riquíssima llet, y mentres los mossos de peu ensellavan y guarnian los matxos, sortirem á donar un tom per los tant ponderats encontorns de Camprodon y en veritat puch dirvos que res d' exagerats tenen los elogis que se 'n fan. Situada la vila en lo fons d' una deliciosa vall y en la con-

fluencia del Ter y del Ritort presenta una fesomia tant encantadora que l'ànima envadalida pensa sols en la vida de delícias qu' allí ha de passarse. La espléndida vegetació de que está rodejada, rica de color y ab una varietat de tons qu' encisa, ompla l' atmósfera de poesia tal que 'l cor se sent afalagat en la contemplació de tanta bellesa.

A las nou empreniam la marxa; d' aquí á Ripoll hi ha cinch horas y nos es precis dinar en aquesta vila per ser á temps al tren que surt d' ella per Barcelona á las 3 de la tarde. Apenas tindré donchs temps de veurer lo que per lo camí se 'ns ofereixi, ni un quart tenim per 'perdrer.

No m' entretindré en parlarvos d' aquesta vall del Ter deliciosa com totas. Lo camí está com encadenat al riu y ara per la dreta, ara per l' esquerra, ara per sota un toldo espesissim de verdura, ara per oberta via ahont deixa sentirse abrumador lo Sol, serpenteja lo camí per incompatibles paysatjes, passa per lo peu de L' Arrel, atravessa San Pau de Seguries y arriba á S. Joan de las Abadessas població d' alguna importancia sobre tot desde que s' ha tractat seriament de l' explotació de la conca carbonífera de Surroca, Ogassa y Torallas situada á una hora de San Joan. Aquí nos aturem á fer beguda y visitem rápidamente lo monastir ahont superba empastifada de cals, ocre y vermelló nos presenta malmés lo claustre gòtich paregut al de Santa Agna de Barcelona, encar que no de formas tant elegants; y sens entretenirnos mes emprenem altre volta la marxa.

Sortim de San Joan per un antich pont sobre 'l Ter, molt paregut al del Diable de Martorell y lo camí, ja no tant poetich com fins aquí, se desarrolla entre lo riu y lo trassat del ferro-carril, encara no en explotació, y tenim per tant ocasió d' admirar las bonicas obras de fábrica de dita via, algunas d' ellas ben atrevidas. Passem, per fer alguna dressera, per sota lo pont de Vilaplana de ferro y mampostería com tots los de la *línea*, a travéssem lo Ter passant per sota la magnífica pedrera d' ahont treu la Companyia tota la pedra per las obras de silleria, tornem

á guanyar lo camí ordinari y als tres quarts escassos arribem á Ripoll poguent de pas contemplar lo Monastir per una de sas mes bonicas caras, per la part del ábside de l'iglesia. Aquest ja completament restaurat presenta magnífich aspecte y no podem menys aqui que recordarnos altre volta del Sr. Pellicer y de son may prou enaltit civisme.

Son las dos tocadas y apenas tenim temps de dinar ab quatre esgarrapadas y correr á la nova estació ahont pujém en lo tren qu' ha de conduhirnos á nostra ciutat de Barcelona, després d' una marcha que si be plena de penalitats nos ha donat lloch á admirar bellesas incomparables y que ha sigut motiu per que jo amohinés ab aquesta destripada relació als qu' hauran tingut la paciència de seguirla en totas sas parts fins á n' aquest punt final.

ESTEVE SUNYOL.

À LA BELLESA

BELLESA que 'l cor sent y 'ls ulls no veuen,
Bamor de la meua ànima, descobre 'm
lo gran secret que desde lò gran *fiat*
tens amagat á tota criatura.
Algun geni tan sols t' ha somiada,
l' artista de cor pur t' ha endevinada.

De la magnificencia y la grandesa
de l' univers, l' imatge tú 'ns envias
que ab lo gran vel de immensitat entela
el qui ab un mot los cels omplí de gloria.
Abans que de la vida 'm vinga á reure,
ombra de l' Infinit, déxamel veure.

Déxamel veure ab l' esplendor inmensa
ab que 'l veuen los àngels nit y dia,
y ab que sempre en la terra l' oviraren
los benaventurats, fins á la hora
derrera de la mort, del cor jaquida
tota afecció sensual d' aquesta vida.

Consol de l' orfe en esta vall de llàgrimas,
ja 't mira á tú quant á sa mare mira
l' infant que en ella veu l' amor sens terme
ab que tant l' enalteix la Providencia...
O mirada infinita de ma mare
cóm te recort y com t' anyor encara!

D' amor eixa mirada gloriosa
també en los ull l' he vista de m' esposa

tot contemplant á sa primera filla
que 's nodria en son pit y li sonreya...
Així pintá á *La Vèrgine é il Bambino*
lo geni que 't somiava: Sanz d' Urbino.

Mes ay, de l' alta gloria de la vida
en l' abís de la mort al punt vaig caure...
A mon infant sens ánima vaig veure,
y mon cor desolat desde les hores
no té cap mes consol en l' orfanesa
que cercá al cel la filla que m' ha presa.

Companya en la dis-sort y en l' esperança
pe'l viatge de la mort d' aquesta vida,
l' amargós plor ja de tos ulls axuga
y mira mes enllá de la gran ombra
del vel de l' univers, que vindrá dia
que als ulls del cor tot descubert ne sia.

Mas la gloria de Deu, la gran bellesa
de l' ánima del cel enamorada,
ja fulgura en l' alberch de nostra vida:
l' auba el miracle cadaldia ens mostra
Del *fiat lux*: la creació glorjosa
renaix pe'l qui la guayta, tota hermosa.

Pujem dalt la muntanya, tot ho alegra
la gran claror ja de l' espay senyora,
l' aygua dels rius y dels torrents devalla
fentse camí fins á la mar, les fulles
dels arbres á l' oreig del vent se mouhen,
los cels, la terra al Deu del dia louhen.

Ton nom, Senyor, santificat per sempre
sia en la terra hon nos aculls per hostes!
L' ull no t' hi veu, mas hi ets per tot: la manna
en tota part del mon vares estendre,
y l' home que la mort sols merexia
ab son treball la troba cadaldia.

Senyor, mercé, ton paradís de gloria
tú l' has posat en nostre cor, donantnos
devant los cels lo regne de la terra
y lo regne mes gran de l' esperança;

qu' obrintse, com la flor de la poncella,
veurèm lo cel, ta creació mes bella.

En Deu alegra't, humanal llinatge,
lo Senyor es ab tú, no hi ha tristesa
sino per qui no l' ayma. Ell de la roca
de la mort ha tret l' aygua de la vida,
benavirat tot hom que en Ell espera
y en lo camí del bé may torna arrere!

Que portará en son cor la gran riquesa
que la feresta mort no li ha de pendre:
la visió de los cels hon Deu habita,
de l' eternal amor la inmensa gloria,
lo guasardó de l' home just, la pauma
de la virtut que l' esperança embauma.

Senyor de l' infinit, trau de ma vista
y de mon cor tota ilusió mundana,
y d'exa á la meua ánima que voli
per los espays de l' eternal bellesa
plena dels teus amors que may acaban
y ab que los sants perpétuament t' alaban!

MIQUEL V. AMER.

LA CANSÓ DEL MANYÁ ⁽¹⁾

¡Deu me val!

Menestralas de ma vila,
las que la virtut vigila,
las que 'n sou per maridá':
Si marit cerqueu, judici;
procureu que tinga ofici,
si pot ser, fadrí manyá.

Jo que 'n tinch l' aprenentge,
temps que 'n soch fadrí major;
la que 'm donga prometatge
¡Deu me val! li dono 'l cor.

Sent fadrí manyá,
no 'm mancará feyna;
sent fadrí manyá,
no 'm mancará pa.

Ja só lliure de la quinta;
tinch pochs anys, pero ja 'm pinta
lo mostatxo desitjat;

¡Quín mostatxo de mes ayre!
trevallant no se 'm veu gayre,
perque vaig enmascarat;

(1) Aquesta bella poesia obtingué premi en lo Certámen de *La Aranya*. Degudament autorisats per la mentada societat, podem avuy donarla á conèixer á nostres lectors.

Mes, quant jo 'm rento la cara
se 'm veu tant, que algú distret
me diu si es una enmascara
que al rentarme no m' he tret.

Sent fadrí manyá,
fácil de pensarho;
sent fadrí manyá,
fácil de duptá.

No us fixeiu si en jorns de feyna,
en ma cara 'l blanch no reyna;
cal sé honrat, y noble y franch,

Bona sort es per la cara
que 's coneix bé la enmascara,
mal senyal si haig d' anar blanch,

La negror á mí 'm té alegre,
del treball es la negror
y 'l tenir la cara negre
no vol dir tenirhi 'l cor.

Sent fadrí manyá,
si enmascara 'l ferro,
sent fadrí manyá,
m' haig de enmascará.

Ab lo sí de uns llavis dolsos,
¡Deu me val! jo crech que 'ls polsos
m' han d' anar traquetejant;

Y al donarme sa ma fina,
boy pensant qu' es de fadrina
¡no sé 'ls polsos que farán!

Ay donzella, la donzella,
la que per marit me vols,
beneheix la teva estrella
quant ja al serho estiguém sols:

Si bé soch manyá,
prou sé dí amoretas;
si bé soch manyá
prou sé de estimá.

Sent casat si 'n faré via,
¡Deu me val! de nit y dia
més la enclusa ha de dringar,

Si dormí als vehins no deixa
y algú d' ells l' endemá 's queixa,
prou veurá que 'm vaig casar.

Ans no manqui 'l pa á la taula
deixaré parlar als vehins :
lluny de mí qui vol fé 'l maula
fent un só tots los matins :

Sent fadrí manyà,
jo no sé que dirhi ;
sent fadrí manyà,
jo tinch de picá.

Quant serém marit y molla,
jo faré per bullir l' olla
uns tres-peus pera la llar ;

Uns bons molls per treure brasa
y unas baldas que la casa
cada nit puguin guardar.

Y á n' aquella finestreta
que recordi lo festeig,
posaré una baraneta
soculada de floreig.

Sent fadrí manyà,
á la meva aymía,
sent fadrí manyà,
res li mancará.

Si dels lladres te temensa
la muller, prou tinch defensa.
trauré 'ls panys de xichs pastells.

Panys de gorjas y de molla,
no hi pot res la clau de embrolla ;
rossinyols obran panys vells.

Als balcons posaré llevas
y frontissas de botons
que pel lladre fer las sevas
ha de rompre 'ls finestrons.

Sent fadrí manyà,
bé podré embarrarho ;
sent fadrí manyà,
bé 'm podré guardá.

Si per gran dissort un dia
rómpreho tot y entrá assolía
qui volgués vení' á robar

¡Deu me val! tinch mall á casa
que sí 'l ferro al caure arrasa
mes la carn deu arrasar.

Si 'l trastorn fa que me energie
y no mor lo lladre en tant,
bons reixats de ferro verge
prou presó li donarán.

En mans del manyá,
no tingáu temensa;
en mans del manyá,
no s' escaparà.

Si un heréu tenim xerrayre
de primé' 'l farém manxayre,
més, després, fadrí manyá,
Que la vida així es tranquila,
menestralas de ma vila,
las que 'n sou per maridá;

Jo que 'n tinch l' aprenentatge,
temps que 'n soch fadrí major;
¡Au! donaume prometatge
¡Deu me vall y us dono 'l cor.

Sent fadrí manyá,
no 'ns mancará feyna;
sent fadrí manyá,
no 'ns mancará pa.

JOSEPH VERDÚ.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

AGOST

EN Josep Tamburini es altre dels pensionats particulars y que en bona fé mereix un just elogi. Jove encara s' ha fet una instrucció sólida adquirida no solsament en los Museus italians sino en la moderna Paris. Ell ha consultat sas propias inclinacions, ha compulsat sos gustos artistichs, ha buscat la manera d' esser de la pintura en sos diversos géneros y per fi ha escullit la part sublim d' aquesta dedicantse ab resolució y éxit á la pintura d' assumpto histórich. Sa derrera obra que pot titularse: **UN PREGÓ EN LA ETAT MITJANA** admira per lo ben pensada, signe indefectible de sa vasta instrucció y agrada per sa execució que encara que atrassada mostra ben clar lo domini del color y la justesa del dibuix.

»La figura del pregoner, natural y justa, la del vassall, respectuosa y humil, la del trovador y la donzella amorosas é indiferents al pregó, la del noble altaner y satisfet, la del militar ab son aire de perdonas-vidas y mes que tot la del frare maliciosa y profética d' un enderrocament pròxim d' aquell absolutisme feudal, retratan en sos visatjes la impressió que á cada hu produheix la publicació d' aquell edicte segons los sentiments que dintre son cor amagan. Vetaquí imperfectament explicat l' assumpto d' aqueixa obra pictórica que quant puga esser admirada no dubto pás honrará al jove Tamburini y darà á Catalunya un nou artista de profit.»

Aquesta era la petita part que en nostra carta fetxada á Nápols lo 22 d' Abril últim y estampada en lo nombre 9 d' aqueixa Revista,

dedicarem al artista que avuy tenim la honra de veurer entre nosaltres; y si eran ó no justas nostras apreciacions ho han demostrat la critica dels mes intelligents en Bellas Arts y las rahonadas opinions de la prensa periódica de la nostra ciutat, al esser exposadas las obras, que habiam ja tingut l'honor de veurer anteriorment. Poca cosa donchs podem afegir á lo dit respecte de la obra que 'l Sr. Tamburini ha batejat ab lo títol de *Un decreto del Rey (siglo XV)* puig que debent limitarnos únicament á la execució no podriam fer ab consciencia, altre cosa que repetir la justa y autorisada opinió estampada en nostre estimat cólega lo *Diario de Barcelona* qui ab una justesa de concepte y una altesa de miras molt celebrable critica la obra y aconsella al autor.

Empero lo Sr. Tamburini volia sens dubte demostrar que no passa per ell inutilment lo temps, ni oblida l'estudi y ha cercat en la obra magna de la nostra literatura personatge y argument per á pagar un tribut á Espanya y conquistar un altre triomf artistisch, per cert ben guanyat y ben generosament concedit.

L'obra exposada posteriorment representa *El Ingenioso hidalgo D. Quijote de la Mancha* qui descalabrat per sa passada aventura y ab lo cap y cara envenenats, prepara un bálsem pera curar tota classe de feridas. La composició del quadro no pot esser mes sencilla ni millor entesa. A primer terme la figura del protagonista, tenint en las mans lo pot ó empolleta ahont prepara sa medecina y á sos peus l'armadura que poch avants debia cubrir son cós; en segon terme la patriarcal figura de *Sancho* impassible y crehuada de mans, contemplant las estrambóticas manías de son Senyor; y mes enderrera, tot just apuntada, la figura del hostaler, qui ab sa marcada curiositat observa las preparacions terapéuticas del héroe manchego.

Lo primer y mes important que s'admira en la última obra del Sr. Tamburini es la exacte interpretació del personatge, en la qual tants artistas s'han estrellat, á forsa de volerlo presentar típic y exacte. Casi tots los artistas, sens voler individualisarne cap, han exagerat la figura del *Quijote*, presentantnos un tipo moltras vegadas repugnant é innoble, sempre extremadament llarch y desproporcionat y ab una demacració y estenuament tan desastrosos, incapás de sostenir la vida en una organisació tant acabada y en qual subjecte eran impossibles las arriscadas aventuras que ab tanta gracia y valentía nos descriu lo primer dels nostres novelistas.

Lo Sr. Tamburini, previsor sens dubte, per no caurer en semblants dificultats, ó mellor dit, fugint de la caricatura, ha donat á tota la figura un carácter verdader y en consonancia ab la gráfica descripció que d'ell fa son autor quant nos diu «que frisaba la edad de nuestro »hidalgo en los cincuenta años: era de complexion récia, seco de »carnes, enjuto de rostro, gran madrugador y amigo de la caza.» Las faccions revesteixen decididament lo tipo espanyol y la estudiada de-

macració del personatge, ha donat motiu al autor del quadro per á fer gala de son coneixement en la construcció y modellat de las diverses parts del cós. Bona prova de lo espressat son, la testa, espatlles, brás esquer y peus de la figura, qual forse y justesa de color s' avé perfectament ab la entonació tant exacte de color. Totas las figuras y detalls están concienzudament dibuixats y la entonació general del quadro es sumament agradable y recorda la bona escola espanyola tant simpática de color y plena de gravetat y bellesa. ¡Llástima que l' Sr. Tamburini no hagi vensut en lo fons del quadro la dificultat que á nostre entendre l' deixa massa confós v poch estudiant; y es sensible també que las camas del personatge principal quedin tant incertas de color y fins un xich descuidadas; contrastant notablement ab las robas molt ben entesas y ab molta calitat y ab los peus tant carinyosament fets y magistralment colorits.

En la testa de *Sancho Pança* y en la del hostaler s' hi veu la seguretat ab que lo Sr. Tamburini arrenca del natural lo veritat y matisas concepcions ab la gracia, distinció y elegancia que l' estudi li suggereix. La expressió de las testas, la regularitat de las faccions, lo rigorisme en la construcció y la tendresa de color demostradas ja anteriorment en las figuras del pregoner, lo vell y l' noble de son primer quadro titulat *Un decreto del Rey* son los mérits que mes sobressurten y avaloran las obras del jove pensionat.

En una paraula; las obras del Sr. Tamburini derrerament exposadas li senyalan un distingit lloch entre 'ls bons pintors de la nostra terra y demostran la envejable reputació qu' adquirirá si camina sempre per la dressera comensada; y sens dubte que ab la solidesa de estudi que demostra; la perseverancia ab que es d' esperar continuarà augmentant sos coneixements y la práctica en vencer las nombrosas dificultats que á cada pás se trovan en la difícil carrera á que s' dedica, logrará que sian las obras que surten de sa inspirada paleta motius d' honest orgull per á Catalunya y de profit y gloria per á son autor, á qui de bon cor enviem nostra mes sencera felicitació.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

S' ha repartit als subscriptors á esta Revista l' obra que per la mateixa ha escrit lo molt distingit literato D. Antoni de Bofarull y que 's titula: *Costums que 's perden y recorts que fugen*. Aquest llibre es lo sisé de la *Biblioteca de LA RENAISSANCE* y correspon al segon trimestre del any corrent. Lo llibre de la mateixa grandaria que 'ls anteriors conte 228 planas de lectura, formant las últimas una obra dramática en vers del Sr. Bofarull, fins avuy inédita, titulada *Lo derrer catalá*. L' obra s' ha posat á la venta en las principals llibreries al preu de 10 rals.

Ha mort D. Joseph de Manjarrés Director de la Escola de Bellas-Arts, persona apreciableíssima, tant per son caràcter com per las obras que havia publicat, totas ellas referents á lo que 's dedicava.

Lo Sr. Manjarrés havia escrit també diferents poesias en nostra llengua.

En la próxima Revista de Bellas-Arts nos n' ocuparém extensament rendint aixís un tribut á qui mereixedor se 'n ha fet.

Estremament amable com sempre ab LA RENAISSANCE nostre eminent poeta y mestre D. Víctor Balaguer nos ha enviat l' entusiasta discurs que pronunciá en la festa solemne dels Jochs Florals de Valencia. D' aquest discurs ne va fer un estracte *Las Provincias* que reproduhiren diferents periódichs. En lo present número lo publiquem íntegro.

També forma part d' aquest número una molt bella carta literaria que ha tingut á bé endressarnos lo distingit poeta y prosista valen-

cià D. Lluís Alfonso. Dit senyor per una llarga temporada ha viscut entre nosaltres sabentse captar las simpatías de tots los artistes y escriptors que ocasió tingueren de coneixerlo. Entusiasta com es de nostra manera d'esser nos tracta en sa carta ab carinyosa benevolencia; filla de son caràcter bondadós y entusiasta.

Pera correspondre com se deu á son afecte li obririam avuy nos tres brassos si ja 'l senyor Alfonso no fos desde que 'l varem conèixer nostre company, nostre amich entranyable.

S' está imprimint un nou llibre catalá que contindrà los discursos y poesias premiadas en lo certámen últim de la societat humorística *La Aranya*.

Creyem que dita impressió se farà ràpidament y que dintre poch podrem llegir los travalls premiats per lo jurat.

Ha sigut concedit á nostre amich en Francesch Fayos, lo distintiu d' or de la Societat literaria de Valencia *Lo Rat-Penat*.

Hem rebut lo número 64, any VI, de la acreditada ilustració de Nova York *La Lliumanera*. En ell s' hi contenen á mes de travalls literaris, tots ells dignes de la major estima, un bosqueix de un quadro de Zamacois titulat lo *Bufó del Rey*, un bonich dibuix del celebrat pintor D. Modest Urgell, representant un carrer de La Espluga de Francolí, y altra de D. Domingo Mora, titulat *Lo vectigal de la carn*. Aquests dos últims dibuixos son de gran tamany.

En lo número últimament publicat de *La Ilustració Catalana*, s' hi contenen los següents travalls:

Crònica general, per J. Franquesa.—Un fragment de la novela de D. Gayetà Vidal «La familia del mas dels salzers.»—«Al mellor Rey» per I. Reventós.—«Historia vulgar», per J. Laporta.—Combat dels Horacis y Curiacis, per J. Botet.—«Ma patria es el cel.» per Amelia Vivé.—«En la montanya», per F. Sellarés.—Novas.—Bellas Arts.

Grabats.—D. Joan E. Hartzenbusch.—Arribada del emperador Cárlos V en lo monastir de Yuste.—Rosetó de S. Cugat del Vallés.

Sabem que l' estudiós pintor D. Arcadi Mas y Fontdevila, que disfrutá la pensió sostinguda en Roma per la nostra Corporació municipal s' trova fa ja algun temps á Venecia terminant la última obra d' envio y que segons es d' esperar no desdirá de la reputació adquirida en altres obras surtidas de sa inspirada paleta.

Lo jove y entusiasta poeta valencià en Joseph M.ª Puig coleccionador del calendari *Lo Rat-Penat*, ha autorisat á nostre bon amich en Francesch Fayos, pera recullir tots los travalls destinats á dit calendari que promet esser notable l' any vinent.

Lo conegut poeta valencià en Ricart Cester, publicarà dintre de poch un poema.

Lo diumenje 15 d' Agost dia de la festa major de la vila de Gracia *Lo Centre de la Unió Graciense* doná una bonica vetllada literaria en la qual se llejiren inspirats treballs de la Sra. D.ª M.ª Josepha Massanés, y dels senyors Francisco Puiggené, A. Font, Sendra y Puig, Llenas, Tomás y Estruch, Damians, Tey, Grau y altres que en eix instant no recordém.

Com s' indicá en la mateixa vetllada aquell acte literari sals era una petita indicació de la idea concebida per lo Centre, de establir una secció catalanista dintre del temps mes prompte possible.

Será de nostra major satisfacció lo veure establerta en la vila de Gracia una agrupació literaria, agrupació que encare avuy no s' ha constituït á pesar de la cultura que existeix en la predita vila.

Lo dia en que inaugurarà sas funcions *Lo Teatre Catalá* s' estrenará lo drama de D. Joseph Feliu y Codina titolat: *La Bolba d' or*. Se posará també en escena en dit teatre un monólech en vers escrit per D. Lleó Fontova ab lo titol de 505.

Se diu que en la próxima temporada trevallará en lo Teatro Principal una companyia catalana que á mes de posar en escena las millors obras del Teatro Catalá estrenará alguns dramas de coneguts autors.

Lo dia 24 del present tingué lloch en l' «Ateneo de Sans» la solemne distribució de premis del Certámen que anyalment ve celebrant aquesta Associació. Presidí l' acte l' arcalde primer y 'l Jurat calificador pronunciant lo discurs d' obertura lo Dr. Saltor, president del mateix.

Acte seguit lo Sr. Bassegoda, secretari, doná lectura de la memoria de reglament procedintse á la obertura dels plechs que contenian los noms dels autors premiats y que foren los següents:

D. Arthur Masrera ab sa poesia *Lo Mitxer*, qui feu reyna de la festa á la simpática y bella senyoreta D.ª Maria Escuté y ab altres premis lo mateix senyor Masrera, Ubach, Pirozzini, Vidal (Eduart) Pallardó, Piera y Tossetti. Totas las composicions y discursos foren molts aplaudits.

Lo dia 25 se celebrá á Igualada en lo teatro del Ateneo Igualadí la repartició de premis als distingits en lo certámen de dita societat. Presidí l' acte l' arcalde tenint á sos costats lo president del Jurat y 'l president del Ateneo. Després de un breu discurs per lo Sr. Ferrer y la memoria del Secretari Sr. Camps se procedí á la obertura de plechs per l' ordre següent: Obtingueren premis la Sra. D.ª Camelia Cociña de Llansó, 'ls Srs. Ubach y Vinyeta, Franquesa y Gomis, Solá (D Agustí), Masrera, Serra é Iglesias, Vilaseca y Mercader y altre premi 'l dit Sr. Ubach.

Feu lo discurs de gracias D. Joseph Feliu y Codina, qual treball fou molt aplaudit com tots los que 's llegiren. De la poesia del senyor Franquesa llegida per lo Sr. Gallard se 'n tingué de repetir la lectura á instancias del públich.

Han tornat la major part dels excursionistas de las duas Associacions de excursions de Barcelona que han assistit á la festa organitzada en Luz y Gavarnie (Als Pirineus), per la secció del Sudoest del Club-Alpi francès y la societat Ramond. Lo dia 20 arribaren los excursionistas á Pierrefite, essent acompanyats á Luz y formant una vistosa comitiva los delegats de la comissió organitzadora y alguns dels habitants mes caracterisats de Luz, vestits ab la trajo tradicional de la encontrada y cantant en son expresiu *patois* bonicas cançons de la terra.

Lo 21, tingué lloch la ascensió al Pic-du-Midi, visitant lo antic observatori (estació Plantade) ahont lo general Nansouty ha passat cinch anys completament apartat del mon, sacrificantse per amor á la Ciencia, y la modern, apunt de acabarse, situat sols á 10 metres del cim. Desgraciadament lo mal temps impedí als excursionistas disfrutar de la magnífica vista de aquella imponent altura, produhint una forta pluja y nevada una dispersió general. A la nit tingué lloch en Luz lo banquet oficial, en lo qual ocupavan lloch de preferència lo president de la *Associació d' excursions catalana* y lo vice-president de la *Catalanista d' excursions científicas*. Entre 'ls brindis, lo del primer fou unánimement aplaudit, per haberse dirigit á las damas que havian acompanyat al dematí als excursionistas y á totas las altres que formant part dels Clubs Alpíns y Associacions consemblants donan vida y calor á la útil idea del excursionisme.

L' endemà 22 se surtí de bon dematí cap á Gavarnie ahont s' arribá á punt de mitj dia despres de admirar la hermosíssima vall de Saint Sauveur.

En Gavarnie se celebrá altra volta un banquet en lo que de nou se brindá com es costum, obtenint molts aplausos lo brindis del vice-president de la *Catalanista* á la salut de Mr. E. Vallon y F. Chramer, y lo del president de la *Catalana* com á representant oficial del Club de turistas austriachs de Viena. Acabat lo banquet se aná á visitar lo famós circo de Gavarnie que produhí un magnífich efecte ab sas cascadas y congestas grandiosas.

Lo dia 23 debian tenir lloch, segons lo programa, varias ascensions, pero sols pogueren organisarse las del Piméné y Mont-Perdu, assistint á aquesta última sols un dels deu catalans que havian concorregut á la festa. La excursió al Mont-Perdu durá tres dias: en lo primer, 23, dormiren los excursionistas, que ab guias y *porteurs* arribaren al número de 65, sota una tenda de campanya á 1,000 metres d' altura y á la vista del Mont-Perdu; lo segon dia, 24, se pujá al cim y se baixá á dormir á la Cabanya de Caspétout, y lo tercer, 25, se torná á Gavarnie. No obstant, nostre amic Arabia que es lo catalá que va assistir á aquesta ascensió, ha tornat per las valls del Alt Aragó (Torla, Viescas y Jaca), de quina fertilitat y bells panoramas porta tant bona impressió, que diu superan molts d' ells als millors que coneix de Suissa.

Lo senyor Romero Ortiz ha contestat en idioma gallego á la felicitació que 'l «Rat Penat» de Valencia dirigí als poetes gallegos ab motiu dels Jochs Florals celebrats en Pontevedra. Molt nos plau que al comunicarse las provincias que llenguatje tant diferent parlan cada una use son propi idioma y no altre que per esser parlat á Castella no ha de invadir mes regió que la que l' usa.

La reputada actriu catalana donya Mercés Abella ha sigut contractada com a primera dama en lo Teatro Principal de Valencia.

Hem rebut lo tomo contenint alguns dels treballs premiats en lo certamen del darrer any celebrat per la societat valenciana «Lo Rat Penat». Las obras en ell contingudas son: Discurs presidencial, per D. Felix Pizcueta; memoria del Sr. Secretari D. Ferran Roig y las poesías llorejadas dels Srs. Llorente, Pascual, Ferrer, Torromé y Labaila.

Lo tomo está imprés ab bon gust y riqueza. Desitjariam que lo tomo corresponent al any present surtís ab una mica més de puntualitat y que en ell se inclouessen tots los treballs premiats, inclusas las memorias en prosa tal com se ve fent en lo tomo dels Jochs florals de Barcelona.

En lo Círculo de la Juventut mercantil s'ha constituït una societat coral que's proposa inaugurar-se en la festa major de S. Gervasi en lo concert vocal é instrumental que tindrà lloch en l'envelat que s'aixecará en aquella població. Entusiasta per las composicions de Clavé cantarà preferentment en sos concerts sas obras.

Han sigut nomenats pera judicar los treballs que obten als premis oferts en lo certamen de la Societat lirich dramàtic «Julian Romea» los Srs. Cossio, D. Alvar Romea, D. Rafael del Castillo, don Gayetá Vidal, D. Conrat Roure, D. Adolf Blanch y D. Joseph de Torres.

Lo certamen ha estat sumament concorregut, de manera que pot deixar plenament satisfet als organitzadors.

En los premis oferts a composicions catalanas son bastants los treballs que hi obtan.

En lo vinent número publicarem las bases per las que se regirá lo certamen obert per lo «Centro catalanista provensalench».

SUMARI

VICTOR BALAGUER. . . .	Discurs pronunciat la nit del 29 de Juliol de 1880 en los Jochs Florals de Valencia contestant al del Sr. D. Teodor Llorente.	153
LLUIS ALFONSO. . . .	Anch'io (Carta a Angel Guimerà).	158
MATEU OBRADOR BENNAS-SAR.	Apuntacions y mostres de poesia popular mallorquina.	166
ESTEVE SUNYOL.	Puigmal.	176
MIQUEL VICTORIÀ AMER.	A la bellesa.	186
JOSEPH VERDÚ.	La cansó del manyà.	189
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	193
	Novas.	196

CONGRÉS CATALANISTA

A Redacció del DIARI CATALÁ, qual missió es la de fomentar lo catalanisme en sas diverses manifestacions, creyent que es ja arribada l' hora de reunir als elements del nostre renaixement, que tan vigorós se mostra, va concebir la idea de convocar lo primer CONGRÉS ó reunió de tots los catalanistas que tinguin per lema lo progrés y la millora en la nostra terra.

Concebut lo pensament, aquesta Redacció ha tingut la honra de comunicar-lo á las dels altres periódichs no satírichs, escrits en la nostra llengua, que 's publican en Barcelona y á varios individuos influyents en lo catalanisme, y ab gran satisfacció ha vist que tots se associen ab entusiasme al projecte.

Animada per tal aculliment, sens pretensions de cap mena, y posantse al devant sols per dar la primera empenya, CONVOCA á tots los catalanistas al primer CONGRÉS, que tindrà lloch en Barcelona y s' inaugurarà lo dia nou del próxim mes de octubre, ab arreglo á las següents

BASES.

PRIMERA. *Organisació del Congrés.*—Formarán part del primer CONGRÉS CATALANISTA, com á membres, tots los individus que fins á l' hora que 's senyalará de dit dia nou de octubre, hagin sigut presentats per qualsevol dels periódichs sérios escrits en catalá que 's publican, ó per qualsevol de las Associacions catalanistas que, oficialment constituidas, existeixen en Catalunya.

Los catalanistas que resideixen fora de Barcelona, podran solicitar sa presentació per medi de carta, á qualsevol de dits periódichs ó Associacions.

Tots los membres del CONGRÉS tindran en aquest veu y vot, prenentse los acorts per majoría dels assistents.

BASE SEGONA. *Objectes del Congrés.*—Lo CONGRÉS CATALANISTA, discutirá los següents temas:

Primer. ¿Es convenient la formació d' un gran Centro de carácter permanent, científich y artistich, que estiga aliat ab tots los altres Centros que acceptin la unió, servint d' enllás á tots los de Catalunya?

¿Es convenient la creació d' una Institució científica catalana, d' una Academia d' arts plásticas, y de un Conservatori de música y declamació, també catalans?

En cas de que 'l CONGRÉS se resolgui per la afirmativa, discutirá y acordará la forma y manera de portar á cap lo plantejament.

Segon. ¿Es convenient que 'l CONGRÉS CATALANISTA fassi sentir sa veu sobre la unificació de códichs que 's projecta?

En cas de que 'l CONGRÉS se resolgui per la afirmativa, discutirá y acordará lo modo y forma de fer sentir sa veu.

Tercer. ¿Es convenient fixar de una manera general las tendencias del renaixement catalanista?

En cas de que 'l CONGRÉS se resolgui per la afirmativa, procedirá á discutir y fixar ditas tendencias.

BASE TERCERA.—*Ordre en las discussions.*—La presidencia del CONGRÉS, que será elegida en la primera sessió, dirigirá las discussions ab arreglo á las prácticas acostumadas en los cossos deliberants oficials.

Durant la discussió dels temas proposats, no s' admetrá cap proposició incidental que no porti al menys las firmas de dotze dels membres presents en l' acte de ser presentada.

S' admeterán representacions pera fer tota mena de manifestacions en nom de membres ausents, pero sols los presents pendrán part en las votacions.

Baix aquestas bases se CONVOCA lo primer CONGRÉS CATALANISTA. Tothom que s' interessi pe 'l progrés y la millora de la terra queda convidat sens restriccions de cap mena. Dintre del CONGRÉS no ha de notarse cap de las diferencias políticas, religiosas ó socials que poden separarnos á fora; allí ha de haverhi sols catalanistas.

Si 'l pensament es ben acullit, com no dubtem, pot tenir conseqüencias de trascendencia per la nostra comarca. La Redacció del DIARI CATALÁ, en la seguretat de que sa veu será escoltada, exita á tots los amants de Catalunya á que s' apresurin á inscriures com á membres del primer CONGRÉS CATALANISTA.

Barcelona 11 de Setembre de 1880.

CARTA

À D. VÍCTOR BALAGUER ¹

Maillane 7 d' Agost de 1880.

He llegit y revisat lo magnífich discurs qu' heveu pronunciat á Valencia; sou 'l més entussiasta dels trovadors moderns, y en veritat quo 'ls morts de nostre sigle XIII s' haurán estremit en sas tombas al sentir vostras brillants consideracions sobre aquella literatura. Entre tots los catalans, entre tots los espanyols, sou, sens cap dubte, aquell qu' ha contret més mérits devant de la Provença.

Llevat d' algunas petitas restriccions que 'm permetré esposarvos, aplaudeixo 'l discurs en totas sas parts, y especialment l' elocuent y petit quadro que ab má de mestre heveu trassat dels horrors de la Inquisició.

Haveu parlat com verdader fill de la terra d' Oc, com poeta inspirat, com historiador just, com home d' Estat.

¹ Tenim una viva satisfacció en fer coneixer á nostres lectors la present carta del autor de Mireio y Calendau endressada al més antich de nostres Mestres en gay saber després d' haver llegit l' entussiasta discurs que pronunciá en l' Ateneo de Valencia y que en altre número publicarem.

Vos regració, donchs, ab tot mon cor, en nom dels morts y dels vius.

No disenteixo de vostras opinions més que en lo que 's refereix á la línea de conducta que senyaleu á nostre renaixement literari.

Si no 'us he entés malament, voleu que la literatura provensal ó llemosina sia l' apóstol d' un ideal filosófic y polítich, aixó es, l' orga d' un partit.

No soch de la vostra opinió en aquest punt. Jo entench que la literatura provensal no 's deu supeditar á cap corrent individual ni á cap partit. Deu dominar, segons mon criteri totas las corrents de ideas, qualsevulla que aquestas sian, deu sustraures á las passions violentas, y als negres vapors dels partits y de las sectas; perque 'ls partits y las sectas son essencialment transitoris, injustos y grossers. Nostra literatura deu esser la expressió franca de nostra naturalesa provensal ó catalana, la expressió de nostra manera de viure, de veure, de sentir, d' odiar y d' estimar. ¿Qué hi fa que 'l poeta s' inspire en la poesia del passat ó en los somnis del esdevenidor? Lo esencial está en que sa inspiració li fassi produhir cants immortals. ¿Se preocupa, potser, la posteritat de las opinions políticas d' Homero, de Virgili, d' Horaci, de Sófocles, de Camoens, de Cervantes, de Molière, d' Ariosto, d' Alfred de Musset?

Las corrents políticas d' aqueixas épocas llunyanas, los ideals d' aqueixos seculars períodos han desaparegut en los abims del temps, en tant que las creacions d' aqueixos genis son immortals, y 's mostran sempre exuberants de juventut, perque son la expressió de la naturalesa y de tot lo bell; y 'ls homes de tots los partits, de totas las sectas y de tots los temps, beuran eternament en eixas fonts de veritat. Lo despotisme pot venir de tot arreu. En lo segle xiii nos esmicolaren en nom del unitarisme religiós. Avuy se 'ns nega 'l dret de parlar en provensal, en nom de las ideas de progrés. Una independència llenguística agravia als *unitaris* nivelladors y se 'ns tira en

cara 'l nom de *separatistas*, com als nostres pares lo nom de *albigesos*.

Cantem, donchs, lliurement; tingam y comservem la llibertat de cantar á la nostra manera y á impulsos de nostre entussiasme individual. ¡La llibertat! Ella es la veritable garantia de vida y de vitalitat pera nostre renaixement, y en aquest punt com vos sabeu, y jo sé, estem d' acort.

De totas maneras, jo admiro vostre discurs de Valencia. Obra ample y espayosa via al modern renaixement.

Desitjaria veureus y abrassarvos pera plorar alhora nostra hermosa juventut que s' en vá.

FREDERICH MISTRAL.

APUNTACIONES Y MOSTRES

DE

POESIA POPULAR MALLORQUINA

(Acabament.)

En les cançons y gloses religioses, que 'l poble sol anomenar també *de Sants*, s' observa que si bé son més contades que les amoroses y festives en lo nostre repertori popular, en canvi d' aixó la major part se recomanen per la seua bona forma, y encara més per la agradable senzilla de conceptes que en moltes d' elles s' hi repara. Contenen les tradicionals idees religioses del poble, la fe arrelada del que ignora y creu; la relació de miracles y fets sobrenaturals, qual memoria entre 'l poble se conserva; no faltanhi de vegades candorosos anacronismes, com lo de la Verge y 'l minyó Jesus qu' entran á l' esglesia per ohir missa major, y altres consemblants.

Veus aquí per mostra unes poques cançons d' aquesta classe:

Bon Jesus petit y ros
á una imatge pintat,
per dirvos la veritat,
no 'n trob' altre més hermos.

Bon Jesus, quant vareu nexer,
nasquéreu roseret blanch:
les roses se coloríren
y ara brollan rius de sanch.

—
El bon Jesus sempre plora
y diu que no li vull bé;
y jo per ell moriré
ara y á qualsevol hora.

—
Qui té set y va á la gerra
y no n' hi ha, ¿qu' ha de fé?
enviaunos, si convé,
Sant Joseph, aygua á la terra.

—
Santa Teresa cusía
á l' ombra del seu jardí:
el bon Jesus hi anava:
—¿Teresa, que fas aquí?
—Jo brod' una camiseta,
y es per vos, bon Jesuset.
—Jo la vull ben calenteta
per l' hivern quant farà fret.
—Oh bon Jesuset,
mostraume de lletra;
vos sereu fraret,
jo seré monjeta:
Vos sereu fraret
del peu de la *Cruz*, (sic.)
jo seré monjeta
del cor de Jesus.

—
Se fa estimable per la senzillés del quadro la següent,
que pot ser no es desconeguda á Catalunya:

Sant Joseph s' axeca á l' auba,
á l' auba del dematí,
y fa una flamadeta
de brotets de romaní.

Quant la té ben enceseta,
hi posa 'l calderonet,
hi posa sucre y canyella
per enconá 'l minyonet.

El minyó no vol callar
en brassos ni en cadira,
sino que vol reposar
en los brassos de Maria.

Maria está á la finestra
y Joseph en el balcó:
—Maria si fas bugada,
posam' hi el mocadó'.

El mocador no es de seda
ni tampoch es d' escambray:
—Maria, si fas bugada,
posam'hi el menuday.

.
He acabat y no 'n sé pus
d' aquesta bona glosada:
si he feta alguna errada,
perdonaula'm, bon Jesus.

La coneguda ab lo nom de *Pare nostre petit* es molt
recitada per los nins de poca edat:

El Pare nostre petit
Deu l' ha fet y Deu l' ha dit;
En bon' hora 'l comensam
sopant y dinant:
—Fillet meu, ¿d' ahont veniu?
—De la font de Sant Feliu.
—Que portau á la maneta?
—Un llibret d' or.
—¿Qui vos ha donat aixó?
—La Maredeutea.
Té un fillet:
li ha posat nom
Salvadoret
de tot lo mon,
amen Jesus.

N' hi ha una petita colecció d' aquestas cançons que,
com la abans transcrita de Sant Joseph, presentan esce-
nes familiars de la vida íntima de Natzaret.

La Mare de Deu
era teixidora;
teixía velets
per una senyora.

El bon Jesus plora,
demana mamar;
la Verge Maria
el fa estudiar.

El bon Jesus plora,
demana torrons:
la Verge Maria
li fa fer canons.

El bon Jesus plora,
demana confits:
la Verge Maria
li fa desfé 'ls llits.
etc. etc.

Acabarem aquesta secció ab una *glosada* que té de especial la versificació y la estranya transició de l' argument:

A quinze d' Agost 'niré
á Lluch, á veure la Santa, ¹⁰
perque diuen que té tanta
potestat que Deu li dona:

Per la mar, veu Barcelona
y á n' els mariners ajuda,
y quant té la mar vensuda
s' en torna tota remull:

Mare de Deu, de vos vull
que 'm doneu lo qu' he mesté'
y 'm digueu lo que 'm convé,
que molta volta no triy.

Vullaume acceptar per fill,
y 'us acceptaré per mare,
y á n' el bon Jesus per pare,
y á tots els Sants per parents:
no vull fer tractes dolents,
are vull mudar de vida:
Senyor, daume la seguida
per esser bon cristiá,
sols que 'm puga passejá
per termens y viles grans:

Senyor, no 'm deu llargues mans
per anar darrera dones,
perque elles no més son bones

¹⁰ La Verge que 's venera en lo Santuari de Lluch, prop d' Escorca.

per encatiuar un homo:

vénen, y jogan d' un modo,
escoltau, vos ho diré:

—«Estimat, ¿que no 'm vols bé?

—Calla, que no t' en vull gens.

—Calla, que 'ls meus pensaments
sempre estan en ta persona.

Jo no sé Deu com no 't dona
potestat pera vení'.

—Y tu t' estás su-aquí

perfeta, y no 'n tallas tros:

les rahons per mí son flors
que 'm duen els veynats teus.

De ta mare no 'm sab greu,

perque m' ho diu á la cara;

tala est tu com ta mare,

tala es ta mare com tu:

sense perjuy de ningú,

jo no sé qué 'n pagaría

d' estar en ta companyía

y qu' estasses tu en la meua;

perque aqueixa bondat teua

no té comparació.»

¡Misericordia, Senyó'!

jo som com un innocent:

camin' com veig ceminar,

y corr' com veig corre gent.

Si bé es veritat, com havem dit abans, que molt temps
fora mester per agotar la materia tractant de cansons amo-
roses y *de Sants*, ab més rahó podem afegir are que, en
quant á poesíes festives y satíriques, la vena dels glosa-
dors mallorquins es de tot punt inagotable, sobre tot en-
tre 'ls glosadors d' avuy en dia. Poseheixen un notable
instint nadiu per afinar la part ridícula y 'l defecte de tota
cosa, fins y tot d' aquelles que sembla no n' hajan de tenir.
Mots d' enginyosa malicia, acudits originals y escayents,
respostes d' aquelles que deixen un home sense paraula;
agudesas y espontaneïtat: veus' aquí en conjunt les quali-
tats que més son de notar en les cansons festives.

Jutji's per la mostra:

Jo tench un guerrer qui du
uns guardapits d' indiana
y una bossa de llana,
y á dedins no hi ha ningú.

Sa mare tenia por
que no li robás sa fia,
y jo no la hi robaria
si la 'm carregavan d' or.

Alerta á les enflocades
si anau de casar, fadrins,
que les cases més pintades
solen caure per dedins.

N' hi ha que se fan beates
perque no troban marit,
y quant vé qu' es mitja nit
tot son ratolins y rates.

Bona vida té un ca
si li donan menjar d' hora;
bona vida te la nora
si la deixan comandar.

Les viudetes son traydores
que no ho poden esser més:
quant s' han menjades les mores
Diuen mal dels esbarzers.

Podria ferse una crescuda colecció de les anomenades
Gloses de picat (en catalá *Fástichs*). Les següents, ja pu-
blicades, servirán d' exemple:

Jo 'm pensava qu' eras mort
quant no 't vaig veure diumenje.
Pero mal' herba may mor
ni bestiar la se menja.

A n' el meu enamorat
jo no li vull gens de mal:
Deu li do' pigota y ronya,
tinya y mal de caixal.

No hi ha animal més traydor
qu' una dona ó una mula:
en deixarnhi passar una,
Un homo no n' es senyor.

—

Si t' en vens, ben arribat,
y si t' en vas, *adíos*:
si quedas, un pler me fas,
y si t' en vas, m' en fas dos.

—

Fadrina que no festeja
va de portal en portal,
y té la fruyta venal
y ningú la hi mercadeja.

—

¡Qué son de coneixedós
Els fadrins que no festejan!
Per la vila se passejan
Encollats de dos en dos.

A una fadrina *glosadora* li fan burla porque l' ha deixada l' enamorat; y ella ab altiva dignitat respon:

Si l' estimat m' ha deixada,
De cara 'l podré mirar:
Al manco 'm podré avanar
D' havé' après á caminar
Sense pegá ensopegada.

Un glosador sollicherich engegá la següent *indirecta* á un competidor poch destre:

Diuen que les rels de mata
son tan bones per cremar:
tu est tan bo per glosar
com dos caragols per batre.

En quant á les cançons més extenses sobre 'l mateix assumto, fora llarga la sola enumeració de les que ténen més nomenada: la que defensa les dones que portan cua postissa; la d' aquells dos qu' un vespre jugant perderen tots los diners, y llavors jugaren el vestit, y el perderen també, y 'ls apuros per anarsen á casa seua: la disputa

entre 'l fadrí y 'l casat sobre qual es millor dels seus estats respectius, etc., etc. Sia dit, en obsequi á l' imparcialitat, que generalment en aquestes poesíes, s' hi nota cert vulgarisme á vegades grosser, ó com diuen los castellans, un xich massa *charro*.

Ni fins y tot la política contemporánea y 'ls seus manejos s' alliberan de la sátira dels glosadors; com pot veure's per aquestes gloses que transcrivim, compostes fa pochs anys per un glosador de Felanitx, ab motiu d' unes eleccions de diputats. Ademés de l' assumto, ténen de molt especial lo metre en qu' están versificades:

Tres partits son que reynan á Espanya
tres partits son que volen reyná';
tres partits qui pretenen ab manya,
veurém, á les llargues, aqual guanyará.

Tres partits son qui ténen disputes,
tres partits son qui 'm ténen sorprés:
si á n' els richs los enfadan les pusses,
si los pican, los lleu matarlés.

A ca' meua vengué un senyó':
—Pere Antoni, ¿que m' has de dá 'l vot?
Jo li vaig envestí' ab un garrot,
n' hi vaig fer ofertes, y va dir que no.

Pexets de la terra, jo 'us vull avisar:
no doneu el vot, qu' aixó es molt perillós:
tant uns com els altres son bons pescadós
y ab quatre gambetes vos cercan 'gafar.

A la nit, per les portes, toch, toch,
despertant al qui dorm y reposa;
per excuses de qualsevol cosa,
«Da'm el vot, da'm el vot, da'm el vot.

Da'm el vot, y 't faré sereno,
da'm el vot, y 't faré rondé',
da'm el vot...» y 'm volían fé'
poca cosa, y abans jo ja ho era.

Ala, pobres, anem á votar,
servirém aquests quatre senyors;
llavors á ells los farán regidors,
y á nosaltres pobres, ¡á pedra picar!

'Guésseu vist per tot carros bruní'
y les rodes qui feyan estelles:

parexían aquelles rodelles
que creman al vespre de Sant Agustí ¹¹.

«Pega, pega, que mos guanyarán,
si are vas caminant y t' atures:
pega, pega, no planyes les mules,
no planyes les mules: les eugues ne fan.»

Pexets de la terra, vos vull avisar:
no doneu el vot, qu' aixó es molt perillós;
tant uns com el altres son bons pescadós,
y ab quatre gambetes vos cercan 'gafar.

Per ara, prou: no fos cosa que romanguéssen embafats los benévols lectors de LA RENAIXENSA. Mes, ab tot y aixó, si tractássem de arrodonir no més aquest lleuger estudi, no seríam encara á la meytat. Faltarían encara per tractar, entre altres materies no tan avinents:

I. Les cançons més antigues, tradicionals y, per dirho aixís, més clássiques, per les quals val la pena de reservar un lloch apart.

II. La poesia popular representada: petites comedies, pastorells, diálechs y entremesos.

III. Les Rondalles, que ab tot y ser en prosa, poden considerarse com á branques de la mateixa poesia popular.

Y per últim, una noticia sobre les costums populars de Mallorca, la fesomía poética dels *glosadors*, l' exámen del camí que sembla pendre la nostra poesia popular contemporánea, y algun altre extrem que podria contribuir al bon conjunt.

Tal volta un altre dia 'n parlarém.

M. OBRADOR BENNASSAR.

Palma de Mallorca, Juliol de 1880.

¹¹ Festa major de Felanitx, ahont sol haverhi, cada anyada, forsa de focs artificials.

MITXA GALTÀ.

FICAT entre el carrer del portal Nou y 'l passeig de S. Joan, com si á n' aquell cos de casas un llamp hi hagués obert una esquerdà, s' hi troba un enrevellit carreró que la majoria dels barcelonins no ha trepitxat una sola vegada.

Borni de naixement, perquè sols reb la llum per un cantó y escanyat de llet per lo raquítxich de sas formas, no cal dir si es temptadora sa fesomia.

Per mes tragedia, visqué una temporada sens cap mena de nom, com fill de pares desconeguts, fins que, al afillarse 'l quant ja creixia, van convenir sos padrins en donarli com á mes escayent lo «dels Petons.»

No sé si 'l batejarian axis per las continuas ganyotas que sas llástimas provocaban, ó be per las caigudas qu' ocasionaban sos clots, escletxas y desnivells de tota mena. Potser «la Petona.» una gitana qu' hi vivia y que per sos aires y hermosura 's feya rotllo entre 'l jovent de la Riera, podria satisfer nostra curiositat.

Sia com vulla, ja que son nom molt poch ha d' interessarnos, es lo cert que lo carrer «dels Petons» en res ha modificat encare sa primitiva configuració.

Fit son ull, com allavors, en l' Hércules de pedra que s' aixeca del sortidor del passeig de S. Joan, apoyat sempre ab pinxeca trassa en la descomunal porra, com si temés que 'ls lleons de sos voltants poguessen abrahonárseli, continúa esgratinyant ab sos peus la esquena d' una de las primeras casas del carrer del Portal Nou.

Son veinat si que verament ha sofert un cambi. Composaba 's lo d' allavors de gent qu' aborria 'l centre de la població per venirne de mena ó per diferencias de rassa, com que part d' ella eran gitanos; mentres lo d' avuy sencillament ha vingut formánsehi per la forsa d' atracció que la baratura dels lloguers suposa.

D' aquí que son aspecte sia avuy bon tros distint, ab tot y que, per lo que toca á brut y descuydat, no hi manquin punts de contacte.

Jo 'l recordo com si fos are; com recordo totas las decoracions del teatre de ma infantesa.

De dia, y mes si un esquins de sol s' esforsaba en penetrarhi, podia observarse 'l ab entera llibertat. Casi sempre desert, no era de temer que la mirada d' un importú 'ns obligués á desviar la nostra.

Allavors, boy abaixant la vista pera resseguir son curs, haguera adquirit la convicció de que tots los bandos de policia, constessin ó no en rajolas de Valencia y fossen ó no escrits en catalá, eran cosa morta pera son veynat.

Un colominet qu' al aixecar son primer vol habia perdut sas forsas y caigué, caigué aletejant envá no trovant mes que la vuydor per' arraparse; un' olla que feu aigües per tots cantons en lo darrer combat sostingut entre patatas y mongetas, un gatet, nat sens vida, arrancat com si diguessen de sa tomba, pera llensarlo á la ventura, ensopegantse al caure damunt d' un llit d' encenalls fets cendra; un parell de botas desparionadas, ab menys sola que cuyro, ja corsecas de pidolarne unas altres per cinq bocas á l' hora; una escombra sens manech, arranada de palma com la testa d' un quinto; una pollera de jonch, corva de soportar lo pes de tota una descendencia: tot aixó escam-

pat, sens ordre ni mirament, en mitj del carrer, en un recó, á la barreja, capiculantse, es lo qu' hauria sobtat, á ben segur, nostra mirada.

Mes, aixecantla desseguida, pera no descobrir las miserias d' aquell cementiri *protestant*, hagueram experimentat una impressió completament oposta.

Amunt un bossi de cel, que 'ns causaria anyorament per aparentarse 'ns mes allunyat, una enreixada obertura enfront que permetia entreveure l' arbreda d' un jardí casolá y per la cual s' esbargia un embaumat flaire; y pels voltants, pels balcons ó finestras que las cortinas de rovell ó 'l cobrellit d' indiana forastera no cobria; ó l' eura arapadora festonejant capritxosament sos ferros, ó servint-los com de dosser l' atapahida carbassera, ó l' aixeribit morritort escampanthi sas flors llampantas, ó testos, en fi, á parells sinó á rengleras, hont hi florían ufanosas hortensias y llesamins, rosers y clavellinas.

La passada d' una cadernera, la «jota» d' una ensinestrada merla ó 'l xarrotetx d' un niu de pardals, haurían afalagat, sens dubte, nostras orellas, mentres la vista s' expansiaba en la contemplació d' aquell delitós conjunt.

Y de nit.... Mes de nit ni goso are á descriure 'l. La feresa s' apodera de mi per acudir á ma memoria, sens volguerho, la sinistre sombra de 'n «Mitxa-galta.»

..

Era 'n Mitxa-galta un home com de trenta sis anys. Escrits en lo padró potser sols n' hi duya trenta dos; mes las arrugas de son front y 'l color d' os de sa cara no hi convenían pas. Per sa estatura y complexió 's comprenía que l' agilitat de son cos fós consemblant á la del mico ó de la pantera. Sens pel á la cara, son nas arremangat y arrodonit com un mugró, hi sobreixia, fent contrast ab sa boca, menuda y recte con si fos tallada ab ganivet. Eran sos ulls petits y rodons; mes, bellugadissos y entremaliats, de modo que tot amagantse de qui ab ardiment los guay-

tava; veyan sempre lo qu' ell volia sens deixarnhi 'l mes xich dubte en la memoria. Un sech amoratat neixia de dessobre su galta esquerra finant en la juntura de son llabi inferior.

A n' aquesta senya particular, *patent* obtinguda, segons veus, barallantse ab un minyó de son poble, debia lo motiu que duya.

Retret per temperament, ó per conveniencia, may tenia ni un saludo per lo vehí de mes á la vora. Sa vida era un misteri per tothom; misteri que ningú tractava de sondejar perque l' encobria 'l fosc vel de la miseria.

Vivia de *fer las forsas* pels carrers de Barcelona y pobles de l' entorn, ab ajuda d' una noya que de petita habia anat enmestrant en sa carrera, á copia de dejunis y de cops.

A temporadas, pera assortir mes los números de son programa, s' avenia ab dos de son *ofici* domiciliats á la Bordeta y junts corrian pel mon, fent las delicias de la gent curiosa, fins que, refetas sas butxacas, tal com poden reférselas tots los artistas volanders retornaban á la capital, presentánsehi com á tropa nova.

Un cop en la ciutat, sino se 'l veyá per las plassas del Born, del Angel ó de S. Jaume sostenint á la noya en la pertcha, ó fent ballar una grossa bola ab las puntas de sos peus, ja podia assegurar-se que 's trobava assegut en un dels recons de sa botiga.

Era sa botiga una de las primeras del carrer dels Petons, y cridaba l' atenció del qui s' atrevia á penetrar en aquell antre per lo tipich de son moviliari.

Penjaba de sobre la porta, la esmolada catifa de ridicol, que li servia pera trevallar en públich, á semblansa d' un penó de combat, y posada á tall de *portier*, mes endins, y á la dreta, hi reposaba un' orga de movibles figuras, demunt de la qual s' hi enroscaba 'l *Schelling* al espussarse, gos de llanas, que sabia tendrers de duas potas, blincar pel vuit d' un cercol y bordar sempre qu' algú s' aturaba prop del padris, sino dormia qu' era lo de costum.

A la esquerra y en un recó, hi havia la pertxa, un tabal que sabia atreure á la gent curiosa tot allunyant á la d'orellas delicadas; una pilota de retalls de teixits de colors, penjada d'un fil qu'ell destrament manejava pera fixar las fitas de son Circo, dos coixins llensats damunt lo assiento d'una cadireta de boga, y una caixa de fusta plena de trastos, propis pera fer jochs de mans. En son fons res s'hi veyá, fora d'un rellotje, que no anaba may, com si esperés darli corda pera contar no mes sas horas d'alegria, y unas pessas de robas de colors llampants, penjadass d'una estaca, que composaban segurament l'artistichestuvari dels acróbatas.

En Mitxa gálta s'asseya per costum en un tamburet de tres peus, estripat del coixí, un temps de damasch y plomas, enfront de la Neta sa companyera, que surjia 'ls vestits y mitjas ó 's combinaba un nou floch ab las cintas de sempre; mentres ell s'entretenia ab lo gos, tot caragolant cigarros qu'encenia ab la mateixa punta ja dispostá á llensar, punta que ni 's veyá al caurer, de tant aprofitada.

Generalment en dias de pluja no sortia de casa. Privat de trevallar, se l'haguera vist dret en lo dintell de la porta, mirant lo cel de quant en quant, tot movent sos llavis per contracció nerviosa, tal com si renegués de la misericordia divina, al veures esclau fins del variable temps.

En tals jorns, la curriolada dels xicots del barri, temerosa de sas iras, buscaba un altre lloch pera son esbarjo.

Ningú com ells li duya una tirria mes oberta; mes tampoch ningú com ells podia justificarla. En Mitxa gálta aborria las criaturas com las pussas son *Scheling*, y mes qu'una sucesió de dias emplujats, que 's quant pot aponderarse. La mateixa Caterina, la Neta, segons ell l'anomenava, se li feya á estonas insufrible.

A n'els xicots may los deixaba ab tranquilitat. Si jugaban á «fet», se 'ls treya á crits y malediccions de la vora; si á «jeps», los hi prenia la pilota; 'ls llensaba la

baldufa si 's divertian al rotllo, y si s' entretenian fent corra á peu coix la «pedreta», ruixaba 'l tros de carrer hont hi tenian las casillas assenyaladas, tot enviantlos ab la llengua mes enllá del Botavant.

En cambi, 'ls xicots, observant que 'l sobrenom de «Mitja-galta» l' enfuria, 's venjaban de sos mals tractes, aixordantlo á copia de repetirli per tot arreu, sens respectarlo ni en los crítichs moments de sostenir á la Neta fent planchas al extrem de la barra.

Ell tenia á n' en Met de cap d' esquila per ço. ¡Y potser en Met ni menos se 'n cuydava!... Pero com era 'l grandassot de la patuleya y vivia mes á la vora, allí al tombar lo passeig de S. Joan, hont feyan carros, li tenia 'ls ulls fixats, portantli sempre amenassada.

En Met, ab tot, l' habia enfurismat mes d' una volta tentant á la Neta ab la mes sana intenció á pendre part en lo joch de «fet,» cosa de la qu' ell, com de tot, la 'n tenia privada. Mes tal seducció era molt escusable. La Neta 's floria al peu de la porta vejent com jugaban.—¡Sí-gahi!...—li deya 'n Met. Ella ullaba per dintre, y si creya lá ocasió bona, hi aventuraba una escapadeta.

Mes ja se sabia lo que li costaba en tornant.—¿D' hont vens?...—Del carrer.—¿Qué hi feyas?...—Jugabam.—No sabs lo que 't tinch dit?...

Y après d' aquet concret interrogatori, durant lo qual la Neta tremolaba de por fins á agafarli una convulsió histérica, sonaba un revés y un altre revés y s' ohia un ¡ay!... y un altre ¡ay!... hasta qu' un dolorós singloteix donava compte de la termenació del suplici.

Allavors si qu' era quant en Met s' acostava á la porta, pera cridarli, encés per la ira : «¡Malehit sias, Mitxa-galta!...

Fos porque no 'n fessen cabal, com lo lleó de la faula del ratolinet que s' entretenia arrant mateix de sas urpias ;

fos que, á imitació del célebre Crispin, s' esmunyissen per entre las camas de sos perseguidors al fugir d' una malifeta; es lo cert que la temible ronda de 'n Tarrés, que tant aterroritsats duya á n' els barcelonins, no tenia gens de dominació sobre la gent menuda, disposta sempre á ferne de grossas ab tal de conquerir una riallada á cambi de molts sustos y exposicions.

La patuleya que 's reunia en lo passeig de S. Joan y que tant aborria en Mitxa-galta, ho demostraba al menys aixís.

Ja n' habia fet de totas quant, un vespre en Met, qu' era casi un home y estaba á punt d' entrar al trevall en ajuda de son pare, tractá de despedirse del carrer, dedicantli sa última entramaliadura.

—¡Noys! .. ¡Veniul!...—digué á sos companys que ja feya estona s' entretenian á «las quatre pilastras.»—¡Veniul!... ¡Cuyteu!..—¡Apa!... ¡Som'hi!...—baladrejaren tots, desfentse de sobte lo rotllo per endevinar que lo que 'n Met podia comunicarlos los hi habia de complaure.

Y seguintlo saltironejant, s' abocaren dins lo carrer dels Petons ab tumultuosa gatsara, tal com un vol de falsiots al anar á joch.

—¡Escolteu!..—digué 'n Met á sos companys, un cop formats en rotllo.—¿Anem á apagar fanals?...—Ja está dit,—exclamá la majoría de la colla, aplaudint á cops de peus sa inspiració.—¿Y si ve 'l gura?—afegí un de desnarit, que ni menos s' hi engrescaba.

En aquell moment la finestra d' en Mitxa-galta grinyolá com si volguessen clóurela ab cuydado y no 'ls ho consentís lo rovell de las frontissas.

—¿Y si ve 'l gura?...—repetí 'l magristó, mes temerós que la primera vegada.

—¡Camas ajudeume!—respongué 'n Met, apretant á corre, seguit de tota la patuleya.

Tot just tombaban lo carrer en direcció de la explanada, sortí 'n Mitxa-galta de sa botiga, encaminantse, boy arrapat á la paret, com si intentés una sorpresa, envers lo

passeig de S. Joan. Quant era prop del Pastim, la curriolada ja s' esqueia al peu del eixidor de las ocas.

En aquell temps dels mistos de teya y de las llantias, l' alumbrat públich era tot lo modest que 's pot considerar. Un pal de fusta pintat de vert, en un cantó del qual hi descansaba una bombeta reclosa entre quatre vidres; veus aquí 'l tipo. Lo mecanisme per encendrels y apagarlos era de lo mes rudimentari. 'S pujaba per medi d' una escala de ma, engalsada al ferro ixent que sostenia 'l fanal, y obrint la portella, 's donaba vida ó mort al blé, segons tocavan á Santa María las sis ó las deu del vespre.

Comprés está qu' ab molt poca astucia podia tothom constituhirse en fanaler. L' únich obstacle consistia en arribar á la portelleta. Mes per un xicot atrevit y ágil com en Met desapareixia tota dificultat.

En un dir «amen», arribá dalt de la primera.

—¡Vival!.. ¡vival!..—cridá la colla.—¡A apagarlo! ¡A apagarlo!...

En Met, obrí la portella, tragué la bombeta, y descendí fins á terra, duhénsela encesa encare.

—¡A apagarlo! ¡A apagarlo!—repetí de nou la patuleya, corrent y blincant entorn del fanal com una familia de caníbals entorn la víctima que 's disposan á paladejar.

—¡A la una!... ¡A las dos!... ¡A las... tres!..—digué 'n Met, mes ans de contar las voltas de reglament, quinze bocas s' habian acostat á la bombeta, enviant un cop de tramontana al trist flamet, que feya estona lluitava per arribar á l' hora de llista com un centinella al qui domina la son á l' hora de rellevo.

—¡Bravo!.. ¡Viva!..—esclatá la colla en lo paroxisme de son entusiasme.—¡Ja n' hi ha un!...—digué 'n Met,—¡are cap al altre!...—¡Cap al altre!...—respongueren tots.

Y d' una sola investida arribaren al segon fanal repetint ab tota pressa la mateixa operació.

A cada flam que moria á boca ayrada, lo passeig s' enfosquia com si 'l cel anés ennuvolantse.

Quant l' avalancha queia sobre 'l que hi habia prop

del sortidor de Neptuno, 'l xicot magristó que tenia tant temor á la *gura*, doná la veu d' alarma.—¡Nos han descobert!... ¡Nos persegueixen!..

En Met, tombantse d' espatllas, dirijí una escudrinyadora ullada pels encontorns del jardí del General.

Unas sombras avansaban, guarintse á darrera de cada arbre pera no ser vistos.

—¡Gura! ¡Gura!—exclamá 'n Met, après d' espiar sos moviments.

—¡La ronda!—afegí 'l magristó ab veu tremolenca.

Y apretant tots á correr á darrera d' en Met, com una manada d' antilops seguint lo vell mascle qu' ha flayrat á sos perseguidors, abordaren lo carrer dels Petons á la desbandada, amagantse dins de las primeras escaletas pera no ser descoberts.

En Mitxa-galta s' esqueya al dintell de la porta tot aixugantse la cara ab un tros de mocador, com si acabés de fer una grossa correguda.

Als pochs minuts aparegueren los de la Ronda.

—Cap á la dreta, á dins las escalas...—digué 'n Mitxa-galta á sota-veu al que semblava 'l capitost.

Y la ronda 's dirijí envers hont ell signava.

Tothom sab l' aversió que 'ls barcelonins sentian per la ronda d' en Tarrés, célebre per sas brutalitats.

Entre 'ls vehins del carrer dels Petons, la tirria pujava de grau, porque tots eran d' aquells que per instinct aborreixen á tota autoritat que cobra per setmanadas, á tot representant de l' ordre públich posat á sou. En vá es dir pues, qu' al regoneixer la crítica situació de la patuleya de son barri, obriren tots sas portas ab l' intent d' acullirlos, burlant, aixís, á la llopada d' en Tarrés.

Apenas habian tingut lo precís temps d' amagarlos, trucá la ronda á l' habitació del primer replá.

—¿Quins xicots hi ha per aquí?...—pregunta una veu aiguardentosa.

—Aquí no mes hi ha que 'ls nostres,—respongué 'l vehí ab serenitat.

—¿Hont son?

—Al llit.

Efectivament tres dels de la colla s' habian tirat vestits y tot al catre d' un rellogat de la casa.

La mateixa pregunta feren al del pis de dalt, hont se n' hi habian acullit quatre.

—¿Tots son vostres?

—Mentres Deu ho vulla.

Qui tal deya era un matrimoni jove que no habia acabat encare la lluna de mel.

Al pujar la ronda l' altre escala, sorprengué á n' en Met que baixaba com á mes atrevit pera curiosejar.

—¡Aquet n' es! ¡Aquet n' es!—digueren al sobtarlo.

—¿D' hont vens? — li preguntá 'l capitost. — ¿D' hont vens? t' he dich...

En Met, amarat de suor per la seria correguda, no sabia com desempellegarse del interrogatori.

—Segueixnos,—li digué 'l capitost, empentantlo sens misericordia esglahons avall.

Cuant passaban per la botiga del saltimbanquis, un de la ronda exclamá :—¡Ja 'l tenim! ¡Ja hem agafat l' óli-va!—Y que 's lo quefe de la patuleya,—respongué 'n Mitxa galta.

En Met li fuetejá 'l rostre ab una mirada plena d' ira, y deduhint per sos ayres qu' era ell qui 'ls habia espiat, li dirijí una imprecació á l' altura de sa traydoria. De sobte desviá la vista y 's quedá com embadocat. La Neta, lo contemplava desde la finestra de la cuyna, bo y aixecant fins á sos ulls la punta de un devantal, á fí de que no la comprometessen las grossas llágrimas que feya estona s' hi empentavan.

..

En pocas setmanas s' habia operat en la naturalesa d' en Met una revolució de trascendencia. Efecte, sens dubte, del rigorós escarment qu' habia sofert per sa dar-

rera entramaliadura, tot en ell se notaba transformat. Sas faccions eran mes acentuadas ; sa mirada mes intensa ; mes amorenida sa pell ; mes reposats sos ayres ; tot aixut son enrahonar ; en fí, consignant que sa tia fins l' hi notaba la creixensa, queda dit que son cambi era radical.

Pero hont se destacaban mes sos progresos d' home, era prop de son pare, en lo trevall. Com si cap idea estranya entevanés sa testa, ó com si tractés de fondrer en lo calor del trevall alguna idea que l' entevanaba, es lo cert que 'n Met, ab s' atenció y activitat, se col·locá al poch temps á l' altura del mes expert fadrí.

Generalment trevallaban en la explanada, en lo marge del passeig, y enfront de la botiga, sobre tot, quant ajustaban los círcols de ferro al bastiment de las rodas á copia de foch. Allavors era ocasió de veure 'l. Nu de braços, descobert de testa y espitragat, encaixaba 'ls círcols á cops de martell, mentres son pare sostenia la roda pel botó ab las tenallas y un dels fadrins engalsaba 'ls raigs á forsa de munyeca. A cada cop de martell la fusta s' encenia, aixecant una fumera al ruixarla l' aprenent ab la regadora, que feya plorá 'ls ulls dels curiosos que sempre 'ls enrotllaban. Suat en Met y brut de tot arreu, agafaba la roda, encesa encare, ab sas propias mans, fentla rodolar fins á ajeurerla en un fons ja fet exprés, hont l' aprenent hi abocaba grapats de terra per apagar sas darreras flamaradas.

Sols se comprenian tals avenços en son ofici, considerant que 'n Met habia nascut, com si diguessim en lo mateix obrador ; mes molt hi feyan son geni y sa voluntat, qu' era ferma. Ell era l' últim en desar las eynas y lo primer en despenjarlas. Pera dirho en un mot, del matí al vespre no 's movia del trevall.

En arribant al vespre si que 'n Met era un altre. Net de cara y mans y mudat de roba se l' haguera vist en havent sopat donant un tom pel passeig fins al jardí del general, recullintse luego pera continuar sos avenços en la guitarra.

Aquet esturment era son únich amich. Cada dia en arriuant á l' hora de costum, entraba en son cuarto, situat al fons de la casa, y recolsantse en lo dintell de la finestra, que donava al carrer dels Petons, buscaba y rebuscaba ab la punta de sos dits un tó perdut, una nota no trovada, un ayre popular ó l' oblidat acompanyament d' una cansoneta.

Observant son retrahiment, á tothom haguera sorprés que fós éll aquell xicot tot expansiu, alegre y aixiribit á tothora, sempre disposat á ferne alguna de salada. Y lo que més hauria sobtat, es veurer quant prompte habia fugit de sa memoria lo recort de son espía en Mitja-gaita, del qui havia jurat venjarse al veure's en llibertat.

En efecte; 'l veyá de tant en tant, tornant á casa ab lo *Scheling* al bras y la barra á la espatlla, seguit de la Neta, qu' arrossegaba 'l farsell del *attrezzo*; ó 'l topaba alguna volta ja vestit com una persona pels encontorns del obrador; mes son desitj de venjansa no se li haguera notat may.

Puntejant un solo estava per final d' una llissó, quant arribá á sas orellas una tos estrafeta, qual persistencia li feu perdre 'l compás. Mogut per la curionitat, arreconá la guitarra al peu de la finestra, y abocats'hi de sobte, reconegué ab una ullada rápida com un llamp l' altre bandada de carreró. Totduna 's fixaren sos ulls en la finestreta de mes avall, hont un capet de noya hi sobresortía, fixo y atent com un benaventurat que pensés en la gloria. «La Neta...» 's digué 'n Met ab indiferencia. Y agafá de nou la guitarra.

Tres ó quatre jorns mes tart, y mentres ensejaba una pessa d' estudi, qu' un conegut seu n' habia tret una copia, la mateixa tosseta 'l distregué.

«La Neta...» torná á dirse. Mes en lloch d' abocarse en la finestra com en la vetlla anterior, adelantá la cadira decantantla pera recolsarshi ab mes comoditat.

Fós que l' envanís lo sapiguer que l' escoltavan; fos qu' acudíssen á sa memoria ab sa brillantó y colorit, mes

viús encare á la llum d' una passió sobta, sos recorts dels darrers anys, es positiu que la impressió rebuda al adornarse de la Neta 'l posá capficat y pensatiu, tal com un home que mira son pervindre ab lo telescopi de la realitat.

De sobte s' alsá de la cadira, 's passejá amunt y avall del quarto, y com si 'l foch d' alguna impertinent idea li estabellés lo cervell, exí á la finestra pera rebre 'ls afa-lachs d' un ayret suau.

Al tréurehi 'l cap, sos ulls toparen de cop ab los de la Neta, qu' ab una ma sota la barba y l' altre entorn lo test hont hi floria una passionera, guaytava de ficso en dalt, com si esperés l' audició d' una nova tocata.

No sé si en Met habia conegut fins á las horas lo efecte d' un xoch semblant, d' una explosió com la que 'n resulta al toparnos d' ulls, quant las ombras del misteri 'ns ubriacan y l' esprit se delecta ab lo descubriment d' un mon que ni solament ha presentit. Lo cert es que 'l cor d' en Met vá batre com las aletas d' un colomí que la mare crida pera bequetejar, moguentse sos llavis á l' hora com si volguessen donar eixida á algun pensament que no acertaba á confegir al revestirlo de la paraula.

«¡Neta!...» digué per fí, reduhint á sos últims termes aquella encarnació.

La Neta ni gosá á mirárse'l, confosa potser de sentirse anomenar per primera volta ab tanta dolcesa.

«¡Neta!...» repetí 'n Met, ab veu mes sostinguda.

Llavors la Neta, temerosa de que 'ls oís en Mitja-galta, signá 'l fons de son quarto, com advertintlo perque enra-honés ab precaució, invitantlo ensemps á continuar, ab lo magnetisme de la més encisadora de las miradas.

Inútil es consignar aquí lo que 's digueren en aquellas dolsas horas de quietut, que tant convidan á nostre esperit á la expansió, aclaríntnos ensemps las tenebras de l' ánima. Tot ressurtí; tota la escala de sa vida fou recorreguda trast á trast, atent l' oído sempre y vigilant perque no fos interrompuda l' armonía de son diálech ab un crit desentenat d' en Mitja-galta.

Desde aquella nit 'n Met ja no 's cuydá mes de sas llissons. Als tons suaus de la guitarra preferí 'ls dolsos mots de la Neta; al «solo» sentimental l' amorós «duo.»

Sis mesos après la guitarra jeya en un recó de son quarto, mitj tombada com la muller que demostra á son marit un sobte resentiment; ab sos bordons rovellats, rompudas sas cordas y caragoladas, com evidenciant sas extremitats darreras y coberta sa caixa ab lo llensol de mort que las piadosas aranyas li habian anat teixint al preveure sa propera fi.

Mes en Met ni ho veyá. En sas horas de repós no tenia més ulls que pera contemplar l' agraciast rostres de la Neta hont sempre hi sobtava nous tochs.

Molt habia cambiat, en efecte, desde 'ls últims sis mesos sa companyona de finestra.

Al convertirse en papallona son físich s' habia modificat gradualment. La morenó de sa pell s' habia aclarit una mica, al revés de la d' en Met; sos ulls aparentavan mes foscos; mes molsuts y encesos sos llavis; sas espatllas mes arrodonidas; mes plena, en fi, tota ella, com si la Naturalesa ja la deixés de sas mans per véurerla del tot modelada. Habia crescut proporcionalment, y prou se li coneixia al observarla ab son trajo de saltimbanquí. A sa curta faldilleta d' acróbata hi duya un farbalá més; pero com no bastaba á cubrir la esbeltés de sas formas, al adonarse'n ella per las atrevidas miradas dels espectants, baixaba la vista fins á terra.

Prou á n' en Met li dolia que passés la Neta aytal vergonya.

En sos col-loquis amorosos mes d' una volta li habia demostrat son sentiment per véurerla ficada en aquella vida de miseria y fanch. Ella baixaba son cap, al sentirlo, aixecantlo luego gradualment pera pregarli ab lo llenguatge dels ulls que no fós éll qui envenenés la ferida que de criatura li habia obert la desgracia.

Parlant sobre aqueix tema s' esqueyan precisament, quant prengué cos lo temor que sovint los assaltaba. Fe-

ya alguns dias que la Neta, sentint una fressa extranya, ho avisá á n' en Met ab un signe, á fi de posarse á cobert de tota sorpresa. Gelosos abdós d' aquellas horas d' esbargiment, abandonaren la finestra; mes, com no succehí res de lo que s' imginaban, hi sortiren de nou ab menos temor que may. Aquest dia, donchs no fent cabal d' un lleuger soroll que la Neta oigué de sobte, per haber fallat las primeras sospitas, continuaren en sos llochs sens cap mena de reparo.

Totduna, y quant mes interessats estaban en la apassionada conversa, aparegué darrera las espatllas de la Neta lo rostre esgarrifós d' en Mitja-galta. Per las guspiras de son esguart s' endevinaba 'l rencor que 'l dominava. Sa cara envolta per las sombras, feya por de mirar de contrafeta.

«¡Traydora!... exclamá entre dos renechs, separant los ulls d' ella pera dirigirlos á n' en Met. Y encolerisantse mes y mes al toparse ab lo cap de colla de la patuleya, agafá á n' ella per las cuas, etjeganla á terra y tancant los porticons de la finestra ab la fúria d' un endemoniat.

*
* *

Al cloures la finestra compregué la Neta per primera volta l' abim pahorós envers hont relliscaba sa existencia.

Devant sos ulls mitj closos, un estol de llumenetas s' hi bellugaban en esbojarrada furia com si fossen un exércit de dimoniets que 's mofessen de sa malastruga planeta. Ajeguda al peu de la paret, ni gosava á mourers, temerosa de provocar ab la protesta d' una serena mirada la ira de son escarceller, al qui sentia per sa vora, respirant afanyosament, com si li nuessen la gorja las violentas extremituts de sa enrabiada.

Ni tant sols basquejava pera recullir sas robas, mitj caygudas al sachsejarla son tirá pera llensarla á terra en vergonyós cástich.

«¿Hont tens lo seny?...» digué de sobte 'n Mitja-galta, ab veu de tró, donant una gambada en darrera.

Al cop de son peu traquetejá lo pis, y 'l llum de gresol, que penjava d' un clau de gancho, féu un moviment de rotació, ferint de plé per una estona lo rostre contrafet d' en Mitja-galta.

«¿No sens que 't dich?» repetí ab veu nerviosa.

Lo *Scheling*, que s' havia despertat, potser á lo mellor de son somni, tal vegada quant ab la imaginació s' entretenia repassant las voras d' una brenilla de costella, cayguda á sos peus com per miracle, saltironejava dels genolls de son amo als peus de sa mestressa, gemegant desconsolat.

Aprés de cinch minuts de silenci, la Neta alsá son cap, mitj tombá son cos, y aixecantse peresosament fins á caure asseguda al extrem de son catre d' estisora, exclamá fent un gros respir: «¿Quí sou vos?...»

Sorprés en Mitja-galta, mirá una estona fit á fit á la Neta, finint per abaixar son cap al pes de sa confusió.

En efecte; ¿qué l' hi podia respondrer?... ¿Quín dret tenia sobre d' ella?... ¿A qué venia son interrogatori?... Si la exasperació que 'l dominava era nascuda per sorpénderla en bonas relacions ab en Met, ella, qué tenia que véurehi?... Habia de participar de sas extravagancias?... ¿De son aborrimient envers la quitxalleta?... Ademés, no se 'n habia venjat prou de 'n Met, encare, ab sa vergonyosa denuncia?.. Y si temia la separació de la Neta, sospitant lo ferm atractiu d' un amor lleyal, no 's feya culpable per son egoïsme?... No renegaba continuament de sa sort?... A que, donchs, fer la traveta á la dels altres?...

No sé si en Mitja-galta 's feya aquestas ó consemblants preguntas, mes axís era de creurer per l' actitud pensativa qu' observava.

«¿Quí sou vos?» repetí la Neta.

En Mitja-galta adelantá un pas en ademan amenassador tal com una fera que 's disposa á abrahonarse; mes rete-

nintlo una forsa desconeguda, l'estrep potser de sa consciencia, que 's removia feya estona dins son cervell, reculá ab gradació visible fins á conseguir son primer lloch. Al arribarhi, lo Scheling, que jeya sobre sas potas darre-ras, tragué sa llengua en fora, y feu tres ó quatre bots á la seguida ab intenció de lleparli carinyosament las mans.

«Dius qui só jo?... confegí, tremolós, en Mitja-galta. Lo Scheling, ab tot y ser una bestia, no 'm faria semblant pregunta. Tu no sabs lo que foras si en lloch de condu-hirte de la ma t' hagués abandonat en mitj del carrer, com qui llena 'l trastot que li fa nosa. Es cert que t' he capulat ja de menuda á copia d' anguniosos exercisis; mes la boca crida 'l pá; 'l pá crida la moneda, y jo sols he sabut eurer la moneda á forsa d' esllomaments y capgira-das: tretse anys de veuret creixer de dia en dia, ab un in-terés semblant al teu per la passionera, tretse anys de cor-ra 'l mon, exposant al públich nostra vergonya á cambi d' un bocí de pa, que 'ns hem partit tot temps damunt la mateixa taula; tretse anys sostenint en nostres llavis, sen-se dírnosho, un idéntich desitj, lo desitj d' una sobtada sort que millorés nostra situació; tretse anys de veurens, d' observarnos continuament y de sorpendrens fins la mes insignificant variació, jo, sobre tot, que m' hi adonat de tos cambis ab ulls mes que envejosos; tretse anys de con-tínua pena, ¿no 'm donan, viva Deu, prou autoritat per imposarte'm?...

Dius qui so jo?... Be 's coneix prou que sols has pensat ab tu mateixa, quant ni un moment de la vida has tingut pera ton company de desgracia!... Ni una estona de cu-riós capficament pera endevinar las lluytas que sosté mon cor á totas horas!... Pera descobrir l' anguniós martiri que sofreix mon seny, lo seny de l' home qu' á ton costat, dia per dia, ha viscut sacrificantse!...

Ah!... Tu prou sabs quantas flors han esclatat en ta passionera; cuantas se 'n assecan y brotan á la vegada; mes los misteris de l' home que 't cobeja... Cóm téns de saberlos, si 'l primer dia de mirarnos cara á cara 'm pre-guntas: «Qui sou vos?...

La Neta va remoures en son seti neguitosa y capficada. En Mitxa-galta, conmogut, estigué una estona en suspensió.

«Qu' heu tingut?... ¿qué t' ha dit?... ¿Qué has projectat?... prosseguí ab un cambi d' entonació sobte. «No puch saberho?... continuá, reparant la inmovilitat de la Neta.

La Neta decantá son cós, mogué son cap en significació d' aburriment, y fregantse 'ls ulls ab lo palmell de sas mans, com s' hi tingues una importuna brossa, exclamá ab veu feble: «Deixeume estar!... Jo no vos he dit res!... ¡Ni vos coneixol!...

En Mitxa-galta li clavá sos ulls á sobre llampeguejants de despit. A ser fullas de punyal li atravessaba las entranyas. Mes la Neta ni se 'n adoná.

Tot seguit despenjá 'l llum de la paret exint á lleus passos del quarto. Lo Scheling anava á son darrera ab las orellas y cua baixas, com si li raqués moures de l' entorn de sa mestressa ó temés la retinguda ira de son amo.

Quant lo llum d' en Mitxa-galta parpallejá en lo sostre per darrera volta, la Neta s' extengué á son catre ab ayres de reposar.

Son bras desnú eixia com ert fora de la márfega; sos pits mitj desabrigats, onejavan al impuls de son violent alé, y sas molsudas camas removíanse, no encertant una bona posició pera fixarse. Al últim, mitj endormiscada, confegí sa boca un mot y altre mot, fins que 'l somni, apoderantse de son esperit, la posá en conversa ab si mateixa.

Y parlá d' una noya com una Concepció de maca, que corria pel mon, girat enrera son cap temerosa porque no l' assolís un gegant que la perseguia; una noya vestida com ella de retallots, mitj descalsa y ab las trenas desfetas, que 'l vent s' entretenia en escampar, y vejé que duya una flor á la má, una flor semblant á la passionera; mes, blanca com una tofa de neu; y observá qu' aquella flor tenia 'l poder de cridar envers de si tota mena de riquesa; telas, joyas, cotxes y diners, molts diners; sino

que 'n queya una fulla cada dia; y seguintla, seguintla, repará que la noya 's detingué en lo cayre d' un abim, y que guaytá la flor, y que veyent que sols una fulla l' hi quedava s' ensopí, s' ensopí perdent l' esma; fins que al bell punt d' estimbarse, sentí 'l frech d' una má en sas espatllas, d' una má que no era la del gegant...

Y 's desvetllá de sobte, fent un sospir afanyós, com si un pes feixuch reposés en son pit, privantli la respiració.

«Hont soch?... Qué m' ha passat?... Quin' hora deu esser?...» se digué; y saltá del llit, corrent fins á la fines- tra que s' obrí d' una revolada.

Era á punta de dia; en aquella hora de duptosa claror triada per la Naturalesa pera despertar-se, á fi de mostrar-se més seductora als ulls de la humanitat ab son coquetó recatament. Hora de perfums y armonias, que l' ayre suau de la nit escampa pel mon ans de recullirse, com si volgués despedirse 'n ab una tendre y encisadora serenata.

La Neta aixecá son cap pera mirar l' hora en lo rellotje del cel, y vejé... Y vejé oberta la finestra d' en Met, y s' adoná que hi havia un llum en son cuarto, que per moments se debilitaba; y observá una sombra en mitj de la paret, una sombra com la d' un cap qu' una má sostenia per dessota, tal com si estigués en perpétua meditació.

(Seguirá.)

JOAN PONS MASSAVEU.

LA CRISTIANA DE LA ZÁIDIA (*)

(LLEGENDA)

I

BELLAS horas de la nit
de calma y misteri plenás,
dolsa pau, cóm te 'l enmenas,
cel amunt nostre esperit!

Pipellejan las estrellas
á milers per la foscó,
com ilusions en lo cor
mitj fadat de las donzellas;

Y mentres las flors exalan
de son fullatge l' aroma,
dintre son llitet de ploma
tendres niaradas s' aixalan.

Entre floridas marjadas
callada la font rodola;
sodolla de goig, tremola
de la llum á las besadas;

Y un rossinyol que s' ho mira
del cim d' un tey, ab frisansa,
vol desfogar l' anyoransa
y en lloch de cantar, sospira.

(*) Aquesta bella poesia obtingué premi en los *Jochs Florals de Valencia* d' aquest any.

Recull sas queixas lo vent,
afogats en seus remors,
més perceptibles als cors
que no á l' orella 's van fent;

Y en l' ayre los ulls se 'n van
volguent seguí' á l' esperit,
quan alta hora de la nit
alsa 'l rossinyol lo cant:

Que del cel las tremoladas
llums que s' apagan y encenen
son sospirs que van y venen
entre ánimas despariadas.

—
Aixís, al balcó que dona
de casa seva als jardins
mitg abocada, pensava
la hermosa Teresa Gil.
Seguint á la fantasia,
divaga per l' infinit
sense adonars del que passa
als peus de son camaril,
fins que una sombra aixecantse,
com atreta pel desitg
al balcó, darrera d' ella
fícas també cambra en dins.
En uns coixins cáu sorpresa
la dama, sens mot per dir,
y un cavaller á sas plantas
flecta los genolls humil.
La mirada en sos ulls fixa
com si un llamp hi reflectís,
empresona entre las sevas
una má de gessamí.
Pretén retirars Teresa,
ell l' atrau més á son pit,
va per cridar y en sos llabis
un bes fa lo crit morir.

—¿Coneixeu-me?—No deuria,
quan d' aquest modo heu entrat.

—Si á la porta hagués trucat,
lo Rey, no l' amant, seria.

—Lo Rey veig en vos, y fora.
—Vostre amor á cercar vinch.
—Jo per vos gota no 'n tinch.
—Sóbramen pels dos, Senyora;

Crema un volcá dins mon cor
encés per vostras miradas.
—No es propi en donas honradas,
rebre per assalt l' amor.

—A meritárlu he vingut.
—Tornáu, com cal, en ple dia.
—Vos sou ja la vida mia...
—Cavaller sempre heu sigut....

—Y ho seré; més deixéu que ara,
ja que del cel me veig dins,
del alé dels serafins
sente l' oreig en ma cara.

Sé ja, amor, que ab mi penseu,
que us dono pler quan us miro,
y vos sola quan sospiro,
per qui sospiro sabeu.

Y com d' eix front la blancura,
las rosas de vostras galdas,
del cos las etxuras altas
y lo esbelt de la cintura,

Us fan per mos ulls hermosa
y encara pel cor molt més;
esclau vostre lo Rey es
y als peus la corona us posa.

Ab l' amor vostre si us plau
corresponneu al que us dono,
y us daré per setí, un trono;
per niu d' amors, un palau.—

Calla 'l Rey, mes de sos brassos
preten en vá fugir ella,
com salvarse la donzella
d' aquells amorosos llassos?

Lluyan desitg y temor
y la forsa ab la bellesa,
retxassan las mans la ofesa
mentres la perdona 'l cor.

Mes lo cavaller no enten
que la victoria es segura,
y convéncherla procura
parlantli ab connmós accent.

Jura portarla al altar,
oferintli fins la vida...
y ella romp al fi, rendida
en sos brassos, á plorar.

Oh estrellas pipellejantas,
guardaune 'l secret si us lleu...
rossinyol d' hermosa veu,
canta més, si l' amor cantas.

II

La lluna de mel semblanta
sigué sempre al sol de Juny,
las flors de la primavera
fa tornarlas dolsos fruyts.
Dins los jardins de la Záidia
la Teresa del mon fuig
y ab dos fills del Rey y d' ella,
sola viu de tothom lluny,
Fora 'l Rey y un frare negre,
no entra en aquell lloch ningú,
l' un en sos ulls á mirarse,
l' altre á ferli baixá' 'ls ulls,
y la font que en mitg del pati
murmurant, romp la quietut
d' aquells llochs, sab bé las llágrimas,
d' ella que en sas ayguas du.
Com la tórtora enviudada,
quan lo Rey llunyadá surt,
si ab los infantons no juga
l' anyoransa la consum;
y al frare que l' amonesta

á rompre 'ls llassos impurs,
segons ell, que al Rey En Jaume
á un mal fi lo poden dur,
callar vol del matrimoni
lo secret, y en son orgull,
per ofegar las protestas
del cor, febrosenca 'l puny.
—No vulgau l' ànima perdre
com heu fet ja ab la virtut.
—Fra Ramon, encomanantla
al bon Deu, faig lo que puch.
—En nom del cel, vos ordeno
rebujar al Rey il-lús.
—Manáu que lo sol s' apague.
—Anatema... —Sou injust...
—Ma veu es la de l' Iglesia.
—Acullirme en ella vull.
—Parléu, donchs.—Es impossible,
que un pany en los llabis duch...—
y el frare d' allí s' allunya
ple de zel y ple d' enuig,
y ella marceix de sas galts
las rosas, ab foch dels ulls.
Així 'ls mesos y 'ls anys passen
de l' alegre joventut,
y si bé l' amor no mimba,
l' atractiu de prop seu fuig
y més, en ella, al fer presa
un mal que ni se 'l presum,
mal terrible que á la Zàidia
no 'l gosa á nombrar ningú,
perque 'l doctor li disfressa,
ab un nom desconegut.

—

Un jorn, d' afegí' un brot més
als llorers de sa corona,
torna 'l Rey, ab sos guerrés,
y tant tost d' ells s' ha després,
la volta á la Zàidia dona.

Aixís que 'n salva 'l llindar;
ja 'ls brassos á l' amor obra;
més al anarla á abraçar,

los ulls se te de fregar
ple d' angunia y de sossobra.

¿Qué veu? D' aquella hermosura,
trasllat dels àngels del cel,
s' ha eclipsada la llum pura;
si un raig en sos ulls n' hi dura,
del dol llú á través del vel.

Solchs l' angunia obrí en son front,
blanqueja sa cabellera,
sas galtas de rosa vera
y 'ls clavells del llabi, hont son?...
¡Torná ivern la primavera!

Torbat queda 'l Rey, Teresa
se fa enrera senglotant
d' un torment infernal presa,
la caballera despresa,
la mirada divagant.

Y al passar per son magí
la sospita d' uns agravis
que may ella 'ls presumí,
al Rey tot quant sent vol d'í,
mes la véu mor en sos llabis.

¿Qué fer, bon Deu? Cap dels dos
sab convencers del que veu:
—Teresa, fa 'l Rey, sou vos!..
y la dama ab tó conmós
li respon:—No 'm coneixeu?

¿No sou ja qui á mos peus veyá
fentme protestas d' amor!
¿No soch jo la que 'm somreya
escoltantvos, per que 'm creya
que 'm parlavau de tot cor!

¿No sou vos el que assaltareu
la cambra en hont jo vivia!
¿No soch la que al temple 'm dareu
la má, ó vos qui jurareu
que etern vostre amor seria!

Ara, oh lassa, sols fins ara
veig per qué 'm fereu prometa
guardar nostra unió secreta.
¡Ay fills meus, que 'l vostre pare
del cor que 'm va dar m' ha treta!...—

Y aixó dihent, als infantons
entre sos brassos rebrega,
de llàgrimas y petons
omplena 'ls ignocents fronts
y al dol més amarch s' entrega.

Llavors dona 'l Rey un pas
fent un sospir d' amargura,
ho veu ella, hi corra, 'l bras
esten en Jaume, y:—Qué fas,
desventurada! murmura,

¿No comprens que no es possible
seguir vivint com avans!
no se t' ha fet ostensible
quelcom dolorós, terrible,
que s' acosta per instants!

No veus, no sents ni capeixes
lo que jo no 't goso dí!
Guayta al mirall si 't coneixes,
y dirijirás tas queixas
llavors á la sort, nó á mí;

Que si avuy, á pesar meu,
ab mos fills de tu m' aparto,
es Teresa, be ho sab Deu,
ab tant dolor, ab tant greu
que no es possible explicarho.

Mes Deu ho vol y acatar
precís es lo qu' Ell disposa.
Jo per xó no haig d' oblidar
lo molt que has estat hermosa,
l' amor que 'm vas inspirar.—

Y suaument per lo ropatje
acompanyala devant
d' un Sant Llatzer, y signant

del pobre lleprós la imatge,
se 'n va dihent:—Prega á aquest Sant.—

Com si un llamp hagués brunzit
en sos ulls, ab veu trencada
pel senglot, pega ella un crit
á la esclava:—Tot seguit
un mirall!...—y á sa tornada

aixís que al cristall se mira,
l lensant un ay! horrorós
contra 'l mur violenta 'l tira,
s' arrenca 'ls cabells, delira
y cáu devant del lleprós.

III

Ay, qui l' ha vista y la veu
la infelís Reyna leprosa!
Pobre flor del liri blanch,
marcida y seca avans d' hora!
Babeja 'l lliurach impur
son front, de la neu vergonya,
del cálzer secan la mel,
sava y deliciós aroma.
Enneuladas cargolant.
va sas fullas que 'l mal corca
y de la dissort al pes,
inclinan ben prest colltorta.
De la Záidia lo palau
més que palau sembla tomba,
no hi entra ni un raig de sol
per ajimesos ni portas,
que 'ls té tancats á la llum
la dama que dins s' hi anyora.
No hi cantan ja rossinyols,
no hi brotan clavells ni rosas,
de sas fonts lo murmolletg,
més que goig, tristesa dona.
La nit allí no té fi,
sos ecos cap cant deixonda,
lo qu' era d' hurís serrall
sembla clausura de monjas,
que de la oració la véu,
es la sola qu' hi ressona.

—Doctor, no hi há per mon mal
medecina sanitosa?...
Fra Ramon, no reveuré
al Rey ni una sola volta?...—
La resposta que li fan
sas esperansas s' emporta.
—Deu de tot mal pot guarius
—Al cel los justos se trovan.

—

Al cap de molt temps, un dia
los ecos vé á despertar
de la Zàidia, una armonia
que á Teresa 'l front fa alsar.

—No son los clarins del Rey
aquestos que al carrer sonan?—
y la gent que té á servey,
que sí, tristament responen.

Folla d' emoció, al instant
un vel deixas caure sobre
y el nom del Rey murmurant,
corra al ajimés y l' obra.

Ciudadans, ganfaloners,
comparsas y clerergia,
ab musichs y cavallers
omplenan á gom la via,

Y en Jaume 'l Conquistador,
que yé de Murcia trionfant,
voltat de tota la cort
sota tálam va marxant.

Al véurel, sent á la boca
muntá' 'l cor y tot ho oblida,
fora l' ajimés s' aboca,
concentre en los ulls la vida;

Y al abrassá' ab la mirada
á aquell que sa vida era,
sospirant agosarada
l' instant que la miri espera.

Més ay! no hi tomba la cara
ni el pas del cavall hi atura,
y fins llavors no repara
qu' es major sa desventura.

Ab lo Rey formant parella
altra dama 'l seu lloch roba,
y s' adona qu' es més bella!
y li sembla qu' es més jove!

Veu la corona en son front,
veu lo somriu en sos llabis
y sent lo dart del afront
y la febra dels agravis.

Delirant de indignació
apostrofáls se proposa,
qu' ella es del Rey d' Aragó,
si no la amada, la esposa.

Mes ay! á la gola espira
la veu al aná' á cridar,
y tot defallintse, mira
la cavalcada passar.

Mimba en lo carrer la gent,
la cridoria va allunyantse...
ja re 's veu... ja re se sent...
Adeu per sempre esperansa!

—Doctor, del mal que sofreixo
que 'm traguesseu no voldria!
Fra Ramon, al fi aborreixo
al home per qui dalia!—

Y ab tó de fonda amargura:
—Deu no ho vulga, fan los dos,
qu' esteu en camí de cura
y el Rey es lo vostre espós.

IV

Roma que als débils ampara,
tornant per la pobre Reyna,
sos drets vindica y esposa

del Rey pugué dirs' Teresa.
Guarí á la infelís malalta
un miracle de la ciencia,
y el mirall una altra volta
pugué dirli qu' era bella;
més l' amor per lo que viure
y se' hermosa volgué sempre,
no li tornavan ni Roma
ni 'ls miracles de la ciencia.
Passavan mesos y anyadas
y al Rey no tornava á veure,
tant sols de recorts vivia
en los llims de la tristesa,
los ulls inundats de llágrimas,
los llabis grochs com la cera,
las galtas color de lliri,
lo cor enconjit de pena:
y encara del Rey en Jaume
parlava á tot hom que veyá.
—Juglar, aixís Deu t' ajudi,
com si vens d' aquellas terras
hont lo Segura s' escorra
entre boscos de palmeras,
contarme quelcom volias
del Rey que 'ls serrahins treya.
—No vinch pas d' allí, Senyora,
que ara torno de Montesa
ahont dels amors d' en Jaume
he tret la cansó derrera.—
Canta 'l juglar, á la dama
punyals sas paraulas semblan.

—

I

Del Rey en Jaume canto l' amor.
gloria d' Espanya y orgull del món.
Sols una volta dona lo cor,
tota sa vida un amor l' ompl',
com més temps passa feyas més fort.
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

II

Viuda y soleta, vetllant un mort,
tróvala en Jaume, dintre Montsó.
—Com no t' apartan, llassa, d' eix lloch!
—Ay de quí resta sola en lo món!
Ma esposa sigas —Guanyan l' amor.
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

III

La má li allarga besantla al front.
—Junts hem de viure de nit y jorn.
Ans que deixarnos, mánquins lo sol;
ans que vos miri d' altre senyor,
dráguim la terra, vinga la mort:
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

IV

Desde aquell dia bon Deu, quin goig!
al costat sempre la bella amor.
—Cor, que desitjas? dígam, que vols?
¿Una corona? te 'n daré dos...
Per tu han de dirme conqueridor.
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

V

Fou l' armadura gala dels dos,
palau la tenda, antorxa 'l sol,
clarins sos cántichs, combats sos jochs
y en las delicias de son amor,
l' escut d' en Jaume bla llit de flors.
Benhaja l' amada
del Rey d' Aragó.

VI

—Oh dolsa aymia, Reyna del cor,
jo 't daré imperis, garlandas d' or,

del mar lo ceptre, lo món, si 'l vols.
 Quin goig, esposa, si en pach d' aixó,
 un fill lograva, del teu amor.—
 Benhaja la amada
 del Rey d' Aragó.

VII

Y un fill tingueren, mes un tan sols.
 Nasqué en batalla, batejat fou
 ab sanch de moros: Gloria es son nom,
 Desd' aquell dia lo rey sortós
 se té per l' home més gran del món.
 Benhaja l' amada
 del Rey d' Aragó.

VIII

Perxó al morir-se sos derrers mots'
 y sas miradas per ella son.
 —Adéu, ma espasa; adéu, Tisó.
 Fidel me fores, teu es mon cor!...—
 y al punt besantla deixá aquest món.
 Benhaja l' amada
 del Rey d' Aragó.

—

Quan la cansó ja es finida,
 inmóvil la dama queda,
 mans plegadas á la falda,
 la mirada á las estrellas.
 Fra Ramon va á deixondirla
 y aixís sospirant diu ella:
 —Féume un convent de la Zàidia,
 talléume la cabellera
 y ensenyéume de quin modo
 los Sants aquí al mon hi resan
 porque si ab mos prechs lograva
 per lo Rey la gloria eterna,
 al menys ay! coneixeria
 l' amor méu, quan inmens era.
 Morí aquell qui jo estimava...
 Féu un convent: enterréume!
 FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

EN LA TOMBA D' UN HÉROE.

UNA lluyta jamay interrompuda
ma vida fou, mes foren també tantas
mas victorias quants foren mos combats.
Pera véncer nasquí: jamay altre home
tants llores en son front ha pogut veure
com jo n' he trepitxat... mes ¡ay! ma gloria
devant de mas passions va desvanéixers:
per mí jamay vensudas!...

J. M. OLLER.

BIBLIOGRAFÍA

HISTORIA DE VILANOVA Y GELTRÚ PER EN JOSEPH COROLEU, ab un prólech d' en Víctor Balaguer (1).

o Sr. Balaguer, en son prólech, ha definit molt bé l'alcans é importancia de la obra que 'ns ocupa.

Ah! esclama, si en cada poble de Catalunya hi hagués un cronista com en Coroleu—y m' empresso á dir que de veras n' hi ha alguns y digníssims;—si cada poble tingués qui desenterrara glorias olvidadas de la localitat, tradicions de comarca desconegudas, documents importants sepelits baix la póls dels arxius municipals ó parroquials; quant prompte, y bé, y fàcilment s' escriuria la historia de Catalunya, la del poble catalá, de sos habitants y de sas institucions, no ja solzament la de sos reys y sas guerras, com fins açí en general s'es fet.

Perque la historia de Catalunya encara no está escrita.

Eixa historia, es á dir, la dels catalans—y molts d' altres, podia anyadir—no s' escriurá fins que autors de alsadas miras y horisonts extesos, com En Coroleu, y demés que n' coneix, haigian escrit per manco la dels poblats mes capdals del Principat. Eixos son los obrers que aplegarán los materials, y picarán, cisellarán y esculpirán pedras, capitells y columnas pera que aprés vinga l' mestre á erigir lo monument.

Estém conformes de tota conformitat ab aytal apreciació.

De molts anys, si be en petita escala y ab parcials estudis, nos hem esforsat á demostrar y probar lo mateix. Verament la historia está per fer; nó la de Catalunya, ni de sos reys, sas gestas y sas guer-

(1) 1 vol. 4 llarch de 416 planas, impremta de R. Milá, Vilanova, 1878.

ras: la Cronología, ls' anuals, las crónicas, l' historia d'altres terras vehinas, enfilan ja mes ó menys l' ordre de fets, per acontentar al estudiós superficial; mes sots l' ombra de cada rey jahuen millions d' homens y rasses, centenars d' encontradas y pobbles que sols per incidencia ocupan un breu lloch en la relació de sucesos; y no obstant, qui enclou la nació? Es per ventura la sola personalitat del rey? Consisteix tota l' historia en saber quin dia precisament nasqué ó morí, acabá tal empresa ó fundá tal institució, en qual lloch y quants mils soldats pagaren los llors d' una batalla? Es que la historia, la vida, lo sér d' aquells millions d' homens, d' aquells centenars d' encontradas, interessa menys al conciensut averiguador dels secrets y de las veritats històricas?

Cuanto voltes, ab l' album del artista dessota l' aixella, anárem, — ó van d' altres, — recorrent valls y montanyas per admirar los encantos de nostra terra, feréstega unas voltas ab sos afraus y costeras, delitosa altres en mitj de sas boscurias y devesas, falaguera sempre en sa ruda y pintoresca magnificencia; y si á lo millor, del fons d' una recalada, baix llunyanas trasparenas de pinedas y serranías, ovirém en la ubaga lo rónech campanaret d' una rectoría, de hont devallan grahamantse arreu per la faldera, masías escampadas y grops de casetas blancas, com ramadas d' ovelles que pasturan baix la guarda de son rabadá: si arribats al lloch descubrim una reunió de gent senzilla (ne queda encara en nostre seggle), la qual en son aspecte y sas costums demostra una candidesa primitiva, ignoranta de tot lo que passa fora del cercle de sas montanyas, poch desitjosa de millorar y contenta de viurer com visqueren sos pares, ço es, llevantse ans del auba per dedicarse al incessant conreu de la terra, tornant á la fosca derrera sas jovadas, per assentarse á una taula rústica que presideix l' avi, en la qual tenen lloch maynadas y mossos, y allí en patriarcal familia, — sens esmentar las bestiolas de tota mena quels envoltan, — acaban sa jornada lliures de greu, si be ab sanitosa fatiga, benehint á la Providencia quels dona pluja pels camps y la abundancia de un sol vivificador; qui no admirará y no desitjará entrar en intimitat, coneixer los antecedents y causas d' aquells pacífichs centres d' existencia, los comensos y tradicions d' aquella rassa tant brava en sa naturalesa, com moderada en la dolsura de sas costums?

Atenguías que sols indicám del gran cuadro social, la part mes humilosa. Mes si en lloch de trobar un poble viu, ne topém un de mort, munts de negres runas verdejadas pels esbarsers; quant major no s' fará la curiositat á mesura que aquellas son mes negras y antigas, eloqüent testimoni de peripecias ignoradas, secret de la vida de llargas generacions, que tingueren sos goigs y sas miserias, present deguda part en los avansos civilisadors de la gran familia humana?

Envolta en los sorrals de Castelló, jau la vella y un dia trafagosa Empurias: de la gran Rubricata sols una pedra 'n resta en Olesa de Montserrat: Vich representa un carrer insignificant de la romana Ausona: Mataró una fillola de la Iluro, que despues fou encara Civitas-fracta: Blanda, Betulo no han deixat mes que barriadas novas en son siti; la célebre Cartago-Vetus encara s' dupta si correspón á Olérdula, vuy S. Miquel d' Erdol, prop de Vilafranca, representada per alguns miserables vestigis.

No hi cab dupte que totes eixas y moltes d' altres, fóren poblacions famosas, citadas sovint en las historias. Las mateixas Barcelona y Tarragona, eran capitals romanas, ab sos temples, termas, cercos, torras, murallas, ab sos Arces y barriadas plebeyas, y si be deixaren notables memorias, desempenyant quiscuna gran paper; qué se 'n sab de son estat en aquella época, aixís en fesomia y aspecte, com en materialitat urbana, social, de població, interessos, costums, vida íntima, trafech, recursos, etc., etc.?

Sens remontarnos á tant llunyans jorns, per altres mes pròxims esdevé casi lo mateix. Qué fou Barcelona gòtica y árabe? — Si en la edat mitja, la residencia de sos comptes y reys, y la importancia de son Municipi, li donáren singular relleu, en cambi la sombras de set-cents ó vuitcents anys enfoscan sa vida de llavors, com enfoscan la de moltes ciutats, vilas y pobbles, la de grans terras y comarcas que sols per rellans, apunten en lo desfullat llibre de la historia.

Lo quí escriu estas ratllas, ha invertit prop de 40 anys en descobrir un petit filó del sér aparent de tantas generacions, y en bona fé asegura que prou l' hi ha costat la depuració y assiento de sols alguns detalls.

Molt falta en veritat pera coneixer la vera historia, y molta ajuda s' necessita de esforsats y valuosos investigadors per consagrarse á la enujosa formació de monografías, com ha fet en Coroleu. Y hora es ja que vingam á son trevall.

Elegant, correcte y prolixo d' estil, se coneix lo ha acabat ab amor. Son garbo y afluencia de bon lletrat, resalta en tota l' obra, no cabent duptar que begué en totes las fonts possibles pera traurerla completa.

Comensant per l' indicat problema de la equivalencia de Cartago-Vetus ab Olérdula y Vilanova,—que per cert queda sens resóldrre,—passa ullada á las primitivas épocas, que escassament atanyen á son assumpto, puig la fundació de la vila data del rey En Jaume, en 1274; y tractant del feudalisme, de la organizació de las Corts y Diputació catalanas, ab una llarga excursió jurídica sobre repartiment de la propietat en la edat mitja, alous, lluhismes, mals usos, etc., que tampoch tenen que veurer ab Vilanova, ahont no 's conegueren, com ell mateix proba; despres de tocar la qüestió de pátria del famós mestre N' Arnau de Vilanova, ja en los seggles 14 y 15 tracta be

de las rivalitats entre la vila y las de Cubells y la Geltrú, del plet que sostingueren contra la reyna Na Violant, dels privilegis que lograren, de las vexacions que sufriren, especialment en las entradas de moros y piratas, tant dampnosas á nostras poblacions costaneras; y tornant á generalisar per los seggles 16, 17 y 18, apunta ab dilligencia lo poch degut en lo curs d' ells á la iniciativa municipal de Vilanova, sens olvidar la renovació de sas qüestions de límits contra Cubells. Finalment, en lo modern parla ab detenció de la sort haguda per la vila en molts fets polítics, y militars durant las guerres de la independencia y civils successivas, pronunciaments, quintas, cólera, etc., acabant ab una biografía de Vilanovins ilustres, ahont figuran los noms del malhuyrat poeta Cabanyes, los de Armanyá, Garrich, Romeu, Pers, Ventosa, Samá, Vidal y Torrents, Ferrer y Vidal, Garí y Siumell, etc., donant lloch preferit y merescut á don Francisco Gumá y Ferran, benemérit fill de Vilanova, á qui en breu deurá esta lo benefici de un costós camí de ferro que ha de enllassarla ab la capital.

Desd' ara la mateixa pot envanirse de tenir altre fill meritori que l' ha dotada d' una bona y cumplerta historia; per lo que á ella y al autor 'ls hi donem la mes coral enhorabona. Per dissort l' assumpto era estéril de sí, ja que la població ni en sos fets, ni en sa importancia, donaba per un volum de 400 planas; resultant una redundancia de generalisacions que si bé fan lluhir la gala del escriptor, la agudesia del historiayre y la sabiduría del jurista, poch aprofitan á la vila en especial.

Si l' autor n 's permetés una observació amiga, no creuriam ofendrerl' observant que com á monografía, n 's sembla son llibre redundant y poch metódich.

Per lo mateix que al principi deyam, lo que manca á la historia son análsis, nó síntesis. La missió del monografista es aportar materials: lo mestre del edifici, segons paraulas del Sr. Balaguer, ja vindrá despres.

D' altra part, no sabém si n 's cegan nostras habituts arxiuescas; pero estém tant acostumats á clasificaciones precisas y concisas, que 'ns pesa una obra esencialment de detall, si de cop no demostra cada cosa separada y ordenadament, per son grau y lloch. També 'ns plau en monografías locals d' eixa mena, trobar un granet de sal crítica, artística, poética y de observació, que fassia ressaltar lo costat pintoresch, suavisant á un temps l' aspror de la historia —Y no perdoném al Sr. Coroleu que hagia olvidat ocuparse dels prehuats *borregos* de Vilanova.

J. PUIGGARÍ.

NOVAS

EN lo primer lloch d' aquest número veurán nostres lectors la convocatoria pera 'l primer Congrés Catalanista que, iniciat per lo *Diari Català*, fou secundat desde 'l primer moment y ab entussisme per la *Il·lustració* y per LA *RENAIXENSA*. Tots los nostres col·laboradors y abonats compendrán la gran transcendència que pera la futura marxa del catalanisme pot tenir lo Congrés.

Las bases son claras, y regintse per ellas poden tots los amants del país sens temor de cap mena pendre part en lo mateix. Se creu la Redacció de LA *RENAIXENSA* que tots los que treballen per la idea tenim lo deber de concorre á aquest primer congrés per ajudar al iniciador del mateix en la noble idea que l' ha guiat. En la redacció de LA *RENAIXENSA* queda oberta la llista de inscripció, com igualment en la de la *Il·lustració Catalana* y en las Secretarías de las duas Associacions d' excursions.

Per la molta abundancia d' original deixem avuy de publicar lo nostre folletí. En lo número vinent en lloch de las 8 planas acostumadas ne publicarém 16. *Lo libre de coses asanyalades* creyem quedarà termenat en los números del pròxim Janer.

Lo dia 9 del corrent s' estrená, ab éxit, en lo teatro del Bon Retiro un apropósit casi-monòlech en un acte, titulat *Tanner*, original dels Srs. En Joseph Verdú y En Miquel M. Palá.

En lo Saló-teatre dels Campos de Tarragona, tingué lloch lo dia 12 la festa del Certámen obert per la secció humorística del Ateneo Tarraconense de la clase obrera, obtenint los premis los senyors següents:

Flor artificial.—*La cansó de la son*, de En Joseph Verdú, que elegí reyna de la festa á la Sra. Marina Nolla de Obiol.
 Accéssit primer.—*Lo Nas*, de En Joan Manel Casademunt.
 Accéssit segon.—*Tú y jo*, de en Joaquim Comabella.
 Gralla de plata.—*La festa major*, de En Pere Anton Torres.
 Accéssit primer.—*La festa d' Arbós*, de En Joaquim Comabella.
 Accéssit segon.—*La festa dels pagesos*, de En Lleó Fontova.
 Accéssit tercer.—*La festa major*, de En J. Garriga y Llró.
 Bólit de plata y or.—*Lo Senyor de Torragona*, de En Pere Saperas (pseudónim d' un llorejat poeta de Reus).
 Ploma de plata.—*La nit de Sant Joan*, de En Arthur Masriera y Colomer.
 Accéssit primer.—*La verbena*, de En Salvador Cort.
 Accéssit segon.—*La nit de Sant Joan*, de En Lleó Fontova.
 Mona de plata.—*Al jovent catalá*, de En Joseph Garriga.
 Accéssit primer.—*A las societats humorísticas*, de En Salvador Cort.
 Accéssit segon.—*Oda á las societats humorísticas*, de En Arthur Masriera.
 Copa de plata.—*Laments de un tarot*, de En Joseph Verdú.
 Accéssit primer.—*Lo barret de copa*, de En Joseph Verdú.
 Accéssit segon.—*Un barret*, de En S. Cort.
 Accéssit tercer.—*Lo meu barret*, del Sr. Benhajes.
 Regalo de boda.—*A vistas*, del Sr. Garriga.
 Accéssit.—*Las vistas de la Roseta y En Toni*, del Sr. Cort.
 Los premiats foren obsequiats ab un dinar, ahont se brindá per Catalunya ab l' entusiasme de sempre.

Llegim en la revista vascongada *Euskalerria* de Sant Sebastian, que l' *Asociacion Euskara* de Navarra tracta d' establir en Pamplona, lo hivern vinent, una cátedra de llengua vascongada. Y nosaltres: ¿quant será que n' tindrem en Barcelona una de la catalana, baix los auspicis de la Excm. Diputació provincial?—La mateixa revista diu qu' en Navarra se calcula que son 90,000 las personas que parlan la llengua vascongada. ¡Grat sia á Deu qu' encara viuhem y floreixen las llenguas *no oficials* de la nació espanyola.

Havem rebut los dos primers números del *Bulletin de la Section de Provence del Club alpin français* que 's publica en Marsella. Ademés d' alguns estudis científichs de gran interés pera la Provensa, com lo dels antichs límits ó fronteras d' esta regió, transcriu las relacions de cada una de las excursions, caravanas escolars y ascensions practicadas per la *Secció* desde 1875, época en que fou fundada. Son notables las ventatjas que las Companyías de ferro-carrils, los editors de guias y mapas y los fabricants d' instruments óptichs, tenen concedidas als excursionistas, socis del Club, algunas d' ellas dignes d' imitació en Espanya á favor dels membres de nostras associacions excursionistas.

També nos ha visitat ab son primer fascicle *Le Feu Follet* de Tulle (departament de Correze) revista literaria de l' encontrada llemonsina, dirigida per Mr. J. Maratnech. En ella havem vist, entre altres composicions, dos bellas poesías, una francesa del vescomte Henri

de Bornier y altre provensal de Frederich Mistral *A la Roumanio*. Desitjem llarga vida á nostre colega transpirenaich.

Las composicions que s' han rebut en la Secretaria de la Academia Bibliográfica-Mariana de Lleyda obtant als premis oferts en lo certámen d' aquest any muntan al número de 46, essent escrites en catalá 18, 5 en llatí y las restants en castellá. També s' ha rebut un treball de pintura.

Lo Centro catalanista provensalench ha obert un certámen en lo que s' ofereixen los següents premis als temas que s' indican.

Flor natural á la millor poesia de tema libre.

Facsimil de la iglesia del Clot en construcció, executat en argent, á la millor composició que en vers ó prosa cante 'l «Temple católich com gloriosa senyera de la fé, la pau y 'l verdader progrés y germanó dels pobles.»

Luxosa publicació artística ilustrada, al millor treball en prosa sobre la «Aplicació del Art á la industria y principis á que deurian subjectarse las instituciones d' aplicació.»

Primer volum del Album pintoresch monumental de Catalunya, á la millor «memoria topográfica pintoresca d' una comarca de Catalunya.»

Album ricament encuadernat de la ilustracion venatoria, s' concedirá á la poesia que mellor descriga «Los plahers y utilitat de la cassa.»

Joya d' argent, á la millor poesia «Al treball.»

Cadena y medalló d' or de lley ab l' escut y lema del centro catalanista provensalench, al autor del millor treball sobre «Lo retrás moral, religiós y polítich que reporta á la civilisació moderna lo concurs de la dona al treball fabril.»

Estátua de bronzo representant la Industria, á la millor oda al «Progrés de la industria catalana.»

Objecte d' art, á la millor poesia popular que conte l' avensament del poble de San Martí de Provencals.

Novela Fra Filippo Lippi luxosament encuadernada, al autor del millor quadro de costums del género satírich-humorístich que ridiculisi las corridas de toros.

Estátua de plata representant un bomber, á la millor poesia sobre 'ls «Perills y fadigas del bomber.»

Branca de llorer de plata y or, á la millor composició de género festiu que verse sobre 'l tema «Lo fadrí argenter.»

Colecció d' obras científicas, al millor quadro de costums obreras.

Lo premi que ofereix lo Excm. Sr. Capitá General no te encare senyalat tema.

Las composicions deurán esser originals é inéditas y ab las condiciones generals als demés certámens se dirigirán al senyor Secretari de la societat organísadora, Plassa del Mercat, 21, segon, ó be en Barcelona, Passeig de Pujades, 1, primer.

Forman lo jurat que ha de calificar los travalls, los Srs. D. Adolf Blanch, D. Damás Calvet, D. Valentí Almirall, D. Francisco Miquel, D. Frederich Soler, D. Angel Guimerá y D. Carles Pirozzini.

Ha quedat constituïda la Associació musical catalanista, nomenant president á D. Ramon Artigas y secretari á D. Enrich Masriera.

En lo certámen celebrat per *El Iris* de Valencia han obtingut Don Eusebi Ferran dos premis, y altre premi D. Joseph Ribera.

Han quedat ja constituïdas las tres comissions nombradas pera dur á cap los travalls preparatoris del Congrés Catalanista.

Havem vist lo modelo dels diplomas de fill adoptiu que ha fet dibuixar últimament lo Ajuntament de Vich. La concepció del mateix es deguda al nostre amich en Joseph Serra y Camdelacreu, actual archiver de Vich. Lo dibuix ha anat á càrrech del Sr. Samper.

En lo local del Centro Graciense se celebrá lo dia 7 del corrent una vetllada literaria en la que 's llegiren travalls de nostres mes reputats escriptors y poetas, alcansant totas las composicions los aplausos de la concurrència y especialment las duas poesías de las senyoras Massanés y Moncerdá. La vetllada fou amenisada per los Srs. Bosch, Daniel y Pujol que tocaren escullidas composicions en lo piano.

SUMARI

	Congrés Catalanista.	101
FREDERICH MISTRAL. . .	Carta á D. Víctor Balaguer. . .	204
MATEU OBRADOR BENNAS-		
SAR.	Apuntacions y mostres de poesia popular mallorquina.	207
JOAN PONS Y MASSAVEU. .	Mitxa-Galta.	216
FRANCESCH UBACH Y VI-		
NYETA.	La cristiana de la Zaidia.	235
J. M. OLLER.	En la tomba d' un héroe.	248
JOSEPH PUIGGARÍ.	Bibliografia.	249
	Novas.	253

EXPLORACIÓ

DEL SUD-EST Y DEL SUD DEL NETHOU

Y ASCENCIONS AL PICH OCCIDENTAL DE LA MALADETTA

Y AL PICH «DES TEMPÊTES»

EN L' AGOST DE 1877

PER LO COMTE HENRY RUSSELL

ILL de nostre renaixement patri y com á una de sas mes bellas consecuencias se ha manifestat, fá ja algun temps, en lo catalanisme un interés decidit pera lo estudi y coneixement de tot lo territori de Catalunya, y un afany lloable de descobrir y posar de relleu las innumerables bellesas que en son sí atresora. D' aquí l' afició á las excursions que tan senyalat desarrollo ha anat adquirint; contribuinthi en sa major part, sens dubte, las associacions fundadas especialment pera tan digne objecte.

Gran nombre de valls, fraus y montanyas han sigut recorregudas y exploradas, mes encara quedan moltras preciositats naturals pera explorar, encara hi ha moltras encontradas que restan verges pera 'ls excursionistas catalans.

En un dels mes apartats extrems de nostra terra; entre un remolí de montanyas; en mitj de lo esbullat capdell que formen, en lo nús ahont s' ajuntan, las estensas y enlayradas serras que constituheixen la carena pirinaica; en lo bell cor dels Pirineus, hi ha un hermosissim pais dotat per la naturalesa ab sos mes brillants encisos. Es la vall d' Aran.

En ell s' hi aixeca altiva la inmensa massa dels Monts Malehits, ab sas simas espantosas, sas fraus selvatges, sos estimbats barranchs y sas brillants congestas. Y aquestas montanyas, las mes altas de tot lo Pirineu, son purament catalanas.

Mes ¡trist es confessarho! aytals preciositats sols han sigut fins avuy exploradas y recorregudas per los extrangers que n' han fet camp de notables estudis. ¿Hi haurá contribuït, tal vegada, la major facilitat en las comunicacions? ¡Qui sab! La vall d' Aran está de tot punt incomunicada ab Espanya. Pera trasladarse desde Viella, centre y cap de la vall, á Tremp, tenen de recorres, seguint lo curs del Noguera Pallaresa, de 26 á 28 horas en cavalleria. En cambi ¡vergonya pera la nació espanyola! de la frontera francesa á Viella hi ha una carretera que dehuen agraphir á Fransa, los aranesos.

Grans, son donchs, los obstáculos que s' ofereixen pera visitar aquellas encontradas, tant y tant allunyadas de nosaltres, ó mes ben dit tan incomunicadas gracias al oblit en que son tingudas. Mes ¿qué hi fá? Las dificultats revifan lo entusiasme y los obstáculos enardeixen lo esperit del verdader excursionista; per lo cual m' atreveixo á creure que 'ls excursionistas catalans no deixarán de coadjuvar al reconeixement d' aquellas montanyas, pera fer conèixer y ressaltar una de las mes preciosas maravellas catalanas.

Mes encara m' atrevesch á esperar; y es, que gracias á la iniciativa dels catalans y á sa intorsable voluntat, prompte, lo geni de nostra época, lo vapor conduhint la locomotora, símbol de avens y de progrés, atravessarà la rica y

productiva provincia de Lleyda y per lo meteix congost del Noguera Pallaresa anirà á sorprendre á n' aquells estatichs gegants, dormits encara, com qui diu, sa testa entre las boyras, en la antiga nit de sa formació, presos sols, de tant en tant y entre somnis de las terribles convulsions en ells promogudas per los trastorns de la naturalesa.

Crech donchs que 'ls llegidors de LA RENAIXENSA veurán ab gust é interés la següent ressenya, que d' una de sas exploracions en las repetidas montanyas, fa un dels mes ilustrats y decidits excursionistas extrangers, lo comte Russell-Killough, autor de varias publicacions referents als Pirineus y gran coneixedor de tots los indrets de aquella estensa carena.

En la fantástica y nevosa aresta que, orientada del N. O. al S. E. y llarga de 7 kilómetres, forma com la espina dorsal dels Monts Malehits, se destacan set grans cimals, bastant distints entre si pera mereixer un nom cada un. Tals son, anant del N. O. al S. E.; primerament lo pich d' *Albe* (3280 m.) despres lo pich *Occidental* de la *Maladetta* (3300 m.) segueix la *Maladetta* propiament dita (3312 m.) separada per lo pich du *Milieu* (3354 m.) del *Nethou* (3404 m.) Al S. E. del *Nethou* s' alsa lo pich des *Tempêtes* (3350 m.) Finalment lo pich *Russell* (3300 m.) termina la branca. Després s' abaixa tot subitament.

Una carena que 's manté durant 7 kilómetres á semblant altura es ben bé digna de figurar entre las grans montanyas de la Europa: es l' orgull dels Pirineus; desatendren un sol detall seria, per tant, imperdonable.

No recordo quin autor escocés ha calificat de «democrátichs» als Pirineus; y tenia rahó; donchs que s' hi troban sovint agrupats y com qui diu enganxats los uns als altres, pichs ménos alts, sens dubte, que 'ls soberchs gegants dels Alpes, pero que arriuan quasi bé á un nivell medi superior al del macis general de la Suissa. La

igualtat ha atravesat los Pirineus. Jo no sé pas com s' ho ha fet: més ho ha conseguit. Lo resultat es magnífich; y es ben clár que la naturalesa ho ha fet tot en aquest fi, fixant á son grat lo nivell capritxós de las montanyas; y la naturalesa no s' enganya may.

Passem ja al exámen dels llochs.

Havent escalat tots los cims abans citats y escalat en distintas épocas y en tots indrets las singleras y las congestas que se 'n desprenen, espero, en aquest article, poder donar una idea clara y veritable del sol recó dels Monts Malehits, que hagi permanescut fins lo darrer estiu enterament desconegut.

Lo mapa publicat, fa 12 anys, per mon conciensut amich M. Charles Packe, es tan exacte y tan complert, que feu, l' any passat, ma desesperació, al proposarme fer un nou descobriment ó senyalar una errada en aquesta regió. La tasca no era fácil. No obstant vareig acabar per trobar una llacuna entre 'l S. E. y 'l S. del Nethou. Allí s' esten baix la forma—poch més ó ménos d' un triángul—una de las més austeras fraus per mí conegudas. Es un dels llochs més agrestes de la Europa. Ni un sol arbre, ni un trist viarany; dos llochs ubachs y sense nom dominant unas congestas, damunt dels quals s' aixecan verdaderas mural·las de 3300 m., de color de rovell y tan desgastadas pel vent com las estimbadas singleras de la Noruega. Heus aquí 'l tot; lo conjunt. Es com l' Avern, y l' ánima s' es-pahordeix al entrarhi.

Es un indret excessivament notable, més com se necessitan dos dias pera anarhi desde Luchon, després d' haver fet venir á Celestí Passet de Gavarnie, vareig anar-men á dormir la primera nit, segons ma costum, á can Cabellut—port de Venasque—á 2400 m.

L' endemá—20 d' Agost—ab un temps deplorable pujárem al coll de las *Salenques* (2825 m.,) ahont era tan fort lo vent que hi feya que no podiam tenirnos drets. De l' altre part, cap al S. E. ¡quina tristesa embolcallava á la Naturalesa tota! Lo cel en llágrimas, las montanyas

negras, los penyals bramulants... feya fret; y bé era menester tota ma confiansa en Celestí pera atrevirme á seguir endavant, ab una nit semblant en perspectiva y en un pays del tot perdut y desconegut, ahont tal volta no trobariam una roca que 'ns resguardés la testa. Estava apenat... No obstant, havent parat la pluja, vareig anar á divagar, montant cap al S. O. per dessobre una congesta quadrilonga y molt combada, ahont lo vent O. no podia penetrarhi, porque lo congost que cega, baixa en direcció E., y pels altres tres costats está cenyit per singles terribles, inespugnables y verticals, exceptuat envers al N. O. ahont s' obra una bretxa fácil, qual altura la estimo jo en 3200 m.

En lloch del mon podrá esser la neu d' un blau més pur y més brillant que la de aquesta congesta. Tota sa part inferior acabava d' esfóndrarse y formava terribles ruinas d' un azur fantástich y maravellosas grutas de safir. No hi ha més que l' Occeá y las congestas que pugan oferir aquestos preciosos colors blaus. Vareig anarmen tot suspirant porque tal volta s' acabaran los anys, abans de que un altre excursionista visiti aquesta bella frau relegada á n' els núbols; y sos esplendors ártichs no tindran potser altres testimonis que Déu y 'l Sol. ¿Qui sab? ¡Potser fins ni nom tindrà jamay! Mereixeria ben bé lo de «frau blava.»

Febrós y melancólich vareig «pendre terra» al S. Més apenas «desembarcats,» estiguerem á punt de fer naufragi, donchs que en ménos d' un quart d' hora lo vent nos feu caure á tots dos y á mi duas vegadas. ¡Qué será donchs quan haurém girat del S. E. al N. O. lo promontori del pich *Russell* qu' es una especie de «Cap Horn» en los ayres (3300 m.)? Fins are ell mateix nos preservava, més darrera seu, cap al S. O. se sentian bramuls veraderament terribles, mentres que al E. S. E. desapareixia lo Montarto entre 'l calabruix y las boyras.

Atravessárem no obstant drets, més ajupintnos á cada instant, la depressió marcada al E. del pich Russell en lo

mapa de Carlos Packe y anotada 2770 m. Després avançant horizontalment y en semi-cercle, en direcció al O. S. O. trobarem masses sens límit de granet, confoses ab neu y ab petits estanys glassats, especie de mar sòlida, ahont las mil arrodonidas puntas sortins del granet, simulavan las onadas. No haviam baixat més avall dels 2700 metres. Feya fret, era tart y á mida que invadiam la solitaria patria dels isarts lo desconegut se desenvol·lava davant nostre á través de la turbonada. Jo soch poch confiat...
¿Trobarem un penyal en aquestas aspres soletats que puga abrigarnos durant una nit que amenassa esser selvatge? ¡Oh quina necessitat té dels penyals un montanyés! ¡Cóm los busca, cóm los estima y quant d' or no donaria algunas vegadas de una roca de granet! Jo no pensava sinó ab aixó. Ab tot la tempestat havia realsat la meua moral. ¡Era tan hermosa! Los núbols rublerts de reflexes de fornall volejavan en cercle. Al S. lo pich de Malibern ¡nom ferestech! tenia també l' aspecte delirós. Escabellat, envoltat de bromas rojas y cendrosas, enmantellat de neu y sortint d' entre 'ls llampechs semblava un volcan dels polos. En quant á nosaltres anavam corrent, felissos de no esser més que dos davant de las convulsions y de las angoixas de la naturalesa. Quan se son ja tres, la poesia s' escapa de l' ànima y fins de las meteixas cosas. No 's pot concentrarse prou pera admirar; se parla de tot, un se converteix en civilisat y fins moltes vegadas s' intimida. Las caravanas alpestres poden esser utils als novicis, no 'n dupto pas; mes aquells que tenen la passió de la naturalesa y una llarga experiencia de las montanyas no 'ls hi pot plaure may anar en colla, ans al contrari la fugiran, perque ho despoetisa y profana tot. Ademes, mata la llibertat. ¡Oh! un dels mellors encisos de las ascensions—per mi al menys—es poder cambiar de marxa y esser enterament lliure de dirigir-se cap á qualsevol indret com los aucells, sens regla y sens programa. A mon entendre, la disciplina no deu regnar mes que en las ascensions científicas.

No obstant m'enganyava..... Eram mes de dos. Tot baixant innocentment per entre dos munts de granet vareig tenir lo disgust de turbar la felicitat domestica d'una familia de isarts que tranquilament dormian. Anava á presentarmhi..... mes lo terror los feu fugir tan depressa, així que 's despertáren, que ab prous feynas los poguérem comptar. Eran sis ó set. Potser era la primera vegada que veyan bípedos.

¡Pobres bestias! Estich segur qu' encara dehuen corre. No puch veure may aquets sers inocents y graciosos sens admirarme de que hi hagi qui tingui cor de matarlos; perque á ningú molestan, la seua carn es sols mitjanament agradable al paladar y sa agilitat assombrosa, son arrebatat ímpetu y sos rápits trasports no deixan may de electrizar lo esperit, ensopit per la quietut y la inmovilitat de las soletats nevosas y vuydas de las montanyas. Hi ha moments en que aquet mutisme de la naturalesa dona una especie d'opresió al cór. Si 's prolonga, nos infundeix tal melancolía que la veu ó 'l vol d' un aucell son suficients pera encisarnos y alegráns lo cór. Fins la tempestat y lo tró redoblan llavors nostra energía. Los marinos ho saben bé: la calma 'ls enerva. Ab un vent ferm la vida adquireix una tal potencia que un voldria corre tant com ell. Mes no pas tan fort, per aixó, com lo feya lo dia 20 d' Agost, quan, obliquant al O, lo rebérem de plé á la cara: perque ni parlar gens podiam. Avansarem, ab tot, arrostrant sas furias.

Dos horas y alguns minuts després d' haber deixat lo coll de las *Salenques*, trobarém un llach en forma de quadrilongh que deixárem á la esquerra y bastant avall. D' aquest punt feya tretze anys que habia escalat lo pich *Russell*, que deixárem are á la dreta-al N.-pera atravesar al O. un coll inmens, encara anónim, que s' obra al N. del coll de Malibern á la mateixa altura aproximadament (2776 metros y á 1 kilómetro de distancia. Anomenemlo coll dels *Bouquetins*; já s' veurá mes tart perque li apropio aquest nom.

Lo pich *Posset* nos va apareixer llavoras á la vista, molt lluny, en un confós conjunt de sol y de borrascas. La hora 'm preocupava, donchs que estavam d' allí en avant en complert misteri; no hi havia mes que una hora y mitja de dia y 'l país ahont debíam anar á buscar descans semblava 'l *Tenaro*. Essent l' objecte de ma excursió explorar lo S. E. y 'l S. del Nethou, nos era de tot punt imprescindible girar cap al N. y trovar lo mes prompte possible un refugi pera la nit en lo congost glacial y molt enlayrat que 's despren N. y S. del Nethou. Mes encara no hi eram. Entre nosaltres y eix congost tan desitjat hi havia un obstacle, hi havia un altre coll á atravessar. Nos dirigírem donchs cap al N. O. sens pujar ni baixar, atravessárem ab gran prudencia llarchs y molt lliscosos talussos de gleba que 's convertian, á la esquerra, fugint sota nostres peus, en rampas casi verticals. Felisment cap al tart lo vent se calmá, donchs que una relliscada á la esquerra nos hauria estimbat de 400 á 500 metres. Per últim una hora abans la nit, passarem del S. E. al N. O. un darrer coll (altitut probable 2610 metres,) al N. N. O. del qual se 'ns aparegué lo Nethou que la tempestad y la nit cobrian de resplandors sanguinosos é hiperborichs.

Ja no hi havia mes obstáculos entremitx d' ell y nosaltres; y jo completava aixís lo semi-cercle, al envoltant de sa part S. E. pel que havia empleat quatre horas llargas á descrihurel.

Ja era hora, no solsament d' aturarse, sino de assegurar un bon recés, perque la nit avansaba á passos agegantats y 'l temps se presentava amenassador.

Baixant en direcció al N. O., com *Robinson y Vendredi* cap á un petit y negre llach, ahont sens dubte l' esguart del home no s' havia may fixat y sens may haber rebut, tampoch, á bon segur, las carissias del oretj, tant está abrigat de per tot sos indrets, descobrirem á la llum del crepuscul un penyal inmens que tenia la forma y la actitut d' un gegantesch hipopótam. Sa gola s' obria al S., son

cráneo que oferia la espessor d' un metre feya un preciós celrás á prova d' aigua, dessota del cual hi havia lloch cómodo pera dos ¡Quin descubriment y quina felicitat! Esgratinyárem y remoguérem la terra per ferla un xich mes flonja, tapárem tots los forats laterals que haurian pogut deixar entrar l' ayre; dinárem bé, ab *punch y char-treuse*, al costat d' una bona font, y acabat me 'n vareig anar á asseurem á defora, pera contemplar á la claror de las estrellas, los descolorits deserts ahont nos trobavam reduhits, per lo misteri y per la nit. Lo vent havia parat y una quietut casi alarmant regnaba arreu. Ab tot y las nits sens comte que he passat aixis «entre cel y terra» en lo alt dels Pirineus, no puch may lliurarme de una certa emoció, al abandonar-me á la naturalesa y á la són, en la pérfida pátria dels llamps y dels óssos, sensa foch y molt sovint sensa abrich. Quan la tempestat ronca y sento rodolar, sensa veurels, penyals á trossos, sensa saber ahont van á caure; quan la calamarsada xiula á mon voltant entre 'ls llampechs, me sembla esser á mercé de totas las forsas de la naturalesa: si fá calma y foscuria ma imaginació se sent encara mes ferida, per lo callament, me sembla llavors trobarme en un cementiri. Empero la mes petita reflexió basta sempre pera curarme d' aquestas vagas inquietuts que no venen del esperit sino dels nervis y dalt de las montanyas m' adormo, moltes vegadas, mes depressa que no en mon propi llit y ab lo mes complert sentiment de seguretat. Sento 'ls animals pero may se m' acostan; no 'ls temo sino per mas provisions que tinch bon cuidado en amagar. En una paraula, dormir en las montanyas se reduheix á poder soportar grans frets sobre un llit de rocall, lo que ab un abrich de pell de moltó, entusiasme y un bon carácter se converteix sovint en un dels goigs mes curts de la vida.

No discutiré la part higiénica del sistema, perque tinch contra mi tots los metges que 'm predihuen, fá ja tretze anys, rheumatismes y tota especie de mals. Lo que es ben segur, es que fins are s' han enganyat. L' ayre es massa

sech á unas tals alturas, pera depositar rosada, y á no ser que hagi plogut may al aixecarme he trovat la mes insignificant humitat á mon voltant.

De tots modos, gens hi habia que temerla sota 'l macis sostre de pedra que 'ns abrigá á Celesti Posset y á mi, durant la nit del 20 d' Agost, en la frau glacial que, baixant de primer N. y S. del Nethou, gira bruscament al O. cap al petit llach prop del qual nos refugiárem, anant á trobar, mes avall, los abets de la espléndida vali de Malibern y estrenyentse lo bastant pera no deixar lloch mes que pel torrent, de manera que la obertura que fá comunicar aquesta gorja ab lo restant del mon, no té mes de 15 ó 20 metres d' amplaria.

Resguardats de tots los indrets, no tardárem gayre, ni l' un ni l' altre, á dormir ab una són la mes dolsa, encara que sensa foch y á una altura que la estimo en 2600 metres.

L' endemá demati, á 4 horas, quan la nit, comensava á flaquejar, nos despertarem sobressaltats é inquiets en mitj d' un furiós rebombori. La tempestat retronjia per tots indrets, queya l' aigua á barrals y durant la nit nostre penyal s' habia convertit en una isla. De tots modos estávam complertament sechs perque dominávam l' aigua com un navio. Bufava entorn un cyclon que tot ho feya tremolar.

Mes que es lo que veig, de sobte? Dos sers vivents que caminan gravement com dos eremitas.... L' un es petit, l' altre té unas banyas immensas..... Son dos bochs selvatges! Semblan preocupats y poch tímids ¿Será potser un pare que dú á passeig á son fillet? En aquest cas malament ha escullit lo temps, á menos que no tinga ganas de desembrassarsen fentlo tornar tisich. Cridárem pera tenir lo gust d' assustarlos, pero 'ns va sorti errat l' efecte. Lo petit tús, y heusho aqui tot. Despres llensantnos una desdenyosa mirada plena de mal humor, desapareguéren magestuosament per entre la tempestat, darrera 'l coll per ahont habiam vingut nosaltres lo dia abans. Apenas son

desapareguts quan arriban una quarantena de isarts, que baixan botent com cascadas sobre planos casi verticals, mullats y mes llisos que fullas de navaja. ¿Son boigs, tal vegada?... Nos fan oblidar, per un moment, nostras misèries, mes lo vent los trons y la calamarsada nos la recordan tot d' un cop. Envers mitj dia, no obstant, calmada un xich la tempestat montarem dret al N. per pendants desconegudas, esblanquehidas per espumosas cascadas.

Lo congost que 's despren N. y S. del Nethou se bifurca. Sa part oriental—la que prenguérem—domina á l' altre de uns 300 metres. Aquesta, que baixa precisament de la cima del Nethou, es una especie de llarch passadis de glás, que termina abruptament al peu d' un single que s' esbauma dessobre un llach circular, lo llach Nethou, marcat—encar que massa al N.—en lo mapa de Charles Packe. Las cascadas de la congesta se llensan á las aigües del llach á través del ayre, describint graciosas curvas. Es una desolació inaudita. Se 'n podria dir un crater de granet.

Montárem, per consegüent, cap al N. per las pendants suaues y bastant uniformes que ensá y enllá espurnejadas de neu conduexen á la serra que 's prolonga al S. E. del Nethou, qual congesta meridional s' estenia á nostra esquerra. Ab un poch d' atreviment y un temps segur hauriam, probablement, pogut guanyar lo cim principal, per la part S.

Mes per aquest dia jo no pensava mes que en guanyar l' aresta misteriosa que davallant al S. E. del Nethou lo uneix al pich Russell. Heus aquí tretze anys que aquesta serra la mes alta del Pirineu alimentava los meus somnis. ¡Ah! no oferia pas forta resistencia. Nostre unich empero serio ennemich era 'l vent que bufava ab rabia escampant arreu nubols escarlats y cendrosos. Seguint sempre al N. la especie de singlera que divideix en dos l' aspre congost del Nethou y que no es mes que una serie continuada de monstruosas rocas de granet, hi amagárem nostres *alpenstocks*, pera tenir las mans desembrassadas. Ar-

rapantnos á terra pera no esser arreballats pel vent y sensa haber tocat la neu arribárem arrupits y gelats, al cim del arrogant puig que domina tota la serra al S. E. del Nethou — 2 horas del nostre refugi. — Aquest pich té d' elevació uns 3350 metres. Sa distancia, en línea recta, del Nethou es de poch menos de un kilómetro: mes se troban separats per una bretxa formidable en forma de V, per ahont l' uracá, hi passa com un projectil, ab uns udols selvatges y planyiders.

Jo he prés la llibertat d' anomenar á n' aquest puig «Pich des Tempêtes». Si aquest nom m' ha seduhit y á la vegada m' ha semblat lógich es porque la serra en qüestió es á la vegada la mes alterosa del Pirineu y la mes exposada á las tempestats del S. O. que son las mes freqüents y las mes fortas en aquestas regions. Té per tant de sofrir constantment sos embats y al mellor dia s' estimbará sens dubte, porque es flaca y del N. al N. E. cau tallada á plom sobre la esquerdadissima congesta de las *Salenques*, que cobreix molt mes espay del que may m' hauria imaginat.

A despit de la nubolada, vareig poder distingir varis cims, entre altres lo de la *Mine*: empero lo port de Venasque estava tapat per lo Nethou.

Després d' haber sobreposat algunas pedras pera acreditar lo nostre pás, emprenguérem la retirada, trepitjant, prop meteix del cim, flors descoloridas que tremolavan de fret com nosaltres meteixos; eran *ranunculus* (francesi-llas) *glacialis*. No vaig veure altres plantas. Tornats «á casa» á la benvolguda penya, que tan preciosos serveys nos habia prestat, vareig marcar alguns puns importants ab la ajuda dels quals he pogut trassar un petit mapa d' aquella regió.

Dos dias despres (22 d' Agost) després d' haber passat una segona nit molt borrascosa en la vall de Malibern dessota una penya que de rés nos guaria, anárem á pendre bon alé al «Hospici de Venasque» 1700 metres.

Mes lo repós m' inquieta; y 'l 25 d' Agost aprofitárem un dia magnífich pera atacar y vencer la punta occidental de la Maladetta (3300 metres.)

Fou abiat fet. Fortificats per nostras anteriors excursions y per las encoratjoses brisas en que nostres pulmons feya cinch dias que vivian, pujárem com desesperats y fós que la ascensió fou rápida y seguida, lo pich *Paderne* á esquerra, y la *Pique Blanche* á dreta, desfilaren á nostre costat com aquellas embarcacions que no fan sino apareixer un instant als ulls dels passatgers conduïts, per un *clipper* americá; mentres que al N. los soberchs cimals *luchonenchs* y fins las neus resplandents del *Lys*, s' ovi-ravan al lluny, engrandint l' horizon indefinit y blau de las planas xafagosas del Garona.

Per damunt de florits y ondulosos prats, coberts de grans despullas calcareas y graníticas remontárem d' un cap al altre, sempre en direcció S., la nevosa frau d' Albe, d' aspecte siberiá. En 3 horas y mitja de marxa (desde l' hospici) guanyárem lo coll d' Albe, á 3200 metres, obert al E. y al costat del cim del meteix nom. Aquesta punta negra y d' aspecte tan fúnebre á lo que vareig pujar en 1868, surt d' entre las neus perpétuas produhint ab ellas un pa-horós contrast. (3280 metres.

Atravessant lo coll d' Albe, per damunt de la neu molt inclinada, molt dura y morena y montant després envers lo S. E., vegí estendres al S. al plé batent del Sol, mes hermós que may, lo circuit enter del hermós llach *Gregorio*. Ni un sol caramell de glas surava sobre sas blavencas onas, á las que l' oreig y los raigs del sól donavan un brillanteij d' estrellas. Ab quin goig vareig recordar, també llavoras la nit glacial, d' onze horas, passada l' any anterior en sas meteixas voreras, escoltant tot tremolant de fret lo soroll de sas onadas, barrejat ab los prolongats sospirs dels vents de la tardor. Mes ditxosos avuy y mes destres, nos enfilárem cap al S. E. del coll d' Albe, saltant de penya en penya en un desert de perfits rochs que 's desprenian, mes já massa tart, baix nostras plantas. Al punt de las onze arrivavam al cim del Pich *Occidental de la Maladetta* qual altura probable es de 3300 metres. Allí hi alsarem un *cairn*, deixanthi una ampolla.

La vista molt extensa abarca un horisont de cimas nevadas. Al S. tot s' abaixa suaument. Al E. en menos de 3¼ d' hora, hauriam pogut pujar á la cima *Oriental* de la *Maladetta*, devallant un xich per la part meridional, de manera á costejar (en lloch de passar per dalt) lo serral molt dislocat que uneix los dos pichs. S' atravessaria, d' aquest modo, la part superior d' una congesta no perillósa, que un gegantesch barranch de neu separa de la terra ferma. Aquest barranch lo mes gran que jo haja vist es un congost de neu que té al menys 12 metres de fondaria y altres tants d' amplaria. Deixo á mon savi y competent amich M. Schrader lo cuidado d' explicarne la formació.

A la fi d' Agost sobretot després d' un estiu curt y fret, un prefereix estudiar las congestas y sas lleys en son quarto d' estudi que á 3300 metres, heus aquí porque vareig davallar molt depressa; lo estiu se 'n havia anat y la tardor comensava. Lo termómetro no marcava sino 3° á l' ombra en lo dia 25 d' Agost.

Lo 10 de Setembre inaugurava junt ab altres tretze excursionistas ó guias lo refugi del Mont Perdut (qual altura la estimo en 2900 m.); l'endemá dematí, ab lo guia Brioul, extenguí mon mapa en lo *Soum de Ramond*, (3280 m.) y á l' Octubre 'm trobo en las platjas de Biarritz, comparant las montanyas ab lo mar. Vareig ferhi una infidelitat als Pirineus, ab tot y qu' ells apareixian encara en l' horisont: mes eran tan lluny! Per altre part, no ho puch pas negar, las sublims planas del Occeá tenen un encís que no posseheixen las montanyas, y las solas planas que jo detesto son aquellas que la arada ha rublert d' horrosos sechs. A un montanyes li plau la naturalesa sempre y quan no ha sigut desfigurada per la má del home. Si las montanyas nos mostran lo cel, lo mar nos obra las perspectivas del Infinit, del qual n' es lo símbol...

Després de tantas ascensions era per mi un plaher inefable lo de pararme y fantasiar així, en una incomparable hora baixa de la tardor, davant del mar de la Viscaya. Lo sol era débil, la escuma batia acompassadament lo

promontori del far com los cops cadenciosos d'un rellotge y la naturalesa meteixa tenia l'aspecte de somniar. Ja las glorias del dia anavan á apagarse darrera 'ls pichs de las Asturias, quals neus pareixian blavas baix lo glacial mantell de la nit. Núbols cendrosos s'arregleravan en lo cel y sols los Pirineus extesos al lluny sota eternals gebradas conservavan al Orient las rojas marcas del Sol. Mes aviat, ells també, s'anaren descolorint com si la nit los hi fés por. Quan los estels comensaren á brillar, lo foch del far s'encengué, y sa llum tétrica y fantástica, durant deu horas, anava á passejarse á favor de la nit, en la boscuria y en l'Oceá, escorcollant, iluminant y enrogint la terra, 'l cel y l'aygua, com un ull rublert de sanch que busques algú...

Vereig anarmen: porque al peu d'aquestas tebias y dol-sas ribas, lo deliri nos enerva y quan vaig adormirme eran ja las montanyas ab las qui pensava.

CESSAR A. TORRAS.

LO QUE FA LA GANA

DEDICAT Á MON ESTIMAT GERMÁ

EN NICOLAU FAYOS

ERA un dissapte: sentats vuyt ó deu amichs *que no 'ns soludavam gayre* al voltant de una taula, jugavam al monte: 'm guanyaren tots los quartos, me 'n vaig anar á casa sense sopar, y l' endemá, diumenje, m' aixequí aixís que 's feu de dia, y surtí per los carrers olorant, com sol dirse, ahont guisavan.

No tenia res que poder empenyar, com no fos la meva paraula; pero aquesta, si era empenyable, per ma desgracia, no era en part alguna admissible. En aquest apuro, pensí empenyar lo que encar no tenia, pero qu' esperava arribar á tenirho: una canongia.

Aquesta idea atrevida ocupava ma imaginació, y per veure si podia produhir en mas botxacas per de prompte algun efecte sensible, 'm dirigí á casa de un husurer que deixava á doscents per cent sobre objectes de doble valor que la quantitat deixada. Altra contrarietat: lo husurer era á missa en Sant Jaume, que també van los husurers á la Esglesia. A buscarlo, donchs, vaig dir; y sens perdre un moment, me 'n vaig á Sant Jaume.

Si es cert que un mal pocas vegadas vé sol, també es cert que á una idea bona, sol acompanyarne una altra mellor. Y aixó que la de empenyar la canongia era bona, al menys per mi.

Se celebrava un casament en Sant Jaume, y en quant ho vaig veure me semblá ja cárrech de conciencia empenyar tan malament mas futuras rentas, sent aixís que la casualitat me presentava un recurs pera surtir llavors del apuro. Quédava una dificultat; mon trajo, que, en honor de la veritat, no me pareixia prou apropósit pera fer lo paper de convidat en solemnitat semblant, pero aixó era cosa de poca importancia pera ferme desistir.

Tot seguit me 'n torno á la casa hont dormia, després d' informarme, per supost, de la fonda ahont se celebrava la boda, y de la hora que havian dit qu' anirian á dinar. Me rentí, raspallí y arreglí lo mellor que vaig pogué; y en punt de las dotze pujava jo per la escala de la fonda d' Estevet, respirant una admósfera enbaumada, que semblava que deya: ¡Menja si tens gana!

Acabavan d' arribar los de la boda. Me presentí com si fos de casa, allargant la má d' amich á tots los que acompanyavan als nuvis; y acostantme á la novia, la vaig felicitar en vers, donchs han de saber que un servidór ja feya y *desfeya* versos llavors.

Al acabar de recitar mos versos, entraren en la sala los mossos destinats al servey, ab duas soperas molt grans, y tots los convidats anaren col-locantse. Jo agafava una cadira, y ab molts compliments la cedía al que 's trobava mes aprop. Passava després á un altre costat, y repetia la mateixa comedia, tot ab lo fi de ferme un partit per ma obsequiosa amabilitat. No vaig trigar en saber los noms d' alguns dels presents. Aixís, donchs, deya al un: no fassa compliments, Sr. Antoni!—Al altre: está vosté molt bé al costat de ma Sra. Carme!—Al altre: vosté aquí, aquí, lluny de la porta, porque 's trova molt delicat y corre un vent que...

Se miravan los uns als altres, com volgient preguntar-

se—¿coneix vosté á aquet? pero ningú s' atreví á formular en veu alta la pregunta, si bé, á lo que observí, la feu algú *sotto voce* al company del costat.

Tot marxava bé, y ja anava jo á allargar mon bras... dich mentida! — ja lo tenia allargat en abtut de reclamar un plat quant, joh sorpresa! entrá en la mateixa sala altra boda, per la que havia una segona taula, preparada ab tanta elegancia com la que jo m' havia convidat. Que raigs de llum, Deu meu! Dos bodas á ma disposició... es á dir, dos convits nupcials, després de vint y quatre horas de forsós dejuni! Perque, vaja lo mateix me pertanyia lo segon convit que 'l primer; y com als atrevits es favorable segons diuhen, la Fortuna, podia jo y debia esperar apoderarme d' altra cadira en lo convit que jo ignorava.

A parlar ab franquesa, moments hagué en los quals no m' arribava la camisa al cos, temerós de que algun averiguador, impertinent y escrupulós hagués pensat en tirar per terra mon projecte de menjar sens costarme un quarto; per lo tant, si encar 'm quedava algun recel, desaparegué y quedí tranquil despres que hagueren entrat en la sala los altres nuvis. M' aixequí tot seguit, fentlos lo recibiment mes adulador que consignarse ha pogut en los anys de la diplomacia; 'ls invití ab lo menjar que no s' havia preparat per mi, vaig oferir cadira als nuvis, y á altras senyoras, comensant respecte á estas últimas per la mes vella; y posantse en la espatlla la toballola, entrant per una porta, surtint per altra, acostantme á la finestra del cel-obert, cridava ab veu de mando als mossos, manifestantlos l' arribada *de mos nous* amichs; y manantlos que 'ls serviren tot seguit. Los que nos servian á nosaltres avisaren tot seguit á sos companys, pero á mi 'm convenia fer soroll, y guanyarme vots, per si acás anavan mal donats al final.

Y aquí me tenen vostés ja, com ase entre dos pinsos, sens saber per quin dels dos convits decidirme. Vicisituts humanas! Lo mateix home que pocas horas avans no era

amo d' un tros de pá, ni tenia un quarto, ni cosa que transformarse pogués en moneda; lo mateix qu' havia estat gran part de la nit passada, en vetlla, evocant entre badalls y suspirs las sombras de tots los galls-indis que s' han sacrificat en lo present segle en Barcelona per Nadal; aquet mateix home, repeteixo, se trobava ara col·locat entre dos taulas de que 's podia pensar que fossen esplendents, y no sabia per quina providencia optar parlamentariament parlant! Jo m' decidí per las duas, puig no m' agrada desagradar á ningú y ja que la *patria* ho reclamava, me decidí á sacrificarme per ella.

Alguns de los de la boda entrant feyan també significatius gestos, com estranyant ma intervenció en aquell negoci; pero *Tirios y Troyanos*, tots, degueren persuadirse al menys aixís ho creguí jo, de qu' aquella persona individual y respectivament desconeguda, havia sigut invitada per una de las duas familias, y ningú s' atrevia á formalisar una *interpelació*, de que segurament hauria resultat una falta d' aptitud legal pera menjar en qualsevol de las dos alegres reunions.

Explotava jo, com ara 's diu, la ignorancia de las masses, y fent lo calavera de bon tó, me sentava en una y altra taula, menjant tot lo que tenia aprop. No obstant dava conversa á tothom, no sens perill d' ofegarme, y morir com Sófocles, perque no deixava de menjar; y, ab ma conversa y mon génit alegre, arribá á estar tothom content de mi.

Ja estavam á la meytat del dinar, quant un dels mossos presentá en la taula de la boda número hú, un gall-indi molt gran, farcit, que venia dihent: *¡menjeu!*

Vaig agafar lo gall, demaní los instruments de trinxar y comenso á partirlo. Los de la boda número dos, eran los llegítims amos del difunt: lo mosso de la fonda havia comés una equivocació, venia lo gall de la mateixa casa del pare de la nuvia, y com, regalo dedicat á aquesta, lo esperavan ab anhel; lo pare de la noya;—lo que pot l' instant!—conegué tot seguit qu' aquell mort no era de la

parroquia hont anavan á enterrarlo: feu una senya al nuvi y aquet reclamá.

—Com, s' enten? deyan los de la boda número hú.—
Lo gall no s' treu ja d' esta taula!

—¡Qué no s' traurá! contestavan los de la boda número dos.—Que vinga 'l mosso qu' ha servit lo gall! Se conformem ab lo que diga l' amo de la fonda; ell administrará justicia!

Comparegué l' amo, se feu informació verbal, y d' ella resultá que lo gall era per l' altra taula. De las paraulas anavan á passar als fets, perque si decidits estavan los uns en demanar, decidits estavan los altres en negar; y aquella qüestió s' hauria resolt com se resolen totas las cosas en Espanya. Cridavan los homes, xisclavan las donas; la sala semblava lo *Campo de Agramante*, posat en moviment.—¡Qué inspiració la meva! Poso una cadira entre las dos taulas, pujo á sobre d' ella ab lo trinxant en la mà esquerra. lo ganivet en la dreta, y la tovalla en la espatlla, y després de pendre ayre sufficient pera poder desenvol·lar ab éxit la forsa de mos pulmons,—senyors *de ambos sexes!* vaig dir: silenci! Desgraciadament per tots s' ha comés un error irreparable, perque acabo d' informarme de que no hi ha altre gall en la fonda, que si no, á gall surtiriam.

No 'm donen vostés lo disgut, amichs meus, de que s' acabe com lo rosari de la aurora una funció qu' havia comensat tan bé! Quedes cada una de las dos taulas ab mitj gall, y que 's fassan las paus!

Aixís succehí: s' acabaren las rahons, torná á regnar l' alegria, y avans d' acabarse lo ditxós gall, ja s' havia acordat per unanimitat barrejar las taulas y los menjars convertint en un sol y fraternal *banquet* los dos convits. Se posá en net qui era jo, encara que ningú tenia l' honor de coneixem, tots se felicitaren per ma *famélica* astucia, m' aclamaren president de la funció, y benehiren á la gana per haverse servit de mí, pera prestar servey tan gran á la tranquil·tat de una fonda.

FRANCESCH FAYOS.

MITXA GALTA

(Continuació.)

*
* *

qué bonas son las mares!... Res escapa á son observació per lo que toca á sos fills... Sembla que no vos miran y s' adonan de tot. Porteu una taca á la roba, encare es molla, potser, y ja vos la senyalan. Vos cau un botó, qué dich caurer?... comensa á descosirse, y ja enfila l' agulla al devant vostre... Qu' un ayre vos ha prés y l' incipient encostipat s' anuncia ab una lleugera tós, ó ab l' entonació de la veu; ja vos aboca la flor de tila á la tassa... Y qué diré si la alteració que vos observa perteneix al ordre moral!... Oh!... Y cóm anyoro á la meva, jo, qu' apenas l' he coneguda!...

La d' en Met, al veurel ullerós, pansit y entevanat de cervell, l' endemá de las darreras escenas, va cridarlo á confessió en lo lloch mes apartat de la casa. «M' has de dir lo qué tens?...» li digué ab amorosa veu. En Met se la guaytá sorprés, y confós per la mateixa sequetat de la pregunta, mogué 'l cap de l' un al altre cantó.

«No m' ho neguis?...» afegí. «Conech qu' alguna t' en passa. Las ha hagudas ton pare?...» «No,» respongué 'n Met, rodonament. «Y donchs?... Qué 't succeheix?... Que no ets tu. Esplicat.»

Acorralat en Met á copia de disparos, obrí la boca y contá á sa mare com no habia dormit, com ni s' havia despullat, com habia passat á la finestra totas las horas de son; y mes apretat per una serie intermenable de repreguntas, explica 'l perquè de tot, describint ab vius colors la escena sostinguda entre la Neta y en Mitxa-galta.

«Tu la estimas!...» digué sa mare apercebuda del interés de la relació.

«Jo!...» respongué 'n Met, ab veu de sorpresa.

«Si, tú, tú,» respongué mes decidida.

Y aixugantse 'ls ulls ab son mocador somiquejá: «Tú vols perdre 'tl... Que no sabs qui es ella!... Son gentota!... Gentota!...» repetí, veyent qu' en Met la contradeya ab la mirada.

En Met estava frisós.

«Perque ho sápigas, continuá sa mare, jo sé sas vidas punt per punt, y las sé dels llavis de la drapayre del recó, que 's molt coneguda d' uns companys seus de la Bordeta!... De la «Bruixa» que l' hi dihen, y per lo mateix qu' es bruixa ha conegut, potser, que tas conversas ab la Neta, de nit y á solas, podían conduhirte á un abim de perició. Escóltam y 'ls coneixerás. La mare d' en Met s' acostá una cadira, y aixís digué á son noy, fent us de totas las inflexions de sa veu.

La Neta no es filla!... En Mitxa-galta era un taul, aborrit de tot lo poble y l lensat de sa casa, quant tingué de fugir per cridarlo la justicia creyentlo autor d' una mort!... d' una mort!... entens?... Sens ofici ni benefici, va correr pel mon com un juheu errant, aquí demanant caritat, allí prenénstela, mes enllá fent la por per las *timbas*, qué se jo; fins qu' un jorn va toparse ab una colla de saltimbanquis y s' hi ajuntá pera fer ballar un gos que tenia ensenyat. Tres ó quatre anys va correr ab ells, prenent part en sos jochs y sempre ab lo gos á la esquena, quant un dia, per unas disputas qu' ell armá sobre la repartició d' uns cuartos, se 'l tragueren de la vora. Sol, allavors, sol, ab lo gós s' enten, qu' es qui li duya 'l pá á la boca, va se-

guir rodant y rodant pobles, fins qu' un día, en un dels hostals que posava, va trobarse ab una criatura qu' era de tothom y de ningú, y á la qui ell, tot divertintse, va enmestrarla en las tamborellas, y salts. «Fós méva!... digué á la hostalera, observant la trassa de la noya, qu' era molt viva. «Si la voleu!...» aquella li contestá. Sorprésen Mitxa-galta va guaytársela de regull. «Si, si,» feu la hostalera. Si li feu la vida es vostra. Mireu; es filla d' uns que són fora del poble, y que ni Deu deu saber per ahont tiran, perque cada hu s' en ha anat per son cantó. Lo que passa... Al principi li passavan alguna cosa d' amagatots, á fi de que 'ls la cuydes una pobreta que no sabia com guanyarse las caixaladas; mes, després, y tot de cop s' en van oblidar; y, com que la pobre es pobre encara, no sab com desempellegarse 'n... Entens!... Ves si ho entengué 'n Mitxa-galta; que l' endemá ja se l' enduya pel món, pera compartir ab lo gós las sorts que tan agradavan á la gent badoca.

Aquella criatura, donchs, es la Neta, Met! .. Los co-neixes are!... Comprens si 't convé l' entrebancarhi!... Qué 'm respons?...

Capficat y neguitós estava 'n Met, inmobile com la estàtua del dubte.

«Rumia!... Rumia!...» digué sa mare, y 'l deixá sol, convensuda de sa victoria.

En Met s' assegué una estona en actitud meditativa, moguent lo cap de tant en tant de l' un cantó al altre, tot cargolantse 'l bigoti que ja li feya bona sombra; fins que, totduna picá á terra ab lo peu, y aixecantse del assiento, 's digué resolt:

«Mellor!... Are l' estimo mes. Si, Neta; jo t' arrancaré de las urpias de la desgracia!... Jo faré que l' alé d' aquest homenot no enteli per mes temps l' espill de ta dignitat... Pobre verдум, que 't tornan cego perque mes cantis: no deixarás de veure 'l sol.

Y eixí del lloch á tota pressa.

A la edat que tenia 'n Met, lo camí de la vida se 'ns presenta llis com lo palmell de la má. Tots los castells que forma la imaginació 's contan tant segurs y macisos com una muralla ciclópea. Res te, donchs, d' estrany que no vejés en Met cap obstacle pera la realisació de son proposit imposible de vencer al menos. Lo tipo de D. Quixot no 's perdrá may, perque 'l romanticisme s' acotxa en lo mateix cor de la Humanitat: aixís mateix es cert que sempre hi quedarà un Sancho. En Met trová 'l seu en l' obrador de casa seva. Era un fadrí á qui sa mare havia posat en antecedents per' ajudarla á desentavanar á son fill. «No sigas tonto!... Ni 't convé, ni ell hi consentirá!...» «Y qué n' haig de fer d' ell!...» interrogá, 'n Met. «Qué per de prompte 't priva de véurela!...» respongué 'l fadrí.

En Met abaixá 'l cap y observá que 'ls ulls se li aclucavan al pes de la primera decepció. «Passar dias y dias sens contemplarla, 's digué; sens escoltar sa veu; sens explicarli aquesta embrolla de mots qu' escriu lo cor en ma pensa?... No será mes...»

Y n' obstant, aixís ne van passá molts.

Un dia en Met, no pogué contenir la forsa de sa voluntat. Sabia quinas horas y ahont trevallava, quart mes quart menos, y resolué parlar á la Neta á tota costa.

Mudat, net y afeytat, deixá 'l passeig de S. Joan encaiminantse envers lo Pastim y dirigintse á grans passas cap á la Plassa de S. Jaume.

Las onze tocavan en lo campanar de la Seu.

Al arribarhi pel cantó de la Llibreteria vejé 'n Met que ja 's comensava á formar 's lo rotllo.

En Mitxa-galta cridava á la gent als esgarrifosos tochs d' una abonyagada corneta; la Neta desfeya la catifa y estobava 'ls coixins; l' home llogat pera donar toms al manubri de l' orga encenia una grossa pipa de terra, y 'l gós corria d' aquí per allá, cercant lo mellor lloch pera ajarsarse.

La gent hi acudia afanyosa, sens temor als raigs de sol, que feya parpallegar los acers y antiqüelas dels trajos dels saltimbanquis.

Los primers en formar la rodona eran las criaturas, que á copia de frechs, colzadas y trepitxadas s' esmunyian per entre 'ls grans, fins á ferse un ample lloch en la fila de preferència.

Cuant en Mitxa-galta feu fer revolucions á la pilota pera engrandir lo rotllo, en Met s' hi acostá.

Tenia 'l cor oprimít, débilas las camas, y 'ls ulls, esbarriats per un sobte esverament, ni gosavan á fixárseli.

L' orga deixá sentir sas notas desafinadas, y en Mitxa-galta aparegué en lo centre del rotllo en companyia de la Neta, saludant abdós al públich, ab un moviment de cap.

No sé si 'n Met se faria capas de las sorts executadas per en Mitxa-galta. Jo considero que no. Mirant per entre l' orella d' un bastaix y l' esquena d' un emblanquinador, no perdia á la Neta de vista, frisantse y picant ab lo peu á cada estona que passava sens qu' ella s' en adonés ¡Cóm si sapigués que fos per' allí y pogués endevinarlo detrás d' aquella reduhida espitllera!...

Lo públich seguia ab entussiasme las evolucions de cada sort, aplaudint á son modo, desde 'l xisclat exclatant, al imperceptible moviment de llavis.

Totduna 'l general mormoll pujá de tó. La Neta 's preparava per la sort de las cadiras. Desitjós de ser vist, en Met s' arriscá fins á col·locarse una fila mes endavant.

La Neta pujava allavors las tres cadiras posadas una á dessobre de l' altre, qu' en Mitxa-galta sostenia ab sos punys. Hi pujava trista com un sentenciat al catafalch.

Al esser damunt de son trono, dirijí una complacent ullada á la rodona.

De sobte bategá son pit; s' ennuvolaren sos ulls, y cregué perdre l' equilibri... Sa mirada s' havia topat ab la d' en Met, impacienta y amorosa á l' hora.

En Mitxa-galta posá una pessa de dos al assiento de la segona cadira, instant á la Neta á que li prengués ab la

boca, tombada d' esquena y tapats sos ulls ab un espés mocador.

La Neta doblegá son coll, y son cap aná descendint, descendint, fins á tocar los talons de sas sandalias ab la boca, sostenint sa figura la tensió d' un arch.

May se l' havia vist tan desafortunada com en lo matí d' aquell dia. Dos ó tres cops probá d' eurer la moneda ab sos estirats llavis; mes sempre infructuosament. En Mitxa-galta li acostava una mica mes á la vora á cada nova evolució; mes envá. Ni sos afalachs per animarla, ni sos re-nechs per enardirla, ni 'l rum rum del públich que frisava impacient, hi pogueren res. Al últim, decidida y obligada per son amor propi, tentá la darrera prova. La pessa de dos passá á sos llavis, mes lo castell de cadiras va bambolejar com si una má de ferro 'l sacsejés. Allavors pogué veures fins ahont arribavan com á forsa los punys d' en Mitxa-galta.

Tot seguit tocá l' orga pera atenuar lo mal efecte de la última sort, apareguent en Mitxa-galta en lo cercle, ab lo scheling agafat per las orellas al qui presentá al públich, com una eminencia, com un fenómeno en lo que pertoca á bon gust y agilitat. Al acabar son panejirich, agafá 'l platet de llauna y l' ensenyá pel públich una estona; pel públich que no fugia al soroll de la llauna; qu' era prou escasset. En Met aprofitá aquella cojuntura pera dirigir-se envers la Neta, llavors recolzada en un cantó de la tapa de l' orga, fixos en ell sos amorosos ulls.

Qué no 't veji?... digué á n' en Met al acostarshi.

En Met buscá ab un cop de vista á n' en Mitxa-galta, y endevinant per son compungit rostre que la capta no produhia, li digué á corre cuyta, temerós de son retorn:

«M' estimas, Neta?...» La Neta no torná resposta; mes lo reconvení per son dubte ab una dolorosa mirada.

Animat en Met, prosseguí sens interrupció: «Preven-te!... Has de fugir d' aquest home!... Jo m' enginyaré per treure 't de sas grapas!... Confia en mí. Un dia d' aques-tos... Y fugí del rotllo sens acabar la frase sentint aprop de sas orellas lo soroll del platet d' en Mitja-galta.

Cuant entrava al carrer de la Llibreteria 'l públich esclatá una grossa riallada. Era que apareixia 'l scheling en escena, fent bots á peus junts, tal com un xicot que corra, ficat dintre d' un sach, per endursen lo premi ofert en la sortija de son barri.

..

Venia 'n Met d' un remendo, quant va veurers de sobte envoltat per una patuleya de xicots, que gesticulaban, boy baladreja: «Are ve!... are!... are!...»

Com era si cau no cau l' hora de plegar y en Met per una intuició en éll molt comprensiva, endeviná que provenia la cridoria d' alguna de tantas rases d' en Mitxa-galta, detingué sos passos, curiós pera sapiguer com finalisaba aquell xibarri.

No es pas qu' aquella colla de xicots l' interessessin d' una manera directa: per mes que tots fossen fills de per aquell veinat: com ja representaban una generació mes novella, apenas éll los coneixia. No era altre, pues, sa curiositat, que la de veurer reproduhida una d' aquellas escenas de carrer per l' istil de las qu' ell habia dirijit tantas voltas.

Tot just decantaba sos ulls en vers lo carrer dels Petons, quant vejé apareixer, descobert son cap, arremangat de brassos y ab un vit de bou en una de sas mans, son enemich en Mitxa-galta, que s' adelantaba ab l' oyt en son esguart y la venjansa en sos llavis en forma de renech, disposat á desferse d' aquella patuleya.

«Are ve!... are!... are!... repeteixen los xicots al veurel. «Si!... are vinch... are!... escarní 'n Mitxa-galta emprenent una correguda.

Amatents los xicots al adonarse'n, tombaren sas esquesnas, y fregantse 'ls pantalons ab la sola dels borceguins, s' esquitllaren per darrera 'l sortidor de l' Hércules baladreja de nou: «Mitja-galta!... Mitja-galta!...

En Met li seguia 'ls passos ab la vista tot mantenint un agradós somriure en sos llavis.

Totduna contragué sas faccions y s' encaminá, esverat, envers hont corria la patuleya...

Habia observat qu' un de la colla 's quedava á resseguens y temia que 'l fuet d' en Mitja-galta no 'l fés ploriquejar ab sas fibladuras.

«Atureuvos!... Atureuvos!... cridá 'n Met, dirijintse á n' en Mitja-galta, que ja tenia aixecat son bras pera descarregarlo ab tota sa furia entre 'l cap y coll del enderrerit.

En mitja-galta deturá s' acció y giratse envers en Met, exclamá regoneixentlo: «Tú ets?...»

—Sí: respongué 'n Met. So jó; jo que vull dirvos que no teniu autorisació de ningú per pendre la plassa de cabo de vara, enteneu?... Los cabos de vara son á presiri, sino ho sabiau; ab aixó, si no teniu mes rahons pera tot que la del fuet... enteneu?...

—Lo que jó entench, respongué 'n Mitja-galta, es que tu tens ganas de que 't posi la ma á sobre... Si; que fa temps que 't duch entre sella y sella... Mes procura que l' got de la paciencia no se 'm acabi... que si 'm xarrupo 'l darrer glop... entens, Met?... entens, Met?...

—Que potser vos afigureu que só la Neta?... respongué l' interelat.

En Mitja-galta se 'l mirá de fit á fit, y aixecantse de puntetas, com si tractés de donar mes forsa á la paraula, contestá:

—A la Neta no te me la posis á la boca!... Ja sospitava que parariam en aixó, Met... Tú buscas lo que no tens.

—Y vos teniu lo que no vos pertoca... Si; que no es filla vostra la Neta pera que 'n disposeu conforme se vos acudi... Lo foch sempre respira... Prou endevinava jo que mes erau son butxí que no son pare... Mes no tardará molt en sortir la negre del ingeni... nó!...

—Met!...

—Com ho dich...

—Ni que fosses un Deu!... esclatá en Mitja-galta.

—Donchs sense serho!... respongué 'n Met...

—No m' exasperis: insistí 'l saltimbanquis... La Neta may será teva... Y toca la corda que vulguis, que per to-tas tinch resposta.

—Cuant las mou una criatura, bé; contestá 'n Met; mes quant ja es un home qui las rasca... Enteneu?...

En Mitja-galta, arribant en aquet punt al paroxisme de son enardiment, aixecá 'l vit de bou ab ayre de creuharlo en lo rostre d' en Met; mes amatent l' antich capítost de la patuleya, 's tragué de la faixa una de las eynas que duya, exclamant, amenassantlo:

«Apa!... si voleu que vos la enfonsi fins al manech...

En aquell precis moment, la curriolada de xicots que s' habia anat acostant, envalentonantsse de veurer á n' en Met reprimint l' accés furiós del saltimbanquis, exclatá de sobte y com per' afalagar á son defensor:

»Mitja-galta!... Mitja-galta!... ¡apa!...

Fora de si, allavors, en Mitja-galta plantá á n' en Met, corrent á darrera la patuleya com si l' empentés una ven-tada...

Del sortidor del Hércules passá á l' esplanada, de la es-planada als glacis: y amunt, amunt sempre... La gent que s' habia detingut al veure 'l corre, 'l contemplava ab angunia, tal com s' observa al esparver que 's deixa cau-
rer sobre un vol de coloms ja veterans.

Cansat al últim de perseguirlos, girá l' esquena y re-torná.

Plé de pols, suat, fins á regalimarli la cara, encés de vergonya per revenir de la batussa ab l' arma verge, y lluhintli 'ls ulls al foch de l' ira que 'l dominava, se l' ha-guera vist, motxo y esbufegant, acostantse pas á pas, com si fós un poruch sorje á qui 'l gefe condemnés á ser pas-sat per baquetas.

Al esser aprop d' en Met, aquet li digué, ab un tó de veu suavisat per la conmisericòrdia:

—Qué no poguéu cambiar lo geni!...

—Ni ganas!... contestá 'n Mitxa-galta.

—¡No sé quin gust hi troveu en fervos aborrible als ulls de tothom!...

—Lo d' aborrir á tothom axís mateix... Ho entens are!... Y comensant per tú, Met...

—Si fos axís ray!... Be prou me 'n aconsolaria... Mes...

—Qué vols dir ab aquet *mès*... Que maltracto á la Neta?... Puch ferho!... ¡Y tente comte si tu 'n tornas á ser la causal!... Perqué...

—Perqué val *mès* que m' aturi la llengua.

—Sí; que potser d' aquet modo t' estalviarás que 't donguin lo Nostramo á punyaladas.

En Met l' ullá ab despreci, y 's tombá en sech, allunyantse 'n remugant.

PLANY

EN primavera funesta,
una filla se 'm ha mort!
La terra 's vesteig de festa;
y 's vesteix de dol mon cor.

Las flors que galanas creixen,
dónan tristor de mirá.
Son las mateixas que neixen
á la vora d' un fossá.

Las rosadas que á las plantas
cada matí van cubrint,
son llàgrimas amargantas
de los sers que están sufrint.

Las aus de plomas airosas,
ratllant l' espay en breu vol,
son no més tacas negrosas,
tristos missatjers de dol.

Lo riu cristallí mormola
y es de queixa 'l seu remor,
perqué en onadas rodola
vers al mar de l' amargor.

.
Res troba joliu, alegre,
l' esprit batut pel torment;
tot es boirós, tot es negre,
y tot dòna sufriment.

¡En l' estació falaguera,
una filla se 'm ha mort...!
¡Malhaurada primavera,
pel meu cor ets la tardor!

Primavera de 1880.

CONRAT ROURE.

LO MITXER

Poesia premiada ab la flor natural en lo certámen del « Ateneo de Sans » de 1880.

Jo só fill de Fogarolas,
los meus pares son parcers;
tot venent mitxas de seda
jo arreplego la moneda
dels fadrins y 'ls cavallers.

Los hostals, aplechs y firas
segueixo sempre tot sol;
quant ja he vuydat la panera
faig parlá ab veu falaguera
mon alegre flaviol.

Las minyonas axeridas
prou me cercan de bon grat;
y 'ls vench mitxas ben brodadas,
de seda y de punt, rexadas,
y de color virolat.

So 'l mitxer
mes divertit;
só un fadrinet de montanya,
de l' Ampurdá á la Cerdanya
m' anomenan : l' *axerit*.

Fins hi ha viudas que m' en compran
(y que 'm trian las mellors) ;
las faig negres, pe 'ls notaris,
pe 'ls jutjes y apotecaris
també 'n tinch de bells colors.

Marquesas y pagesonas
per tot arreu faig lluhí;
si 'ls galants d' amor glatexen
moltes d' elles, no ho conexen,
y m' ho deuen sols á mí.

En las festas que m' escauen
y á las plassas arman ball,
veig sota las sivelletas
de las bellas donzelletas
com lluheix lo meu trevall.

Jo d' aplechs
si n' he seguit,
ab barretina morada
y en la jupa virolada
portant un rament florit.

¡Si n' he passat de masías,
pobles, vilas y casals;
veyent noyas ben festosas,
dihent paraulas amorosas
y omplint la bossa de rals!

De tants parells com m' en compran
un ne tinch, que no 'l vendré;
es de color carmesina
tot texit de seda fina
en lo meu mellor telé'

Hi han floretas rexadas,
flors y violas y ullets,
pampols y rahims, de seda,
y en las brancas d' una arbreda
hi he posat dos aucellets.

Eix parell
tant escullit
es per' una pubilleta,
per la meva amoroseta
que 'm te 'l cor, d' amor ferit.

Dos anys he estat pera ferlas
las mitxas de carmesí,
y dos anys fá, que somnía
la pobreta ánima mia
esperant viure ó morí.

Si un dia al mitxer demana
hi aniré tot vergonyós,
y en lo fons de la panera

ella hi guaytará riallera
las mitxas d' aucells y flors.

Si l' encisan y li plauhen
de tot cor, las hi daré;
y tot baxet á l' orella
d' aquella hermosa donzella,
enamorat jo diré:

—Só 'l mitxer
mes divertit
de l' Ampurdá á la Cerdanya;
¡soch, un fadrí de montanya
que os voldria ser marit...!

ARTUR MASRIERA Y COLOMER.

25 Juny 1880.

BIBLIOGRAFÍA

ALBUM HISTÓRICH PINTORESCH Y MONUMENTAL DE LLEYDA Y SA PROVINCIA. (1)

Los inteligents literats y catalanistas entussiasas D. Joseph Pleyan de Porta y D. Frederich Renyé y Viladot han comensat á publicar á Lleyda, ab lo títol dalt mentat, una colecció de vistas heliográficas, acompañadas de las correspondents monografias histórich-artísticas ab grabats intercalats, dels principals monuments d' aquella provincia.

Sis ne van ja sortidas, y per ellas pot colegirse de la bondat material de la obra y de lo interessant dels assumptos representats en las estampas y descritos en las monografias.

La vista general de la histórica Lleyda; l' exterior de sa notabilísima Catedral antigua, avuy convertida en castell; la vista general de la important vila d'Agramunt; la de la antigua fortificació de Gardeny y la vall de la Mariola; la de la esplendenta Porta dels infants, ó dels fillols en la ja esmentada Catedral antigua (comprentent també la monografia d' aqueixa lámina una descripció de la Capella de Jesus;) y la de la antigua ciutat de Cervera.

Ab eixas reproduccions han aixecat los autors de la publicació que 'ns ocupa solsament una punta del vel que cobreix las oblidadas despullas que las antiguas edats deixaren en aquellas comarcas. Quan ja lo que dessota d' ell hem pogut entreveure nos ha atret per l' interés histórich y per la bellesa artística; pot calcularse lo que será aytal publicació si, tenint vida com es de desitjar, pot mostrarnos, á la daurada llum dels raigs del sol, los joyells que tants inspirats artistas y artífices experts obraren allí, com en tota la terra catalana,

(1) Lleyda: Estampa de Joseph Sol y Torrens. Any MDCCCLXXX.

pera solemnitat del culte, pera defensa dels senyors y dels pobles ó pera esbarjo y gaudiment de soberans y de cavallers.

Y en particular la província de Lleyda, com á més separada de la costa ahont lo tráfeh y las innovacions son més actius, y menys dotada de vies de comunicació, ha de conservar encara, amagadas entre l' arbreda de sas campas y 'ls replechs de sas montanyas, vilas de típica y antigua fesomía, llogarets pintoreschs, castells de imponent aspecte y despallas de la antigüetat clàssica y cristiana; ha de ser un dipòsit casi inexplorat ahont los qui per primera volta hi espigolen han de trobar molt que recullir y molt bo que mostrar á la generació intel·ligent y entusiasta que avuy, per fortuna, comensa á interessarse per tot lo antich de casa nostra.

La transcendencia d' aqueix moviment, que será altre dels timbres de gloria del modern renaixement catalá, es tant notable que no dubtem en assegurar que en ella hi ha la clau de la verdadera regeneració, no solsament intelectual, sino fins moral de nostre poble. Los monuments venen á ser los llibres dels qui no saben llegir. Lo poble que no pot estudiar lo passat en los arxius ni en las obras erúdites, té en los monuments altres tantas planas de la Historia, que es la font de tot coneixement perque ho es de tota experiencia. Una generació que conserve las obras d' art antigues, que procure restaurarlas y ferlas respectar, inspira á tothom lliçons de patriotisme, que son la base del avansament moral.

Y en quant al avansament material es encara mes palpable la influencia del coneixement dels monuments. No sols las Bellas Arts prenen d' ells vida, imitant los diferents estils, segons llur especial simbolisme, pera las distintas obras que 's crean, sino que la Industria, en tots sos rams, fentse cada dia mes interessant per l' aplicació del art á la meteix, trau dels vells edificis detalls d' ornamentació y dels antichs artefactes procediments perduts que contribueixen á son progrés.

En Espanya en general, y molt principalment en nostra terra, ahont afortunadament lo treball pren nova volada, es mes necessari l' estudi dels antichs estils y formas artístiques, pera donarli una fesomía original y propia, que es lo que especialment avalora las produccions d' un país. A semblant estudi ha de servir de base publicacions com la del *Album historich, pintoresch y monumental de Lleyda y sa provincia*, que, seguint l' exemple del que, de Catalunya en general, publica la *Associació Catalanista d' excursions científicas*, dels donats á llum per la *Asociacion Artístico Arqueológica Barcelonesa* y dels especials del monastir de Ripoll, de Gerona, etc., vingan á inventariar tota la riquesa que en bellesas naturas y artístiques posseheix la nostra terra. Mes en aquesta tasca (y permetíns los senyors Pleyan de Porta y Renyé eixa petita observació) deu donarse preferència á la reproducció dels monuments ó dels ob-

jectes arqueològichs sobre la dels paisatjes ó vistas de conjunt, quals detalls no poden be apreciarse; per duas rahons: la primera porque convé, abans que tot, deixar reproduhit lo que per sa naturalesa pot desapareixer, y, desgraciadament, aquí no está molt segur, com son las antiguas construccions y 'ls exemplars del art passat; y la segona, porque necessitant aqueixas publicacions una suscripció nombrosa pera poguer sostenirse, entre la qual han de contarse personas de fora la localitat quals vistas se reproduheixen, tenen per aquellas mes atractiu los exemplars arquitectònichs ó las obras d' art d' altra classe. La obra de la naturalesa es permanent: la del home desapareix en un breu espay. Convé, donchs, guardar aquesta per medi de la imatge fotogràfica ó del llapis del dibuixant; que aquella estarà sempre á nostra vista.

Com se vulla, la publicació del *Album* dels Srs. Pleyan de Porta y Renyé es altament digna de llohansa y de obtenir lo favor del públich, únich medi de subvenir als crescuts gastos que las de sa classe reportan, tant mes essent particulars los qui las emprenen. Ella es fruyt, com hem dit abans, del ardent catalanisme de sos iniciadors, com dels que hi colaboran, entre 'ls quals hi ha, fins avuy, los coneguts escriptors Srs. Roca y Florejachs, y Maluquer Viladot, y eixa circumstància fa esperar que será imitada en altrás poblacions de Catalunya. Al present la aspiració al enaltiment de la nostra terra, que s' ha batejat ab aquell nom, revelant expansivament la forsa que en si portava y que alguns migrats de cervell desconeixian, se manifesta en totas las esferas de la inteligencia y del treball. Y 'ls qui dubtavan de sa eficacia vehuen á cada moment brotar novas manifestacions de utilitat tan evident que no poden negarla, y que servintlos á élls meteixos ha de ferlos reconeixer que altre no ha de ser la verdadera regeneradora de nostra pàtria.

A. AULÉSTIA Y PIJOAN.

Barcelona. Setembre 1880.

NOVAS

Ens á l' hora en que ha entrat en premsa *La Renaixensa* arriba á 562 lo número dels senyors adherits al Congrés Catalanista qual obertura está anunciada pera 'l 9 de Octubre. Amants com som de nostra patria hem acullit ab entussiasme aquesta enlayrada idea convensuts de que pot lo Catalanisme, de la acertada realisació del Congrés, donar un gran pas en avant, y aixamplar notablement sa esfera d' acció. En ell contem veure á tots aquells que pensan com nosaltres en materia de Catalanisme y que de segur devant de la idea principal que 'ns guia sabrán fer abstracció de sas aficions de política general. ja que no es la política de partit la que 'ns uneix, sino 'l vehement desitj de veure establida la germanó verdadera entre tots los catalans per lluny que avuy dia semblin trobarse.

Ab veritable tristesa hem llegit en nostre benvolgut colega *La Veu de Montserrat* un petit article firmat per nostre amich lo Sr. D. J. C. prebere, referent al próxim congrés catalanista. Ab frases un xich desentonadas é impropias dona 'l crit d' alarma á sos lectors; y 's permet acusar de mal intencionats y de facciosos als promovedors de la idea, negántlos hi l' autor del article, qu' es encare molt jove, lo caracter de catalanistas, precisament porque no pensan en tots los punts del catalanisme á la seva manera.

Dihem que ho hem llegit ab tristesa, porque amants com som de totas aquellas publicacions que valentse de un medi ó altre contribuixen al despertament del esperit catalá nos dol ab tota l' ánima que precisament en la ocasió en que d' unir voluntats se tracta, haja vingut á aixecar la bandera de la discórdia un de nostres companys, un d' aquells que per lo caracter que revesteix están mes obligats á treballar sempre per lo manteniment de la pau, filla de tota germanó. Y 's fa major nostre sentiment quan las paraulas injuriosas que 's posa als llabis D. J. C. no provenen de la reflexió reposada sino de la impremeditació de moment, ja que diu en l' article que li falta calma pera esplanar sas ideas.

Calma voldriam que tingués de aquí en avant lo Sr. C. fent vots porque 'n tinga sempre que desempenyi 'l seu ministeri; y suppli-

quem ab tots los nobles membres del congrés, que ab calma prenent las sevas injurias, nos permetin demanar al nostre amich que vinga al congrés á ajudarnos y ensenyarnos ab sa veu autorisada, segur de que allí hi trobará molts de sos amichs y partidaris entusiastas. Que vinga pel be de Catalunya qu' es d' ell y de nosaltres, empero tant nostre com d' ell.

Ha mort víctima d' una agudísima enfermetat lo virtuós sacerdot y ferm catalanista Dr. D. Jaume Solá y Seriol. Com lo poble tot de sa naixensa, Badalona, 's dol de sa pérdua la Redacció de aquesta revista.

Hem rebut un volum de poesías catalanas que ha vist la llum darrerament y que 's titula *Fruyta del temps*. Prometem á son autor ocupárnosen en altre número ab la estensió que 's mereix.

Ab lo titol de *Club poétich* s' ha constituït á Gracia una associació catalanista. Li desitjem molta prosperitat, felicitantla per sos nobles propòsits.

Ha sigut novament denunciât lo *Diari Catalá* per un article en que esposava sas idees dintre 'l Catalanisme. Estantnos vedat per la lley d' impremta l' ocuparnos de política, sols direm que sentim ab tota l' ánima lo contratemps de nostre colega.

Nos alegrém molt de la formació en esta ciutat de una *Associació musical catalanista*. Se compon la Junta directiva dels Srs. D. Ramon Artigas, president; D. Joaquim M.ª Pera, tresorer; D. Pere Company y D. Celestí Sadurní, vocals, y D. Enrich Masriera, secretari.

Ha vist la llum pública un nou setmanari titolat *Lletras*.

S' ha constituït á Valls una associació catalanista ab lo titol de *La Patria Catalana*. Lo primer acort d' aquesta ha sigut adherirse al Congrés catalanista. Fou elegit president D. Ramon Roca y Sans. Saludem ab tot lo cor á la associació naixent desitjantli molt llarga y próspera vida.

La Barretina, poesia que obtingué la englantina en los derrers Jochs Florals, ha sigut posada en inspirada música per D. Cándido Candi. La edició d' aquesta composició musical ha corregut á càrrech de la casa Vidal y Roger.

Digna de molta alabansa es lo bon gust que en lo decorat dels establiments industrials se ve desarrollant en aquesta ciutat. Un dels que mes llueixen per lo bon gust que ha presidit en la restauració es lo de D. Macari Planella, creat per D. Nicolau Planella en 1840. Membre d' una familia d' artistes y artista de professió lo fundador, dotá á sa casa de tot quant podian necessitar los arquitectes, enginyers, pintors, escultors, etc., venint á esser la casa Planella lo centre de reunió dels artistes y professors de Llotja y S. Sebastia que en aquella época mes se distingian. Lo fill del fundador, seguint la idea que presidí á la creació de la casa ha procurat reunir en ella

tot, absolutament tot, lo que poden necessitar los artistas y bona cosa de lo indispensable en las carreras científicas, y al decorar ab tant gust y riquesa sa casa, alhora que s' ha honrat á sí mateix, ha dotat á Barcelona d' un altre establiment digne de ser visitat per tothom.

Desde 'l dia 23 del prop-passat mes, actúa en lo Teatro Principal d' aquesta ciutat la celebrada companyia de declamació italiana, en la que figura en primer terme la senyora Marini, gloria llegítima de la escena de la Ristori y de la Pezzana.

Los verdaders amants del art escénich, que durant l' estiu darrer tingueren ocasió d' aplaudir á dita companyia en lo Teatro de Novetats, están d' enhorabona, puig aquella continúa presentantse en obras de ben diversa índole, desde las modernísimas y trascendentals de Dumas, fill, de Sardou y altres escriptors d' igual ó semblant escola, fins á las senzillas comedias de Marivaux y de Goldoni, alcansant en totas unánime aprobació y, en ocasions, gran y just entusiasme per part d' un públich cada vegada més numeros y consensut dels mérits de la companyia italiana.

Mentres nos disposem á parlar en altre número, ab major extensió, dels artistas que avuy honran un teatro elegant y bellament restaurat, y entre 'ls quals debem fer desd' ara especial menció del senyor Ceresa, nos complaurem en associarnos als plácemes que 'l públich ilustrat los hi tributa, desitjant que augmenti 'l favor durant lo curt número de representacions que ha de dar la citada companyia, en benefici d' una empresa digna de obtenirlo.

SUMARI

CÉSSAR A. TORRES.	Exploració del Sud-Est y del Sud del Nethou y ascencions al pich Occidental de la Maladetta y al pich «des Tempêtes» en l' agost de 1877, per lo Comte Henry Russell.	257
FRANCESCH FAYOS.	Lo que fa la gana.	272
JOAN PONS Y MASSAVEU.	Mitxa-Galta.	277
CONRAT ROURE.	Plany.	287
ARTUR MASRIERA Y COLOMER.	Lo Mitxer.	288
A. AULÉSTIA Y PIJOAN.	Bibliograffa.	291
	Novas.	294

UN QÜENTO D' EN BARTRINA

QUELLS amichs nostres que assistiren al dinar ab que l' any passat bon número de catalanistas obsequiá á D. Andreu A. Comerma, poch després d' haverse inaugurat en lo Ferrol lo celebrat dique de la Campana, recordarán encare ab gust, avuy amargat per la dissort, l' estona delitosa que passarem tots á postres escoltant al bon amich Bartrina que ja havém perdut pera sempre més!

Després dels entussiastas brindis, després de las inspiradas poesías qu' allí 's llegiren, nostre mellor *causeur* nos entretingué ab un qüento de la seva collita que malhauradament no ha deixat escrit.

Suspesos de sos llabis, contenint l' alé, parant fixament l' orella y fentnos gaudir d' aquella dolça fruició que sols en lo goig del esperit se trova, nos tingué fins que poderem esclatar ab un repicament de mans tant eloqüent y calorós com espontani. Y quant després del dinar y en-

care al retirarnos á casa li pregavam que publiqués aquell qüento; nos responia ab aquell somris d'encantadora modestia que tant estimable 'l feya:—«No 'l tinch escrit. Escribíulo; ja us lo dono.»

Prou temiam tots que nostre bon amich, ja per aquell temps ferit de mort, no l' escriuria; mes cóm acceptar tal invitació quan éll encare, ab esforços ó sens esforços, podia escriúrel y darlo al públich revestit de tota la vida y riquesa ab que acabava de presentárnoslo? ¿ Per ventura, fins prescindint de l' espantosa dificultat qu' ofereix sempre la diversitat de coneixements, d' enginy y d' imaginació qu' existeix entre dos escriptors, no sabém los que 'ns havém dedicat un xich al conreu de la literatura quan impossible es trametre al pensament d' un altre la forsa y color que darém als nostres propis, segons las facultats de cada hu? Aixó deviam tindre present tots los que rebiam tant honrosa invitació y més que ningú l' autor d' estas ratllas, lo més insignificant de tots.

Mes en Bartrina ha mort sens haver escrit aquell qüento, en Bartrina no pot escriurel ja, ¿ y és just que 'ls que coneixém aquella enginyosa concepció de la que 'ns feu depositaris, la sepultém ab nosaltres en lloch de donarla al públich á quí l' hauria donada éll, de segur, si la mort no 'ns l' havés arrancat del mon ans d' hora? Jo crech qu' un deber sagrat nos contesta negativament. Sé bé, com he provat fá poch, que malgrat mos esforços la composició d' en Bartrina no será de molt lo qu' hauria estat si éll l' havés escrita; pero puch ben bé assegurar al públich que, quan menys, n' he conservat la escencia y aixó 'm basta pera 'ls que no la conegan. Los que l' havian sentida al autor, que 'm fassen la mercé de no llegirla; y sinó, que reconegan ma bona voluntat.

Fora d' aixó, réstam tant sols afegir que si m' he proposat esser tant fidel com la memoria m' ha permés en lo trasllat de l' argument y dels personatjes, no he intentat poch ni gens imitar l' encisador estil del malguanyat Bartrina porque no tinch forsas pera tant. L' he escrit com he sabut, y aquí 'l teniu.

LO RADIÓMETRO.

Hi havia, no fa molt, aquí á Espanya, un sabi de debó en totas aquellas ciencias naturals que 'l judici seré de nostre segle ha calificat de positivas quan no ha pogut evitar que certs rams de l' especulació intelectual seguisen atribuintse lo nom de ciencias ab que pomposament s' adornan temps há.

Mes com aquell bon senyor no era amich de tocar lo bombo, sino modest en extrem y de més á més un bon tros retret pera viure en societat, llevat d' un curt número d' amichs, cap de sos convehins s' havia fixat en sos mérits.

Lo veyan tots los dias á la mateixa hora acompanyant á la seva filla, moreneta d' uns vintitres anys que tenia justa nomenada per sos ulls negres ben esqueixats y expressius com los de la mellor andalusa, y 'l coneixian tan sols per lo pare de la moreneta. Ningú sabia que sota d' aquell barret passat de moda, tirat enrera ab desenoblidor descuyt y d' un negre que semblava tant més rebaixat en quant contrastava ab aquella negror superlativa dels ulls de la moreneta, hi vivia una inteligencia superior qu' en vá desitjarian tindre los qu' ocupavan los setials de las academias y corporacions d' aquella ciutat.

¡Mes, cóm havia de figurar si l'home era fet aixís! Figureuvos que si algun cop, per bé de la ciencia, creya convenient publicar algun dels duptes ó problemas qu' en lo segret de son escriptori concebia, s' acontentava enviantlos en forma d' article, firmat tan sols ab lo nom de Tomás, á algun periódich polítich ó literari d' aquella, població que no tenia ni una revista científica. Los directors los davan á llum quan escasetjava original, perque veyan *que no estavan mal escrits* y fins havian sentit á dir á algun aficionat qu' eran bastant *curiosos*; pero está clar, ni en las redaccions ni en las academias se sabia de quí eran semblants travalls, ni may passá pe 'l cap de ningú esbri-

narho. Aixó es tan cert, qu' un día l' Academia de ciencias naturals y més tart un d' aquells periódichs, reberen carta d' un tal Shanawart de París demanantlosi cortesment lo veritable nom d' aquell autor anónim y la seva adressa, y com uns y altres ignoravan per una part quí era D. Tomás y per altra quí era aquell francès, las cartas anaren á la cistella sense contestació, com se sol fer aquí en consemblants casos.

Per fi un dia D. Tomás vegé en las cobertas de la revista «Les Mondes» un reclam en que 's demanava sa propia adressa á qualsevol que la sabés; cercá números passats y descobrí que 'l tal reclam venia continuantse en aquella publicació sis mesos há. L' interés qu' aixó suposava no podia ménys de sorpéndrel y afalagarlo molt. Precisament Mr. Shanawart ab la teoria qu' havia exposat en «Las metamórfossis dels vegetals» obra publicada l' any avans, s' havia guanyat l' admiració de nostre modest naturalista. Conte donchs, conegut son carácter apocat y en desmesura humil, si pensaria l' home, ans d' escriure. Pero com degué comprendre á lo que l' obligava tan valiosa deferencia, no hi vegé remey; tingué de rompre l' incógnit, y va escriure á Mr. Shanawart.

Aquest s' apresurá á respondre, y de llavors ensá s' establí entr' abdos naturalistas un carteig contínuo, viu y animat, que ben prompte 'ls convertí en veritables amichs un del altre. Llavors, y tenia ja 50 anys! sabé D. Tomás per primera volta que varios d' aquells articles *curiosos* havian estat traduhits al francès, al inglés y á l' alemany y que són pseudónim disfrutava en las academias extrangeras d' envejable reputació.

L' interés que despertá en D. Tomás aquesta correspondencia, lo desitj que prompte sentí d' anar á coneixe al nou amich y fins lo que 'l mogueren algunas indicacions d' aquest, resoluérenlo á anar á París. No cal dir si la moreneta, que debia acompanyarlo, ho pendria bé; aixís es que, 'l tal viatge, tan prompte fou dit com fet.

No cal dir tampoch si la primera visita que feria D. To-

más sería á son benvolgut parisien. Dos sentiments diversos li portavan: l' amistat y la curiositat de conéixel personalment.

Quan pare y filla trucaren á la porta del sabi francés, era cap-al-tart. D. Tomás sentia batre 'l cor ab aquella opressió que la proximitat del goig nos causa; la moreneta s' estirava un guant que se li havia descordat al baixar del cotxe y deya á son pare que, sense saber perquè, s' havia imaginat qu' aquell bon senyor tenia de viure en un altre carrer y en la banda oposada.

Per fi s' obrí la porta, una vella ab cófia y ulleras al front, los anunciá al amo, y prompte eixí aquest, tot esbalandrant las finestras qu' á son pas trovava. Al veures, abdos allargaren l' esguart com si esperessen qu' un y altre sortissen de darrera d' élls meteixos. Era que la imaginació, aquest pintor incansable qu' hostatgem tots dins del cervell, los havia enganyat al fer á l' un lo retrato del altre. Sobre tot D. Tomás, fou potser quí més s' engenyá, porque quan s' havia imaginat al autor de las *Metamorfosis* vegetals un vellet respectable, sentenciós y reposat, se trová ab un jove de 35 anys, elegant y viu de génit; en fi ab un sabi que per sa exterioritat més prompte hauria cridat l' atenció de la moreneta que la del naturalista espanyol. La primera impressió, donchs, qu' aquells dos senyors experimentaren, fou un xich violenta com sempre ho es la produhida per lo impensat, y ja sia per aixó, ja porque la més franca y antiga correspondencia no basta á véncer de moment lo respecte qu' imposa la personalitat desconeguda, no hi hagué, al regoneixers un y altre, aquella expansió y alegria qu' de segur abdos esperavan. Fou precís rompre 'l glas; mes com venturosament dins d' abdos cors hi havia caliu, lo glas se rompé ben prompte. Mr. Shanawart rebé als forasters dintre de son estudi qu' era, á ben segur, la pessa més espayosa de la casa y la que, com éll feu constar, sols trepitjavan éll y sos amichs més íntims.

Un cop dintre, abdos naturalistas s' engolfaren ben

prompte en una conversa la més apropósit pera deixar satisfets llurs gustos, pero també la més encertada pera marejar y aburrir á la moreneta, qu' entussiasmsats no veyan. Parlavan, com podeu pensar, de l' especialitat que 'ls havia fet amichs, y en mitj d' un foch granejat de mots y frasses técnicas que la noya no podia entendre, citavan de tan en quan noms com los d' Hawkesbie, Vheatstone, Volta, Hirm, Crookes y altres y altres á quin més enrevessat y desconegut per aquella.

La moreneta donchs se fastidiá ben prompte, (no n' hi havia per menys, just es confessarho) y per aixó, cercant esplay al esperit, abandoná son seti y comensá á recorre ab la vista, un per un, tots los instruments de física y exemplars zoológichs que hi havia dins dels grans armaris qu' cobrian las parets d' aquell estudi, bé que passant depressa y ab gesto d' enuig, per devant certa calavera humana qu' estava plantada com un soldat, dins d' una escaperata especial.

A la fi de sa excursió degué aquella senyoreta pararse devant de la taula d' experiments qu' ocupava 'l centre del estrado y, de sopte, ficsá la vista en un radiómetro, instrument recientment inventat qu' allí hi havia. Quan ella 'ls descobrí estava parat com corresponia, á causa de la llum cada volta més morta qu' iluminava l' estudi; mes apenas abaixá 'l cap la noya pera veure bé qué contenia la bombeta de vidre que forma part del esmentat instrument, observá que 'l molinet de son interior comensava á rodar y prompte seguí rodant, rodant ab creixent velocitat. ¿Qu' era donchs aquella especie de molí de vent qu' aixís se movia resguardat de tot ayre, sens arbre transmissor que podés comunicarli l' impulsió d' altra máquina, sens un fil eléctrich que podés conduhirli corrent de cap mena?

—Papá, papá!—exclamá per fi la noya, no podén contindre ja més sa curiositat—ha vist aquest molinet que vá sense máquina? ¡Ay, que curios es, y com róda, y que depressa!

Los sabis se miraren com interrogantse mutuament ab

la major estranyesa: D. Tomás esperant que respongués l' amo, quí debia saber ben bé lo que tenia per allí; Mr. Shanawart confiant en que 'l pare aclararia 'l concepte d' una pregunta qu' éll no arrivava á comprendre, precisament perque recordava massa lo que tenia en la taula y sabia que 'l radiómetro en aquella llum no podia caminar.

Mes com la noya insistia en sas exclamacions y la perplexitat dels sabis creixia al compas d' ellas, tot d' una s' aixecaren y correren no ja á satisfer la curiositat de la moreneta, sino la propia curiositat.

En efecte lo radiómetro voltava vertiginosament. Mr. Shanawart, més que pèndrel, l' arrancá bruscament de las mans de la noya y, posantlo á la vista de D. Tomás, li digué ab veu tremolosa:

—Vos coneixeu aquest instrument?

—Sí—feu ab lo cap son interlocutor, no menys estranyat qu' éll.

—Donchs sabeu ben bé que sols la llum potent del sol més clar pot ferli donar lo número de voltas qu' está donant.

—Sí—repetí aquell en igual forma; mes de prompte afegí—pero mireu, ja no camina.

Llavors, un y altre acostaren los ulls al vidre gayre bé fins á tocarlo ab las parpellas y giraren l' instrument en tots sentits y 'l miraren contra claror com per esbrinar quina causa podia haver produhit moviment tan inesplorable. Lo molinet no dava més que las endormiscadas rotacions que normalment dóna á la acció del calor humá. Tot estava sencer; adins de la bombeta no hi havia penetrat ni una bombolla d' ayre. Abdós sabis se posaren á riure com qui diu: «ab que 'ns venia aquesta,» y deixant l' un l' instrument demunt la taula y donant D. Tomás un copet de protecció á la cara de la seva filla, se disposaren á tornar á séurer.

L' estranyesa mes gran y cert desitj de desquit s' apoderá llavors de l' avergonyida moreneta, que prou entenqué 'l paper qu' havia fet y arrivá fins á duptar de si sos

ulls l' havian enganyada. Torná á mirar y lo radiómetro reprengué altra volta sa creixent rotació. ¡Quin goig per élla; li saltava pe 'ls ulls!

—Los hi dich que sí, que róda depressa; vostés no ho veuhen—exclamá com tornant la bofetada qu' havia rebut son amor propi.

Encare somrigueren los oyents; mes per fí y portats, mellor que per la esperansa, pe 'l desitj caritatiu de temenar aquella discordia, s' acostaren altra volta al radiómetro que la noya mirava recolsada en la taula hont l' havian deixat. Tant rodava, que las paletas d' alumini ja no 's veyan; en llur rotació per demés furienta confoniant-se en anell nebulós, quasi invisible. Abdos naturalistas, desde l' altre cantó de la taula, s' abocaren en front de la moreneta á contemplar aquell fenómeno, presos d' un atordiment incomparable. Lo radiómetro róda que rodarás, no parava may, com si volgués riures de la ciencia, allí representada per aquells dos sabis esgrogahits de sorpresa. Y la claror anava apagantse y 'l molinet, lluny de parar com ho exigian las lleys físicas conegudas, rodava y rodava més y més. Y á mesura qu' éll rodava s' exaltava l' amor propi d' aquells dos homens que potser jamay l' havian sentit tan viu. Per fí notaren en aquell moviment oscilacions anormals y *minuendos y crescendo*s que corresponian á las distancias en que 's colocava la noya.

Mr. Shanawart, en mitj de sas reflexions, sentí com una revelació secreta y soptada: comensá á aixecar poch á poch la vista resseguint ab la parsimonia y astucia de qui vol sorprendre infraganti á un malfactor, primer lo cos de la moreneta, despres son coll, sa boca, son nas y sos ulls. Quant arrivá aqui tot s' ho havia explicat.

Ells feyan moure 'l radiómetro, élls, sols élls podian darli major velocitat que 'l mateix sol.

Mr. Shanawart no havia vist encare 'ls ulls d' una andalusia.

NARCIS OLLER Y MORAGAS.

MITXA GALTA

(Acabament.)

RA 'l dematí d' un diumenje, alegre com solen serho 'ls dias festius, que la Naturalesa fins en aixó 's deixonda pera complaurens. Lo rellotje de casa 'n Met qu' era de repetició, tocava las vuyt per segona volta. Al ourer l' ultim toch, la mare de 'n Met, que ja feya estona sospitava si son fill s' havia rendit de nou als afalachs del somni, 's decidí á penetrar en son cuartet pera desvetllarlo... Encare no habia tret ben be son cap á la porta que reculá totduna sorpresa de veure 'l mitj vestit y sens rentar, recolsantse al cayre de la finestra sostenint aquella posició d' aburriment qu' ella li habia notat tantas vegadas. «Axó no pot durar...» 's digué á si mateixa... y eixí del passadis ab las mans al front denotant son sentiment.

Entretant en Met, que no s' habia apercebut de la presencia de la seva mare, continuaba enlairant lo curs de sa imaginació, que 's sostenia joganera per la vuydor de l' espay, com son «as de basto», l' estel qu' habia fet volar de petit, ab tanta sort com anomenada.

No cal dir quin era l' objectiu de son capficament: la Neta.

Totas sas lucubracions se reduhian á triar lo mellor

medi pera lliberarla d' en Mitja-galta, á fí de férsela seva mes tart, usánt del poder que facilita 'l rector de la parroquia. Tres maneras de conseguir son proposit habia combinat son febrós cervell; mes, com cada una d' ellas li oferia serias dificultats, divagaba de nou sa imaginació en busca de la quarta. Ja casi la tenia á punt de posarhi 'l *visto bueno*, cuan li caigué la ploma de la má, es á dir, cuant l' estel de sa imaginació rodolá per terra com si una llanseta li hagués arrancat los tirons.

«¿Qu' hem de fer, noy?» exclatá una veu prou coneguda pera no desairarla.

En Met s' aixecá de la cadira ab rapidesa, dirijintse envers á son pare, que no 's movia del peu de la porta...

«Aixó, no pot anar, noy!... continúa 'l sobrevingut. «No vull malas caras aprop meu!... A darrera de tu fins s' enmalaltirá ta mare!... ¿Que tens? ¿Que vols? Si te 'n passa alguna, perquè no la manifestas?... Jo també he sigut jove!... Explicat... ¿No 'm respons?... Es que si es cosa d' enamoraments no vull que ni 'n resis fins que t' estiga be tota la barbal!... Ho tens entés?... Veyam, pues, si 'l fé 'l mussol durará gayre!...» Y dirigitli una mirada seria y compassiva á l' hora, com si en son interior lluytessen dos afectes opostos, tombá la esquena separantse'n á grans passos.

Trist y con móms visiblement, se 'l guaytá en Met mentres desapareixia pel fons del passadis fins que de sobte, obehint sens dubte al esperó d' alguna impertinent ideya, acabá de vestirse á corre-cuyta, exint de sa casa dispartat com una sajeta.

Caminant pel carrer ab incerts passos, bellugosas sas mans y sostenint ab sí mateix una animosa conversa, aparentava com víctima d' una enagenació mental.

En son cervell hi feyan la sardana mil dubtes á l' hora, aturdintlo ab lo tó de sas diferentas y esgarrifosas veus, conjunt d' alarits com los que ixen de un gorch al caurer la tarde, mes que 'l sol frech de sa voluntat sospenia á voltas, com lo soroll d' una pedra basta pera imposar silenci al xarroteig del gorch.

«Tu serás meva!...» allavors se deya. Y seguia caminant, caminant, fins que defallia de nou sa fermesa, y retornaban sos dubtes y recobraba sa vida 'l gorch coneixent sas granotas que la pedra 's perdia entre 'l fons de la llotada.

Marejat aixis, arribá al plá de las Comedias, en qual lloch en Mitja-galta ja hi tenia format son rotllo. Decidit s' hi enquistá 'n Met. Estaba frisós pera sapiguer de boca de la mateixa Neta la conducta que observaba 'n Mitja-galta desde 'ls darrers aconeximents, y desitjava tant com aixó, sentir alguna bona paraula que l' alentés en sos propòsits, contrabalancejant axis l' aspre decepció que acabava de rebre.

Precisament en Mitja-galta distreya al públich ab sos jochs de la bola. Mellor cojuntura no la podia ensopegar en Met.

Pega cop d' ull cap hont era 'l de l' orga y topantse ab la Neta qu' amanyagava 'l *schelinch*, ajegut allavors en sos peus, s' hi dirijí resolt.

La primera pregunta que li feu al esser á sa vora fou la de si en Mitja-galta habia arriat las velas de son rencor. Estaba cregut que la Neta sufria horriblement desd' aquella nit, subjecte als capritxos de son tirá.

«Com se 't porta?» li digué signantlo:

«Encare!... Encare!... respongué la Neta.

En Met qu' esperava una grossa llágrima en lloch d' un mitj-somriurer, no sabia donarse compte de semblant contradicció...

«Es á dir que no t' ha pegat mes? proseguí 'n Met. Que no ha buscat una nova ocasió per esbrabarse?... Qué 't respecta?... Que 't...»

«Ni 'l coneix!... No 'm sembla éll... contestá la Neta.

«Y de mi qué te 'n diu?... continua 'n Met.

«No me 'n parla!... exclama la noya.

Sorprés á transformació tant radical, fins dubtava en Met de si mateix, que es com dir que ni regoneixia la Neta, á la Neta per la qu' ell no reposava.

Acostumat á veurerla en somnis ab la palma del martiri entre sas mans, no atinaba com aquella víctima de la miseria pogués borrar de sa cara 'ls solchs d' un continuat torment.

«Qu' es estrany!... afegí ab sequetat.

«Tal com t' ho dich, respongué la Neta. Desde 'l endemà d' aquella nit que 'ns va sorprendre, coneix que 'm mira d' un altre modo. A estonas fins me penso que no siga estafeta sa conducta envers mi. Me tracta fins ab cert carinyo, ab un afecte que jo d' ell no esperava may. Cal...

«Qu' es estrany!...» repetí 'n Met.

Y exí del rotllo pera no ser descobert de 'n Mitja-galta, que ja s' acostava.

Es envá consignar aquí que 'n Met passá totas las horas d' aquell llarch dia subjecte al potro del dubte. Exaltada sa imaginació, fantasiaba y mes fantasiaba fins á debilitarse 'l cervell á copia d' estragarlo. Se l' haguera vist sempre ab una ma en son front com si tractés d' esbargir aquell aixam d' amohinosas ideyas, ó com si temés qu' ab sa feixuga càrrega li poguessen estabellar.

Rendit al últim, físich y moralment, se dirijí á sa casa en busca de saludable repós.

Una suau reacció s' operá en son esperit al penetrar en son cuarto.

L' ayret qu' entraba per la finestra, á intermitents alenadas, 'l desvanesqué de mica en mica.

De sobte s' animá son rostre; feu un gesto revestit d' enteresa com si rabassés de sa memoria algun infortunat recort, y s' adelantá cap á la finestra, ajupintse al arribarhi, per agafar sa dormida guitarra.

En un dir amen li tragué la pols y li posá cordas novas. Al veures en son trajo de festa aquell instrument, llensá sospir derrera sospir, com si una forsa d' expansió li traqués de fora una concentrada pena.

En Met afiná sos tons, y després, sens adonarsén, continuá sa lliadó interrompuda, aquella pessa d' estudi qu' un amich seu li habia fet á mans.

A la carrera interpretá 'l primer tros. Fixos sos ulls en la solfa y encastadas sas orellas á la caixa del instrument, tenia 'l esperit, com sol dirse, pendent de la última nota. De sobte separá sas mans del cordatje, aixecá son cap, y en actitud atenta deixá trancorrer un bon espay de temps. No es pas que s' adonés d' una nota desafinada; que 'ls tons de son instrument guardavan armónica relació. Convensut, potser, de son erro, reprengué son estudi ab la mateixa afició que se li veyá al comensar. Ja finia 'l trós que dominava, quant deixá l' instrument altra volta, dirijintse á la finestra. hont hi passá una bella estona. «No es ella... No es ella,» exclamá, com si hagués cregut sentir la vibració d' aquella toseta, que tant be recordava.

Y ocupant de nou son lloch, prová d' empendrer sa suspesa lliadó.

Apenas habia agafat la guitarra, que s' alsá totduna pera retornarla á son reconet. No podia concentrarse ab tot y 'ls esforços de sa voluntat. Semblava com si son esperit s' ennuvolés altra vegada, com que, resolt á guarir-se del mal temps, buscá en lo coixí de son llit una acullida segura y bona.

..

Llarga estona feya que la Neta, ab lo llum en la má y un dels peus en lo primer grahó de la escala que conduhia á son cuarto, escoltava neguitosa las confidencias que li confiava en Mitja-gaita referents á sa crítica situació. L' hi habia donat compte de lo recullit en los últims dias; l' hi habia fet avinent la fredor del públich, que 's cansava de veurer executar las mateixas sorts; l' hi habia manifestat las reformas que son vestuari demanava, y s' entretenia, finalment, en prevenirli la conveniencia de donar alguns toms per pobles, vilas y llogarets, á fí de cercar novas fonts hont abeurarse, ja que s' estroncaba la de Barcelona; confidencias á las que d' un quant temps la tenia acostumada; mes no sens enfosquir son ánim la

sombra de la estranyesa, vejent en lo butxí de sa joventut una transformació tant sobta.

Cansada de sentirlo, la Neta, 's distreya per no aburirse resseguint ab sos ulls los caus d' aranyas tant abundosos per las junturas d' aquellas rónegas parets, contestant á las observacions d' en Mitxa-galta, ab la mateixa displicencia qu' un escolá d' ofici cuant ajuda una missa de la que no espera rebre'n al acabarla ni la mes xica gangueta.

De cop, y prenent per excusa la escassa claror que feya son llum, tot temps sedejant d' oli, doná la bonanit, pujant á saltirons l' escala.

Al arribar en son regne, en aquell reduhit palau, al menos hont ella hi dominava en absolut, penjá 'l llum al clau de la paret, s' alleujerí de robas ab llestesa, y entreobrint un porticó de la finestra; 's deixá caurer demunt d' una vella cadira qu' hi havia allí á la vora, en actitud de meditació.

Tenia fixos los ulls en la escaleta que 'l porticó mitj-obert deixaba com si son pensament s' escapés per aquella obertura pera trasportarli l' objecte de son capficament.

Estona feya que no 's movia, abstreta en sa contemplació, replegada en si mateixa com las flors de son test en aquella hora avansada, quan totduna redressá son cos, girá enrera son cap, y endevinant per la sombra la presencia d' en Mitja-galta, s' aixecá de la cadira, retrocedint un pas, confosa y esparverada.

—Vos aquí?... li digué resolta, vejent que continuava avansant.

En Mitja-galta sospengué 'l somriurer que sostenian violenment sos llavis, exclamant ab estrafteta estranyesa:

—No m' has cridat, tú?...

—Jo?... respongué la Neta, mes decidida qu' admirada.

Sens fer cabal de sa exclamació, 'n Mitja-galta adelantá sos passos fins á posarse al peu de la finestra. Al sentirse 'l á la vora, la Neta, reculá alteradas sas faccions y tremolós son cos com si sentís esgarrifansas. En aquell mo-

ment de dubtes, los ulls de son tirá li semblavan dos llums posats darrera 'ls vidres d' un balcó, poch apres de plourer; son alé, ardent y pesat li encenia sas galtas com si fos una emanació febrosa; y 'l trepitx de sos peus, lleuger y estudiant semblant al d' aquells lladres que vey a somnis penetrant en son quarto pera assassinarla, lo sentia dins son cor, cruixidor y fret, tal com deu sentirse lo punyal que 'ns atravessa las entranyas.

—Donchs, no m' has cridat?... retorná 'n Mitja-galta, badant un xich mes lo porticó de la finestra, y treyent son cap enfora sens esperar contestació. Mes esverada la Neta devant d' aquella fredor, ni sabia donarse compte de lo que passaba. Per un moment va creures que l' intent d' en Mitja-galta no era altre cosa mes qu' un encobert espionatge, sospitant acás que sas relacions nocturnas ab en Met continuassen. Mes al veurer que no 's movia de sa posició, sostenint una actitud cavilosa, com si resolgués algun escrupol de conciencia, lo pes del dupte li caigué á sobre de nou.

No se lo qué podia atreurer á n' en Mitja-galta pel carrer dels Petons en aquella hora.

Sens un alé d' ayre qu' amanyagués sa testa, ni mes llum que 'l escarransida flama de l' unich fanal, col-locat al extrem del carrer, com á centinella de la fosca, ni altre anunci de vida que 'ls bufechs, corredissas y miols d' uns gats, que merodejaban pels recons, fent una remor al embestirse, com si trepitxessen papers; la presencia d' en Mitxa-galta no s' hi explicaba.

De sobte 's tombá, ajustá la finestra y ullant á la Neta ab una mirada riolera, riolera com sos llavis y dolsa com la entonació de sa veu, li digué dirijintsehi:

—Sabs, Neta, que t' has fet gran!... Ets tot' una dona!.. Ves á mi qui m' ho habia de dir quant te duya de poble en poble, cavalgant al demunt de mas espatllas com á san Cristófol nano, ab lo sultan, aquell gos negre, sempre á la vora, fent bots y mes bots, enjogassat com una criatura, pera ferte pessigollas als peus á copia de lleparte'ls!... Tú, no n' recordas, eh?...

En Mitja-galta semblava que 's rejuvenís per segons... La Neta s' aixiribí als recorts de sa infantesa, fugint poch á poch de son rostre 'ls solchs de son esverament.

—D' allavoras ensá, continuá 'l saltimbanqui, cóm has cambiat!... Quin salt de criatura á dona!... De tos cabells jo 'n feya una treneta com una cua de ratolí... Tas mans, eran tant menudas que jo las escalfaba clohent una sola de las mevas... Ton capet era petit y bufó com un dels que 's vehuen per las iglesias ab un' ala á cada costat... Quant feyas tamborellas seguidas, semblavas un moli de vent d' aquells qu' hi jogan los xicots... Mes lloch necessitava 'l gos que tu per ajeure's... Y avuy... Tos ulls s' han engrandit y s' han animat, y enfosquintse á l' hora, á voltas semblan qu' escupen foch... Ta cabellera, si la desclous, pot servirte de manto... Tos llavis s' han engroixit y obert com una rosa exclatant... Y has crescut, y has posat carns... y t' has fet una donassa...

La Neta contragué sas faccions ab perceptible gradació... Aquell' auba d' alegria qu' apuntava en son rostre, 's trasformá poch á poch en verdader crepuscol de la tarde; mes d' una tarde trista y boyrosa com la d' un jorn d' ivern...

En Mitja-galta prosseguí, boy adelantant un pas, mentres que la Neta 'n reculava un altre en direcció á la finestra...

—Tu 'm feya's caricias á tothora... Ajogassada com eras, t' enfilabas á mos genolls, y vulgas que no vulgas, pujabas axis fins á mas espatllas y sobre el cap luego, hont t' hi entretenias una estona bellugant tos brassos com pera pendrer embestida, cayent á terra totduna d' un sol bot... T' en recordas?... Jo 't recullia, y tu, agraphint allavoras ma paciencia, 'm feyas petons y mes petons... ¿Qué no hi siguem en aquell temps, are... Eh, Neta?...

La Neta, espahordida per l' alteració qu' observava en la fesomia de son tirá; que ja s' habia adelantat fins á fregarli las robas, reculá decidida, obrint d' una revolada la finestra.

Lo sereno del passeig cantava allavors la una de la matinata. » *L' Ave Maria Purísima* s' oí clara y distintament com lo cant d' un gall en mitj d' una nit quieta... Pel carrer dels Petons cap mes remor, fora del promogut pels furiosos gats, que s' embestian y bufaban encare, ab mes insistencia que may...

—Pero, que fás, Neta?... continuá 'n Mitja-galta, ab un tó de veu bronch, com si sos mots eixissen del fons d' una cova.

Qué vols que 't prenga un ayre!... Anem, dona, anem... Y arrimantse á la finestra ab dos gambadas, la clogué de nou.

—No tens pas por?... repetí ab la mateixa entonació de veu, tot acariciantli 'l espatlla ab una de sas mans. La Neta s' encongi desseguida com si las mans d' aquell tinguessen urpias ó fossen de ferro per lo pesantas...

—Es que á la vora meu no tens motiu de tenir por, Neta!... Jo donaria fins la última gota de ma sang pera deslliurarte. Sí, Neta... Ab los anys que vivim tú y jó dessota 'l mateix sostre, l' aranya del temps ha anat embolcallantuos ab sa lleugera trenyina fins al punt de no podernos separar sens una extremitut violenta... Neta!... Si per atsar algú tractés de romprer aquet lligam que ve de dia en dia subjectantnos, créume, la sang de nostras venas s' escolaría á la primera estrevada... Mes, no será... no. Ningú del mon pot mirarte ab los ulls que jo 't miro are... Ningú pot sentir á ta presencia la passió que jo sento, forta y ardenta, com una beguda fermentada, ja que reprimintla he passat dos ó tres anys... Ningú te dret á ton carinyo mes que jo; mes que jo que per sostenirme 'l he patit lo que ni tu saps... ¿Entens Neta? Y qué habia d' entendre!... Aturdida, motxa, en estat sonámbul, com si diguessem, no 's mogué de sa primera posició fins que sentí prop de sa boca 'l febrós alé d' en Mitja-galta... Allavors despertantse de son somni, obrí 'ls ulls, doná un pas enrera boy redressant son cos y en-

layrant un de sos brassos ab la ma estesa y amenassant, exclamá frisoa: Aparteus!... Aparteus, ó crido!...

—Tú!... respongué 'n Mitja-galta, aparentment imposat... Tú!... Y, á qui?... Anem, dona... Tú no coneixes del mon las amagadas alegrias... Los secrets del goig que fan la vida desitjada... Sola sempre, y sens ningú que t' haje ensenyat lo camí del ben viurer... qué té d' estrany... qué té d' estrany?...

Y acostá sos llavis als de la Neta mentras ab un de sas brassos li estrenyia la cintura...

Al sentir la Neta sa verinosa bravada, alsá de nou son bras, deixantlo caurer ab tota fúria damunt l' assenyalada galta de son tirá...

Lo pis va tremolar al espatech de la bofetada; lo llum va finir s' agonia á la primera oscilació, y 'l *scheling*, que jeya abaix, bordá una estona com si sentís qu' esgarapessen la paret...

—Pobre de tú!... cridá 'n Mitja-galta, fent un bot envers á la Neta, que s' habia parapetat darrera una cadira... Pobre de tú!...

Y caigué damunt d' ella, renegant com un endemoniat...

Al sentir l' embransida, s' esmunyí la Neta de son amagatall, fugint á las palpantas y de puntetas cap á la porta del carrer...

Ira de Deu!... exclamá 'n Mitja-galta, al adonarsen, y 's llansá darrera d' ella com un llamp...

Lo *scheling* sentintlos correr bordá desesperat, fins que regoneixentlos, udolá, udolá, com conta la preocupació dels de la seva rassa quant pressenteixen una mort.

Apenas la Neta sortia la porta, que ja 'n Mitja-galta li agafaba 'l bras pera deturarla...

—Adins!... ¡adins té dich, ó t' assassino!...

—Socorro!... exclamá la Neta ab defallida veu.

Unas quantas finestras del carreró s' obriren de sobte al oir aquella cridoria, mes al treurehi 'l cap lo mes amatent de sos vehins, ja 'n Mitja-galta tenia fermada la porta.

Aquella nit la Neta la passá entre la vida y la mort, arrupida en un recó de son cuarto y petant sempre de dents, temerosa á cada segon de que 'l *scheling*, que tenia á sos peus com á suprema custodia, li anunciés ab lo moviment de sas orelles la presencia del terrible Mitxagalta.

* * *

—Avuy no tens pols!.. digué á n' en Met son pare, observant que 'ls cops de martell estabellaban la cabota de l' escarpra.

En Met, sens mirarse 'l tant sols, continuá picant y picant...

—Lo dit!... ¡Si tremolas!.. repetí son pare. Vaja, anem, val mes que reblis aquell cercol... Roig!.. Vina...

Y 'n Met cedí sa plassa al fadrí major.

Aixís que caigué la primera batallada de las vuit, en Met abandoná las rodas de la esplanada pera dirigirse á casa seva, com si no volgués esmorsar entre 'ls fadrins, que ab sas dos llescas de pa, mitja seba y l' arengada, ja comensavan á formá rotllo.

Unas quinze passas li faltaria per arribarhi cuant oí una veu que repetia ab insistencia son nom...

—Met!.. Met!..

—A mi?.. respongué ell ab sorpresa..

La drapayre del carrer dels Petons, qu' era qui 'l crida-li signá ab interés que se li acostés...

—Veniú!.. Li digué al tenirlo mes á la vora... Veniu!.. No convé que ningú 'ns escolti...

Capficat y trist, com durant lo resto d' aquell dia, en Met seguí á la drapayre fins á darrera una casota que s' aixecaba prop del Pastim.

—De bon mati, al eixir de casa, digué la dona, m' ha cridat la Neta ab un ayre molt contristat... «Madrona!.. Senyora Madrona!.. m' ha dit desde la finestra ab veu retinguda: m' ha de fer un favor per l' amor de Deu, que

Deu y María Santísima li pagarán... Busqui á n' en Met hont siga, y dígalí que si 'm guarda un reconet d' estima-ció, 'm vinga á treurer d' un modo ó altre de la ratera en la que 'm té ficada aquest home (senyalant á dins.) No hi puch aguantar més... Si passo lo que 's diu dos días, 'm perdo, senyora Madrona, 'm perdo.» Y se m' ha posat á plorar com un criatura, com que 'm partia 'l cor, y aixó que jo ja he vist tantas desgracias... Desseguít m' ha es-plotat lo de la nit passada. ¿No ho sabeu, Met?.. ¡Quin homenot en Mitja-galta! La volia maltractar, ¿enteneu?... La volia... Però ella s' ha resistit ab tota la forsa de que 's capable una noya quan te 'l pis del cor llogat ¿enteneu, Met?.. Després m' ha dit que si jo... Però jo no m' hi puch comprometre... Precisament la justicia ja 'm té la vista á sobre... y si sospités.

—Gracias!.. Gracias, interrompé 'n Met ab resolució com si ja contés vensut tot obstacle... Veureu á la Neta?..

—Si convé... Jo per vosaltes...

—Donchs digueuli que 'm senyali l' hora que vulga d' aquesta nit y que basqueje pera fugir.

A las dotze vos espero aquí mateix...

En Met se dirijí á casa conmogut y cavilós, agafant ab pressa las eynas al arribarhi, com si 's volgués treurer del devant á copia d' enllestirse 'l remendo que feya. Mes li haguera valgut á son amo que 's retardás dos días á decidir-se per la reparació, perque la fuga d' en Met no passá d' una estona, y es segur que' n tot lo quart de jornal, va fer molt poca feyna y encare mal girbada.

A punt de caurer las dotze 'n Met se desarremangá 'ls brassos per acudir á la cita.

La drapayre ja hi habia comparegut. Se passejava ne-guitosa resseguint la paret de darrera 'l caserot, tot en-rahonant ab sí mateixa, com si temés que se li escapessen las ideas de la memoria, y se las repetia pera no obli-darlas.

—Ola Met, vos esperaba feya estona.

Y donchs?..

—He vist á la Neta... Per sort, eh?... que 'n Mitja-galta sols s' ha mogut de casa per anar pel tabaco... Mes com jo m' estava al aguayt, he aprofitat ben bé l' ocasió. ¡Pobre Neta!... Si l' haguesseu vista!.. Li semblaba que no podia esser! Ni una criatura quan s' ensopega ab las trovallas dels Reys!.. Vos dich que tota m' ha enternit!.. Are si que veig que m' estima! ha exclamat. May del mon m' he vist mes contenta qu' are... Aquí dintre, m' ha dit, senyalant son cor, hi sento una frescor que 'm refá tota... Com si ruixessen una planta que s' esmortuis d' assedegada!.. Si Met, á mí mateixa m' ha semblat mes guapa que may....

—Bé, y á quin hora?... preguntá 'n Met reprenentla...

—Aixó... Aixó... Ella diu que las dotze es l' hora mes segura... Ah!.. per la porta no cal pensarhi... El *scheling* y en Mitxa-galta jeuhen abaix, y com tots dos tenen l' orella tant fina...

—Baixará per la finestra?

—Just... arrimarà 'l catre á la paret, y nuant un llen-sol á la cama d' arran de á la finestra, 's despenjará sens fer gota de fressa, llensant avans al carrer lo fartsell de sa roba... Enteneu?... Per Deu, qui sigau á l' hora, si no voleu que l' angunia la mati!.. Ah!.. Ja teniu ahont amargarla?..

Com si 'l titllés de lleujeresa aquella observació, en Met plantá la drapayre tot de sobte encaminantse de nou á sa casa.

No cal dir com va passar en Met las tardaneras horas de la tarde y vetlla... La dona supersticiosa que pren un billet lo dia que li ha entrat un burinot al pis; lo jugador que posa damunt lo drap vert de la taula tota la moneda que dú á sobre; lo bolsista qu' ha fet una seria operació á fetxa dada; tothom qu' espera un plasso pera la decisió d' un atsar que conta te d' afavorirlo, rumía y sofreix, dubta y s' entevana...

No hi ha mes remey... Lo tems, que per la etat que ja te, li sobra la experiencia, sab prou que la mateixa hora

que fa saltironejar lo cor de molts al impuls d' una sobta alegria, nega 'ls ulls de tants altres á copia de llágrimas ardentas... Y per aixó es inexorable. No li queda mes recurs al impacient qu' el de revestirse de conformitat, que 's lo que va fer en Met á la mesura de sas forsas...

Una hora avans de la convinguda ab tot ja passejava pels encontorns del lloch designat... Tot estaba en repós... De la botiga de manyá, situada hont es avuy lo «Saló dels nostres», en qual lloch *se afeita, corta y riça el pelo por un real*, ja n' habian sortit lo graner del portal Nou, lo pallayre del Pastim y 'l ferrer de tall de la plassa, eterns companys de barrotada y 'ls darrers en anar á retiro de tot lo barri.

Al oure 'ls dos quarts de dotze 'n Met s' acostá al carreró, ab lo cor batent y trémolas las camas...

Lo cel estaba trist. Una massa de nuvols foscos cubria 'l firmament, deixant entreveurer la lluna á curtas estonas per entremitj de les sinuositats que formaba... Era una nit d' aquellas pesadotas... L' aire venia á toms com, com si un grós obstacle s'interposés en sa carrera, y era humit son alé com si vingués á ciutat per anunciar que la pluja ja s' estenia per la montanya.

En Met s' acostá decididament al carreró alleujerint sos pasos.

Tot estaba mut y quiet. La sombra que projectaba 'l fanal se dibuixaba en la paret com una forma cabalística, ó un frament de jeroglífich esvorancat... Per dins del carreró cap mes senyal de vida, fora 'l primet fil de llum qu' eixia per la juntura dels finestrons de la Neta, aparentant una llenca d' or...

En Met, tot avansant, no la perdia de vista. Era per éll com la columna de foch que guiava al poble de Moisés...

Totduna s' aturá mirant á la finestra ab tots sos ulls, es á dir, ab sos ulls tot oberts, com esverat... Habia sentit la primera batallada de las dotze y sa vida entera 's veyia interessada en aquells finestrons.

Al donar lo darrer só, son pit s' aixamplá... Sens la mes xica remor s' obrí la finestra, apareixent la Neta ab un farsellet en sas mans... Ab una sola mirada s' entengueren... La Neta tragué son bras enfora, y deixant relliscar 'l fato arrant de la paret, caigué sobre las espatllas de son amich, que s' hi habia arrimat, semblant una cariátide... Desseguida la Neta, dreta damunt de sa cadira y agafadas sas mans al llensol subjecte al catre, 's tomba de esquena 'l carrer, y passant sas camas sobre l' empit de la finestra, comensa sa descenció...

En Met, ab lo cor oprimit y la orella vigilant, repartía sa vista entre la Neta y la porta del carrer...

De sobte reculá un pas, ensemps que la Neta, que ja tenia tot lo cos enfora, quedá suspesa, mirantse á n' en Met ab ansietat...

—No sents?... li digué en Met esparverantse.

—Es el *Scheling*... lo malehit *Scheling*, respongué la Neta, sobresaltada.

Lo gos bordaba enfurismat...

—Avall!... cridá 'n Met, resolt...

—Crech que 'l sentol... afegi la Neta.

—Avall!... retorná 'n Met.

La Neta 's deixá anar á terra casi d' un bot...

—Fugim! digué 'n Met, agafant lo farsell...

En aquell precis moment s' obrí la porta de la botiga, apareixent en Mitxa-Galta. Estaba desconegut: vermell com una brassa; ab sos ulls enfora; clos el puny esquerra y blandint ab la dreta má un afilat punyal. Era la venjan-sa personificada...

—M' ho pensaba, bramá... Mes no t' han gaudirás, traidora... Y dirigintse á la Neta, qu' ab sos brasos oberts demanaba protecció á son ayment, lí enfonsá lo punyal en sas entranyas... Al veurela caure, en Met, volgué cridar; mes l' ira li nuava la gorja... Fora de sí, cego de rabia, sols veyent á n' en Mitxa-Galta á son aprop, amenassantlo ab la boca y mes qu' ab la boca ab lo sagnant punyal que ab sa ma alsada sostenía, s' hi abrahoná com una fera,

Fort de punys en Met, á la primera embestida li subjectá 'l brás que sostenia l' homicida arma; mes, lleuger de camas lo saltimbanquis, li feu la traveta, cayent abdós rodolant per l' enllossat del carrer...

En mit d' aquella lluyta la Neta agonetjava anomenant á n' en Met, per darrera volta; mentres lo scheling udolava desde la botiga ab llastimosa veu.

No sé si 'n Met ohia sos estroncats mots; mes es lo cert que, com si rebés de sobte nova forsa, s' apoderá de l' eyna d' en Mitxa-Galta fent una contracció suprema...

Allavors tingué lloch una escena horrorosa. Aprop mateix d' hont jeya 'l cadavre de la Neta, s' esforsava 'n Met per aixecar lo punyal, ensemps que 'n Mitxa-Galta li obria sas carns ab las unglas y ab las dents, ab intenció d' estrangularlo...

Pochs minuts durá la lluyta... Veyentse defallir en Met, reconcentrá totas sas forsas en sa destra ma, y aixecantlo ab rapidesa, clavá l' arma fins al puny en lo cor d' en Mitxa-Galta, que caigué á terra com un sach...

* * *

Un hora després, y mentres la justicia feya aixecar abdós cadavres, á la vista de tots los vehins del carrer dels Patons, que s' abocavan per balcons y finestras, en Met corria, corria carretera de Fransa amunt, amunt sempre, furient com una sajeta, com que may mes se n' ha parlat.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

TEATRO PRINCIPAL

COMPANYIA ITALIANA DE DECLAMACIÓ

A simpática artista que coneguerem, anys enrera, fent digne costat al eminent Salvini, baix qual direcció 'ns revelá, en lo mateix colisseu qu' avuy actúa, dots ja llavoras escepcionals; la que ja alashoras tenia 'l privilegi de conmourre fins á las personas més expertas en lo mecánisme prosáich de la escena, com á las de sentiments més gastats; aquella mateixa tendríssima y vivent personificació de multitud de figuras teatrals encisadoras per llur desgracia y fortas ab llur mateixa debilitat, que 'ns guanyavan per complert la voluntat y 'ns saturavan lo cor d' eterniment y bonesa en obras de tan variada complexió com *La morte civile*, *Il Figlio dalle selve*, *Pamela* y *La Dama dalle Camelie*; aquella Marini, en fi, á qui 'l públich de Barcelona demostrá alashoras quant la considerava, malgrat lo no presentarse en preeminent categoria,—es l' ánima avuy de la companyia italiana que crida tant l' atenció dels inteligents de nostra ciutat y obté cada vetlla las majors mostrás d' estima.

Mostras certament ben merescudas, ja que no hi há producció dramática del repertori, per insignificant que sia, ni paper per odiós que's presenti, en que la Marini no reveli trobarse inspirada sense afectació, convensuda sens' esforços, sentimental sense ridículas ploranerías, y dominant sense *imposarse* als altres actors ni al públich en general que devot la escolta y li segueix y li celebra 'ls més insignificants detalls com l'enamorat á sa benvolguda. Veu y figura, per altra part, contribuïxen al lluhiment de la dama italiana com pocas vegadas

puga oferirse: la primera—clara, sonora y espiritual, sobre tota ponderació,—amanyaga talment lo sentit sense fadigarlo may, en tant que la segona mou á una honestitat y á un respecte de pensaments que no desvaneixen ni las comedias més aventuradas ó sensualistas. Y es que la discreció de la galan senyora, com son amor al art que professa y com sa constancia en lo treball, están al nivell de sas reconegudas dots d' inteligencia y de sentiment. Es que, á imitació del seu egregi mestre Salvini, s' entrega *en cos y ánima* á cada obra, y s'ols sembla recordarse del públich quan ha de sortir á regraciarlo. ¡Nivell altíssim é instrucció ben sancera la de la digna deixeble de tan digne mestre!.... ¡Y cóm desitjaríam (no 'ns podem estar de consignarho desd' ara) cóm desitjaríam que un y altre trascendissen directament á nostres actors, despertessen nous ideals als autors dramátichs, y convensessen á tothom de la imperiosa necessitat de un conservatori ó escola de declamació sens lo qual es impossible realsar com cal nostra escena patria obrintli novás vias y proporcionantli horizons nous y fins ara casi bé desconeguts!

Deixant, però, ampliar las antecedents indicacions pera mellor oportunitat, concretémnos al objecte que motiva las presents ratllas.

Per molt contraris que siam de las comparacions, tant pera eczalsar com pera deprimir, confessarém que si la Marini conta ab companys que individualment son mereixedors d' elogi, lo conjunt y la direcció escénica no esborran de la memoria, sinó que á voltas fan anyorar la intelligent y expertíssima intervenció d' un Morelli. Ni la índole d' aquesta publicació, ni la especial d' aquest article 'ns permeten demostrar lo que acabam de dir, citant obras y escenas que'ns recordan; per lo qual nos limitarém á retraure tot l' acte quart del ardit drama *Il Suicidio*, en que la agrupació de figuras y 'l moviment escénich se ressenten d' una especie de fredor que perjudica la ilusió que deuría produhir lo citat acte. Respecte á la primera circumstancia preindicada, just es no plányer entussiasas elogis al primer actor Ceresa, qui ja en comedias de carácter idíllich (que 'n podriam dir de pura melodía) ja en lo difícilíssim protagonista de la més colossal obra de Shackspeare; igual en lo repugnant *Signor Alfonso* (creació dramática de Dumas fill que 'ns enamora) qu' en lo superior carácter d' amant aconhortat ó de calavera en plena redempció de *Il Figlio di Coralia*, fa gala d' una naturalitat que, si á voltas degenera un xich en indiferencia y monotonía, honra generalment al artista, porque 'l fa superior á ridículs convencionalismes y 'l presenta disposat á fundar son éczit nó en crits y esforços més propis d' un gimnasta que d' un actor, ó en la deplorable adulació dels necis ins-

tints de certa mena de públich, sinó en la reflexió bella y naturalment encisadora de la realitat ben trobada y distingida. Y veus aquí que aquesta última asserció 'ns conduheix á fer algunas insinuacions, valdament sian lleugeras, tocants al repertori d' obras dramáticas de la companyía italiana.

Se compon lo tal repertori especialment de dramas y comedias tretas del modern teatro francés ¹ ó que, com los de Ferrari, perteneixen á consemblant escola. La tragedia y fins lo drama d' alta elevació trágica estan casi bé proscrius del caudal de la companyía italiana: fet que s' esplica atinent á las predominants aficions del públich d' avuy y, sobre tot, á las facultats de que disposan los actors de qui tractém. ¿S' esplica aixís mateix la marcada preferencia en favor de las aludidas produccions? Si. Se compren que, á falta d' obras nacionals de verdader esclat, la companyía de la Marini preferesca las mencionadas. Per tant que algunas d' ellas se califiquin de total ó parcialment inverossímils; per tant que l' atreviment de llur concepció y de llur modo de desenvoluparse y produhir l' efecte pujan revoltar y revoltin certas consciencias espantadissas (devegadas á gent ben despreocupada;) per tant que aquellas obras vajan de dret á llur objecte, sens l' escrúpol de que poden escoltarlas noyas cándidas y pudorosas, pera las quals ja no s' han escrites,—segons declaració explícita d' un dels principals corifeus de l' escola;—per tant que aixó y més encara sía cert, certíssim, repetim que 's compren l' anunciada predilecció, tant per las disposicions ó aptituts singulars de la companyía, com perque 'l cas cert y positiu es que l' esperit públich las desitja, las aplaudeix y las galanteja. Podrá ésser una «veritat amarga» per' alguns, pero es «una gran veritat» qu' aixís es y que 's compren qu' aixís sía. Assistim als teatros de declamació á sentir y á pensar en quant sía possible, y 'ns satisfá, 'ns ompla de debó l' ánima tota obra que 'ns haja conmogut y que deixi en nostre enteniment un rastre viu, lluminós y durader. No 's tracta precisament de que se 'ns amonesti y de que se 'ns ensenyi desde las taulas, sinó de que s' otorgui al modern teatro lo que d' ell reclama la opinió, concedint als autors, com se concedeix al orador y al novelista (que poden ésser grans artistas tot ensenyant,) dret de tractar ab predilecció lo que preocupa á la societat en que viuen y á qual dignificació 's dedican esforsadament.

1 Molt sentim qu' entre 'ls primers no hi figuri 'l magistral y famós drama d' Emili Augier *Les Fourchambault*, tant per sós mérits intrínsecs, com perque estém convensuts de que la Sra. Marini y 'l Sr. Ceresa s' hi lluhirian, essent ben secundats per alguns altres de sos companys.

Pera opinar aixís no cal declarar-se partidari del art docent, ni de¹ desvergonyiment teatral. La predilecció per certa classe d'obres es perfectament compatible ab l'afició á totes las inspiradas y ben escrites, quant més ab una tolerancia propia y característica de nostra época, la qual en materia artística va acreditant lo famós parer de Boileau de que «tots los géneros son bons, fora 'l género enfadós.» Tal pensem, tal nos complavem en pensar nosaltres, y perçó si bé 'ns atrau y 'ns domina més la representació per la companyia italiana del Principal d'una obra *modernista*, no deixém de considerar «género bó» 'l d'altras produccions si ofereixen bellesa y aquesta arriba á l'ànima, encara que 's limiti á conmóurela suament; y per ço, altrament, aplaudim que la companyia italiana vaja alternant unas y otras obras en recíproch benefici, en bé del públich y en lo de la mateixa companyia que, evitantse excessiu treball continuat, pot mostrar y mostra qu' es digna d'aplaudiment en diversos conceptes.

Lo present article ha pres massa extensió y debem conclóurel insistint en lo desitj de que la reiterada permanencia de la companyia italiana Marini-Ceresa en nostra capital no sia infructuosa pèls actors ni pèl públich catalans, y convensi de la necessitat imperiosa de que, per tots los medis possibles, se procuri 'l major lluhiment d'aquell ab lo plantejament del medi avans indicat y de tots los que completar-lo pogan. Bo es recordar los instants més dignament placévols de la vida; pero molt mellor es trobar en tal recort motiu de fecondíssim avansament. Llavors lo goig se fa doble, doblantse la reputació dels individus ó dels pobles que semblant benefici logran.

J. RIERA Y BERTRAN.

12 d' Octubre.

CANT DE BRESSOL

Á Adriana Aldavert

DORMIDETA ja n' es
la flor de satalía,
dormideta al bressol.
Per assó no es de día!

Vora 'l llit de pilans
hi ha 'l llitet hont somnía:
vora vora 'l baixell
la llanxeta fa vía.

Los seus somnis son d' or,
de Jesus y María:
que á la fira l' han dut
y aixó vol y aixó tría.

Te en los llabis clavells
que 'l besar no mustía;
petxinetas als ulls!...
¡Si lo mar las tenía!

Son peuhet rodanxó
del llensol s' esgarría;
y 'ls borrons d' ametller
qu' en lo pit l' hi fan cría

Una llántia d' argent
¡quins petons que li envía!
sembla un cor lo seu flam
que glateix d' alegríá.

Si morís sa claror,
d' altra llum ja 'n tindríá:
la cohort dels estels
que li fa companyía.

Pe 'ls oberts finestrons
serenata li envía:
á ne 'ls ángels demá
¡quin parlar de l' aymía!

Ni en lo cel ni en lo mon
mes bellesa hi hauría:
¡lo petit Jesuset
per company la pendríá!

No li cantis, oh font,
que per tot es ombría:
no la cridis, aucell,
fins que l' alba no sía.

Dormideta be está
la flor de satalía:
quan s' esbádin sos ulls...
¡En est punt será díá!

ÁNGEL GUIMERÁ.

4 Mars de 1880.

¡EGARA!

Poesia que obtingué lo premi ofert per lo Exm. Ajuntament de Barcelona, en lo certámen celebrat enguany per la societat Julian Romea.

LEMA:

—perque jo so lo cantor
de las glorias de la pátria.

V. Balaguer.

TIMBAS avall lo remoreig esmento
del xaragall que borbollant devalla;
ferèst lo vent que en la pineda xiula
los árbres vincla destructor; enlayra
sos cants obrívols l' óliva negrosa
d' un marlet sots la pedra enderrocada,
y eixos remors, y veus, y crits confosos
en aplegada folla redressantse,
arriivan fins á mí com chor espléndit
alsat en aras de la mare Pátria.

¡Enterboleixte, cell! ¡Negra tempesta
amague tot de cop ta volta blava,
y brunze 'l tró tot desfogant sas iras
y estels y lluna son brilleig apaguen,
que aixís, del llamp á la claror feresta,
mon esprit reviurá! ¡Brisas manyagas
que, l' aurora al venir, sa llum ardenta
per los espays del mon descapdellantne,
orejéu nostre front, creixéu ardidias,
y esbufegant, desfeta mestralada,

lleváu d' arrel los árbres de la selva
 y esmicolats llansáulos per la plana!
 Aixís vull á Natura, aixís ma pensa
 en eixa soletat vol prou trobarla,
 que afanyosa buscant qué la conmgue,
 d' emocions y de goig assedegada,
 cerca aquí avuy un full d' aquell gran llibre
 guardador de las glorias catalanas.

Jo 't veig, monstre imponent; jo veig tas runas
 com una ossera de gegant, tombadas
 pèl temps devorador, y en las tenebras
 que 'l ziczaqueig del llamp tant sols aclara,
 me semblas 'vuy encare aquell atleta
 no domenyat jamay; enmarletadas
 tas torres colossals, encare en ellas
 remembro aquells ardots que ab sas hassanyas
 cent anys la glória de la pátria mia
 al brant guanyáren de sa forta espasa,
 y entre aquest munt d' enderrocadas pedras
 pèl temps devorador esbarriadas;
 s' aixecan cent recorts, recorts de glória
 confósos ab celistias d' esperansa.

Y veig aquell esbart de negras feras
 vingudas dels sorrals ardents de l' Africa
 que 'l ceptre del Rey goth cullit havian
 del Guadalet bullent entre las ayguas;
 y 'ls veig, com flamarada arréu empesa
 per los bramuls de ronca tramontana,
 avant, avant passar, y ab petja ardida
 lo sól folar que 'l Pirinéu esguarda;
 y aixís com escumosa l' ona puja,
 y al impuls del mestral furenta avansa,
 y al péu mateix d' un rocater altívol
 desfeta cáu en brillejanta plata,
 aixís arriua á tú, y aixís s' aboca
 á tos murs 'marletats, castell d' Egara,
 y aixís desfeta cáu l' host enemiga,
 y aixís sempre triufant, renaix la pátria!

Poble sens llibertat, es com coloma
 del esparver crudel entre las garras;
 poble que d' estrangers ne sia presa,
 y lliure al opressor sas mans lligadas,

y al só de sas cadenas no 's conmogué,
ni encenguen los recorts lo foch de s' ánima,
no es poble, nó, que es sols aplech de monstres
sens cor, y sens cervell, y sense entranyas,
que en sas venas jamay la sanch rebrolla
ni dins sa pensa 'l sentiment esclata.
¡Ni de feras es cáu! que al fí las feras
en sas covas mateixas encalsadas,
damunt del que 'ls atía s' abrahamon
y móren á la fí, pero avants mátan.

Y tú lliure vas ser. Ta fortaleza
fôu lo baluart primer de nostra pátria,
y al soroll de tas armas venjadoras
nasqué forta y potentia eixa nissaga.
Per tú, vingué á lliurarnos també un día
lo frank Rey Ludovik ab sas mesnadas
que 'l brás de Carlemany juntat havia
per conquerir lo mòn; per tú, mortalla
trobá la mitja lluna en esta terra
al pés esglayador de la bréu Santa,
y del esbart de bráus que tú nodríres,
y del aplech d' ardits que tú infantares,
un jorn, anys més avant, potent eixía
lo Compte Jofre, que ab sa sanch donava
pèl poble laletá gloriosa ensenya
en son penó de sangonosas barras,
que Catalunya ets tú, com los fills sempre
son de la mare bella que 'ls infanta,
y si ella glórias té, glórias son túas,
y si hèroes ha tingut, tú 'ls hi donáres,
y Mallorca y Sicilia, y las flayrosas
planuras del Orient hont s' enmiralla
lo cel més blau y pur, si un jorn cayguèren
als péus de Catalunya conquistada,
fóren garlanda que entre llors cenyía
los torricons y muradals d' Egara.

Perçó encar que ets avuy un munt de runas
que 'l vent fá trontollar y l' eura abrassa,
devant de tas despullas, m' esmagino
véure encare 'l bressol de nostra Pátria.
Lo temps en vá ha passat; en vá tas torras
cayguèren als bufechs de sa alenada,
y sas llambordas negras espargidas

rodoláren avall entre las ayguas;
ton nom no morirá, nó, mentres visca
una espurna no més d' esprit de pátria,
y, embolcallada en l' ombra del misteri,
ta història fitará la d' eixa rassa,
un jorn espill de llibertats y glória
y avuy com sempre generosa y brava.

VICENS PIERA TOSSETTI.

Girona 20 de Juliol de 1880.

BIBLIOGRAFÍA

Cançons de Montserrat.—Llegenda de Montserrat.

VICH, 1886.

PROU conegut es ja de tots los lliterats d' Espanya lo nom de Jacinto Verdaguer, per poder escusarnos de dir als lectors de LA RENAIXENSA que son dignes, de gran estima los dos tometes de poesías que acaba de publicar á Vich, com á primers quaderns de la «Biblioteca dels escons de Catalunya», que, baix la direcció de Mossen Jaume Collell, edita la casa de D. Ramon Anglada. Mes suposat que las «Cançons» y la «Llegenda de Montserrat», revelan espléndidament caràcters del geni práctic del autor de la «Atlántida», que ni en aquest poema, ni en sos «Idilis y Cants místichs» tant de relleu se descubrian, volem formular avuy nostre humil judici é intentar (puig altra cosa no es posible á nostra insuficiencia), l' explicació del secret encant de las cada dia mes inspiradas notas d' un dels primers poetes espanyols del nostre setgle.

Encara qu' es indubtable la natural predisposició de las inteligencias y dels cors per florir mes ó menys ufanosos en un determinat ram de l'activitat humana, las circunstancias locals, las tendencias de l'época y l'estudi, contribueixen poderosament á determinar en un ó altre sentit la personalitat literaria del autor y arriban á trasformar quasi en absolut lo modo d' esser dels fruyts del seu talent. May s' ofega del tot l' individualitat del que treballa en lo mon de l' esperit, y molt menys quant es robusta y prepotenta; pero, si no l' amagan, l' enfosqueixan las mil y mil complicadas manifestacions de la vida del poble, ahont se desenrotlla.

Es per aquest motiu, qu' es diferencian tant las obras d' un mateix autor en los distints periodos de sa existencia. Y 'l poeta que mes d' aprop sent los moviments y las aspiracions dels que 'l rodejan, porque com filla en gran part del sentiment, predominan en la poesia las influencias exteriors, molt mes que en la ciencia, fruyt

quasi be privatiu de la rahó, es no sols la veu del seu poble, sino l'imatge de la seva terra.

Fem aquestas consideracions per fer compèndrer á nostres lectors lo verdader caràcter y significació del geni artístich d' en Verdager, que comensant á despuntar en *cansons* y *corrandes*, mentres vivia arreconat en un mas de la plana de Vich, sens haber vist mes terra que la que s' ovira desde un marlet de las serraladas que l' entrotllan, com diu en lo prólech de «La Atlántida», ha arribat al cim de la inspiració, pujantsen d' una volada á las mas serenas y enlayradas alturas de la poesia quan deixant «los dolsos aires de la patria per las onas de la mar», «caygudas las barreras de sas montanyas anyoradas, son horisó poétich s' aixamplá com un cel que s' esboyra.» Los que'l coneixem desde ants de esser premiat per primer volta en los Jochs florals de 1865 y hem comensat á aplaudir la seva assombrosa facilitan per versificar, ja assatjant la ploma en décimas y cuartetas festivas, ja dictant cansons sencillas al estil del poble, ja esforsantse per imitar als clássichs espanyols, humil estudiant de seminari, adelantava sempre en busca de novas obras á que'l renaixement de las lletras catalanas donava origen, sens oblidar la constant lectura de las antigas, y, sobre tot, de las del setgle d'or de la literatura nacional, passant llargas horas en los banchs d'aquella Biblioteca ahont aprengué Balmes la ciencia que devia fer d' ell un dels primers filosofhs de nostra patria; los qu' hem vist á en Cinto ab tot l' entusiasme dels vint anys, corrent d' una part á altra per sorprendrer la naturalesa en los moments en que ab mes energia desplega sas forsas, y, com fadrí de la montanya, cubert lo cap ab la barretina, seguir ab los minyons del poble las festas mas poéticas de sa terra, admirant en tota sa vida, son caràcter enérgich y son cor gran y patriotich, hem pogut compèndrer, quan ha arribat l' hora de sos triunfos espléndits; que l'autor de «La Atlántida» era la personificación gloriosa de la renovellada literatura catalana, y, fins 'ns atrevim á dir de Catalunya.

Per aixó son nom ha travessat l' Ebro y 'ls Pirineus, y ha ressonat fins als últims confins d' Europa. No negarém, ¿per qué negarho? qu' altres literats catalans han seguit mes de prop y, si 's vol, fins ara influït mes directament en lo reviscolament de nostras lletras; mes los que fondejen la qüestió compendrán ab facilitat que cap poeta es tan ver patrici com Verdager y que no hi ha poesías que respongan mes que las sevas al geni de la llengua, al caràcter del poble y al esperit de sa literatura. Y per aquest motiu precisament han traspasat, repetim, las fronteras catalanas, puig la primera qualitat del Art, en totas sas manifestacions, es que siga nacional y que tinga fondas arrels en la terra ahont floreix.

Tal volta (entrant mes de plé en l' objecte d'aquest article), si prescindim d' unas pocas composicions patrióticas, verdaderas joyas

qu'avaloran alguns de nostres certámen, en cap de las obras de Jacinto Verdaguer, s' havia tan esplendorosament revelat lo to catalanesch que 'l domina, com en los dos toquets, que 'ns han posat la ma en la ploma. Verdaguer ha vist de prop y coneix á fons la verdadera Catalunya, ab sas costums antigas y sa llengua no corrompuda ab totas sas virtuts y vicis; la Catalunya de las motanyas, que es *catalana* de debó; ha passat la major part de sa vida en la plana de Vich, d' ahont no 's pot dir encara, com exclama éll mateix en sa admirable cansó elegiaca, «La barretina», parlant de la patria degenerada:

Tes cançons les oblidades,
tos castells los aterrades,
y en les flors del hort dels pares
ja no trova el fill perfums;

y com, per altra part, l' assumpto de las cançons montserratinas y de la «Llegenda de Montserrat» es també tant catalá, ha sapigut ferir las cordas mas delicadas del cor del poble trayent tonadas tan dolças que semblan brollar barrejadas ab los cants dels aucells y ab lo murmurí dels boscos, dels serrats verdejants y de las fondaladas ombrívols de la nostra terra.

Sabiam ja, pels «Idilis y Cants místichs», que 'l cantor dels atlants y de las hesperidas, quan polsava la lira del amor de Deu podia fer entrevéurer al mon las delicias del paradís, y habia endevinat en algunas de sas poesías un nou genre de composicions religiosas en que ab lo llenguatge senzill dels pastors prepara l' ánima,—mentres cantan los rossinyols y floreixen en l' herbatje las violetas,—en las melancólicas armonías de las cançons antigas, pel seu espós enamorat y per la virginal mare de tots los homes. En aquestos cants creyem que no té rival l'autor de las «Cançons de Montserrat» No volem citar exemples porque hauriam de citar tot lo llibret.

Com lo primer y principal mestre de Mossen Verdaguer ha sigut la naturalesa; com, encara qu' ha après molt en los llibres, puig pochs poetes hi haurá qu' hagin estudiat tan com ell las grans obras de totas las literaturas, ha après mes en la poesia popular, escorcollant ab dalé aquest vivent arxiu de la nacionalitat catalana, lo seu misticisme té un carácter completament distint del dels demás místichs. S. Joan de la Creu (per recordar lo mes renomnat dels d' Espanya), segueix pas á pas lo llibre dels Cantars, y á primera vista 's descobreix en sas composicions al teólech que pesa totas las paraulas, y que no solament dona simbolisme á la totalitat de la poesia, sino á cada una de las sílabas. Aixís es que sas obras en vers serveixan com de *lema* á sas obras en prosa, y es moltas voltas mes poeta en las segonas que en las primeras. L' amor de Deu l' inflama, pero

busca principal y directament la revelació d'aquest amor en la Bíblia.

Verdaguer, recordant que Salomó, l' etern model dels poetes místichs, s' inspirá en la naturalesa, fent dels *Cantars* un verdader idili, ha buscat també en las flors y en los aucells, en los mariners, en los escolanets, en los segadors y en los ermitans, las puras y cristallinas aigües del amor pera oferirlas en copa sisellada per l' Art y perfumada per la Fe á la excelsa regina de Catalunya, á la agraciada Moreneta, Verge de Montserrat. Llegint lo tomet de poesías que 'ns ocupa se sent resonar en lo fons de cada una d' ellas la suau armonia de las cançons catalanas, y dubtem que siga posible compèndrer tot lo seu encant si no 's recorda, al saborejarlas, alguna de las dolçes tonadas, que, per desgracia, poch se senten en los plans, mes que encara alegran lo cor en las montanyas de nostra la terra.

Com fill de la naturalesa, es Verdaguer lo poeta de l' armonía. Y no volem parlar precisament de la que resulta de la fael observancia de las retglas de la métrica, puig encara qu' es la que á primera vista 's nota, es la mes fácil y la ménos important; nos referim á la armonía interior, fruit de la acertada correspondencia entre 'ls sentiments é ideas y la forma d' expressió, á la *tonalitat* general que respon al estat moral del poeta y fa endevinar tots los mes amagats secrets del seu esperit. Es imposible senyalar ab exactitut lo verda-der límit entre la paraula y el cant, entre la poesia y la música; y en los poemas d' en Verdaguer hi brollan totas las armoniosas notas del gran concert que, á la una, alçan al cel las ánimas enamoradas, confós ab los sospirs del mon y ab las misteriosas veus de la naturalesa.

Hi ha passatges de las sevas obras—hèm de dirho com ho pensem—qu' es tanta la exhuberancia y la riqueza oriental de la forma, qu' á la primera lectura un no s' adona de lo que dihuen y sols se sent quelcom desconegut que 'ns embaladeix, com si escoltessem una sinfonía de Beethoven, ó sentissem un perdut ressó d' una tonada catalana. Pot portarse també á la exageració aquesta, com totas las qualitats, en perjudici de la sobrietat artística. Verdaguer, si no en sas dos últimas publicacions, tal volta en algun dels seus anteriors poemas traspassa 'l límit d'aquesta fundamental armonía entre 'l fondo y la forma.

No brilla ménos en las poesías narratives lo talent del nostre ben-volgut amich. Ab romansos histórichs comensá á donarse á conèixer al mon literari, y l' energia del' expressió, l' esprit patriótic que 'ls animava, la puresa del seu llenguatge, catalá al extrem, y, fins algunas voltas aspre, li conquistaren ben prompte un dels primers llocs entre 'ls cantors dels fets gloriosos de Catalunya. Precisament Jacinto Verdaguer per lo seu carácter y per las sevas aficions á la poesia épica nos ha fet esperar sempre que debia ésser lo poeta, que, com Mistral á Provensa, fes revíurer las antigas llegendas de la nostra

terra. L' haverse consagrat al sacerdoci fou l' única causa de qu' es dedicás á la poesía mística, qu' ab tanta gloria cultiva, sens que abandonás del tot sas aspiracions primeras, que tenian fondas arreles en la seva ánima.

Desacertat estigué (ho han afirmat crítichs molt mes autorisats que nosaltres,) en la elecció del assumpto del poema á que consagrà una bona part de sa vida; pero fent esforços d' Hércules per ressucitar un mon, qu' aquell semi-deu havia sepultat per sempre en las ayguas del Atlántich, se conquistá 'l nom del primer poeta de Catalunya. L' assumpto de la «Llegenda de Montserrat,» es mes humá y mes interessant per nostre poble, y, al desenrotllarlo, ha pogut Mossen Verdaguer polsar als peus de la Verge, Patrona de Catalunya, las dos cordas de la lira, que mes responen al seu cor de catalá y de sacerdot, la del patriotisme y la del amor de Deu.

La poética tradició de Garí havia inspirat ja en lo setgle XVI al valenciá Cristóbal de Virués, que en sa «Historia del Monserrate» la conta no menos que en XX cants, enllasantla, també, ab lo miraculós descubrimient de la Imatge de María. Mes, desitjós aquell esforçat capità de Lepanto, que, ab gloria del Parnas espanyol, se dedicava á tots los rams de la poesía, d'assatjar sas facultats artísticas en una epopeya al estil clássich, doná extensió desmesurada á la relació de la llegenda catalana, fent de la peregrinació á Roma del obscur penitent, lo viatge d' un héroe, plé de peripecias y d' episodis. Verdaguer ha tornat al assumpto las proporcions verdaderas, contentantse ab escriurer, en magnífichs romansos, una sencilla llegenda, embellintla, però, ab las esplendorosas galas de sa imaginació fecunda.

Molt propias son de l' etat mitjana las complicadas lluytas entre la voluntat del home, sostinguda per Deu, y las tentacions del dimoni, que pren las formas mes atractivas á las passions dominants, convertint quasi be sempre en víctima de sas iras alguna agraciada é innocent donzella, com per il·luminar y avivar un quadro de sombras ab un ratx de la llum del amor. La poesía moderna, qu' es la poesía humana per excelencia, s' ha aprofitat, no obstant de las fantásticas tradicions, qu' arreconadas vivian en las montanyas, per cantar las terribles tempestas del cor, personificant en sers ideals, los sentiments, las aspiracions y los dubtes que l' atormentan. Per aquest motiu, may com en l' época qu' estima 'l *Faust* com son primer poema, havia florit en la literatura la llegenda.

La de Montserrat la fá mes atractiva encara Mossen Verdaguer, donantli un carácter eminentment catalá, y coronantla ab tots los resplandors qu' il·luminaren la poética montanya lo jorn de l' invenció de la Verge. La conspiració del esperit del mal contra 'l virtuós penitent se trama en las entranyas del mateix Montserrat, convertintlas com en infern dels dimonis, especialment destinats á

perseguir als mes virtuosos fills de Catalunya; y l' acció del poema's desenrotlla luego en la cort dels comptes de Barcelona, Jofre 'l Pelós, qual filla Riquilda, serveix á Satanás de instrument de la caiguda de Joan Garí, quan, per debilitar sa virtut, ha ja disposat pel mal son cor, fent naixer en ell lo sentiment del orgull de sa perfecció y despertanthi dollos recorts de Valencia, sa patria.

Encara que, per la naturalesa mateixa de l' obra tan llegendaria y misteriosa, está molt poch delineada y precisada la fesomia moral dels personatges, ja que sols apareix clara y manifesta la del protagonista y la del esperit del mal, personificat en lo dimoni, no obstant lo poeta, per medi de ben entesos detalls descriptius, y avivant gloriosos sentiments patriòtics, ha sabut trasladarnos á la oblidada ó desconeguda época del naixement de Catalunya. Tots los cors catalans escoltan ab respecte y ab amor las poéticas tradicions de la terra. Lo sol nom del Pelós simbolisa aquella nacionalitat que comensa. Y aixís es, que encara que incidentalment aparega en l' obra d'en Verdaguer la cort del primer compte de Barcelona, la llegenda, que seria una mes ó menys apassionada relació d' amorosas escenas, terribles dubtes, crims horrorosos, y penosas expiacions, enfosquida per la sombra del geni maléfich, que prepara l' ánima del penitent, encen las sevas passions y carrega despres lo seu bras de foch sobre la seva conciencia..... vé á convertirse en un bonich episodi del poema, per escríurer encara, de la reconquesta. ¡Bon talent y no dubtam que prou coratge té 'l poeta vigatá per cantarla algun dia!

Del modo com Verdaguer ha realisat sa concepció artística, poca cosa tenim que dirne despres d' haver insinuat los tochs dominants del seu geni. Poeta popular, com cap n'hi haja en la literatura nacional, conta senzilla y hermosament la cayguda y la rehabilitació de Garí, ressentintse alguna volta sos romanços de petits defectes de forma, y entretenintse en algun punt quelcom massa en descripcions, que fa, no obstant, agradables l' aroma qu' escampan de bonicoyas flors boscanas. Quant, deixant l' aroma, alça son vol d' álga, arriba tant amunt, que 'l lector s' oblida de la llegenda envolt en aquell torrent d' harmonia y enlluhernat per las llums puras, que, com *pluja suau de lliris y de rosas* devallan sobre la montanya de Montserrat al trovar en la cova de la imatge, que admirablement descriu lo poeta:

«Com los rahims de l' eura que volteja
la cova, al sol sa cara moreneja,
en sa má dreta un petit mon floreix,
que ella mostra á son Fill perque l' ampare,
y, assegut á la falda de la Mare,
ell sonrient l' ampara y beneheix.»

Dificilíssim era, dirém millor, impossible, escriurer tantas planas

sobre un mateix assumpto y no incórrer en moltes repeticions. Verdaguer no ha pogut lliurar-se d' aquest defecte. Comparacions, imatges é ideas hi ha de las quals s' enamora, y ab paraulas mes ó menys variadas se trovan en diferents llocs de sas poesias. No mes com exemple citarém la comparació de la montanya de Montserrat á «un rusch ple de brescas de mística mel» repetida en los dos tomes que 'ns ocupan.

Mes aquestos y altres defectes, qu' una crítica, massa esclava de las retglas, trovaria en las composicions de Mossen Verdaguer en res disminueixen lo seu mérit, fundat sólidament en una inspiració fresca y jovenívola, en un acabat coneixement de la llengua y del esperit de Catalunya, en un tendre y popular sentiment religiós y patriótic y en la naturalesa mateixa del assumpto, interessantíssim pels bons fills de la terra, ja que en la Verge de Montserrat veneran á sa patrona gloriosa, qu' ha de portarlos cada jorn á noves victorias. Volem terminar nostre humil judici de la llegenda ab las patrióticas paraulas que posa nostre poeta en boca del bisbe de Vich, Gothmar, fent ressaltar admirablement l' idea, que dona vida á tota l' obra artística:

«patria, sobre ton front
¡quina Estrella hi ha sortida!
ample com es lo teu cel
de cap á cap l' il·lumina?
fugirá á sa resplendor
lo moro que 't te cativa,
y creixerás, creixerás
com arbre vora les ribes,
y no cabent en ton llit
dels Pirineus á marina
la terra 't dará sos regnes
la mar te dará ses illes.»

Avans de posar punt final á aquest article, tan llarch ja com pesat, dirém quatre paraulas sobre las tres composicions que tanquen lo volum, y que no tenen ab la «Llegenda de Montserrat» altra relació, que la d' haver estat inclosas, baix un nom comú, en un mateix tomo. Las tres son dignas de grandíssima estima.

«La destrucció de Montserrat» es perfet modelo d' oda religiosa heróica y ho fora també la titulada «A la Verge de Montserrat» si no fossen en alguns punts massa rebuscadas las imatges, y no 's deixés lo poeta portar per un llegítim entussiasme, que fa oblidarli, alguna volta, las condicions artísticas; pero al costat poden molt be posarse una y altre, de las mes celebradas poesias líricas catalanas. Del romanç «D. Jaume en Sant Geroni» res volem dirne. Qu' es llegendesca y

y que s' admire. Ja may ha arribat á mes altura la poesia narrativa popular; jamay l' art ha amagat mes hermosament la seva forsa sots las encantadoras galas de la senzillesa y del bon gust. «D. Jaume en Sant Geroni, lo mateix que algunas altres composicions soltas d' en Verdaguer, viurán tant com las nostras renovelladas lletras y com la fama del poeta, que mes alt y mes lluny ha fet ressonar lo nom de Catalunya.

FRANCISCO DE P. MASFERRER ARQUIMBAU.

Vich, Setembre 1880.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

OCTUBRE

O HI HA TEMPS QUE NO TORNE. Aixís podem dirho nosaltres al dirigirnos novament als llegidors d'aquesta Revista y al veurer que la animació torna á regnar en los centres ahont comunament s'exposan las obras d'Art, en la nostra Ciutat, després d'un interregne de dos mesos.

Aqueix, que podríam dirne descans artístich de la nostra Ciutat no ha sigut de бага per nostres artistes, com ho han demostrat molt be la excellent exposició de Bellas Arts celebrada per lo *Centre artístich* d'Olot (que be mereix parlarne especialment) y las moltes obras, ja de paisatge, ja d'altre mena, resultat de profitosas excursions ó de tranquilas horas d'estudi de nostres artistes y que paulatinament anirán exposantse y podrem admirar, proclamant que no en vá passan los anys per qui sab apendrer y conduhir sas inclinacions per camins ilustrats y dreturers.

Y á pesar de tot no ha sigut de tal mena la falta de manifestacions artístiques durant aquest temps que hage estroncat per complert la exposició d'obras d'alguna importancia, entre las quals mereixen ocupar nostra atenció per dret de primícia y per rahó de cortesia, deixant á part son mérit indisputable, las obras del jove escultor pensionat D. Joseph Llimona y las del pintor D. Leopoldo Roca, totas executadas á Roma, ahont ab verdader entussiasme continuan sos aprofitats estudis.

Ben contenta pot estar la nostra Corporació municipal d'haber enviat á Roma pera dedicarse al estudi de la escultura al jove Llimona; puig ha sapigut demostrar ab sa primera obra remesa que sas inclinacions artístiques son puras y sa inteligencia prou ferma pera desferse de primitius coneixements que no duyan altre base sólida que un raquitisme artístich en concebir y modelar. Lo jove pensionat ha modelat una testa de sacerdot grech devant la qual tothom

qui conegue de vista ó de referencia los bustos exposats en los museos Vaticá, de Roma y Nacional, de Nápoli, particularment lo del Emperador Caracalla, creurá á la primera impressió veurehi en la obra del Sr. Llimona una reproducció del antich. Lo vigor y trassa del modelat, la severa y senzilla manera de plegar la roba, lo exacte y estudiat tipo del personatge y en una paraula la vida impresa á tota la testa demostran que prou coneix d' una en una las obras exposadas pera ensenyansa de majors, en las espayosas galerías dels Museos avants dits.

Y no obstant la obra del Sr. Llimona es un estudi del natural, retrato casi d' una persona romana, de qual tipo n' ha sabut treurer lo jove escultor un gran profit per á presentar una venerable testa de sacerdot, plena de veritat, severament composta y procurant seguir en un tot las reglas escultóricas en sa escola mes hermosa y clásica. La construcció anatómica de la testa te en sa part occipital potsé una mica massa de prolongació y en lo referent á modelat ha de procurar lo Sr. Llimona donar major bellesa á tanta veritat com ha sabut trovarhi. Aqueixa última falta que nosaltres hi trobárem la esmenem en gran part al saber las desgraciadas peripecias sufertas per aquesta obra, la qual arrivá á poder del Exm. Ajuntament feta á micas durant lo trajecte de Port-Bou á la nostra Ciutat, obligant á son jove autor á modelar ab guix, de la mellor manera possible las parts afeidas y executant de cap y de nou la corona de llorer, de la qual no 'n va quedar ni una fulla sencera. Desgracia es aquesta no suferta en lo llarch trajecte de Roma á Port-Bou, per mes que devia atravessar duas fronteras, y que en altre país, que no fos lo nostre, daria lloch á reclamacions ben enérgicas y á indemnizacions ben merescudas.

De tots modos la primera obra remesa per lo Sr. Llimona li descubreix grans qualitats per á dedicarse al estudi de la escultura, augurantli dias de gloria si persisteix com es de suposar en seguir los grans models y los bons mestres, que en la terra ahont es no n' mancan ni es difícil consultar.

Y vetaquí com de bon grat anem á donar noticia á nostres llegidors de las obras d' altre artista catalá que ab verdader profit y entussiasme s' dedica al estudi de la pintura, formant part de la Colonia catalana á Roma.

Ja al ressenyar, temps enrera, las nostras impresions respecte aqueix aplech d' artistas catalans, parlábam del jove pintor Sr. Roca donant compte d' estar executant una obra titulada *La sortida de Missa*, la qual ha sigut exposada ultimament, junt ab alguns dibuixos en la Galeria-Parés.

Lo Sr. Roca, á nostre humil entendre, te qualitats artísticas de gran valor y que nosaltres creyem molt necessarias en los qui s' dedican á la pintura; y 'ns ho ha demostrat l' última obra exposada, no tant porque la considerem d' un mérit molt capital, com porque

demostra en son autor lo estudi de trovar en la composició alguna cosa mes que la agrupació mes ó menys ordenada de las figuras. *La sortida de Missa* podrá esser un xich apagada de color; emperó demostra habilitat en compondrer y colocar las figuras, moltas de las quals tenen actitut natural y ben buscada. Lo grupo de jovenets requebrant á duas noyas que surten del temple es bonich y ben trovat, la actitut del vell pujant los graons de la esglesia es naturalissima, los dos frares que surten per la part dreta son perfectes de tipo y de color y si be es innegable que en general falta perspectiva aérea á algunas parts del quadro, també es cert que no hi ha confusió ni 'ns distrehuen las figuras l' efecte natural qu' han de produhir.

En l' altre quadret del mateix autor, representant un trovador assegut demunt una caixa de nuviatge y tocant una bandola s' hi nota molta poesia y s' veu al Sr. Roca mes colorista, buscant ab lo pinsell la calitat dels objectes que tracta de reproduhir. La figura está ben posada, los accesoris están discretament executats y encar que la obra no revesteixi molta importancia demostra las qualitats de son autor.

Defectes son los exposats en una y altre obra que l' Sr. Roca corretjirá mes endevant en obras posteriors porque te talent pictórich, li sobran ganas de treballar, ha demostrat una base sólida de coneixements y te tot lo vigor y entusiasme de la juventut pera coneixer las exigencias del art.

Per altre part nosaltres hem vist al Sr. Roca en la pintura de retrato y es precis confesar que 'ns ha causat maravella. Allí es ahont lo jove pintor desplega tots sos coneixements. Anima la fesomia, dona calitat y relleu á las carns, veritat extraordinaria al cabell, entonació justa á las robas y acompanya totas aquestas qualitats ab un fons tan ben apropiat, sens rebuscaments ni engorrosos detalls que las testas prenen relleu y vida. Díguinho sino los retratos del conegut impressor Sr. Tasso (Torquato) y lo del nostre difunt amic en Tomás Padró, en los quals lo modelat de las carns es preciós y la justesa de color ab l' original extraordinaria.

En aquest género, donchs, sians, permés ab tota franquesa proclamar las grans qualitats del jove pintor Sr. Roca; y tant á ell com al escultor Sr. Llimona 'ls doném la mes completa enhorabona, animantlos á prosseguir sos estudis ab l' entusiasme comensat, segurs de que no 'ls faltará renom y gloria durant sa difícil carrera y nosaltres tindrem agradable motiu d' alabansa per á tant aprofitats compatricis.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

QUATRE sessions te celebradas ja 'l *Congrés catalanista*. Amants de la veritat com som sempre, hem de confessar avuy que han sigut defraudadas nòstras esperansas respecte de la importància que creyam revestiria aquesta manifestació, ab tant calor per nosaltres acullida.

Ja desde 'l comens molts y molts catalanistas distingits se retragueren de inscriures en las llistas del Congrès, y tenim avuy que la immensa majoria dels senyors inscrits s'abstenen d'assistir á las deliberacions. Arriba á mil trescents lo número dels presentats y d'aquestos sols uns trescents assistiren á la última sessió. Per altre part la junta directiva que 's deu compondre de set membres se presenta cada nit en minoria habentsens assegurat que quatre de dits senyors han renunciat lo càrrech.

No volent que ni remotament sembli tenim desitjos d'entorpir la marxa del Congrès, nos reservem pera després de la clausura explicar estensament las causas á que obeheix sa postració actual. Nos concretrem per avuy á pregar al senyor president del Congrès ja que á n' ell se deu la iniciativa y la direcció de tots los treballs y per lo tant sobre d' ell cauria principalment lo descredit, que posi per en mitj son valiment á fi de veure desaparegudas las causas que 'l desautorisan y 'l matan.

Lo nostre bon company de catalanisme D. Artur Gallard, s' ha separat de la redacció del *Diari Català*.

Se troba entre nosaltres ahont passarà molts dias lo eminent escriptor catalanista y home polítich D. Víctor Balaguer. Sia benvingut á nostra terra ahont tant afecte y consideracions se te guanyats dels catalans.

En lo penúltim número de la *Revista Contemporànea* s' ha publicat traduïda al castellà per D. Lluís Alfonso la poesia de D. Joan Sardá *Ardua sentença* estampada per primer cop en LA RENAISSANCE. Molt acertat ha estat lo Sr. Alfonso en la seva obra y agraïts li estem nosaltres per las bellas frases que ab aquest motiu dedica á nostre company de redacció Sr. Sardá y á las lletres catalanas.

Lo director dels coros de Clavé D. Joseph Rodoreda, ha posat darrerament en música la *Saffo* de D. Víctor Balaguer.

S' ha posat en venda la última obra publicada per D. Joseph Serra y Campdelacreu. Se titula *Primavera trista* y la constituïeixen un gran número de poesías totas amorosas. En altre número 'ns ocuparem de son mèrit.

Ha sigut condemnat per lo Tribunal de imprenta á 45 dias de suspensió lo *Diari Catalá*. Sentim vivament la desgracia de nostre colega.

D. Joseph Coroleu, autor de la magnífica memoria sobre Pau Clarís, llegida fa poch dias en sessió solemne en lo Saló de Cent, es á escribint per la *Biblioteca de La Renaixensa* una obra que portará 'l mateix títol. En ella á mes de documents desconeguts que pintarán lo tipo de'n Pau Claris, hi anirán continuadas gran número de cartas inéditas de nostre eminent home polítich.

Conferencia sobre la filoxera vastatrix, es lo títol que porta un folleto, que se 'ns ha remés. Escrit en catalá é imprés en la estampa de la casa de Caritat, cal fer notar, que 'l contingut, son las conferencias qu' en varias poblacions de la provincia, tals com Arenys de Mar, Granollers, Tarrasa, Manresa, Igualada, Vilafranca del Panadés, Sant Feliu del Llobregat, Mataró y Sant Sadurni de Noya, professá D. Joseph Presta, director de la Granja experimental-Escuela de Barcelona, en cumpliment d'un acort de la Excmá. Diputació provincial.

Nos alegrém, qu' una corporació oficial de la importancia d' aquesta, haja encertat la millor manera de fer entrar per bon camí als pagesos, parlantlos hi ab lo llenguatge de sas conviccions.

Ab lo nom de *Font amarganta mineral*, salino purganta, sulfatada sódica freda, de Rubinat, provincia de Lleyda, partit judicial de Cervera, hem rebut una memoria escrita pe 'l propietari de dita aygua, 'l Dr. D. Pau Llorach.

Aumentada ab aquesta, acaba d' enriqueirse 'l nombrós catálech d' ayguas minero-medicinals de Catalunya.

Ab molt éxit s' ha estrenat en lo *Teatro Catalá* la comedia en tres actes y en vers de D. Joseph Feliu y Codina, *La bolva d' or*. Tenintnos d' ocupar per extens de l' obra per avuy sols direm á nostres lectors que l' autor fou cridat repetidament á la escena. També foren molt aplaudits los actors.

Hem rebut una pessa catalana en vers titulada *Qui abraça molt...* En ella 's veu certa inexperencia ben disculpable atenent á que son autor D. Miquel Figuerola y Aldrofeu, escriu per primera vegada pel teatro. No obstant com que l' obra te cualitats encoratjem al jove escriptor per lo camí emprés.

Lo catalanisme no s' ha circumscriu als límits exclusivament literaris; ha informat també, usant la paraula de moda, un moviment d' opinions á favor no ja de la conservació sino fins de la reconstrucció de las nostras institucions jurídicas peculiars, ha creat una escola de jurisconsults, catalanistas á sa manera, y ha influït tant seriament en l' anim de práctichs y teórichs que, sense voler ser profetas, pot augurar-se pera 'l próxim Congrés de jurisconsults una notabilíssima majoria en contra de tota idea de alteració fonamental en lo nostre dret privat, y dintre de la Comissió de Códichs, per medi del il·lustradíssim representant de Catalunya D. Manel Durán y Bas, una cam-

panya formal al mateix objecte dirigida. Son ja lluny, mes lluny de lo que sembla cronològicament, los temps en que en Martí d' Eixalá publicava á Barcelona un Tractat de dret civil romá y espanyol sense que al parlar de aquest tingués una sola paraula pera 'l nostre Dret foral. Avuy no es sols en las obras de dret que 's publican entre nosaltres que 's parla del de Catalunya ab lo deteniment necessari, sino que fins en las obras de Dret general escrites fora de aquí se deixa un bon lloch per las varians forals, un temps tant descuidadas, y finalment, se publican ab bastanta frecuencia obras destinadas exclusivament al estudi y difusió de la legislació espec'al catalana.

Entre aquestas últimas, y sobre totas ellas, haurá de figurar la que ab lo títol de *Instituciones del derecho civil catalan vigente* acaban de publicar los distinguits advocats del Colegi de Barcelona D. Guillel M^a. de Brocá y D. Joan Amell. Dihem sobre totas ellas, perque sols en aquesta apareixen estudiadas ab ordre metódich y formant un tot complet y encadenat, las institucions del dret catalá vigent, en sas quatre divisions fonamentals: *personas, cosas, obligaciones y successions*. D' aquesta manera se poden estudiar cada una de aquestas institucions aisladament, en tots sos caràcters y manifestacions distintivas. y completar l' estudi enllasantlas ab las demés y buscant dintre d' una unitat superior las armonias de totas ellas, unich camí per formarse un coneixement exacte del organisme jurídich total, y poguer aplicar la llei á cada cas concret.

Una obra d' aquesta naturalesa representa un estudi considerable de que sols pot tenir idea qui conega la dispersió dels elements que la han de constituhir. Códichs y lleys romanas, lleys canónicas, lleys catalanas, legislació moderna posterior al Decret de Nova Planta, y, sobre tot aixó, pera armonisar lo discordant, aclarir lo confús y completar lo curt, una llarga colecció dels inmensos in-fóleos escrits pels vells jurisconsults catalans, obras plenas de ciencia pero de lectura poch amena, y per fí de festa, aquestos interminables volums de Sentencias del Tribunal Supremo que han vingut á establir regles de jurisprudencia elevadas á la categoria de lleys constituïdas, y de que es imposible prescindir en un Tractat de aplicació práctica com lo dels Srs. Brocá y Amell.

Tot aquest treball s' ha fet y s' ha fet bé. Basta fullejar qualsevol de las quatre seccions de la obra pera cónvencersen.

Es, donchs, un llibre, lo dels Srs. Brocá y Amell, de superior utilitat y que podrán y haurán de consultar tots los qui per rahó de sa carrera ó de sos negocis se vejan obligats á aplicar lo nostre dret. L' estil es clar, concís, sense pretensions retóricas, com exigeix una obra d' aquest género.

SUMARI

NARCIS OLLER Y MORAGAS.	Un qüento d' en Bartrina.	297
JOAN PONS Y MASSAVEU. . .	Mitxa-Galta.	305
J. RIERA Y BBRTRAN. . . .	Teatro principal.	321
ANGEL GUIMERA.	Cant de bressol.	325
VICENS PIERA Y TOSSETTI..	¡Egaral.	327
FRANCISCO DE P. MASFER-		
RER ARQUIMBAU.	Bibliograffa.. . . .	331
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	339
	Novas.. . . .	342

LA
ADUANA DE BARCELONA

Y LO
CERCLE DE LA UNIÓ MERCANTIL

L pendrer la ploma pera emetre algunas consideracions respecte del tema anunciat en las paraulas que serveixen de titol al present article, nos ocorra que ha de haberhi qui presumesca que res te que veurer ab los fins que 's proposaren los propietaris de LA RENAIXENSA al fundar esta Revista. Mes si 's considera que estos van encaminats á tot quant puga contribuir al creixement moral y material de la terra catalana, veuran que la qüestió proposta entra de ple á ple en lo que nosaltres entenem per *catalanisme*, que, com se pot comprendre, es cosa molt distinta d' aixó que molts, enxiquint la magnitud del pensament, han calificat ab semblant nom.

Perque al cap y á la fi, ¿de que 's tracta? D' un assumpto qu' es d' interés vital pel comers de Bareelona, y qui diu de Barcelona diu de Catalunya, y fins podriam any-

dir de gran part d' Espanya, ja que, per lo que á certs y determinats articles de comers se refereix, Barcelona es lo port ó punt d' arribada de tot Catalunya y d' una porció no petita de la nacionalitat de que son part integrant las provincias catalanas.

Que 'l de Barcelona ha estat desde 'ls temps mes antichs un dels ports mes importants del mar Mediterrá; que en la edat mitjana, principalment en los ultims segles, competia ab los mes renomnats dels que 's dedicaban al comers de las regions de Llevant; que las fustas y baixells que portaban en llurs arbres lo penó de las rojas barras eran per tot ben arribats, es tant sabut que mes qu' ociós, fora impertinent repetirho. ¿A qué 's degué? Prescindint de las condicions topográficas, á la manera d' esser de Catalunya en aquells temps: á la activitat qu' ha distingit sempre als fills d' esta terra: al afany, per demés llegendit, d' enriqueirse per medi del treball, afrontant pera conseguirho, obstacles, inconvenients, rischs de tota mena y fins veritables perills. Merces á semblants condicions y ab may desmentida perseverancia, s' arribá á aquell estat floreixent que ab admiració y unanimitat consignan los historiayres d' aqui y d' allá, y encara que 'l descobriment del Nou mon, portant lo comers de las regions de Llevant, cap á las terras occidentals, fou una tremenda estocada pera la marina catalana—y aixó explica en part l'indiferencia, pera no dir lo disgust ab que lo comers d' esta terra, eminentment practich, rebé una nova que de esser certa, debia ocasionar no fluix perjudici als interessos de la navegació y del comers de la terra—no per aixó 's doná per vensut, ni menys se tingué per mort, y fent aplicació dels principis que 'l caracterisan, se disposá pera la lluita, y afrontá 'ls inconvenients que resultaban d' esser lo de Barcelona, lo port mes apartat, dels que en la península existeixen, pera fer lo comers ab las Américas, y breu temps transcorregut, ocupaba en ell lo lloch preeminent que conquerit habia fentlo y sostenintlo ab los productes del Asia y del Africa pervinents,

Passaren dias y vingueren dias: los progressos de las ciencias introduhiren grans reformas en la construcció dels barcos y en l' art de la navegació; y per últim, un d' aqueixos aconteixements que serán sempre motiu d' orgull, per demés llegendim, pera aquells que en est sigle habem viscut, feu compendrer á la gent catalana, que 'ls papers se tornaban á cambiar, y que s' obriria un nou camí pera que la marina y lo comers de Catalunya, sens perdre, ni tenir que mimbar en lo mes mínim las relaciones qu' habian pogut establir á forsa de treball ab las repúblicas que un jorn formaren part integrant de la mare patria, poguessen reconquerir lo sceptre de las ayguas mediterraneas. Ja 's compendrá que aludim á la ruptura del itsme de Suez, y á l' establiment del canal que debia posar en comunicació las ayguas del Mediterrá ab las del Atlántich per medi del Mar Roig, que fins llavors sols s' habian confos en bes amorosissim per medi del Estret de Gibraltar. Y que aixis ho degué compendrer lo comers, y la industria y la agricultura, y, en una paraula, totas las forsas vivas de Catalunya, ho diuhem ab elocuencia incontrovertible, los obsequis que 's feren á Mr. Lesseps, quan vingué á Barcelona pèra exposar son pensament, y fins los capitals que 's soscrigueren,—ab tot y saber que la empresa era arriscada,—á fí de ajudarlo á portar á efecte son pensament gegantesch.

¿Que hauria fet lo comers de Catalunya al veurer que 'l projecte s' anaba convertint en realitat, si tot vivint en lo segle dinou, y ab las institacions y reformas que en tot ha introduhit lo transcurs dels temps, hagués viscut la vida que vivia en los segles XIV y XV? Com si ho vègessem.

Amestrat per la experiencia, y convensut de que la facilitat y la rapidés en las comunicacions favoreix l' augment del tráfeh, hauria vist que 'l comers debia creixer: hauria vist que 'ls medis de que disposaba la ciutat de Barcelona no eran prou pera satisfer las novas necessitats: hauria vist que faltaban á son port magatzems de deposit;

á sos molls puestos apropiats pera efectuar la descarga ab seguritat, rapidés y economia; á plassa mercantil de tanta importancia, una Aduana suficient pera practicar del modo degut las innumerables operacions que exigeix una legislació basada en la desconfiansa, y ab temps s' hauria previngut pera que arribat lo jorn, no hagues tingut de experimentar los inconvenients que per forsa debían surgir del nou ordre de cosas: de la navegació per medi del vapor; de l' establiment de camins de ferro que en curts dias transportan á Cádiz, per exemple, los productes provinents de las geladas encontradas del Nort; de las relacions existents ab tots los ports del mon; del nou cami que evitant la precisió de donar la volta al cap de Bona Esperanza, permetia fer viatge rodó en dos mesos, á aquelles regions en que avans, per' arribarhi, era menenester mes de mitj any.

¿Perqué no ho ha fet donchs? ¡Perqué no ho ha fet! Perque no pot: perque avuy, sisquera sia 'l mateix l' esperit catalá, la vida qu' avans tenia, no es avuy la seva vida; perque fins pera practicar lo be deu demanar consentiment; perque adhuc en alló que deu cedir, tot fent son benefici, en benefici del Estat, no es escoltat, ni oit, ni tant sols atés.

Lo comers de Barcelona y en representació d' ell lo *Cercle de la Unió mercantil*, ha fet present per quants medis l' hi ha suggerit l' interés que l' hi inspiran los de Catalunya,—que en est punt deuen esser los de la Nació,—y lo desitj de evitar los greus inconvenients que fa ja molts anys s' experimentan y que aumentan de dia en dia, la petitesa de la Aduana, que no prou gran ja pera la época en la qual fou feta, resultaría pera la present raquítica, encare que no servis á mes pera las oficinas del Govern civil de la Provincia, y pera las de la Administració económica y Tresoreria de la mateixa. Lo comers de Barcelona y prenent son nom, lo *Cercle de la Unió mercantil*, ha posat de manifest los perjudicis que al mateix y fins á l' Erari públich esdevenen, de tenirse que practicar las ope-

racions indispensables, de tal manera que es per demes frequent que 'ls articles de comers tarden mes temps en poder anar del moll ó de la Aduana á la casa del consignatari, del que necessitarian pera venir de qualsevol dels ports del Báltich y fins de certs indrets dals Estats Units. Lo comers de Barcelona y en son nom lo *Cercle de la Unió Mercantil*, ha representat, una y dúas y cent voltas, fent present los perills inminents que corren los géneros, si una ma criminal ó un desfet de temps los troban apilats sots mals coberts en las andanas del moll. Lo comers de Barcelona y portant sa veu, lo *Cercle de la Unió mercantil*, ha preguntat qui l' indemnisaria si complint ab llurs debers, y no per culpa seva, resultaban destruidas y malmesas las mercaderias y se l' hi es respost que qualsevol, menys qui verdaderament deuria. Y á tot aixó, ab bonas rahons, ó ab rahons de peu de banch, lo temps passa, lo mal creix y no hi posa remey aquell que obligació te de posarnhi completament. Y pera que 's veja com van las cosas, cal deixar consignat que hi hagué qui, tenint obligació de saberho, en rahó al carrech que exercia, digué als que 'l pregaban pera que 's prenguéss una resolució en tant important assumpto, «que estaba en la inteligencia de que el nuevo edificio destinado á Aduana, llegaba ya al segundo piso.» ¿No es veritat que semblant eixida faria riurer, sino fes saltar llágrimas de vergonya y de desconsol?

Pera acabar: la qüestió que 'ns ocupa es d' interés pera Catalunya; d' interés y d' honra pera Espanya: es d' aquellas que deuen mourer á quants estimen lo nom catalá; á quants per catalanistas se tenen, y per tant que al nombre d' estos pertanyem, creem complir nostre deber treballant dins nostra esfera pera que 's convertescan en fet, las justas aspiracions del comers catalá, pera la realisació de las quals ha aixecat bandera lo *Cercle de la Unió mercantil*.

G. VIDAL DE VALENCIANO.

Octubre 23 de 1880.

LA LLUM

ACCIÓ DE LA MATEIXA SOBRE LA VIDA

Fiat lux.

Hi han coses en la naturalesa que per lo vulgars passen desapercebudas á nostra vista, y fins á la dels mateixos que las tocan ó practican constantment.

I

CONSIDERACIONS GENERALS

»No crech que ningú negui la importancia de conèixer las causas dels efectes naturals que continuament tenim devant dels ulls. La historia 'ns suministra bastants exemples de miserias, d' injusticias y persecucions, originadas de la ignorancia d' aquestas causas: las ciencias y las arts nos donan probas de la utilitat d' aquets coneixements. No sols son útils y agradables, sino que 'm sembla una mica vergonyós l' ignorar absolutament tants efectes naturals com se 'ns presentan diariament. Aquet descuyt, aquesta especie d' inacció, en que creix y viu lo jovent,

acostumantse á mirar ab indiferencia quant deuria cridar sa atenció, esmortuïeix en ell la curiositat qu' es lo principi del saber. Indiferents á tot, qualsevol resposta 'ls satisfá; y per falta de coneixer lo qu' ignoran, se fan orgullosos, y tenen á menys lo sentir á parlar d' aquestas matèries, despreciant de vegades als que deurian honrar.

Pero si 'm sembla que la falta d' aquestos coneixements entorpeix la facultat de pensar, y priva al jovent d' uns plahers purs y utilíssims, al mateix temps veig bastanta disculpa en quins no 'ls adquireixen. Faltan llibres senzills y clars per' aquesta instrucció; á quina, si 's vol, pot anomenarse superficial; pero que sempre es útil y es la que 's pot esperar tingan generalment los homes. Estém empenyats en qu' ho han de saber tot ó res, y logrem aixó últim. Presentém á tots lo que pujan aprendre bonament, y potser qu' aquest será 'l medi de que molts s' aficionin y profundissin en la matèria, si sas ocupacions los hi permeten. Fem mes intel·ligibles las ciencias, y serán mes apreciadas.

Los cálculs que solen trobarse en las obras de física, retrahuen á molts de son estudi. Es cert que sense 'l càlcul s' ignorarian encara molts punts d' aquesta ciencia; y altres no poden entendre's bé sense son auxili; pero aixó no debia ser obstacle per' oferir al jovent tot alló que concebís fàcilment.

L' estudi de las matemáticas será sempre utilíssim, y en particular á 'ls que 's dediquin á la física; pero tots lo crehuen mes difícil de lo qu' es. L' álgebra es un idioma, y sa utilitat mereixia que s' empleés en son estudi, 'l mateix temps que 's gasta en aprendre 'l francés ó l' inglés. Aquesta gramática de las matemáticas es mes senzilla que qualsevol altre, y una vegada compresa, 's veu que tot lo demés se reduïeix á raciocinar sobre diferents objectes. Es veritat que ab aquest idioma succeïeix lo mateix qu' ab los demés; s' oblida si no hi ha exercici; pero quant se fixa la atenció en lo método y en las veritats que s' aprenen, y no en lo material del llenguatge, encara que s' oblidi

aquet, queda lo mes important, que son las mateixas veritats. Tambe es cert qu' en los tractats elementals, no 's presentan aquestas ciencias ab la claretat y método qu' hi ha molt temps se desitja. Siga per falta de bons estudis preliminars, siga per altres motius, lo cert es que 'ls primers principis son los mes confusos, y allavors lo principiant, sense saber lo objecte que 's proposa, ni distingir lo fi dels medis, ó desmaya si reflexiona, ó s' aplica á lo material del càlcul, creyent qu' aixó es lo essencial.»

Deixant ja aquestas consideracions generals, aném á entrar de plé en la qüestió que motiva aquestas lleugeras apuntacions.

II.

ACCIÓ PRODUHIDA PER LA FALTA DE LLUM

SOBRE LAS PLANTAS

Si fem palpable que la falta de llum sobre las plantas exerceix una acció directa sobre la vegetació; creurém haber demostrat la influencia de la llum natural ó artificial sobre la mateixa; y á las horas no 'ns será difícil marcar la del color de viola, pe 'ls datos práctichs que tenim y 'ls ensaigs que portém fets sobre aixó y qu' exposarém després.

¿Qui no ha vist cubrir ab terra 'ls ápit, lligá 'ls enciams, soterrar las escarolas, carts, etc., pera que 's tornin blanchs? Per poch que 'ns haguém fixat al passar per una horta, no podem menos d' habernos apercebut d' aixó, y ¿cuants nos hem preguntat lo motiu d' un fenomen que la naturalesa 'ns presenta tan senzill com admirable, com ho son tants com ella 'n produheix?

Deyan los antichs: «cuan las plantas están per llarch temps sustretas á l' acció dels raigs solars, sas fullas y altres parts verdas se posan malaltas, es dir, que 's tornan grogas y esmortuhidas per la desaparició de la materia

verda. A mes d'aixó 's sab que 'l mateix fenomen produheix altre mutació, es dir, que 'ls suchs continguts en aquestas parts perdan sa agror y amargor tornantse dolços y ensucrats.»

Los moderns, diuhen: «la intensitat de la llum comunica major forsa á la acció química dels raigs solars qu'obran sobra las parts verdas de 'ls vegetals.»

La química vé en son auxili á demostrárnosho de la manera mes palpable. Sabut es que las fullas son los òrgans respiratoris de 'ls vegetals y que la llum té una influència directa sobre la respiració de 'ls mateixos, ja que durant lo dia inspiren lo gas carbono y espiran l'oxígeno, al pas que per la nit inspiren l'oxígeno y espiran lo carbono. Tant es aixís, que si coloquém lo vegetal dins d'una campana de vidre que continga sols carbono, aquet será xuc-clat y 'l gas que després queda en ella tindrà totas las propietats de l'oxígeno; y si aquesta mateixa observació la fem ab lo vegetal á las foscas, veurém que 'l gas xuc-clat es l'oxígeno y que 'l gas que queda en la campana, té las propietats del carbono. Per aquesta rahó la higiene casera aconsella que per la nit se treguin á fora de las habitacions ahont se dormi, las plantas que durant lo dia han servit d'hermoseig; ja qu'allavors sas fullas en la foscuria descomponen lo gas ácid carbónich de la atmósfera en que vivim, xuc-clant y apropiantse l'oxígeno ó aire vital y deixant en llibertat lo carbono ó aire mortífero, com los anomenaban los antichs. Durant lo dia succeheix tot al revés y son paper allavors está reduhit á sanejar l'aire que respirém, ja que descomponentlo xuc-clan lo mortífero, pera deixarnos lo vital.

Ademés, tots sabém, qu'una de las condicions pera qu'una llevar germini ó 's desenrotlli es la carencia de llum, qu'influheix d'una manera notable en la descomposició de l'ácid carbónich tan necessaria pera la germinació; y veusaquí un dels motius porque 's cubreixen las llevors ab certa quantitat de terra, cuan se desitja son prompte desenrotllament.

Ningú pot dubtar, que la llum exerceix una acció química sobre la coloració de las plantas que creixen baix sa influencia; y per aixó es que las patatas que per casualitat creixen demunt de la terra, 's fan malbe puig que 'ls raigs químichs de la llum produheixen un cambi en sa substancia que fins la fa impropia pera la alimentació.

Los vegetals no sols dehuen son color á la llum sino que 'l gust y l' olor dependeixen també d' ella, aixís, se diu: «la llum entra en la composició de las plantas,» y diferents ensaigs s' han dirigit á probar, «que 'ls clavells, las taronjas y las flors grogas xuc-clan menor quantitat de llum que las vermelles; y que las flors blanques no contenen gens de llum.»

Las fullas de las plantas son verdas porque desprenen una materia carbonosa nomenada clorofila, de la cual se deriva son color vert. Aixís: lo cor de la col de capdell, de lletuga, etc., es d' un color groguench, porque pera la formació de la clorofila es necessaria la acció de la llum y com las fullas están plegadas las unas sobre las altres, no permeten que la llum arribi á ellas y aixís no pot formar-se la materia colorant.

Tots los fenòmens de descomposició que 's notan en las parts verdas de las plantas son dependents de la influencia de la llum ó raigs solars. Ningú ignora que las plantas quant están á l' ombra ó soterradas, perden sa rigidesa, son color y 's tornan blanques y sucosas; lo que 'ns prova la propietat especial que gosan las parts verdas, de descompondre l' ácid carbónich per la influencia de la llum.

¿Qui no ha observat los adornos (ab lo nom de *maigs*) que serveixen d' heroseig en los Monuments de Setmana Santa, sens haber notat qu' en mitj dels llums van prenent lo color vert, essent aixís que cuan s' hi portaren eran grochs? Per aixó es que 'ls que plantan lo blat pera produhirlos, tenen sempre bon cuidado de ferho en paratges foscos.

Tots los fruyts qu' están banyats pe'ls raigs solars tenen

gustos mes exquisits, que 'ls que no ho están y sobre tot la part mes colorejada, qu' es la que 'ls reb mes directament. Aixó ho podém notar en cuasi tots los que se 'ns serveixen diariament en nostres taulas.

En los melons y xindrias se coneix perfectament la banda sobre quina descansaban en lo terreno, puix en ella sol faltarhi 'l color vert. D'aquesta propietat se 'n han aprofitat alguns, pera presentar á la taula, quiscuna d' aquestas fruytas ab un dibuix mes ó menos perfet, ó una dedicatoria, etc.: pera lo cual, basta retallar en un cartró ó altre cosa semblant, lo dibuix ó dedicatoria que vulgam estampar sobre la fruyta y enganxarlo á sa escorxa; la part interceptada pe 'l motllo pert lo color, perque está privada de la llum directa del sol, quedant la part il·luminada ab lo color primitiu ó natural. Al cap d' algun temps, cuan aixó s' ha verificat, se trau lo motllo y 's queda estampat sobre la escorxa del fruyt tot lo que 'ns habiam proposat, y satisfet un capritxo tant curiós com natural.

La naturalesa pródiga 'ns marca á cada pas lo camí que debem seguir pera la obtenció de molts productes adequats al gust dels que debem consumirlos; la falta d' observació fá que l' home s' empenyi, de vegadas en vá, á descobrir sos secrets en lo mes amagat recó de son estudi, cuan ella 'ns ho mostra á cada moment. Per la observació de la mateixa, vindrém en coneixement d' una munió de fenómens que semblan tancats en lo mes fondo abim de sos secrets.

III.

ACCIÓ DE LA LLUM NATURAL Ó DEL SOL SOBRE LA

VIDA ANIMAL Y VEGETAL.

Aixís com entre l' hivern y l' estiu y la nit y 'l dia hi ha una barrera inmensa, entre aquella y la són hi han una

munió de punts de contacte; los ulls se tanquen desseguida que deixen de veure la claror; y 'l silenci que regna en l'ayre sembla que convida á tota la Naturalesa á gosar de la dolsura del repós. Alguns vegetals se dorman al acabar-se 'l dia: en la nit se clohuen ó arronsan las campanetas de la corretjola y 'ls pétals de la planta nomenada dent de lleó, y al matí 'ls veyém obrirse ab los raigs del sol. La coclearia de primavera, que trau en la molsa son platejat cap, la trienal europea y 'l nyanyo 's doblegan esmortuits al trench d' auba, y 'l falsó s' amaga sota l' aygua, y no torna á eixir d' ella fins lo matí.

Pero á l' hora mateixa en que aquestas admirables flors se dorman en la molsa, voltadas dels mes grats perfums, altres varias despertan sossegadament desplegant sos lleugers vels. L' epidendro nocturno, quina corola no té olor durant lo dia, exhala en la nit una suavíssima fragància. La diamela trista de las Molucas y 'l D. Diego ó D. Joan de nit, vetllan en las tenebras, y 's dorman al naixer la aurora, mentres que la arrebolera y la diamela comú, tristas y solitaries, entreobren sos olorosos calzers, y sembla que gosan de la frescor y bellesa de la nit.

Aixís com la naturalesa desperta al brillar la llum, y 's dorm quan lo sol desapareix; allavors cada animal busca son cau: l' home sent aclucarse sos ulls, y sembla que la vida y 'l pensament l' abandonan. Las mateixas plantas se clohuen al entrar la nit, y s' entregan al són com tota la naturalesa. Cuan los raigs del sol perden sa forsa, y 'l fret suc-ceheix á sa agradable escalfor, los arbres se despullan de sas fullas; las últimas flors se mustigan y moren; los aucells fujan de nostre clima, los cuadrúpedos s' amagan en sos caus revestits de brossa; y ja no's dorm la terra com en los mesos d' abril y maig pera despertar al dia següent. Aixís es que la existencia dels animals y l' adorno dels camps dependeixen de la presencia del sol. Ell es qui fecundisa la terra; y quan se trova ausent desfalleix aquella, y s' entrega al són; pero al resplandir novament l' astre en la primavera, varia enterament l' aspecte del

Univers. Debem, donchs, las flors, los esplets y cullitas, las boscurias, los cuadrúpedos que las poblan, y 'ls insectes y aucells que las alegran, á un globo de foch col-locat á moltas mil-lions de lleugas de nosaltres, y qu' está encés sense parar y sense consumir-se may. Y en fí, ¿qué seria del art fotogràfich, si la llum del sol no actués, d' una manera tan marcada, sobre 'l nitrat de plata, de qu' está impregnat lo paper col-locat detrás del negatiu?

IV

ACCIÓ DE LA LLUM ARTIFICIAL SOBRE LA REDUCCIÓ DEL ÁCIT CARBÓNICH PER LAS PLANTAS

«Gracias al desprendiment de Mr. Janim, qui ha posat a la disposició de l' autor, en son laboratori de la Sorbonne, la claror d' una poderosa máquina magneto-eléctrica, lo llum de Drummond y la llum del gas de la il-luminació ordinaria, Mr. Prillieux ha pogut estendre l' estudi de la influencia de la llum artificial sobre la reducció de l' ácit carbónich. Operaba aquesta vegada sobre plantas aquáticas, en las quals la secció del tronch permet fer veure la sortida del gas oxígeno pe 'l tall. Debia tenir en compte dos fets importants: lo primer, que 'l desprendiment de gas no comensa fins després que la planta ha estat exposada á la claror durant un cert temps; lo segon que continua molt sovint d' una manera apreciable després que la planta ha estat sostreta á la acció de la claror.

Veus aquí com procedeix Mr. Prillieux. Exposo luego la planta al sol, després á la foscó complerta durant prop de sis minuts, pera borrar, al ménos en part, l' efecte d' insolació anterior, després á la viva claror de la máquina magneto-eléctrica. Veu despendre 's bombollas en número de set ó vuyt per minut, disminueix la claror y 'l desprendiment continua, pero més débil; la torna encendre,

restableix y veu augmentar la emissió de bombollas; la su-primeix, y veu disminuir aquesta emissió, etc. Aquesta experiència sembla provar que la claror elèctrica té sobre 'l desprendiment de gas una influència enèrgica. Mr. Prillieux ha repetit sas observacions substituint la llum de Drummond á la llum elèctrica, y ha vist, aixís mateix formarse bombollas de gas. Resulta també d' altres observacions de l' autor, que la claror del gas d' il·luminar produheix sobre las plantas, si be que en ménos grau, lo mateix efecte que 'ls dos agents precedents.»

V

ACCIÓ DE LA LLUM VIOLADA SOBRE LA VIDA

ANIMAL Y VEGETAL

«Una comunicació bastant curiosa fou tramesa á la Academia de ciencias, en lo més de novembre de 1871, per un experimentador americá. Consistia en fer veure la influència exessivament favorable qu' exerceix sobre la vida vegetal, y també sobre la animal, la estada en un lloch únicament il·luminat per la claror violada. Lo general Pleasonton de Washington, feya creixer y viure plantas y animals en dos invernaderos coberts de vidres violats, y feya constar un desentrotllament d' aquestas plantas y d' aquets animals, per cert anormal, pera sa forsa y sa rapidesa.

Dos ensaigs d' aquest género habian sigut fets; pero estabam lluny d' haber donat un resultat tan curiós, com notable. Un químic anglés Mr. Robert Hunt, en los experiments que foren executats de 1840 á 1847, baix lo patronat de la *Associació britànica pe 'l avens de las ciencias*, habia regonegut que las plantas que brotan baix la influència dels raigs de llum blanca, adquireixen un desentrotllament y aparentan ser molt superiors á las que presentarian en las condicions de la vegetació ordinaria.

També Mr. Robert Runt recomanaba als jardiners que fessin las operacions de *botura* en invernaderos coberts ab vidres blaus. Asseguraba que las arrels se desentrotllaban aixís ab molta més rapidesa. 'S sabia, després dels experiments fets en lo sigle passat, per Sennebiez é Ingenousz, y en nostre sigle per Messe y Michelotti, que 'ls *raigs químichs* del espectre lluminós, es á dir, los raigs violats, activen considerablement la germinació de las plantas.

Son precisament los violats, los raigs químichs de la llum, ab los que Mr. Pleasonton ha fet constar la acció poderosíssima sobre la vegetació. Veus aquí per altre part los resultats als quals s' ha arribat.

Es sobre la vinya qu' han sigut fets los experiments concernents á 'ls vegetals.

Al mes d' abril de 1861, se plantaren en un gran invernadero ab vidrieras de color violat, *boturas* de vinya d' un any. Al cap d' algunas setmanas los costats del invernadero estaban coberts fins al sostre de fullatge y de brancas. Després de cinch mesos solzament, aquets sarments tenian ramas de quinze metros de llarch, sobre dos centímetros y mitj de diámetro.

L' any següent, aquets sarments estaban carregats ab 600 kilógrams de rahims. Es aixís que, segons l' experimentador, un cep á Washington, exigeix cinch ó sis anys pera donar aquets fruyts. Baix la influencia de vidres de colors, un sarment al cap de divuyt mesos solzament, habia donat lo resultat extraordinari que s' acaba d' enunciar.

Després de nou anys los mateixos ceps, mantinguts sota 'l mateix invernadero ab vidres de color, continuavan produhint cullitas extremadament abundantas.

Col-locant los animals en aquestas mateixas condicions de claror artificial, Mr. Pleasonton ha vingut á fer constar resultats del mateix ordre.

Lo 3 de novembre de 1869, col-locá tres garrins femelles y un mascle en un compartiment del invernadero qu'

estaba cobert de vidres violats. Col·locà per comparació tres mes y un mascle en un altre compartiment guarnit de vidres blancs. Aquets vuyt animallets tenian la mateixa etat; los quatre primers pesavan 167 lliuras, los altres quatre 203. Foren tots sotmesos á la mateixa alimentació y als mateixos cuydados.

Lo 4 de maig de 1870, se pesaren los vuyt animals y 's feu evident que 'ls qu' havian viscut sota 'ls vidres violats pesavan 12 lliuras més que 'ls qu' havian estat col·locats sota 'ls vidres blancs. Si 's té en compte las 22 lliuras que 'ls primers feyan de ménos al comensament, se trova una diferencia d' augment de 34 lliuras.

Un ensaig del mateix género fou fet ab un badell, qu' estava talment malaltís, que s' havia renunciat á recreiarlo. Se 'l col·locà en una estable il·luminada per vidres violats, y, al cap de pochs dias, havia reparat las sevas forsas. Se 'l vá midar cinquanta dias després y 's trová qu' en aquest entremitj de temps havia crescut 15 centímetres. A la etat de catorze mesos aquet badell constituïa un tipo magnífich.

¿Quina conclusió podém deduir d' aquets fets? La clavor violada está composta dels raigs químichs, en quins resideix exclusivament lo poder de provocar las reaccions moleculars. Es donchs per la acumulació d' aquets raigs qu' es precís explicar la activitat comunicada en los experiments de Washington, als fenómenos de la vida vegetal y animal. (1)

En quant á la explicació pràctica d' aquets mateixos fets se demostra per si mateixa, á lo ménos en lo que atany als vegetals.

Hi hauria una gran ventatja en guarnir los vidres dels invernaderos, en lloch de marchs ab vidres blancs, de marchs ab color violeta. Baix la influencia d' aquesta clavor única, la vegetació pendria una notable intensitat.

(1) La índole d' aquest escrit no 'ns permet posar á continuació 'ls dats dels ensaigs verificats y resultats obtinguts per la ciencia médica respecte á la influencia del color violat en la curació de certas malalties ó en sa convalescencia.

Sembla desde luego qu' en lo conreu d' hortalissas y plantas en general, fora convenient fer ús d' aparatos ab vidres colorejats pe 'l blau de cobalt. Aquesta práctica mereixeria ser generalisada, reemplaçant sempre 'ls vidres blaus pe 'ls violats.

No se sab fixar ab precisió la aplicació del mateix principi á la cria d' animals; pero es evident qu' una vegada consta 'l fet, se trovará ocasió de traure 'n partit. Hi hauria, per exemple, ventatja en reemplaçar los vidres blanchs de las estables, quadras, etc., quan n' hi hajan, per vidres violats.»

(Acabaré).

FRANCISCO X. TOBELLA.

QUÈNTO FANTÀSTICH

'l meu cosí recoltsantse en la *marquesita*, mentres jo me 'l mirava atentament desde 'l silló de darrera la taula com qui espera una estranya confidencia, prengué alé preparantse pera una llarga narració y comensá d' esta manera:

I.

Lo doctor Gabriel Eledermans era un bon alemany qui havia traspasat temps ha 'l mitj sigle sense adonarse'n; alt y begut de carns, ab cara prima y sempre afeytada, ulls enfonzats que li sortian vius y ardents del cap de vall de tot, com en nit fosca la flama d' un foch de fullaraca encés al fons d' una bauma, mohiments plegadissos y rápits, formas angulosas en las que hi dominava la recte, y veu acompassada, cavernosa y pausada. Era un de aquells homens qu' han passat tota la vida estudiant y de tant estudi, n' han tret hipótessis sumament aventuradas y deduccions ardidament atrevidas.

Aquella nit—qu' era la de Totsans—era trista; fentli mes y mes lo toch de morts que d' en tant en tant nos enviavan las campanas de la vehina parroquia. Era molt mes que de tardó d' ivern y la pluja pegava en las vidrie.

ras del balcó del estudi del doctor ab remor monótona y apagada que 's deixava sentir á glops més forta, quan una ratxada de vent arremolinava ab més furia las gotas que petavan en los vidres. Lo vent xiulava en lo canó de la ximeneya ab udol llarch y fantástich de distintas entonacions, y allargava ó contreya las flamas de la llar que tant aviat se desunian y enretiravan, com vehinas renyidas que no 's volen trobar, com se confonian y allargavan com si s' ajudessen, fent un esforços, pera sortir cap enfora á tabalejar per l' espay. Una candela, no mes, il-luminava duptosament la cambra; y á sa flama bellugadissa, era molt mes fantástica la cara del professor vestit de negre, dret darrera de la taula ab la levita de llarguissims faldons que volejavan á cada un de sos moviments enérgichs é inesperats. Tres ó quatre gotetas d'aygua qu' havian traspassat las escletxas de las fustas, regalimavan cap avall ab lluentors microscópicas. La taula plena de llibres, uns oberts ab los fulls contra l' encerat ó cap per munt fent vano, y altres tancats y apilotats sens ordre ni concert, projectavan estranyas ombras y en los clars, las sorretas escampadas lluhian com esperits follets d' un mon en miniatúra.

Jo escoltava embadalit y atent las estranyas y esgarri-fosas teorías del sabi sobre la vitalitat de la materia, quan m' explicava com desfeta la vida d' un cos, passa á formarne la de un altre, ab conciencia del que ha deixat y comprensió del que passa á formar novament. En sas teorías desbaratadas, la materia ho era tot; rahó, sentiments, passions, desitjos, penas, y cada atom, portava en sí suficient forsa vital per entendre lo que sucsehia en lo cos de que constituïa part integrant, y entenia los aconteixements que 's desenrotllavan en son entorn. Jo estava perdut en lo laberintich mon de sas ideyas que m' explicava com si jo tingués nocions de sos preliminars, de modo que m' hi confonia, podentne tot just seguir aquellas qu' estavan mes conforme ab la meva manera peculiar d' esser.

Quan mes engolfat hi estava soná un timbre.

—En lo laboratori 'm demanan... tinch d'anarhi... tal volta la llum inestingible de la ciencia, hage descobert una nova veritat que fins avuy estava perduda en la foscor de l'ignorancia... hi vaig... y gesticulant, se'n aná corrents per una porteta que tancá darrera seu.

Y vaig quedar tot sol en l'estudi. Seguia 'l xarroteix constant de la flama de la llar que llensava sovint alegres guspiras per la xemeneya; l'uniforme gotejar de la pluja en lo balcó y las xiuladoras ratxas del vent fredolich d'ivern. Estrany sopor s'aná apoderant de mi, los estrems se'm refredaren, y una son pesanta y anguniosa anava invadint tot mon ser: las ideyas se'm feyan difícils y agafallosas no sabentme sortir d'un cercol que per moments s'enxiquia, s'enxiquia, fins á perdre del tot lo coneixement de la meva existencia.... m'havia adormit..

II.

Al despertar estava en mon despaix, sentat en la poltrona, rígit lo cos, sens mohiments. Sentía la meva vida no unificada, sino disgregada en cada una de las parts de mon cos, gayre bé independenta en cada una, com las llosas d'un edifici que separen las junturas. Tenia 'ls ulls cluchs y per aixó hi veyia: hi veyia per las mans, per la cara, pel pit, pels muscles, per la esquena; per cada una de las llosas que componian l'edifici. Jo 'm volia moure y no podia: sentia un malestar horrible. Comprenia perfectament que la materia de que estava format, trencats los llassos invisibles é inapreciables que fins llavors l'havian mantinguda reunida, aniria separantse y desfentse per en petites porcions fomentar altres cossos: la teoría del doctor se'm presentava clara...

Quan temps hi vaig estar? No ho sé.

Entrá 'l criat, lo bon Joan s'adoná de ma rigides y acostantse 'm trobá fret. Portá la noticia de ma mort y 'l desconsol de la familia fou inesplicable. No podian espli-

car-se de cap de las maneras una mort tant repentina: feya moments qu' havia entrat en lo despaix.

Vingueren amichs y parents: cada un se feya explicar la nova que comentavan, extranyantsen, ab llastimosas exclamacions. «Tant jove»... deya l' un... «Tant robust»... afegia l' altre; mes la meva mort era certa y tothom me volia veure per última vegada. A l' un li semblava qu' havia quedat bé; l' altre al contrari 'm trobava descompost; aquest recordava un epissodi de la meva vida en que ell tingué part, ó m' atribuhia aquell, qualitats que ningú en vida havia somiat que las tingués. Tots me planyian y alabavan, trobantme molt millor de lo qu' avans m' havian judicat, no faltanthi qui, volguentme alabar més, feya resaltar mos defectes pòtser donántlosi majors proporcions, y fins hi hagué ánima compasiva que volgué aconsolar la meva viuda, de manera que á poder, m' hauria fet arrugar lo front. ¡Estranya professó passant devant d' un cos mort que vivia, que 'ls sentia y no podia contestárlosi. «Oh bons amichs que no vos haveu oblidat del que fou! Hipócritas ardits qu' amagueu en vostra pena la alegria!»

A l' últim y d' en mica en mica, tots se 'n anaren: sola ab son dolor quedá la familia y jo veyent cremar, espatternegar y consumir-se aprop de la vetlladora que dormia, los quatre ciris que 'm feyan llum.

Una de las mes estranyas impressions, fou la de quan me ficaren en la caixa: me semblava que m' havia d' aufergar.—Es que no havia pensat qu' horas há no respirava.

Per fi 'm portaren á l' iglesia y de l' iglesia al cementiri... Dugas paletadas de terra, tres mahons y una llosa de marbre:

D. O. M.

Aquí descansan las ¡mortals! despullas

DE

BENET MAS

R. I. P.

Llavors la foscor: una nit llarga y tenebrosa de la que ningú podria formarsen ideya, mestrestant jo sentia que

m'esgabellava, que'm separava, que'm desunia. Jo en cada moment estava mes independent de mi mateix, dins del curt espay ahont jeya. En aquella nit llarguíssima, pensava en tot y en tothom, mes d' una manera abstracta; hi pensaba com se pensa en las cosas dels altres. Al últim y després de molt temps, un raig petitet de sol fou ma primera alegríia d' ultra-tomba: ¡ab quin afany l'esperava cada dematí! Ell venia y'm portava de fora noticias d' un mon que no era 'l meu. Ell m' escalfava, es cert, y al mateix temps ab sa claror vivificadora m' ensenyava qui era jo: ossos corcats que s' enfornavan baldés en vestiduras descoloridas y desfiladas.

Un dia no vingué. Havia nascut temps ha la llum mes d' una manera macilenta. Desde l' escletxa que 'l temps havia fet en la paret y per ahont entrava 'l raig de sol en altres dias mes ditxosos, veyia un cel plomós. D' en tant en tant sentia un terratremol llunyadà: era la tempestat que s' acostava. Despres vingué la pluja: ¡que trista qu' es la pluja per un *mort*, vista desde un recó del cementiri! Per la escletxa—sempre la escletxa era objectiu del meu mon—comensá á regalimar una goteta d' aygua y després una altre y una altre, fins á ferse un vaciot en mon bagul. Jo 'm sentía en l' aygua y no surant ó enfontzant-m'hi, sino involucrat en ella. De primer giravoltava pe 'l vaciot que 's feya cada cop mes gros; després d' en mica en mica, aná omplint la fusta fins á sobre-eixir tot just un xich com lo nín que no hi arriba y se enfila á la finestra; despres aná llepant lo cayre y... ja cau... ja cau... 's desbordá de la caixa, caygué á terra y d' alli per l' escletxa sortí defora. La pluja era abundant y per tot l' aygua corria.—Desde aquí ja no 'm recordo mes de lo de mí que quedá en lo bagul.—Prompte ab l' aygua qu' era jo y la que no ho era, 's formá un reguerot y ja saltant, ja esmunyintse, sempre lleugera y agermanada á l' altre aygua, l' aygua-jo, corregué fins al torrent.

Bramulosa, enérgica, aixordadora, argilenca, baixava rebotant la torrentada, y allá ahont un impediment volia

deturarla, s' agombolava y prenent forsa, impediment y ella baixavan rebramant. Arbres y glevas, rochs, matas y animals, tot s' ho emportava escumejanta. ¡Quantas vi-
das cambiá de forma en poca estona! jo sé tant sols, que al arriivar al riu, me sentía afatigat, anelhant, malmés y qu' al engorjarme en sas ayguas fresquívolas y claras l' aygua-jo sentí un dols benestar, magestuós y quiet.

Y avall anava 'l riu, mes en sa parsimoniosa carrera no baixava furient com la fatigosa torrentada, sino lliscant ab quieta magestat honrantse ab sa remor, brujit plascevol y cadenciós, y ab bes humit llepant los florits marges. Si un tronch en son camí trobávahi per etzar, se deturava y ab dolsa empenta 's feya cedir pas sens estrépit, sens gonflaments, com si per dret natural tinguessen de cedirli, y tornava despres á sa carrera mormolant á la aurella de las flors que s' hi atansavan sa cansó eterna. Llarch tret aixís haviam caminat quan una resclosa—¡sempre la ma del home!—vingué á torse 'l camí y á pegar en lo riu una xuclada.

Jo vaig anarhi: caminava ja l' aigua mes estreta per sobre un llit planer bastit per l' home. A banda y banda nodrian nostras ayguas ab abundosa prodigalitat frondosas hortas, frescals y delitosas. Los fruiterars gronsávanthi sas copas ufanosas roblertas de xamós fruyt qu' esperava entre 'l fullam, un raig de sol qu' acabés de daurar sa carn sucosa y dolsa. Las hortalissas esmaltavan lo camp verdas, pomposas, encatificantlo ab sos matisos de tons sorprendents, viroladas, tofudas y onejantas donant vida á 'ls papallons blanchs qu' hi volejaban com flors d' acacia que 'l mes suau oreig trenca y s' emporta. En munió aixordadora passavan los aucells, alegres y trescadors.

Jo no me 'n adonava y era cada cop la corrent mes petita.—Pera animar aquell mon lo pagés modificava nostre ser.—Al passar aprop de una sangría, sense poderme'n valdre, la aygua-jo s' hi engolí lliscant demunt d' un tou d' esponjosa molsa y blincant l' erbey qu' entapisava 'ls marges del reguerol. La terra estava seca y 'ns rebia ab an-

hel: l' aire 'n sortia barbotejant al pas, ab veu baixeta, del hoste que l' entreyia. Sens poguerhi fer mes, de mi se 'n abeurá la terra al pea mateix d' una ufanosa planta. L' arrel assedegada prompte se 'n assaborí y 'm va absorbir la tija fins á durme á un ponselló que 'm necessitava pera esclatar lucsuriant de gracia y de bellesa, guardant-me dins son si pera transformar-se en la frescura de la nit y rebre engalanat lo primer bes del sol de matinada.

III

Y ja 'm tens una flor:

Quan lo primer raig de sol naixent vingué á petonejar la planta, l' oreig matinal de dolsa emprenta, havia ja begut la gota de rosada qu' en mas nevadas fullas hi deixá dolensen enamorada, al anarsen la nit.

Era jo una flor molt bella: mos pétals blanchs y carnosos s' obrian escayents ribetejats de un porpurí filet, potser última reminiscència de ma vida d' home, potser últim recort de la sang; mentres los mes tendres, tancats en virginal botó, s' arreplegavan en mitj de la coqueta flor.

—¡Preciosa camelia! digué la jardinera al arrancarme de la tija sens pietat, pera portarme á la venta.

No es lo major dolor lo de arrancarme de l' afanosa tija, si 's compara al de traspassarme 'l cor ab un fil-ferro pera enlayrarme en borda branca.

Gentil, fresca y encar humida pe 'l bes de la rosada, m' ostentava orgullosa de mon nou estat en mitj de mas germanas, entre la tofa de vert y d' altres flors en l' olorosa taula, esperant á la dama de bon gust que vingués á treurem' de las cobdiciosas y vulgars mans de la jardinera. Moltes n' havian ja passat ¡y 'n triavan d' altres! Imposible 'm semblava que no s' haguessen ficsat en ma bellesa.

Per fí com papalló que volateja joganer de flor en flor y patoneja á totes, vingué una noya. L' ovat de son rostre morenet l' encuadrava un mocadó de seda, incitant ab sos plechs graciosos á mil delicias; sos ulls vius, eran

etern sonríis; pareixian sos llavis un clavell mitj partit y que de dins n' eixia un brot de gessamí. Sense mercadejarme 's quedá ab mí y jo agra hit ja somiava en adornar sos cabells ó en recolzarme en son pit verginal. Jo ja 'm pensava veure sos ulls ficsos en mi, y m' exaltava pensant que 'm marciria al ardor de son respir.

Mes camí, caminet, me portá á casa, y allá vaig entendre, al sentirla parlar ab los criats, qu' era la cambrera y m' havia comprat pera la senyora que aquella nit havia de lluhirme en un ball.

Me deixá en un pitxer del tocadó. Entre un mon de cre stall y porcellana, damunt del marbre blanch del *tiolette* cobert per un dosser de puntas y rosadas sederias, vaig quedar llarga estona: en tot lo díá ningú pensá en mí.

Apoch apoch vingué 'l vespre: la claror qu' entrava á través d' un rich transparent de puntas, caigut devant d' un amplíssim balcó que s' obria al enfront d' un ben conre sat jardí aná mimbant fins que foren complertas las tenebras.

Llavors lo pas curt y rápit de la cambrera se deixá sentir: venia tot cantant una cansó ab veu dolsa y cadenciosa. S' encengueren los canalobres y la vida comensá á agitar-se á la vora meu. Las tupidas catifas acallavan l' enfeynat pas de la cambrera que corria d' una banda á l' altre apilotant batistas, joyas, puntas, brodats y sedas. Obria y tancava armaris ab portas de mirall qu' arribavan fins al sostre, perfumava robas y guants ab essenciàs que treya d' ampollas de cre stall tallat, arrestellava polvos, cosmetichs y pomadas y preparava aquell sens fí de cosetas que son indispensables en lo vestuari d' una dona elegant. La deesa d' aquell lloch estava á punt d' entrar-hi per pendre 'ls atributs de sa divinitat.

Entrá per fí y... ben cert que no necessitava d' armas postissas. Era d' una bellesa enervant y magestuosa: d' alta estatura, formas plenas y ben contornejadas que la sedosa bata lasciva estrenyia voluptuosament: cabell castany fí y abundós que semblava creixe en las mans de la

cambrera; pell blanca y transparent, satinada y mórvida; ulls negres y de foch qu' unas pestanyas vetllavan mitj adormits, y mirant potser internament un pensament amorós de vaga consistencia; mans flonjas y carnosas ab unglas graciosament somrosadas, lo cap de dits afilats y prims. ¡Qué hermosa estava en l' intimitat de son descuidat abandono! Son pit y espatlla naixian d' un niu d' inglaterra y cintas, mussolina y valenciennes, en lo qui s' hi amagava despres de besarli 'l coll la desfeta cabellera.

De cara al mirall jo me la mirava per dins del vidre. ¡May mes he vist una hermosura mes complerta! Perque al transformarse ma materia no aná á viure en lo cap de 'ls dits de la afortunada cambrera? ¡Quans cops aquells dits l' haurian besada! Seguia dins del mirall constantment, sa mirada, sos mohiments peresosos y s' indolenta actitud: la tenia abrassada en mon pensament.

Quan la cambrera m' agafá y tramá mon tronch, crech que mas fullas se replegaren. Me portá á sos cabells, y

—Aquí, no: digué la dama; aquí: y 'l mirall retratá en tota sa huesa son bras que pujá fins al cap y torná á baixar al pit.

Al sentirme en son pit, s' hi recolzaren mas fullas frescas escalfantse en son dols caliu.

Muntá en lo cotxe y anarem al ball.

De totas era la més bella! Jo 'm sentia enamorat, incapás de pensar en res mes qu' ella. Son respir movia mos pétals y m' onejava 'l gonflament de son pit. May en la vida havia sentit un ubriacament mes dols. Me sentia orgullós de viure demunt seu: mes la veyá intranquila y aixó 'm feya mal. Sos ulls cercavan neguitosos de l' un costat á l' altre: per tot arreu enfonzava sa mirada. De prompte sos ulls se dilataren de radiant satisfacció y seguintlos trobá ma vista un galan caballer.

Al véureho vaig sentir tota la rabia de que es una flor capás: en un moment va neixer en mí tot un infern de gelosía.

Lo caballer s' hi atansá y comensaren una amorosa

conversa, plena de dolsas reticencias, de reconvencions fútils y satisfaccions calurosas que jo tenia d' escoltar inermeme, sense poderme valdre de cap signe que 'ls donés á coneixer mon desacort en la conversa. A l' últim l' orquesta preludiá un vals y s' hi lleansaren: l' alé ardent del ballador cremava mas fullas al parlarli á cau d' aurella.

Lo ball s' acabá y 's reculliren en una saleta solitaria y tornaren á la conversa que cada cop se feya mes íntima. En l' enardiment de son amor enmatxucavan, sense adornarsen, mos petals enmarcits y jo que 'm moria per ella d' amor no era res, y ho era tot lo caballer, que, mentider tal volta, fingíali una passió que no sentia. Tenia que presenciar son amor, sas festas, mentres mas fullas se recargolavan esgroguehintse de desitj y d' enveja. ¡Es clar! qui enten qu' una flor pot enmarcirse en lo ball per altre causa, que no siga la calor de 'ls llums? ¿Hi ha cap home que 's ficse en la vida de la flor, qu' adorna 'l pit de sa estimada...?

Un mohiment brusco de la dama m' arrancá de mon lloch y vaig caure rodolant del pit á la falda y de la falda á terra: mos pétals esclataren espargits d' assí d' allá demunt l' alfombra, quedantne dos ó tres agafats al tronch. Ma rabia no tenia límits.

De prompte ell li expresá son desafecte—argucias del amor—y ella irritada, imprimí ab forsa lo taló demunt mas fullas ajocadas aprop de son peu: ja no vaig poguer mes, la rabia m' aufegava y giravoltava la cambra devant meu, cada llum n' eran deu, y mobles y cadiras ballavan per mon entorn. Llavors cegat per la meva ira.

.

IV

Vaig despertar: la llum entrava en l' alcova pe 'l finestral del jardí: l' oreig balandrejava lilás y lligaboschs: un raig de sol venia á saludarme en mon llit y s' ajogassava per la tapissería que 'l cubreix corrent pe'l bellugadís far-

valá que la volta y sent ressaltar los vius colors de la flora esbojarrada que s' hi dibuixa, d' entrellassats pampols y flors, tronchs y ramatjes. Las cortinas ab sos plechs ondulants semblava que 'm donessen lo bon dia.

Tot estava com sempre y tal com ho havia deixat la nit anterior. En lo capsal del llit, demunt la taula, l' ampolla y lo vas d' aigua, un parell de guants y la palmatoria de plata ab dibuixos—certament de no gayre bon gust—y ab la candela acabada. A terra al costat del llit los qüentos fantástichs d' Erckmann-Chatrian: llegintlos m' havia adormit.

FRANCESCH DE BOTER.

LA CAYGUDA DE LA FULLA

ANIVERSARI

El vent que desfulla 'ls arbres
udola y siula pél bosch,
fent gemegar á les fulles
cada volta que les mou.
Les pobretes primparades
miran tremolant de por
l' escampadissa per terra
de ses germanes qu' han mort.

Esgarrifades se mesclan
les de lluny ab les de prop;
unes en forma de llança,
altres á faysó de cor,
les que parexen rodelles
ab les que semblen estochs,
totes cauen barrejades
ab l' igualtat de la Mort.

Esgrogahides y seques,
y encarcarades pél sol,
l' oratge se 'n apodera
despenjantles dels capolls;
y elles corren y s' encalçan
formant tristes professons,
que ab sa cruxidera semblen
cavalgates de la Mort.

.

Plorant brandan les campanes,
fredolènc lo sol s' ha post,
queda 'l cel color de cendra
ab celatges com á foch :
¿hont mena 'l vent d' exes fulles
les cadavèriques hosts?
Les escampa per catifa
de la festa de la Mort.

En vostra tendra infantesa,
crexent ensemps ab la flor,
la primavera us besava
ab sos dolços ventijols :
are velles y solcuytes
vos engega la tardor,
y com no 's fa mester l' ombra
vos esmicola la Mort.

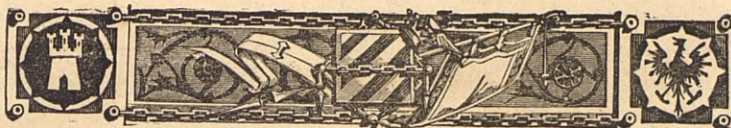
Trista imatge de la vida
y dels afalachs del mon,
y encara mes trista imatge
de les nostres il·lusions!
Ay fulles de les arbredes!
ay il·lusions del cor!
tant les unes com les altres
teniu la mateixa mort!

Mes ditxoses sou, oh fulles!
be us puch envejar la sort,
puix naxeu á la vegada
y moriu totes d' un colp
desconexent l' agonia
de les llàgrimes que plor
anyorant la meua mare,
remembrant la seua mort.

1862.

M. AGUILÓ Y FUSTER.

BRINDIS

LLEGIT EN LO DINAR OFERT Á EN VÍCTOR BALAGUER

N' hi há que 'ns volen fer ser negres,
N' hi há que 'ns volen fer ser blans;
mes nosaltres, á la nostra!
no 'ns dexem posá' entrebanchs;
blanchs y negres al diable,
siguèm purs y clars y franchs.

Som al punt de fe' una tria,
cada hú que diga 'l qu' es;
lo qui vulga ser dels nostres
que 's decante dels demés;
serèm pochs, però contèmnos;
si som pochs, ja serèm més.

Farán befa de nosaltres,
d' ofegarnos provarán;
però, ferms igual qu' un roure,
les ventades passarán
y dels cuchs y de la farda
encara 'ns netejarán.

Més qu' avuy trone y llampegue,
pel demá no tinguem por:
quan veyem una poncella,
ja sabem qu' ha d' esser flor;
podem dir que tenim l' arbre
quan tenim ja la llevar.

La llevó' es amor de patria,
no sabem què 'n sortirà;
lo color de brots y fulles
pintará com pintará;
mes la soca y la brancada
será tot ben catalá.

Volen fernos blanchs ò negres...
qué vá errada aquexa gent!
Com nos hem partit la taula,
compartím lo sentiment,
y beguèm per Catalunya
y beguèm pel temps vinent.

Octubre 1880.

F. MATHEU.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

OCTUBRE.

SEMPRE hem tingut per molt profitosa la discussió de qüestions artístiques de regonegada importància, perquè la creyem necessaria per á donar mostrars d'interés en favor del art y perquè es un motiu d'ensenyansa fins per los qui mes contan saber en aquesta materia, quant aguantantse en los justos límits de la prudent polémica no traspassa may als de la disputa ni als del ressentiment personal. Y aqueixa importància y profit creix de punt, quant empenyada la discussió entre periódichs de caràcter serio, gosa de las ventatjas de la publicitat, no gens despreciables ayuy que en la nostra pátria no es gaire fácil donar en las publicacions periódicas tot lo lloch necessari á las qüestions de caràcter purament artístich.

Dihem aixó al observar la important polémica que d' alguns dias ensá, y referentment á un assumpto delicadíssim, venen sostenint los nostres estimats colegas en la premsa *La Crónica de Cataluña* y *El Diluvio*.

Pecariam de descortesos y mereixeriam lo dictat de batxillers si al recullir apreciacions d' un ó altre dels periódichs citats no fessem las aclaracions oportunas y no exposessem los motius que 'ns induheixen á terciar en assumpto tant delicat. Nosaltres entrem á la discussió sens pretensions de cap mena, mes aviat disposats á aprendre que á fer gala de coneixements artístichs de gran válua, que desgraciadament confessem no possehir, tractantse de la personalitat y de la obra portada á discussió; fem us tant sols d' un dret que tenim tots los qui ab verdader entussiasme per las arts y purissim amor per Catalunya estimem als fills de la mateixa y admirem sas obras, que la fredó de la sana crítica, per una part, y 'l foch del en-

tussiasme per l' altre han proclamat com á dignes d' exemple y de respecte.

Nostres lectors que tingan per costum fullejar l' un y altre dels mencionats periódichs comprendrán que tractém d' entrar en la polèmica sostinguda per ells dos referent á l' obra del immortal Fortuny titulada *La batalla de Tetuan* y adquirida l' any 1875 per la nostra Excma. Diputació provincial.

Dos qüestions ó mellor dit duas acusacions gravíssimas se 'n deduheixen de las afirmacions sentadas per nostre estimat colega «El Diluvio» en lo nombre corresponent al dia 23 d' Octubre. Es la primera la desencertada conducta de la nostra Diputació provincial al adquirir lo quadro de la batalla de Tetuan; y la segona es la afirmació absoluta del mérit negatiu de dita obra considerada baix lo principal punt de vista de tota obra artística, la originalitat y baix la condició pictórica mes important, la composició.

Com no pot menys de confessarse abduas apreciaeions son gravíssimas y per tant ben dignes d' esser en lo possible aclaridas tractant-se de la importancia oficial de la Corporació possessora y de la altíssima personalitat artística del autor.

Parlant de la adquisició feta per lo nostre Concell Provincial diu lo redactor artístich de *El Diluvio*: *La Diputacion de Barcelona lo compró. ¿Hiço mal? Creemos que sí. Pero le abona haberlo comprado por una miseria, que una miseria es la cantidad de 50000 pesetas dadas por un lienzo de treinta palmos, de un autor que vendia sus cuadros de un metro en 100,000 francos.* Perdonens *El Diluvio* pero en aqueixa part, que tractarem molt per dessobre, comensem á estarhi desconformes. La Diputació provincial de Barcelona sapigué la mort d' en Fortuny y recordá la protecció que li havia dispensat, recordá la historia succehida en lo referent al quadro encarregat, recordá las promesas del autor, recordá que la obra estava comensada segons declaració mateixa d' en Fortuny, recordá que si la obra no estava termenada era per qüestions materials sobrevinudas entre l' autor y la Corporació, segons pot justificarse, y en una paraula, recordá que Fortuny era catalá, qu' havia adquirit una fama universal y que un cop mort, en la impossibilitat d' adobar lo espatllat anteriorment, era qüestió d' honra no deixar anar á la pública licitació una obra que apart son mérit tancaba una historia íntima entre l' autor y la Corporació. Allavors fou quant, prévia oferta per part de la familia, la Diputació reclamá respectuosament la obra y allavors fou quant en primer lloch D.ª Cecilia de Madrazo y son Sr. Pare testimonis de las importants peripecias succehidas ab lo quadro, en vida del autor y lo Baró Davillier marmessor del difunt, creyent deute de gratitut á Catalunya y en particular á la Diputació de Barcelona y segurs de rendir homenatge á la memoria de Fortuny feren present á la nostra Diputació lo preu relativament

baix á que entregaban lo quadro en aras del honrós desitj que 'ls impulsaba.

Veigis donchs com lo preu relativament baix del quadro, es per complert fill d' un acte generós, qu' honra á las personas que 'l feren y qu' es ben digne d' esser agraht per qui estime la memoria d' en Fortuny y en cap concepte motiu ni proclamació del desmérit que vulga atribuhírseli.

Per altre part ¿quant ha sapigut lo redactor artístich de *El Diluvio* que *La Batalla de Tetuan* siguiés posada á la venta ni en la subasta del Hotel Drouot á Paris, ni á Londres, ahont ignorém s' hagués celebrat cap subasta de las obras d' en Fortuny? ¿Perque afirma que *su familia que quiso hacer dinero de todo, metió el cuadro en la subasta póstuma* y afegeix que *en Londres nadie hizo caso del lienzo como tampoco en Paris donde la obra produjo malísimo efecto y se la juzgó como un error colosal*? Miri lo redactor artístich de «*El Diluvio*» l' acta y catálech de la subasta póstuma de las obras d' en Fortuny celebrada al Hotel Drouot, á Paris, durant los últims cinch dias del mes d' Abril de 1875 y busque entre mitj de tants quadros esbossos, dibuixos, aiguadas, armas, joyas, bronzos, robas, porcellanas, terras, tapissos, etc. la respectable obra coneguda ab lo nom de *La Batalla de Tetuan*. Allí hi trovará si, la última y magistral obra del sapientíssim pintor, executada prop las poéticas platjas de Portici poch dias avants de morir, adquirida en 49.800 franchs per Mr. Estevvart hi veurá'l quadro de la *Sortida* de la professó en un dia plujós á Madrit adquirida per 20.000 franchs, hi veurá inscrits dos quadros representant pátis de la Alhambra venuts en 24.000 y 27.000 franchs respectivament; empero *La batalla de Tetuan* no podrá trovarli porque fou reservada desde 'l primer moment per á la Diputació de Barcelona, segons testimoni del venerable académich de S. Fernando D. Frederich de Madrazo, sogre d' en Fortuny y 'l Baró Davillier, 'ls quals tenen la ferma convicció, y no s' enganyan, d' haber contribuht á realisar un acté de conciencia favorable al bon nom y als interessos de Barcelona.

Ara be; aclarit fins allá ahont nostras forsas 'ns ho han permés aquest primer punt ¿qué podem dir al judicar lo mérit absolut del quadro? ¿Cóm es possible que nosaltres tinguem d' esser los qui 'ns posem á judicar á en Fortuny y casualment en la obra ahont mes pot estudiarse á son autor en los dobles caràcters de pintor y pensador; en aquella obra, ab la qual ell havia dit á sos amichs y admiradors que volia cambiar per complert de rumbo en son modo de concebir y de compondrer? ¿Creu de bona fé lo redactor artístich de «*El Diluvio*» «*que Fortuny decidió borrar el cuadro y lo dejó en su taller como una cosa olvidada y arrinconada no dándose prisa á destruirlo porque no creía morir tan pronto?*» Donchs en honor á jo cert vulga modificar la opinió que, no dubtem, haurá sentit con-

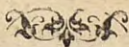
tar y escolte la veritat que li dirán aquells bons amichs íntims d'en Fortuny que com en Tapiró, Villegas, Tusquets y Galofre, son á Roma, que com en Sunyol y en Sans, son á Madrit, ó que com en Moragas, Amado, Roig, Talarn, Escriu y molts mes viuhén cntre nosaltres. Allavors sabrá que 'l quadro de *La Batalla de Tetuan* estaba á la vista de tothom en son taller, que si be ell comprenia que no era una obra qu' estés á la alsada de las mellors que de son privilegiat pinzell havian eixit, no deixaba d' estarhi encarinyat y fermament resolt á posarhi totas sas forsas pera purificarlo y acabarlo; sabrá com ell deya qu' aquest quadro era per ell una qüestió d'honra y d'amor propi y qu' havia d' esser lo pont que li facilités lo tránsit desde lo camp artistich ahont era y en lo cual comensaba á trovarshi reclós, á un altre camp completament diferent y mes sólit en lo qual esperaba referse dignament d' algunas suposicions que 'l mortificaban; y per fí, sabrá que la dignitat d' en Fortuny que havia vist pam á pam la terra que pintaba, que coneixia un por un los tipos que tant perfectament va dibuixar, qu' havia sigut testimoni y actor del important assumpto que tractaba, que s' havia extasiat ab aquell cel tant hermós, qu' havia omplert sas carteras de tipos y d' apuntacions de paisatge y sas maletas d' esbossos ahont hi tenia com en extracte tota la llum y tota la armonia d' aquell pais per ell tant conegut y estudiat, que coneixia caràcters y costums en conjunt y en detall, no podia sofrir, jamay, la gravíssima, la irreparable ofensa de veurer escrit en lletres de motllo que *«verdaderamente se necesitaban tragaderás para tomar en sério aquel quadro y llamarlo La batalla de Tetuan.»*

Y continua lo redactor artistich de « El Diluvio » *« aquel cuadro no es mas que un aduar árabe sorprendido por una banda de beduinos disfrazados de soldados españoles. »* No tal; aquells soldats, quals actituts, son, en general, tant ben apuntadas y qual color es tant verdader; aquell conjunt, abocetat; si 's vol, de soldats espanyols, porta ben clá l' tipo de sa rassa; direm mes, en las figuras mes culminats d' aquell quadro abocetat, hi ha fins lo retrato y mes que l' retrato, l' caràcter dels personatjes retratats. ¿No veu per ventura la figura del general Prim atolondrada y valenta? ¿No hi veu la del general Turon enérgica y magestuosa? ¿No hi veu la del general O'donnell tranquila y observadora, quals qualitats sabem tots eran peculiars als personatjes descrits? ¿Y com no havia d' esser així y perque no havia de pintarho d' aqueixa manera tant magistral si l' autor hi era en aquell memorable fet històrich? Y si alló es solsament un aduar árabe, confesse que poca cosa mes podian esser las avansadas d' un cós d' exercit bárbaro y sens ordenansa, ab tots los atrassos morals y materials, ab totas las supersticions y ab tota la deixadesa d' un poble incivilisat. Nosaltres, per altra part, no podem ab nostras idealisacions esmenar la plana á qui fou testimoni del fet y pintaba la realitat.

Y no acaba encara lo capítol de cárrechs formulat per nostre apreciable colega; puig afegeix que « *el mejor trozo del cuadro es un plagio de una obra de Horacio Vernet.* » Nosaltres confessem francament que no coneixem totes las obras del gran autor citat y com no s' fixa la obra plagiada, per aquest motiu no podem donar nostra opinió. Empero ¿no es pecar de poch caritatiu, negar fins la originalitat al creador d' una escola, al pintor que sapigué aixecar ab son talent y son nom un monument á la pintura moderna universal? ¿Es per ventura algun delicté pendrer del mestre lo regonegudament bó (si es que per mestre prengué aqúest cop en Fortuny á Horaci Vernet) deixant per complert lo manifestament rutinari? Obsérves, no obstant, la condició principal en totes las obras d' en Fortuny y sempre s' hi veurá la originalitat. Res direm de la part d' execució porque confessem no trovarnos á la alsada que mereix la obra portada á discussió. Ja sabem que podriam novament extasiarnos ab aquell cel tant senzilla y magistralment sentit y executat, que podriam admirar tots los grupos de primer terme, algun d' ells casi acabat, que 'ns podria novament cautivar aquella mágica ilusió del fúm y aquella inmillorable perspectiva aérea dels llunys, aquella sàbia disposició del terreno, aquella composició general del quadro tant severa y magestuosa; empero ni la personalitat del autor necessita las nostras humilísimas y desautorisadas alabansas ni la crítica, per part nostra, pot estar de molt á la alsada que s' mereix la obra.

Mire, donchs, novament lo quadro lo redactor artistich de « El Diluvio » y estem segurs qu' ell, qu' ha donat tantas y tantas mostres d' esser ben intelligent en materias artísticas, modificará molt son modo de pensar. No cregue que « si Fortuny pudiese resucitar y viese su lienzo en la Diputacion, de rodillas pediria que se lo restituyeran por doble cantidad de la dada á su familia y obtenido lo romperia con cólera » no; lo que Fortuny demanaria agenollat seria una mica mes de caritat, un xich mes de calma al judicar la obra que ab tant carinyo guardaba y en la qual cifraba sas esperansas; demanaria que s' esborressen tants cárrechs formulats contra d' ell y contra sa obra y si no podia lograrho, dret, ab lo cap molt alt y ab tota la dignitat d' un cor noble y una dignitat ofesa, lo que esqueixaria no fora l' quadro, sino l' article publicat.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

En la causa incoada contra nostre amich D. Joseph Narcís Roca, per un article catalanista, insertat en la *Revista Catalana*, ha sortit aquest absolt. LA RENAIXENSA no pot menos de felicitar de cor al Sr. Roca, un de sos mes constants redactors, per l'èxit de la causa.

La Societat literaria *Lo Rat-Penat*, de Valencia, inaugurarà dintre de poch una biblioteca exclusivament catalana.

A son degut temps, donarém compte dels escriptors quals obras hi figuren, y aixís mateix fem present als que desitjin augmentarla ab las sevas, que l'encarregat de recullirlas, es nostre amich don Francesch Fayos, autorisat per dita societat ab tal objecte.

Las composicions rebudas, obtant als premis oferts en lo Certámen del Centre catalanista Provensalench, puján á 96. La festa tindrà lloch lo dia 11 de Novembre y promet esser molt lluhida á qual efecte la Societat expressada fa los preparatius oportuns.

Hem rebut lo nombre 66 de la important revista catalana *La Llu-manera* que s' publica á Nova-York. En la part artística conté un bonich dibuix del Sr. Mora, un retrato del malograt poeta y amich nostre, en Joaquim M. Bartrina, una vista molt ben executada del terme de Fogas de Monclús, dibuixada per en Felip Cussachs, lo facsimil d' un croquis original d' en Fortuny y un retrato y autógrafo del celebre Edison autor del fonógrafo. En la part literaria conté treballs en vers dels Srs. Angelon, Font y Santmartí y Mistral y en prosa dels Srs. Martí, Bofarull (D. Antoni) Arús y l' que firma ab lo pseudónim de Dr. Manxiula.

A Vilanova y Geltrú s' han fusionat los dos Ateneos que hi existian anomenats Vilanoví y de la Classe obrera, baix la presidencia del sabí sacerdot escolapi D. Albert Llanas. Aplaudim de tot cor aquesta fusió que tants bons resultats está cridada á produhir en una població tant important y rica, en la qual lo moviment intelectual

s' desperta d' una manera tant vigorosa. No fora mal que aquest exemple que 'ns ve de fora casa fos imitat per las societats que á parells existeixen en la nostra ciutat y que si no s' inutilisan unas ab altres en cambi donan lloch á rivalitats y competencias sensibles.

Lo 29 del present mes tingué lloch en lo Restaurant-Justin lo dinar literari, ab que alguns catalanistas obsequiaren al eminent poeta catalá D. Victor Balaguer. Ab ocasió de trovarse entre nosaltres foren convidats, al mateix temps á pendrer part en la festa los escriptors periodistas, D. Modest Fernandez y Gonzalez y l' Sr. García Lopez. Durant lo dinar regná entre 'ls reunits la major franquesa y expansió llegintse al final distints treballs literaris inédits lo qual contribuí al major lluhiment d' aquella festa que podriam ben anomenar de familia. S' dedicaren molts brindis al Sr. D. Victor Balaguer y aquest reasumí y termená l' dinar pronunciant un eloqüent discurs plé d' amor per Catalunya y repetint los oferiments mes entusiastas en favor dels interessos y de la literatura de la nostra patria.

S' acaba de publicar per lo Institut de S. Isidro lo *Calendari del Pagés* pera l' any 1881. Com en tots los 26 calendaris que forman la colecció s' hi contenen treballs importants deguts als més reputats escriptors, distingintse entre tots per lo ben escrit, per lo práctic y per las consideracions que conté, un article titulat Botánica agrícola y firmat per D. J. T. initials de un reputat agricultor á qui en altrás ocasions hem tingut lo gust de celebrar per sos escrits. Altra article que hi publica D. J. P. es recomenable per la facilitat ab que fa entendre als agricultors la elecció que 's deu fer del caball segons l' us á que se 'l destina. Aquest escrit no sols revela en son autor un perfecte coneixement de la materia que tracta sino que deixa veure en ell un escriptor correcte. Lo Sr. Tobella inserta un treball titulat «Necessitat d' una lley sobre la compra y venda d' adobs,» en lo que hi ha consideracions molt atinadas y observacions dignas d' esser escoltadas per nostres legisladors. Los demés articles que s' hi publican van firmats per D. J. P., Un agricultor, D. J. de Guillem, D. Gregori Artigá, D. A. J., D. Joseph Fiter y D. Joaquim Salarich, essent igualment celebrables per la precisió ab que s' ocupan dels temas que tractan D. Artur Gallard y D.ª Josepha Massanés hi publican composicions poéticas y clou la série de treballs de aquest calendari una colecció de adagis rurals de D. Narcís Fages de Romá.

REMITIT.

Sr. Director de LA RENAISSANCE.

Molt senyor meu y amich; espero mereixe de vosté se servirà reproduhir lo següent comunicat que aná insert en lo número 7 de *Lo Catalanista*. Desde are li dona las gracias son S. S. y amich Q. B. S. M.—V. Almirall.

Sr. Director de LO CATALANISTA.

Estimat amich: en lo darrer número surtit de la acreditada y simpática revista catalana *La Renaixensa*, acabo de llegir en la primera *Nova* lo següent párrafo:

—«No volent que ni remotament sembli tenim desitjos d' entorpir la marxa del Congrés, nos reservem pera després de sa clausura

explicar extensament las causas á que obeeix sa postració actual. Nos concretem per avuy á pregar al senyor president del Congrés, ja que á n' ell se deu la iniciativa y la direcció de tots los treballs y per lo tant sobre d' ell cauria principalment lo descredit, que posi per en mitx son valiment á ff de veure desaparegudas las causas que 'l desautorisan y 'l matan.»

Com *La Renaixensa* no surt sino cada quinze dias, no puch com voldria, dar la resposta en sas columnas. M' haig de valer, donchs, del unich diari que 's publica en catalá.

No sé veure qu' al Congrés se 'l desautorisi ni se 'l matí, sino tot al contrari. Las darreras sessions han cridat l' atenció pública tant com las primeras, sino mes, y en la d' ahir van tornar á compareixe á la mesa dos dels tres companys que habian dimitit.

Sento moltíssim qué 'l Congrés hagi defraudat las esperansas de la «*Renaixensa*» y sobre tot que alguns de sos ilustrats redactors y colaboradores s' abstinguin d' assistir á las sessions, en lo lloch destinat als membres del Congrés. Crech que 'n la actualitat haurán ja pogut convences de l' imparcialidad fins exagerada de la mesa que tinch l' honra inmerescuda de presidir, y de las ganas que mostra 'l Congrés de pendre acorts útils al catalanisme, y espero que vencerán tots los escúpols que poguessin tenir.

Lo meu valiment es molt petit, pero vull seguir la indicació de *La Renaixensa*, interposantlo públicament pera demanar á sos redactors y colaboradores que prenguin part en las discussions. Ara está á l' ordre del dia lo importantíssim tema de la unificació de códichs, en lo qual fora convenient que entre las veus autorisadas que 's farán sentir, no hi faltessin las dels senyors Coroleu, Pella y altres, y desde aquí dech manifestarlos que se 'ls reservará torn, si volen atendre al prech que mon petit valiment los dirigeix.

Y 'ls faig lo prech en públich perque no 'm dolen prenas. Lo prech es completament espontáneo; tan espontáneo, que avans de publicarse la *Nova* á que responch, habia ja tingut lo gust de dirigir-sel en una reunió particular convidadas per nosaltres; pero encara que involucrés un sacrifici de amor propi, l' hauria fet de la mateixa manera, puig que tals sacrificis y altres de majors estich disposat á fer pe 'l progrés y la millora de la nostra terra.

Dispensi, amich Director, tanta molestia, y mani sempre á son amich de debó, Q. B. S. M.—V. ALMIRALL.

Barcelona 21 Octubre 1880.

SUMARI

G. VIDAL DE VALENCIANO. .	La aduana de Barcelona y lo Cer-	
	cle de la Unió mercantil.	345
FRANCISCO X. TOBELLÀ. . .	La llum.	350
FRANCESCH DE BOTER. . .	Quènto fantástich.	362
M. AGUILÓ Y FUSTER. . .	La caiguda de la fulla.	373
F. MATHEU.	Brindis.	375
CARLES PIROZZINI. . . .	Secció de Bellas Arts.	377
	Novas.. . . .	382

ARRIGO BOITO Y SON MEFISTOFELE

*À son benvolgut amich Eduart Buxaderas, cumplint una prome-
tensa dedica eix trevall*

L' AUTOR.

Lo nom d' Arrigo Boito, fins are casi desco-
negut en Espanya, representa una de las
figuras més culminants de la moderna Italia
artística, especialment en lo que pertoca al
drama musical. Alguns anys fa no més, que
varias empresas teatrals nos prometian (sens arri-
var may á realisarho) fernos coneixer la ópera *Mefistofele* de Boito;
ópera que ha corregut triufant las primeras escenas líri-
cas del extranger; mes enguany sembla que no surtirán
fallidas nostras llegítimas esperanças. Aixó nos mou á
pendrer nostre poch destre ploma per donar ensemps una
lleugera ressenya biográfica del autor y una historia de la
obra, pensant que tal volta nostre trevall oferesca algun

interés y certa novetat, per rahó de las fonts en que per compendre 'l hem begut. Siguemhi, donchs, ab la ajuda de Dèu y la benvolensa de nostres llegidors.

Arrigo Boito, músich, poeta y crítich á la vegada, nasqué en Pádova allá per l' any 1840. En sa patria ciutat trascorregueren los anys de sa infantesa, fins que en lo mes de novembre de 1853 entrá en lo Conservatori de Milan, essentli mestre de composició Mazzucato, y no Ronchetti com diu Artur Pougin. Per espay de nou anys estigué estudiant ab molt profit en aquell famós Conservatori, y al exirne, en septembre de 1862, fou després de haver guanyat junt ab Franco Faccio, lo premi extraordinari, per un oratori que entre 'ls dos van escriurer, intitolat *Le Sorelle d' Italia*. Faccio y Boito, llavors, empengueren junts un viatge per Europa á fi de estudiar los adelantos del art musical, pensionats ab aquest objecte per l' Estat.

Boito, ja mentres estava en lo Conservatori s' havia format una galant reputació, més que com á compositor, com á crítich y poeta d' enlayrada fantasia; y una de las obras més celebradas d' aquella época, es un poema, *Il Re Orso*, que per las tendencias que mostrava, va esser vivament discutit, causant una vera sensació en lo mon literari.

Com eixa classe de treballs no li feren oblidar sas musicals aficions, comensá á escriurer lo poema y la música de una ópera sobre la obra capdal de Goethe, que no es altre que la que ben aviat será representada en nostra ciutat.

De primera pensa ne havia escrit tan sols una part, basada sobre lo primer *Faust* de Goethe; més esdevingué que trobantse ell á Polonia, varen cridarlo á Milan ab motiu de representarshi per primera vegada lo *Faust* de Gounod, que, per cert, lográ lo bon aculliment que 's mereixia.

Aixó posá recelós á nostre jove compositor: pensant

que podia perjudicar á la sua inédita ópera (1) y per amirador en lo possible semblant perill, determiná aumentarla ab una segona part, concebuda també sobre la continuació de la obra de Goethe.

No trigaren gayre las contrariedades y disgustos que solen acompañar los primeros passos per la via del Art. Lo *Mefistofele* (títol que doná Boito á la sua obra) se estrená, dirigit per son propi autor, en lo theatre de la Scala de Milan á 5 de Mars de 1868. Lo magnífich prólech fou ben rebut del públich y fins pot dirse que agradá molt; més no aixís lo demás de la obra, que, essent escrita ab una llibertat melódica y una elevació armónica que en aquellas condicions de temps y de lloch podia semblar atrevida, fatigá al auditori; alguns envejados (que semble 's congrian á la flayre del mérit) que s' havian mitx confabulat, aprofitaren ocasió tant propicia, y la obra caygué entre generals demostracions de desagrado: la segona representació fou encara un *fiasco* més tempestuós.

Desconortat, bè que no retut, Boito per aytal fracás, emprengué novament y ab major delit lo conreu de las lletras. Lò mestre Facció ja esmentat, lò mateix director de fama europea que avuy per gran sort tenim al frente de nostre Liceo, havia estat condeixible de Boito en lo Conservatori, y despres, en la guerra de 1866, abdos companys s' allistaren en lo primer regiment de voluntaris de Garibaldi y junts feren tota la campanya; rahons més que sobradas perque sempre hajan estat enllassats, no per una vera amistansa, sino per un entranyable afecte fraternal.

(1) Vejas en lo quadro adjunt la relació de las composicions musicals inspiradas en lo *Faust*: si algú pogués completar los datos que hi mancan, coralment li serém grats que ho fassi.

Molts compositors s' han servit dels versos originals de Goethe. Comprénse lo temor de Boito considerant que de totas las óperas anteriors á la sua, sols las de Spohr, Schumann, Berlioz y Gounod han lograt un éxit durable.

TÍTOL.	POETA.	COMPOSITOR.	LLOCH Y ÈPOCA DEL ESTRENO.
<i>Le Manteau du Docteur Faust.</i>		Bauëre..	?
<i>Faust.</i>		Jules Voss.	?
<i>Faust's Leben und Thaten, (La Vida y fets de Faust).</i>		Strauss..	Transylvania, 1814?
<i>Faust Leben, Thaten und Hellenfahrt, (Vida, fets y baixada de Faust al Infern).</i>		Lickl..	Schickaneder (Viena?) 1815.
<i>Faust.</i>		Spohr..	Frankfort, 1818.
<i>Faust.</i>		Seyfried.	Viena, 1820.
<i>Faustus.</i>		Bishop..	Londres, 1825.
<i>Faust.</i>	Théaulon y Gondelier..	Beaucourt..	Paris, 1827 (27 Octubre).
<i>Faust.</i>		Mlle. Angélica Bertin.	Paris, 1831 (8 Mars).
<i>Faust.</i>		Lindpaintner.	Stuttgart, 1832.
<i>Faust.</i>	Théaulon.	Pellaert..	Bruselas, 1834 (Mars).
<i>Faust.</i>		Rietz..	Düsseldorf, 1836?
<i>Fausto.</i>		Gordigiani.	Florençia, 1837.
<i>Faust.</i>		Princep Radziwill..	Dantzic?
<i>La Damnation du Faust.</i>	Berlioz, Gérard, y Gandonnière.	Berlioz..	Paris, 1846 (6 Desembre).
<i>Marguerite et Faust.</i>		Cohen..	Paris, 1847.
<i>Faust.</i>		Schumann..	Leipzig, Weimar { 1849 (Agost). y Dresde.
<i>Faust.</i>	Barbier y Carré..	Gounod..	Paris, 1859 (19 Mars).
<i>Mefistofele.</i>	Boito..	Boito..	Milan, 1868 (5 Mars).
<i>Faust.</i>		F. de Roda..	Rostock y Schwerin, 1872 (Mars).
<i>Faust.</i>		Ed. Lassen..	Weimar, 1876 (6 Maig).
<i>Faust-Ouverture (sinfonía per orquestra).</i>		R. Wagner..	Dresde, 1844 (22 Juliol).
<i>Le Petit Faust (parodia).</i>	Crémieux y Jaime.	Hervé..	Paris, 1869 (23 Abril).
<i>Faust (poema sinfónico).</i>		Liszt..	?

Boito, donchs, havia escrit sobre l' *Hamlet* de Shakspeare lo llibret de una ópera que ab la preciosa música de Faccio se representá ab éxit mol falaguer, no á Florencia com diu Pougin, sino á Génova lo 30 de Maig de 1865. Molt després, á 9 de Febrer de 1871, se posá en escena en la Scala de Milan, y allí al contrari fou bastant mal rebuda, per causa de que lo renomenat Tiberini, que la havia cantat molt bè á Génova, s' enmalaltí, y la obra, flaquejantne tot just lo protagonista, no pogué salvarse. La indisposició de Tiberini fou tant séria que ja despres del *Amleto* no torná á cantar més.

Mes deixant á Faccio, de qui no es ocasió avuy de parlarne, torném á Boito, y á una altre sua ópera en dos actes *Ero e Leandro* que tingué una sort prou estranya: lo mateix autor tant bon punt va acabarla, ne destruí la música, cedint lo poema á un altre compositor, en Bottesini.

Seguiren lo llibret de *Un Tramonto*, música de Gaetano Coronaro, representada per l' Agost de 1873 en lo *teatrino* del Conservatori de Milan; y lo llibret de la *Gioconda* de Ponchielli, que es una de las óperas italianas modernas més celebradas y mes ben reixidas. Lo poema de *Gioconda* lo firmá Arrigo Boito ab lo anagrama *Tobio Gorrio*.

En aquest punt era arribada ja la hora de la rehabilitació. Bolonia, la ciutat que marxa al frente del moviment musical d' Italia, la primera en acullir benévola las grans produccions dels mestres extrangers, sense temer lo progrés, que es la llum, acabava d' obrir los brassos ¡quí ho diria!, al mateix Wagner, aplaudint ab entussiasme lo *Lohengrin*, com igualment ho ha fet ab altres obras de Wagner y autors més ó menys tocats de wagnerisme.

Dirigia llavors lo theatre comunal de Bolonia l' immortal Mariani. Mort aquest no molt despres del éxit no esperansat del *Lohengrin*, lo presidencia del theatre, ab un gran tino, proposá á Boito que ab serena imparcialitat revisés y corretgís lo malaventurat *Mefistofele*: Boito s' hi avingué, y al cap y al fi lo *Mefistofele* enterament re-

jovenit y suprimits molts fragments difusos y monótonos, se representá en lo dit theatre de Bolonia, lo 4 de Octubre de 1875 cantada per la Borghi-Mamo, Campanini y Nanetti, ab un éxit lo més plasent y brillant que esperansarse podia. Poch després se representá á Venecia dirigida per lo Mtre. Faccio, y per fí, sempre aplaudida ab igual entussiasme, á Turin y Trieste en dos temporadas diferents, á Roma, Ancona, Treviso, Verona, Génova, Lóndres, etc., y si no á Milan, no es (com erradament s' ha dit) perquè l' autor no ho haja permés.

Eix resultat definitiu no deu sorprendre'ns quant en materia d' Art tant sovint se veu que obras ahí rebudas fredament y fins ab reprobació, son avuy tingudas universalment per obras mestres: respongan si no lo *Don Juan* de Mozart, *Oberon* de Weber, *Barbiere di Siviglia*, *Tannhäuser*, lo mateix *Faust* de Gounod, *Norma* y altres y altres.

En 1877, l' editor Casanova de Turin, publicá de Boito un volúm intitolat *Il Libro dei versi* (1), que conté, á més de *Il Re Orso*, dotze líricas, algunas de ellas publicadas ja á Stuttgart en la *Antologia dei poeti italiani* de Paul Heise.

Y á las obras ja esmentadas en lo curs de eixa malgirbada biografia deuen afeigirshi las següents: en vers, los melodramas *Farnese*, *Iram* y *Zoroastro*, y derrerament *Otello* destinat al Mestre Verdi: en prosa, las novelas *L'Alfieri nero*, *Il pugno chiuso*, *Iberia*, *Horror*, *Il Trapezio*; y are está enllestint la composició del *Nerone*, gran drama lírich comensat poch despres del *Mefistofele*. Boito, com se veu per la antecedent enumeració, ha donat probas en poch temps de una activitat excepcional.

Tenim donchs en lo mestre que 'ns ocupa un nou exemple de músich y poeta á la vegada: eixa inapreciable circumstancia li dona una gran facultat d' assimilació en sos

(1) Ne té alguns exemplars á Barcelona lo llibreter Teixidó y Parera.

trevalls lírich-dramátichs; si bé, en nostre concepte, es més poeta que músich.

Il Re Orso y en general totas sas composicions poéticas, pertanyen á la escola romántica més avansada, casi diriam més atrevida; pero sens jamay incorrer en la extravagancia ó en lo inverosímil, ni en lo fondo ni en la forma, sempre pulcra y correcte.

Y cenyintnos are á lo que fa al cas, al poema del *Mefistofele*, afirmém ab convicció sencera que es superior als molts que s' han escrit sobre la obra de Goethe. L' arreglo de Barbier y Carrè, per exemple, que ha popularisat la música incomparable de Gounod, no pot negarse que está ben concebut y més ben executat; pero no es ménos cert també que suprimintne del poema de Goethe la segona part, se malmet tota sa intenció filosófica (no tanta, tal volta, com molts pensan). Berlioz, condemnant al protagonista en lo acabament, incorregué també en una semblant incongruencia.

Boito, al contrari, segueix exactament lo poema primitiu; no com un servil copiador, sino sabentne triar y modificar ab gran tino lo que convé als fins musicals. Aixís: en compte del gos d' ayguas que en lo escrit de Goethe se converteix despres en Mefistófeles, Boito adopta la forma d' un frare gris, la qual, sobre ser estéticament més tolerable, s' ajusta mellor á las primitivas llegendarias tradicions del *Faust*.

Per lo demés lo poema, que ja ab molta acceptació s' havia publicat avans de coneixe's la ópera, forma per ell sol una acabada obra d' art, y trossos tè, no pochs, com la *Nit del clássich dissapte*, de un sentiment exquisit y de una plasticitat extraordinaria.

¿Y la música? preguntarán ab curiositat los llegidors. Més tocant á aquest punt, sols coneixem la obra per la lectura de la partició, que per detinguda que sia, no n' hi ha prou per formarne cabal concepte; ni tampoch volém indiscretament previndrer al públich en pro ni en contra de una obra no representada encara.

Com á indicacions generals, dirém que la *fattura* es complicada, sense que siga en detriment de la inspiració; l' estil elevat y sostingut; affluent, abundant y ben desenvolada la melodia.

Parlant del *Mefistofele* naturalment s' escau pensar en lo *Faust* de Gounod; es, no obstant, molt difícil establir degudament la comparació. Parer molt valgut, y penso que prou atinat, es que consideradas abduas obras baix lo concepte pura y exclusivament musical, la de Gounod val més que la de Boito, sobre tot en la idea melódica; pero que Boito en cambi, estigué més acertat en la interpretació del assumpto, ha imprés major grandiositat al estil, ha fet, en una paraula, una obra menys afrancesada, més genuinament germánica que son predecessor; aixis, los caràcters, especialment los de Faust y Mefistófeles están més ben dibuixats y tenen més consistencia en la obra de aquéll que en la de Gounod.

¿Qué 'n pensarà de tot aixó l' impenetrable esfínx que s' anomena públich? *That is the question.*

La ópera de Boito abunda en preciosos y justíssims detalls: citarém no més com á exemple (perque nos apartem massa de nostre intent) la original transició d' orquestra que prepara lo càmbi de escena de la plassa á la habitació de Faust, y en lo acte quart l' us que fa l' autor de las malament oblidadas modalitats gregas, que molt bé s' escauen á n' aquella situació dramática. Lo quarteto del jardí ha provocat per tot arreu aplaudiments en grán, y aixó que Gounod ha tractat dita escena de una manera magistral. Nosaltres, per acabar, prescindint del mérit major ó menor de la obra, no podem refusarli nostra simpátia, perque nos la inspira sempre tot treball que implica un pas en avant, una tendencia progresiva, justament en un país, que havent un jorn empuñat lo ceptre de la música, se trova avuy en lamentable postració.

Boito es avuy dia en Italia lo més ferm y decidit par-

tidari de Wagner, de qui s' ha fet una especie d' apóstol. Mes com apóstol vol dir casi bé sempre mártir, Boito s' ha vist per eix motiu censurat fins ab acrimonia, ab ensanyament per sos propis compatrics. Creyem, pero, que en aytals acusaciõs hi entra per més la malignitat que la justícia.

Es cert que ha fet y está fent un activa propaganda de las ideas wagnerianas, que ha traduhit lo poema del *Rienzi* pera ser representat á Italia, y que ha donat una excellent traducció del *Tristan é Isolda* del mateix Wagner; cert també que en lo *Mefistofele* si traslluheix la influencia marcadíssima de las teorías del Mestre de Bayreuth, sobre tot en la manera de conduhir la veus, en la importancia concedida al element dramátich y fins en lo tirat d' algunas escenas, que s' aparta visiblement de tot convencionalisme; pero d' aixó á poder afirmar que la ópera siga wagneriana hi va un bon tros.

Boito 's separa de tots los mestres de la escola italiana per anarsen molt cap á Wagner, pero, sense assimilarse á aquells ni á aquest, sapigué imprimir á sa obra lo segell de sa propia personalitat.

Molt s' ha dit que Boito no fá més que seguir las petjadas de Wagner; també 's dirá aquí, Dèu plasent, porque sèmbra que entre nosaltres en sentint quelcom de nou y fora de lo rutinari, tot d' una ha de clamar-se ab fortas veus ; *Wagner!*; pero als que aixis obran val més deixar-los ab sa flamant dalera. Dirém no més (y creyem no anar errats) que 'l mateix Wagner refusaria aquesta filiació en molts indrets de la obra.

Wagner es més exclusivista que Boito: aquest, al contrari, mès ecíctich, y..... diemho sense por, més just. Segurament que no acceptaria per bons molts del judicis absoluts del primer sobre varias materias. Y finalment Boito té en gran manera una virtut de que Wagner (¿per qué no dirho?) no ha donat grans probas: la modestia.

Aixís ho demostra una llarga lletra ab que lo Mestre Boito contestá á una altre nèva, en la qual jo, apel·lant á

nostra antiga y coral amistansa, li demanava alguns datos biográfichs per tramarme lo present article. Ell, á la vegada que m' enviava la llista de totas sas obras y contestava á algunas altres preguntas, m' escribia ab gran delicadesa.

«Prou voldria poder complaurerlo responent á sa atenta pregunta, mes are no tinch temps per exténdre'm en los datos biográfichs que desitja; aixó sense contar que tinch una invencible repugnancia á recorrer lo passat, no ja en ma pensa, sino ab aquell análsis que la ploma demana. Ni tampoch hi ha de mi una vera biografia (y no fa per cert cap falta) per la senzilla rahó de que aquells que m' han acompanyat en ma vida, jamay los hi ha passat pel cap (y ab rahó) escriurer res de mi, y dels altres no he estat prou conegut porque n' escrivuessen.»

Nosaltres, no obstant, nos havem enginyat per reunir com hem pogut los datos que 'ns faltavan. ¿Voldrá l' eminent Mestre perdonar nostra indiscreció?

Barcelona, Novembre de 1880.

JOAQUIM MARSILLACH.

LA LLUM

ACCIO DE LA MATEIXA SOBRE LA VIDA

(Acabament.)

VI

DATOS, OBSERVACIONS Y PROBAS FETAS

AB LA LLUM VIOLADA SOBRE LA PLANTA DEL BLAT DE MORO Ó MORESCH

Habent llegit en los periódichs de la capital d' aquest Príncipat y habent reproduhit alguns de provincias la nova referent á la marcada acció del color violat sobre un sarment, quin desarrotllo en un any fou tan considerable qu' arribá á adquirir la llargada de cinch metros; nos mogué, més que la curiositat, lo desitj de donar á conèixer á nostra benvolguda terra, los resultats práctichs obtinguts per la proba que 'ns decidirem á fer. ¹

Com qu' en dita nova no s' expressaba la manera de ferho, ni molt ménos la intensitat de la llum que deixavan passar los vidres de dit color; tinguérem de pendre 'ls que bonament trovárem á Barcelona pera fer dit ensaig. Aixís es, que comensárem sense tenir mes datos que 'ls

¹ Aquestos ensaigs foren portats á terme ab la cooperació de D. Emili Riera y Rubió.

expressats en una nova de periódich, extreta si á má vé, d' una altre que també era extracte de la comunicació passada á la Academia de ciencias de Paris.

Posats en aquest terreny ferem construir una especie de invernaderos en pirámide de bases triangulars y d' una alsada de uns cinch metros: un dels quals tenia 'ls marchs ab vidres de color de viola y l' altre ab vidres naturals; ahont hi colocárem uns testos, en quins sembrárem blat de moro del país ó del punt ahont feyam la proba, prenent totes las precaucions porque en cas de faltar un bri 'ns ne quedés un altre y no perdessim l' ensaig. Agafárem un tercer test y colocárem los grans de blat de moro en las mateixas condicions qu' en los dos anteriors. Tot aixó se feu al ensemps, ab una mateixa mena de terra (argiloarenosa) y ab totes las precaucions possibles pera 'ls resultats ulteriors. Colocárem dessota dels dos invernaderos referits los testos ab la llevor, deixant lo tercer al aire lliure y posant tres termómetros iguals, respectivament clavats en una estaca enfonzada en cada un dels tres testos. Pera evitar la entrada de la llum pe 'ls forats de ventilació deixats á la part superior dels aparatos, hi colocárem uns embuts de llauna, quin broch, en forma d' ángul recte, 'ns permetia la renovació constant del aire, quina corrent establerta de baix á dalt nos permetia renovar-lo sense que la claror perjudiqués en lo mes mínim lo curs de nostres ensaigs ab la evidencia del éxit que desitjabam.

D' aquesta manera teniam un test, en quin debía desarrollarse la planta al aire lliure; un altre, dins de la influencia de la llum natural atravessant los vidres; y l' altre, á la acció de la llum violada que deixaban passar los vidres d' aquest mateix color.

Nos decidirem pe 'l blat de moro, porque era una planta que á més d' esser molt coneguda en lo país y sobre tot, en la comarca ó lloch del ensaig; nos permetia no sols veure la creixensa en alsada, sino també la producció comparativament ab la del país, sembrat en la mateixa época.

Desde 'l primer dia 's prengueren los datos del estat de la temperatura atmosférica en lo lloch del ensaig y respectivament en los tres testos á l' eixida, al mitj dia y á la posta del sol; quinas observacions son las que posém á continuació en los quadros següents: 1

MAIG

Estat de la temperatura desde 'l dia 27 d' aquet mes, presa en lo lloch del ensaig á l' eixida, al mitjdia y á la posta del sol.

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola.		
27	26	19	14	24	23	14	24	21	13
28	12	19	14	13	27	16	14	24	16
29	25	20	16	19	26	19	27	24	18
30	26	19	16	21	27	20	28	23	19
31	21	19	15	16	24	17	22	22	18

Temperatura	mínima	} durant los 5 dias	12	13	13
	mitja		19	20	20°50
	máxima		26	27	28

1 Las temperaturas d' aquets estats son corresponents al termómetro centígrau, y las probas, fetas en la provincia de Barcelona terme dei Hospitalet del Llobregat, en la fábrica d' adobs complerts pera las terras anomenada *La Agriculтора Catalana* que 'l firmant posseheix en aquell punt.

JUNY

*Estat de la temperatura durant aquest mes, presa en lo lloch de l'en-
saig á l' eixida, al mitjdia y á la posta del sol.*

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola		
1	12	18	14	13	23	15	14	20	16
2	12	18	12	14	22	12	15	20	13
3	14	15	14	14	23	16	13	19	16
4	21	17	13	16	23	16	25	21	15
5	24	15	14	19	24	17	27	19	16
6	22	19	15	17	25	16	25	22	17
7	18	21	15	17	30	17	18	25	16
8	26	18	15	28	25	17	27	21	17
9	25	20	14	23	26	17	24	23	16
10	12	18	14	13	24	17	13	21	16
11	27	20	14	21	25	17	26	24	18
12	27	18	16	22	23	19	32	22	18
13	25	20	16	21	27	18	27	23	17
14	13	20	16	14	25	19	14	23	18
15	23	23	17	18	28	21	17	25	19
16	35	24	17	29	29	20	28	27	20
17	25	27	20	24	30	24	34	33	23
18	17	26	21	17	31	24	18	29	23
19	24	23	20	22	27	22	29	25	21
20	23	22	21	21	27	23	21	25	22
21	23	22	19	27	27	21	37	26	21
22	28	23	19	24	29	20	33	27	21
23	28	26	20	22	29	21	29	28	22
24	33	22	18	26	28	21	34	26	19
25	38	23	20	26	29	22	37	28	22
26	17	22	16	18	27	18	18	25	18
27	21	23	18	21	29	21	27	27	20
28	30	23	19	24	27	23	32	26	21
29	39	22	20	25	26	23	37	25	21
30	27	22	16	25	28	17	30	26	18

Temperatura	mínima	durant lo mes	12	12	13
	mitja		25°50	21°50	25
	máxima		39	31	37

JULIOL

*Estat de la temperatura durant aquest mes, presa en lo lloch de l'en-
saig á la eixida, al mitjdia y á la pos.a del sol.*

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola.		
1	30	24	19	25	32	21	33	29	21
2	27	24	19	25	32	22	32	28	21
3	28	23	18	25	30	20	32	28	21
4	19	25	19	19	33	20	20	29	21
5	22	23	20	25	30	22	32	28	22
6	22	23	20	25	30	22	32	28	21
7	20	21	19	24	28	21	29	25	20
8	15	20	17	15	26	19	16	23	20
9	16	23	18	18	29	20	18	26	19
10	21	22	17	24	29	19	28	26	18
11	15	24	19	15	30	21	17	27	21
12	19	25	20	21	31	21	24	28	22
13	20	22	19	24	29	22	26	26	21
14	19	22	21	20	34	19	22	26	19
15	16	20	18	18	25	19	17	23	21
16	17	32	20	16	24	20	18	29	21
17	16	33	19	18	34	22	21	28	23
18	22	23	19	21	29	22	19	27	21
19	20	23	19	25	29	21	32	27	21
20	22	25	20	29	31	23	34	29	22
21	20	24	21	29	30	24	31	28	23
22	19	24	20	24	29	22	29	28	22
23	20	25	21	29	31	24	34	28	23
24	20	26	20	26	33	24	32	31	23
25	21	23	19	25	28	23	32	27	22
26	21	25	21	25	29	23	26	28	22
27	20	25	21	24	29	23	26	30	24
28	21	26	22	25	30	23	27	31	24
29	18	24	20	19	30	22	20	28	22
30	20	24	20	21	29	22	22	28	23
31	16	18	17	17	20	19	18	20	20

Temperatura	mínima	durant lo mes	15	15	16
	mitja		22°50	24°50	25
	máxima		30	34	34

AGOST

*Estat de la temperatura durant aquest mes, presa en lo lloch de l'en-
saig á l'eixida, al mitjdia y á la posta del sol.*

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola.		
1	15	18	15	17	20	19	19	20	18
2	17	21	18	18	25	20	20	25	21
3	15	16	14	16	21	17	18	19	18
4	15	19	16	19	24	19	24	22	20
5	18	22	19	25	28	23	27	26	21
6	17	24	19	22	27	22	27	25	22
7	18	25	18	18	29	19	19	27	19
8	16	21	19	17	26	19	20	25	19
9	16	22	18	19	23	20	22	25	20
10	15	23	18	17	27	20	19	27	21
11	20	23	19	32	27	21	34	26	22
12	18	24	19	24	28	21	28	28	22
13	17	23	19	24	28	21	28	28	21
14	18	24	20	24	29	22	28	28	22
15	17	24	20	23	29	22	27	28	22
16	18	24	21	22	29	23	25	28	23
17	20	23	19	23	27	21	25	27	21
18	20	25	20	24	28	21	26	28	21
19	19	23	19	22	30	22	26	28	22
20	19	23	19	20	27	21	24	27	22
21	18	24	21	20	29	23	24	28	23
22	19	17	17	19	18	18	20	19	18
23	15	20	17	17	28	20	18	24	20
24	18	22	17	21	28	21	24	26	20
25	17	23	18	20	29	20	23	26	20
26	18	24	20	21	29	22	25	28	22
27	18	19	15	19	22	16	21	22	17
28	17	19	15	18	26	17	20	24	17
29	15	20	17	15	24	19	16	22	19
30	17	23	17	21	30	19	23	26	19
31	17	20	17	19	24	19	20	23	19

Temperatura	mínima	durant lo mes	14	15	16
	mitja		19°50	22°50	25
	máxima		25	30	34

SEPTEMBRE

*Estat de la temperatura fins lo dia 21 d'aquet mes, presa en lo lloch
de l' ensaig á l' eixida, al mitjdia y á la posta del sol.*

Dia.	Al aire lliure.			Vidres naturals.			Color de viola.		
1	18	21	18	21	24	20	21	24	20
2	16	24	18	18	28	20	20	27	20
3	17	23	20	18	26	21	19	25	21
4	18	22	20	19	27	21	20	25	21
5	18	23	20	19	27	21	20	26	21
6	19	22	19	20	25	21	20	24	21
7	14	15	16	15	16	17	16	16	17
8	16	19	17	17	21	18	18	21	17
9	15	20	18	15	28	20	16	23	20
10	14	23	18	18	32	20	20	27	20
11	15	22	19	16	29	20	16	25	20
12	14	22	18	17	29	20	19	26	20
13	14	22	18	15	30	20	16	26	20
14	14	25	18	16	32	20	17	29	20
15	15	26	18	17	32	20	18	30	21
16	15	24	18	18	31	20	18	28	20
17	16	25	19	17	32	21	17	29	21
18	16	24	19	16	32	26	17	27	26
19	15	18	15	15	28	16	16	23	16
20	13	18	15	14	24	17	15	21	17
21	11			19			15		

Temperatura	mínima	durant los 21 dias	11	14	15
	mitja.		18°50	23	22°50
	máxima		26	32	30 4

La sola enumeració d'aquets datos, valgué als autors una medalla artística de la Comissió de firas y festas de Barcelona en l' any 1872 y una menció honorífica del Jurat de la Exposició de productos de la terra que l' Institut Agrícola Catalá de Sant Isidro celebrá en los Camps Elísseos aquell mateix any, per la exhibició de las plan-tas y aparatos qu' han donat lloch á aquestas lleugeras apñtacions.

Ab aquets dats nos resultà lo següent: á 27 de maig se colocáren los grans de blat de moro en los testos; en 3 de juny comensáren á treure 'l cap, los col·locats baix la influencia del color de viola; á 5 del mateix mes, los del invernadero de vidres naturals y á 8 del mateix, los col·locats en lo test al aire lliure.

Desde 'ls primers moments fou molt rápida la creixensa dels brins en lo color de viola; no ho fou tant en los naturals y ho fou ménos al aire lliure. Aixó 'ns feu concebir esperansas, al principi molt fundadas, del bon resultat d' un éxit favorable.

A mida que passaren alguns dias, en número de 25, s' estacioná 'l creixement en lo color de viola; seguí en augment gradual en lo color natural y relativament també, sino qu' en menor escala, al aire lliure. Aixó 'ns feu dubtar de moment, però com que la planta sotmesa á la acció del color de viola era completament verda; lo que 'ns indicaba que la escassetat de llum que atravessaba pe 'ls vidres no podia haber influhit d' una manera contraria á la clorofila: no vacilárem en seguir avant ab lo nostre propòsit. Passáren dias y més dias; vingué la época de la efflorescencia que 's verificá respectivament en dos dels testos, pero no en lo del color de viola y quan anabam á desesperar del resultat qu' hauriam desitjat, nos sorprengué la fructificació en aquest últim, als 22 de setembre del mateix any; época en que las altres plantas habian ja granat y estaban secas. Vuyt dias després, ho estava també aquella, ab la particularitat d' haber donat una panotxa del grandor d' una espiga de blat, y á nostre modo de veure y entendre produhida en lo mateix ull de la planta, sens qu' avants haguessim notat la efflorescencia: mentres que la planta col·locada al aire lliure habia donat una panotxa á son desenvollop; y la col·locada en l' invernadero ab vidres naturals, n' habia donat dugas de regulars, ja que la opresió dels testos privaba la verdadera ufana.

La alsada de las tres plantas, fou respectivament; per la

del aire lliure, cosa d' un metro; per la dels vidres naturals un metro y mitj y per la dels violats mitj metro; essent la gruixaria d' aquesta última com la de la canya ó brí del blat: mentres que la de las altres dos era relativament proporcionada á son desenvollop.

De tot aixó resulta que la acció del color violat exerceix una gran influencia sobre la germinació de la llevor y desenvollop immediat de la planta: que per la continuació de las probas s' ha de venir en coneixement de la verdadera intensitat de la llum violada que necessitan las plantas pera son ulterior desenvollop: que 'ls graus de calor que reb una planta posada baix la influencia directa de la llum violada, generalment son mes considerables que las col·locadas al aire lliure é invernaderos de vidres naturals.

Tot lo qual nos permet aconsellar als hortelans y jardineros y á tots los que tingan de fer ús d' invernaderos, ó d' aparatos pera la producció de plantas primerencas, ó d' immediat desenvollop, 's procurin en compte de vidres naturals los de color de viola.

FRANCISCO X. TOBELLA.

UN ALTRE CUENTO D' EN BARTRINA.

UAN la mort d' en Quimet Bartrina, en aquesta mateixa Revista, deya jo que si tots los qui haviam sigut amichs seus recordessem una per una las infinitas historietas, cuentos y surtidas enginyosas de que ell salpicava sas inimitables conversas, arrivaria á fersen una colecció deliciosíssima. Mentres jo pensava que 's podia fer, altres, considerantho un deber, davan l'exemple. Y en efecte ¿qué menos poden fer los amichs vius per l' amich mort que disputar pam á pam á la acció debilitadora del temps la justa fama que al morir conquistaren pera son nom?

Fem, donchs, com en Calvet y n' Oller. Lo primer posá en vers pera la *Corona fúnebre* que á la memoria del seu malaguanyat soci dedicá 'l *Centro de lectura* de Reus, l' idili semi-festiu, semi-sentimental ab que en Bartrina explicava la invenció del telegraf, mentres n' Oller escavava ab piadosa reverencia lo fons de sa memoria, pera fer reviure, ab tota la gracia original, aquells lluminosos ulls de la filla del savi que revolucionavan, emulant á la llum del sol, las aspas del radiómetre.

La historieta ó anécdota que jo vaig á retreure es menos poética, menos enginyosa, pero recorda una de las aptituds del talent de'n Bartrina, qui la tenia especial pera donar forma dramática, per medi d' una acció á proposit, als fenòmens psicológichs de la naturalesa humana. Jo no

sabré, n' estich segur, vestirla com la vestia en Bartrina, y es llástima, perquè en narracions d' aquesta naturalesa la forma contribuheix per tres quartas parts al efecte: pero sempre 'n quedarà la substancia y si 'l lector no l' hi trova sencera, sabrà al menos imaginársela.

Parlant, y anem al cas, del poder de la distracció, y de com las intelligencias mes claras, ó per preocupadas ó per distretas, arriban molts cops á caducar fins á cometre torpesas que sembla que no s' esplican, contava lo que 'ls hi havia succehit á dos amichs seus. Es d' advertir que en Bartrina personalisava 'l fet y que una de las vegadas que li havia sentit contar, havia sigut posant als protagonistas noms que corresponian, si mal no recordo, als de dos artistes molt coneguts á Barcelona per la vivacitat y promptitut del ingeni. Podria ser molt bé que la anécdota fos certa, y dich podria ser, perque no tindria res d' inverosímil; pero m' inclino á creure que la atribució que ell ne feya era no mes, com qui diu, *arguendi gratiâ*, á fi de que contrastant la llestesa habitual dels actors ab la torpesa d' aquell dia, ressurts mes la eficacia de la distracció ó de la preocupació, que era precisament lo que's tractava de demostrar.

Los dos amichs, donchs, se trovaren en certa ocasió, á altas horas de la nit, anantsen á retiro cadascú cap á casa seva, quan un d'ells s' adoná tot d' un plegat de que, ó no se n' havia emportat la clau de la escaleta ó bé que la havia perduda.

Afortunadament, l' altre duya la de la seva, y dava la coincidencia de que 'ls dos panys eran iguals. Aixis, en haventsen servit l' un, la dava al altra y tot se componia.

Aixis ho feren: arribaren á casa d' un dels dos, aquest se despedí, obrí ab la idea de tirar la clau al altre per sota la porta, y tancá. Pero aqui dels apuros; la clau no passava, ni pel mitj ni per las voras; era massa grossa per la escletxa.

No quedava sino que 'l de dins se 'n pujés á dalt y la tirés pel balcó. Pero aixó tenia un inconveniënt, y l' in-

convenient consistia en que la dona d' ell era molt mal genit y capassa de ferli una escena si s' enterava, com forsosament s' enteraria havent d' obrir lo balcó, de que 'l seu marit retirava á aquellas horas.

No obstant, lo cas era tant urgent, la solució, pera ells tant única, que no hi hagué mes recurs pera 'l pobre marit que tancar-se d' ulis y aburrir l' aygua, surtís lo que surtís.

Entrá de puntetas, de puntetas se n' aná al balcó, pero ca! lo grinyol indiscret de la balda 'l delatá á sa dona qui 's despertá donant lo crit d' alerta. Lo marit, descobert, cantá de pla y li digué 'l que succehia. Mes joh sorpresa! la tempestat temuda va convertir-se en un esclafit de riure y en un ¡y que sou ases!.....

Si jo hagués tingut en contar aquest fet tant insignificant com ben observat, la trassa que hi tenia en Bartrina, y, diguemho tot, si pera fer escamoteigs servis tant l' escriure com lo contar de paraula, al arribar á aquest punt lo lector se trovaria apurat com nos trovavam los qui per primer cop li sentiam. ¿Perqué la dona reya y 'ls tractava d' ases?

Y aquesta sorpresa del oyent venia á demostrar la verossimilitut del fet, perque gracias á la habilitat en contarho, l' oyent se trovava tant amohinat, buscant una solució, com los dos amichs, se convencia ab ells de que no n' hi havia d' altra que la escullida, y al ser á dalt y despertar-se la dona, se quedava tan parat, com lo marit, de veure que tot acabava d' una manera tan curiosa.

Jo recordo que cap dels que li sentian per primer cop, hi queya.

¿Perqué reya la dona?

Molt senzillament; perque li acudí tot seguit lo que, ab tant de pensar, no se 'ls hi havia ocorregut á ells: que lo mes curt era que 'l que s' havia quedat al carrer hagués obert la porta al altre, y en comptes de tancar aquest per la part de dins, hagués ell tancat per la de fora y s' hagués ficat la clau molt tranquilament á la butxaca.

J. SARDÁ

UN EPISSODI AUTÉNTICH

DE L' ÚLTIMA MALALTIA

D' EN PAU CLARIS.

la primera notícia de la publicació que va á fer LA RENAIXENSA en la sua *Biblioteca* d' una nova obra de nostre ilustrat amich En Josep Coroleu sobre lo gran patrici Claris, qual figura sobressurt en la historia catalana á la primera meytat del segle xvii, nos ha paregut molt pertinent anticipar als lectors d' aquesta revista, un document inédit relatiu á l' aprobació de las actas de las deliberacions del General de Catalunya que tenia sens firmar lo predit diputat ecclesiástich per rahó de sas múltiples ocupacions y de la gran malaltia que 'l portá á la tomba. Ocorria aquest desconegut epissodi de sos derrers dias, lo 23 de febrer de 1641, següent al en que rebé los sants sacraments y quatre avans del 27, en que, entre 10 y 11 horas de la nit, finá lo millor dels ciutadans y lo mes illustre dels pares de la patria.

Lo document es un acta autorisada per lo Notari que fou de Barcelona Francesch Fitor, y diu aixis:

«Die sabbati vigesima tertia mensis februarii anno a nativitate domini mdcxxxxi, Barcinone.

Constituit personalment Antoni Joan Fita notari pu-

blich de Barcelona y scriva maior del General de Catalunya ensem ab mi el notari y testimonis avall scrits en las Casas del Magnífich Micer Francesch Claris, doctor en drets ciutada de Barcelona situadas en la present Ciutat en lo cap superior del carrer dit del forn de la Palma (1) y en una cambra de ditas casas ahont geya malalt en lo llit de grave malaltia lo molt Illustre Señor Doctor Pau Claris Canonge de la Santa Iglesia de Urgell lo trienni corrent deputat ecclesiástich del General del present Principat de Catalunya y Comptats de Rossello y Cerdagna, lo qual encara que impedit de dita malaltia estava empero ab son bo y pla seny, sana é integra memoria y aixi constituït en la presencia de dit Senyor Deputat lo dit Antoni Joan Fita ensem ab mi Francesch Fitor notari públich de Barcelona en presencia dels testimonis avall scrits, parlant dit Fita ab dit Senyor Deputat li digué ab veu alta é intelligible aquestas ó semblants paraulas: «Senyor Deputat, Vostre Mercé ja sab la obligació que corre al scriva maior del General de procurar ab tot efecte que los Senyors Deputats y Oidors fermen lo llibre de las deliberacions que sas Senyorias fan y manan continuar en dit llibre per lo scriva maior de dit General y que yo he sollicitat moltíssimas vegadas á Vostra Mercé fos servit firmar las deliberacions per Vostra Mercé y altres Senyors consistorials fetas y que per las continuas grandissimas y gravissimas ocupacions de Vostra Mercé en los negocis occorrents no li es stat possible ocupar-se á firmar ditas deliberacions diferint lo firmarlas en ocasió que los negocis li donassen lloch y que ara es estat nostre Senyor servit donarli aquesta malaltia lo qual lo impedeix poder fermar de sa ma ditas deliberacions, Per ço per la obligació de mon offici supplico á Vostra Mercé sie de son servey dir en presencia de aquestos Senyors que te y vol haver per fermadas totas aquellas deliberacions en las quals Vostra Mercé ha entrevingut y donat son consentiment conforme en

(1) Avuy Regomir.

aquellas se diu y está continuat per mi com á scriva maior del dit General, com si cascuna de ditas deliberacions fos sotascrita y firmada per Vostra Mercé y de ma sua propia y que está y persevera en ellas.» Y havent ben entés y comprés dit Senyor Deputat tot lo que per dit Fita li fou esplicat, inclinant lo cap digué «Sí,» que tenia per firmadas totas las ditas deliberacions. De totas las quals cosas dit Fita requeri á mi dit Francesch Fitor notari avall scrit ne continuás y lliurás acte que fonch fet y passá en Barcelona en lo lloch die mes y any sobre dits, presents per testimonis los Reverents Pares Fra Alexandre de Illa, Fra Francisco de Barcelona del orde dels pares Caputxins de Sanct Francesch, Vicens Navarro y Ramon Perés de la Companyia de Jesús residints en lo Collegi de nostra Senyora de Bethleem de la present Ciutat.»

Tot quant se ha dit del Cononge En Pau Claris, desde son primer panegirista Fra Gaspar Sala, al pronunciar devant mateix del cadavre, la sua *Oració fúnebre*, dins lo temple de San Joan d' esta Ciutat, y especialment, al publicarla baix lo titol de *Lagrimas catalanas, al entierro y obsequios del Illustre Deputado Ecclesiástico de Cataluña Pablo Claris*, (1) ilustrantla ab la *Relacion descriptiva del difunto* acompanyada del retrato mes autèntich qu' s coneix, pera dedicarho tot al cardenal de Richelieu, fins als biógrafos é historiadors moderns y á lo nou y bo que está preparant nostre esmentat colega En Coroleu, embellintlo ab son estil fácil y elegant, nos escusan sobradament de fer ara cap comentari.

ANDREU BALAGUER Y MERINO.

(1) Porta aquest peu d' estampa: «Por orden de los muy Illustres Señores Diputados, y Ohidores del Principado de Cataluña, Impreso por Gabriel Nogués, en la calle de Santo Domingo, Año 1641. Con Privilegio.»

LO TREBALL

Tot ho diu.

L' incansable formiga
que va y ve pe 'l camí
emportantse un gra d' ordi
ó la punta d' un brí,
y camina y se afanya
tot omplint lo cau seu,
per tenir subsistència
mentres duri la neu;

la volada d' abellas
que se 'n van pe 'l jardí,
de las flors á xuclarne
aquell néctar diví,
y en los buchs s' empresonan
y 's cobreixen d' un vel
pera fer ab misteri
la dolcíssima mel;

l' aucellet que may para
desde 'l puig á la vall,
y d' aquí 'n trau un' erba
y un plansó mes avall,

y s' arrenca fins plòmas
pera fer lo seu níu,
hont los fills quan hi naixin
pugan tñdrehi caliu;

lo petit, petit arbre
que s' arrela en son lloch
y ab la forsa de vida
va creixent poch á poch,
y ja trau la brancada
y 's cobreix de fullam
y ja dona fresc' ombra
y ja regna en lo camp;

la subtil gota d' aygua
convertida en vapor
que s' axeca de l' ona
y del núvol es plor
y devalla ab la pluja
y en la terra filtrant
dona vida á una planta
que s' anava assecant;

l' ayre pur de la serra
que neteja l' espay
y crea onas de vida
y no para jamay;
la suau marinada
que en los días d' istfu
trempa 'ls raigs ardorosos
en que tot hi revfu;

lo vell sol que axecantse
cada nou dematí
recomensa sa tasca
com un pare diví
y á las plantas y als homes
dona vida y calor
y 'l mon banya ab sa pura
alenada d' amor;

los estels que espurnejan
en l' expay infinit
pera fer menos trista
la foscó de la nit,
ja la mística lluna,

ja l' estrella polar
per guiar als que 's perden
per lo bosch y pe 'l mar;

font y riu y llacuna,
la montanya y la vall,
tot lo cel y la terra,
lo conjunt y 'l detall,
tot nos diu ab l' exemple
y ab santíssima veu:
«Lo treball es la vida;
treballéu, treballéu.»

*
* *

Y si l' home viu digne
entre mitj del progrés
en aqueixa gran marxa
que no parará mes;
si pot fer cada dia
mes hermosos invents
y domina als que semblan
indomptats elements;

si en las arts s' extasía
y s' escolta encisat
tanta nota sonora
qu' ell mateix ha creat;
si contempla entussiasta
tant color esplendent
tanta estatua perfeta,
tant d' altíu monument;

si 'l regnat de la forsa
va allunyant, allunyant
y al amor y justicia
fa un imperi mes sant;
si ab lo tren y 'l telégrafo
unint va las nacions;
si en lo lloch dels mes nobles
va posanthi als mes bons;

si sentim l' alenada
d' un inmens pervenir
hont ditzós s' ha de viure
y entre calma morir:
al treball, virtut santa,
al treball ho devém.
Lo treball es la vida;
treballém, treballém.

JOSEPH MARTÍ Y FOLGUERA.

L' ESTRENO.

¡Llum!

A mon amich En Joan Pons y Massaveu.

I.

S' anuncia una funció
Sen lo teatre de la Terra
que l' cartell titula: «Guerra
entre la Fé y la Rahó.»

No 's diu los actes que té
ni l' nom del autor tampoch;
ab tot, vuyt no hi ha un sol lloch:
l' estreno, donchs, es un plé.

S' alsa l' teló.—Selva obscura.—
Ix la Fé d' ulls envenada
devant d' una gran gentada
que ferse camí procura.

Com que tots tapats d' ulls van
rés los fa 'l dia ó la nit:
de sobte s' ou un bell crit
y 'ls surt la Rahó al devant.

«Poble amant de la claror,»
los diu: «si á ne mi m' vols creure»
«deix la vena y podrás veure»
«quin camí es per tú l' millor.»

—«No!— crida la Fé, ja en vá;
tothom á la Rahó s' entrega...
Mes ¡ay! que la llum encega
á qui avesat no hi está.

S' antorxa lo poble irat
li pren, mentre á la Fé invoca;

després qu' á la Rahó loca
presa té, crida insensat.

—«¡Mori la Rahó!»—«Molt bé!»
la Fé respon, «vostra sort»
«faré duentvos á port.»

«Seguiume.»—«¡Visca la Fé!»—

Y s' deixan tots tapar d' ulls,
y cau rápit lo teló,
produhint en lo saló
semblant final, forts murmulis.

II.

Torna l' teló ab pausa á alsarse.
No s' ou pe 'l saló una mosca.

La mateixa escena fosca:
res ha tingut de canviar-se.

Vestida de Tolerancia,
la Fé dú la antorxa encesa
de la Rahó, que duhen presa
los soldats de la ignorancia.

—«Aixis, diu la Fé, anem bé:»
«tot per ara ho veyau fosch,»
«pero jo us' treuré del bosch»
«y l' dia vos mostraré!»...

Mes dihent aixó no repara
que 'ls que prop de la Rahó están
poch á poch van aixecant
lo venatje de sa cara,
y qu' un atrevit per tots,
la sogà á la Rahó deslliga
dihentli baix:—«Vésten, amiga,»
«lliure ets, escapar ja pots.»

—«¡Ab mi, donchs!»—mes ab resel
li responen:—«Llum nos falta.»—
—«¿Llum? Cerqueula ara mes alta»—
y ab lo dit senyala l' cel.

Lo cap alsant, que clarejan
algunas fullas se veu,
y un diu alegre—«¡Mireu!»
«Lo jorn! Vull que tots lo vejan!»—

—«¡Morin!»—turba amenassant
abrassada á la Fé crida;
d' altre part—«¡Lluny la mentida!»—

cridan á la Rahó abressant.

Y entre l' soroll y cridoria
de visca y mori la Rahó
baixa rápit lo teló.

¿Qui se 'n durá la victoria?

Si 'l primer final rumors
sols produhi, aquesta vegada
la mes imponent xiulada
fan senti' 'ls espectadors.

III.

Ab tot, ningú vol sortir
sens veure acabá una pessa
que si á tothom interessa
á ningú sab divertir.

En lo saló de descans
la crítica ara s' assenta
y ab molt de caló 's comenta
aqueix final y 'l d' abans.

Tots, no mes per lo qu' han vist,
ja del que vindrá enrahonan,
y á la pessa ó drama donan
un final alegre ó trist.

Cadascú diu lo que 'n pensa
desfentse la gargamella...
pero anuncia l' esquella
que l' acte tersè 's comensa.

Y quan lo teló s' ha alsat
diu un criat de l' empresa:
—La funció queda suspesa
d' ordre de la Autoritat.—

Tothom de l' ordre diu mal,
que l' obliga á aná al llit d' hora;
y un diu rihent al sé al de fora:
—¿Y si aqueix fos lo final?—

SEBASTIÀ FARNÉS.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

NOVEMBRE

OM era de suposar, lo crítich artístich de nostre apreciable colega *El Diluvio* ha intentat contestar á las nostras afirmacions que li feyam en lo número passat.

Sembla que l' ha preocupat bastant al nostre contrinquant, y fins n' ha fet argument de refutació lo saber si eram nosaltres Secretaris d' una Societat arqueològica, cosa que si fos certa tindriam á gran honor; y á nosaltres, hem de confessarli ab tota franquesa, no 'ns ha preocupat gens ni mica, ni hem volgut averiguar, per á contestarli, si era ell qui en tant baix lloch posaba, desde las planas del *Diluvio*, á tots nostres artistes ó regatejaba dots gramaticals al primer dels novelistas espanyols. Si l' redactor artístich de *El Diluvio* llegeix novament lo nostre article veurá com no dabam rahons arqueològicas per a demostrar que D. Mariano Fortuny no tenia en mal concepte son quadro de la batalla de Tetuan, puig com que no 'ns constaba si nostre polemista tenia coneixements d' arqueologia, malament podiam aventurarnos á darli rahons fonamentadas en una materia que ó no li fos acceptable ó no las entengués.

No som nosaltres d' aquells que 'ls agrada ferir per la espatlla, ó aixecarse ells, deprimint als altres; no, y podrà convèncersen, si te paciència en llegir las nostras argumentacions.

Diu lo *Diluvio*. «Se equivoca LA RENAISSANCE cuando dice que no es cierto que Fortuny tuviera en mal concepto su cuadro. Consta todo lo contrario de lo que dice á los Sres. J. L. Pellicer, Moragas y Roure.» Donchs nosaltres agafant no mes un dels testimonis que cita en favor seu, fentli foch ab sas mateixas armas é invocant l' aus-

sili del íntim amic y company inseparable d' en Fortuny, lo dis-tingint pintor Moragas, li direm que estem autorisats per á declarar, en nom seu, tot lo contrari de las ofensivas acusacions fetas á en Mariano Fortuny y á sa obra. Y per si volia mes datos y comprobants, li ensenyarem en la Redacció de la nostra Revista, 'ls autógrafos de personas tant amigas d' en Fortuny com son los senyors Roig, Sunyol, Talarñ, Amad etc., 'ls quals negan lo asseverat per lo redactor de *El Diluvio*.

Y diu á ratlla seguida lo nostre contrincant «Intimado por la Diputación provincial de Barcelona á presentar el cuadro ó á devolver la cantidad recibida, contestó que el cuadro que habia empezado no lo podia terminar, porque le habia salido mal, pero que «deseoso de corresponder, ofrecia volver á África y tomar nuevos apuntes, en el mismo sitio de la batalla, para hacer una obra nueva, si la Diputacion le daba de 3 á 4,000 duros más.» Tot açó no es cert porque no li consta tal cosa á la Diputació, y com á refutació legal, llegeixi la carta autógrafa de Fortuny dirigida á la Corporacion provincial en 2 de Maig de 1870, que diu aixís: «Hoy que «gracias á Dios no me apura la cuestion de intereses, me consideraré «dichoso y bien remunerado el dia en que correspondiendo á los «favores que innecesariamente se me recuerdan pueda ofrecer á esta «Excma. Corporacion el cuadro que me encomendara. Pero esci- «tándoseme á terminarlo con prontitud, debo manifestar lealmente «no me es posible calcular el tiempo en que ha de acabarse, ni me «conviene de ningun modo fijar un plazo; porque atenciones precisas, el cuidado de mi salud y las exigencias del Arte podrian retardarlo contra mi deseo. En esta situacion y para no dar lugar á «maliciosas interpretaciones estaré siempre dispuesto á devolver las «cantidades que para el desempeño de mi mision recibiera dejando «á otro artista mas digno el provecho y honra de la empresa. Dios guarde etc.»

Ja veu, donchs, com no era la Diputació qui l' intimaba á retornar las cantitats rebudas, sino l' mateix Fortuny qui s' hi ofería; y ja veu també com ni diu que l' quadro li hagués sortit malament, ni s' ofería á tornar á África, exigint de la Diputació 3 ó 4,000 duros mes.

Y passant ja á contestar un' altre apreciació nostra diu *El Diluvio* «Dice LA RENAIXENSA que el cuadro de Fortuny no fué expuesto. Se «equivoca. Fué expuesto en París en el local de las subastas, donde «nosotros lo vimos con nuestros propios ojos.» Donchs nosaltres tornem novament á negarli y procurarem demostrarli, ben clá lo que va veurer en lo lloch de las subastas.

Per aclarir verídicament aquest punt es precis acudir novament á la historia documentada d' en Fortuny ó sia posar á contribució lo expedient format en la nostra Exma. Diputació ab motiu de las

pensions disfrutadas per aquest artista, y adquisició de sa obra, després de mort.

En dit expedient se trova una carta autògrafa del Sr. Baró Davillier de fetxa 9 Abril de 1875 dirigida al President de la Diputació en la que l' últim apartat diu textualment: «Si le parece bien á V. «apenas tendré el aviso y órdenes de la Excma. Diputacion, saldrá »el cuadro, que está bien embalado ya y envuelto en su caja.» Per altra part en lo volum segon, pàgines 64, 65, 66, 67 y 68 de *L' Art, Revue hebdomadaire illustrée*, hi consta lo catàlech de la subasta de las obras y objectes d' en Fortuny, celebrada en l' *Hotel Drouot* durant los dias 26, 27, 28, 29 y 30 d' Abril. ¿Com vol donchs que una obra que no consta en lo catàlech y que ja estava «bien embalada y envuelta en su caja» lo dia 9 d' Abril, esperant d' un moment á l' altre ordre d' envio, pogués estar exposada en lo lloch de las subastas? ¿Vol saber lo que va veurer «con sus propios ojos» lo redactor artístich de *El Diluvio*? Donchs nosaltres encar que s' tracti d' una cosa ja retrospectiva y no tinguem l' honor d' esser secretaris d' una Societat arqueològica anem á ferli veurer.

Vagi al arxiu del negociat de foment de la nostra Corporació provincial y un cop obtinguda llicencia per á fullejar lo ben coleccionat y conservat espedient Fortuny, llegirá una carta autògrafa del senyor Baró Davillier, de fetxa 7 de Maig de 1875, dirigida al president de la Diputació en la qual lo Sr. Davillier diu lo següent: «Muy señor »mio y de mi mayor consideracion; recibí su afectísima de 28 de »Abril y ayer remití á la compañía del Ferro carril de Orleans, por »cuenta de la Compañía del Fénix el cuadro de la batalla de Tetuan. »Ya enrollado en un cilindro de madera y perfectamente embalado »en una caja muy fuerte, tal como vino de Roma. La semana pasada tuvo lugar en Paris la venta pública de los estudios de Fortuny »y de sus curiosidades que subieron á más de 800,000 francos. Los »estudios subieron á 665,000 francos.

«Creo será interesante para Vd. saber que el boceto de la batalla »de Tetuan, de 58 centímetros de alto, por 2'35 metros de largo subió cerca á 10,000 francos apesar de ser muy ligero y casi *grisaille*. »Lo compró Mr. Bramme, negociante en cuadros, quien ya puede »ganar bastante; y me alegro de este precio porque el gran cuadro de »la Excelentísima Diputacion, vale treinta veces más. La posteridad, »sin la menor duda dará su aprobacion á la adquisicion de tan inteligente y distinguido Cuerpo que asegura á la gran ciudad de »Barcelona la obra más importante del célebre pintor catalan.»

¿Ho enten are lo que va veure *por sus propios ojos* lo redactor artístich de *El Diluvio*? Are comprenem que no es estrany que 'ns confongués á nosaltres ab lo Secretari d' una Societat arqueològica qui confon un boceto lleuger y casi *grisaille* de 2'35 metros de llarch, ab un quadro que te mes de 50 pams de llargada. ¿Vol encare una

altre rahó, jens despreciable? Donchs pregunte á D. Alexandre Plannella si fou ell l' encarregat, per conte y órdre de la Diputació provincial, de rentar y barnissar lo quadro de la batalla de Tetuan, extraordinariament rebegut y empolsat á causa de las humitats del clima de Roma. ¿No compren lo *Diluvio* en sa llarga práctica de judicar obras d' art que si la «Batalla de Tétuan» hi hagués hagut intenció de véndrerla á pública subasta ó simplement s' hagués tingut lo gust d'exposarla, bona manya s' haurian dat lo infatigable Sr. Davillier y tots los demés amichs d' en Fortuny, qu' eran á Paris, en rentar la cara y barnissar lo quadro, presentantlo tal y com han d' apreciarse obras d' aquesta naturalesa?

Créguins donchs per una sola volta lo redactor artístich de *El Diluvio*; vagi á veurer lo quadro de la Diputació, puig fora molt fácil que, si persistís en negar las nostras comprobadas rahons, creguessem qu' encare no l' ha vist.

Y continua lo *Diluvio*, com si tractés d' anorrearnos ab un argument d' aquells *ad hominem* ó tingués la seguretat d' esclafarnos de la manera mes completa: «Sobre si el cuadro es bueno ó malo un amigo nos dice que basta contestar á *La Renaixensa* de hoy, que relea unos artículos de *La Renaixensa* de años atrás, donde con motivo de la muerte de Fortuny se examinaron las obras de este; »y *La Renaixensa* dijo que la batalla de Tetuan fué un error de »Fortuny. » Açó no es exacte y nosaltres hem d' aconsellar al redactor artista de *El Diluvio* que no s' fihí d' amichs com lo qui li ha dat la noticia y si ell vol llegir *por sus propios ojos* l' article necrológich d' en Fortuny degut á la autorisada ploma de D. Apeles Mestres, insertat en lo n.º de LA RENAIXENSA, corresponent al 6 de Febrer del any 1875, podrá llegirhi lo següent, quant parla del quadro en qüestió: «Llavoras corregué la veu de que havia borrat tot lo que hi havia fet durant aquells anys lo qual no sigué mes qu' una impostura. »No tant sols no malmeté en res lo trevall que hi tenia esmersat sino »que proposá á la Diputació que l' dia qu' ell dongués per llest lo »quadro li cediria pe 'l preu estipulat en 1861 avans de vendrerl' á »ningú mes, sabent be l' valor que tenian ja en aquesta época sas »obras. Despres de mort ell creyem que sa familia ha recordadas »aquestas paraulas y fins creyem que si per part de nostras autoritats s' hagués mostrat ánsia en recullirlo, aquest quadro mitj fet »haguera sigut l' orgull de Barcelona, aixís com la carencia d' ell »nos serveix d' ignominia. »

Ja veu, donchs, com LA RENAIXENSA d' avuy es consecuent ab LA RENAIXENSA d' ahir; ben al contrari, per cert, de lo que fa *El Diluvio* d' avuy y lo que feya son antecessor *La Imprenta* del dia 22 de Maig de 1875 quan deya en sa part primera de crónica local: «Ayer »se encuadró el lienzo de la que se ha llamado batalla de Vad-Rás, »pintado por Fortuny, que acaba de adquirir nuestra Diputacion

»provincial, é inmediatamente se expuso al público en el patio de la
»Audiencia. Las condiciones de luz le eran sumamente favorables y
»la impresion que causó á todos los que tuvieron ocasion de verle
»fué sumamente ventajosa. El cuadro está poco más que abocetado,
»bien que tiene algunas partes muy adelantadas. En el centro des-
»taca el general Odonell dirigiendo la batalla rodeado de su estado
»mayor, teniendo á su lado al conde de Eu. En las trincheras resal-
»ta el general Prim defendiéndolas con bravura. En otro grupo se
»ve al general Turon y en otros los demás generales que se hallaron
»en aquel hecho de armas. El cuadro es de grandes dimensiones y
»para apreciarle ha de verse desde alguna distancia.»

Ja veu lo nostre contrincant la diferencia entre l' una publicació periódica y l' altre. Los castellans, de lo que ha fet lo *Diluvio*, ne dirian cantar la palinodia.

Are per part nostra sols nos resta fer una aclaració ben necessaria y es: que en LA RENAIKENSE, com á revista de literatura, ciencias y arts, hi tenen lloch tots los géneros, totas las opinions y tots los histils mentres porten lo passaport del sentit comú y de las bonas formas, autorisats ab la firma de sos autors, cosa aquesta última, que no creyem s' exigeixi als redactors ó colaboradores d' un periódich com *El Diluvio*, desde quals planas li veyem sostenir una polémica important com aquesta sens que fins á l' hora present sapiguem ab qui nos las habem.

Per altre part, si lo nostre contrincant cregué, conforme ell confessa ab tó despreciatiu, que l' tenor del nostre article anterior no mereixia mes que las pocas ratllas que li dedicaba, cregui que nosaltres hem cregut que acostumat com ell diu á lluytar ab armas de cer ben pulidas y trempadas, ha volgut espantarnos ab aquell famós sabra de canya, de *La Crónica de Cataluña* y s' ha tallat.

Si nosaltres nos equivoquessem, segons opinió de *El Diluvio*, creyem fonamentadament que tots los artistas de Barcelona, verdaderas autoritats en la materia que discutim, li donarán la contestació que mereix lo bon nom del amich y la fama del gran pintor.

Hem acabat.

CARLES PIROZZINI.

NOVAS

En lo nombre vinent publicarém la crítica de lo drama de D. Joseph Feliu y Codina titolat «La bolva d' or» estrenat en lo Teatre Catalá fa alguns dias y de la comedia de don Frederich Soler «Lo dir de la gent» estrenada últimament, obra premiada, aquesta última, en los Jochs Florals de 1879.

L' acreditada revista *Archivio storico siciliano* que dona á llum la *Societa per la Storia patria* de Palermo, publica en son últim número un curiós article de nostre colaborador D. Andreu Balaguer y Merino, en lo qual va continuat lo contracte inédit en catalá referent á la construcció, en 1401, per lo pintor Guerau Janer y l' imaginayre Pere Sanglada, ciutadans de Barcelona, d' un grandiós retaule pera l' altar major de la Seu de Montreal en la illa de Sicília. A aquest treball històrich de nostre amich, hi van adicionats, com á comentari, dos altres importantíssims articles dels ilustrats escriptors sicilians, lo Baró Rafel Starrabba y lo professor Antonino Salinas. Director del Museo nacional de Palermo. Celebrem moltíssim que 'ls estudis de nostres compatricis se vejín aixís favorecuts en aquellas terras ahont un dia hi onejá lo penó de las quatre barras.

Lo dia 31 d' octubre, tingué lloch en lo Teatro de Girona, la festa de la distribució de premis del concurs anyal de la Associació literaria de la mateixa ciutat. Després d' un erudit discurs llegit per lo president del Jurat D. Joaquim Botet y Sisó y de la memoria de reglament del Sr. secretari; se procedí á la obertura dels plechs que tancavan los noms dels autors llorejats; resultant esser distingits los (Srs. Pierra Tossetti, Torroella y Plaja, Huguet, y Pujol y Camps D. Celestí), per varis treballs en prosa y vers escrits en castellá, mereixent lo premi otorgat á la poesia lírica catalana, lo poemet *Julia* de D. Artur Masriera; discernintse los corresponents accésits al mateix, als Srs. Bassegoda (R.) Agulló y Montoto de Sevilla.

Havem vis en l'excelent revista *Romania* (t. ix) un estudi de nostre benemérit mestre D. Manuel Milá y Fontanals, sobre *El canto de la Sibila en lengua de Oc*, interessant tan á la literatura popular com als orígens de las representacions dramáticas catalanas. D'est cant, que tenia lloch la vigília de Nadal, després de la lectura d'un sermó qual text s'atribueix á Sant Agustí, ne dona á conèixer dos versions catalanas inéditas del segle XV, á las quals n'hi afegeix altres tres catalanas impresas, una valenciana y una mallorquina y dos fragments importantíssims, també del segle XV, junt ab altres curiosas adicions. La pulcritud del treball en la part literaria y la riquesa de datos en la filològica, fan en gran manera estimable eixa nova monografia del mes eminent de nostres escriptors.

Lo dia 12 del present á las tres de la tarde se celebrá en la important població de Sant Martí de Provensals la adjudicació de premis del certámen iniciat y dut á cap per lo *Centre Catalanista provensalench*. Lo teatro ahont se celebrá la festa estava adornat ab luxo y propietat, destacantse del centre del escenari y de la platea lo nostre penó gloriós de las barras rojas y 'ls noms d' alguns dels mes distingits poetes.

Obrí la sessió lo president del Centre y á continuació D. Damas Calvet, president del Jurat calificador, llegí un discurs que fou molt aplaudit per l'entusiasme y gran amor á Catalunya que 's desprenia de sos bellíssims párrafos de bona prosa catalana. Á continuació lo secretari del Jurat D. Carles Pirozzini llegí una molt galana y fácil Memoria en la que dava compte del resultat del certámen y 'ls mérits que avaloravan los treballs premiats.

Se procedí á continuació á la obertura de plechs y á la lectura de treballs per l'orde següent:

Redempció, de D. Joaquim Riera y Bertran; *Lo temple*, de don Francesch Ubach y Vinyeta; *Lo Progrés de la industria*, de don Joseph Martí Folguera; *Lo nostre pa*, treball en prosa de D. Emili Vilanova; *Pregaria al gloriós Sant Martí*, de D. Joaquim Riera y Bertran; *Aplicació del art á la industria*, treball en prosa de D. Salvador Sanpere y Miquel; *Jackart*, de D. Francesch Ubach y Vinyeta y *Toros* treball en prosa de D. Joseph Verdú.

Guanyá la flor natural D. Joaquim Riera y Bertran, qui feu reyna de la festa á la bella y simpática senyoreta donya Maria dels Angels Trullás.

Tots los treballs foren molt aplaudits, sortint lo públich sumament complascut de la festa.

Dintre lo plasso de dos mesos poden presentar los músichs las corresponents sollicituts en lo ministeri d'Estat pera cubrir la plassa vacant de pensionat de mérit per la secció de música en l'Academia Espanyola de Bellas Arts de Roma. La provisió de dita plassa se farà ab arreglo á lo disposat en lo capítol tercer del reglament aprovat en 30 d'octubre de 1877.

L'Excm. Sr. D. Víctor Balaguer es obsequiat aquests dias en Vilanova y Geltrú, ahont l'han anat á acompanyar los coneguts escriptors Srs. Aguiló, Coroleu, Gallart, Pirozzini, Ubach y Vinyeta, Guimerá, Verdú, Vilanova y altres, á fi de pendre part en la solemne vetllada que vol dedicarli l'Ateneo de aquella vila.

Hem rebut, bellament imprés, lo tomo del certámen *L' Aranya* celebrat enguany. En altre número nos ocuparem d' aquest aplech de varios treballs.

En l' acreditat establiment de D. Macari Planella s' han comensat á esposar algunas obras de nostras artistas que han cridat la atenció del públich. Segons tenim entés continuarán esposantsen en lo mateix, altras de verdadera importancia. Felicitém al Sr. Planella per aquest servey que presta á las Bellas Arts, tant mes en quant ho fa sens retribució de cap mena.

Segons se 'ns ha dit, tindrà lloch en Vilanova y Geltrú un Certámen literari; que formarà part de la festa que 's farà per la inauguració del Carril que ha lograt portar á eap lo Sr. Gumá.

Sabém que dit senyor y altres entussiasas Vilanovins com la marquesa de Samà y altres, com també las associacions y centres de aquella vila, vólen oferir premis de molt valor al Jurat, del qual será president l' Excm. Sr. D. Víctor Balaguer, acompanyat de escriptors vilanovins.

Ab lo títol de *Cent fulls* un distingit poeta catalá vá á publicar un volum de poesías festivas que creyem cridarà l'atenció del públich.

Lo mestre en gay saber en Geroni Rosselló, publicarà dintre poch, un fragment del llibre *Blanchernú* de Ramon Lull; titolat, *Lo llibre de l' amich y de l' amat*.

SUMARI

JOAQUIM MARSILLACH. . .	Arrigo Boito y son Mesfistofeles. . .	385
FRANCISCO X. TOBELLÀ. . .	La llum.	395
J. SARDÀ.	Un altre cuento d' en Bartrina. . .	404
ANDREU BALAGUER Y MERINO.	Un epissodi auténtich de la última malaltía d' en Pau Claris. . .	407
JOSEPH MARTI Y FOLGUERA.	Lo treball.	410
SEBASTIÀ FARNÉS.	L' estreno.	414
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	417
	Novas.	422

LO MONASTIR DE PIEDRA ¹

FRAGMENT DEL CAPITOL Ier

En la terra d' Aragó, *terra d' honor y llibertat*, aprop d' Alhama, la de las ayguas minerals y célebre penya, s' obra 'l monastir de Piedra, que, per recort de son passat així 's nomena encara y així segurament seguirá anomenantse en lo successiu.

D' aquest monastir tant notable per sos recorts històrichs y sentidas llegendas com per sas delicias y maravellas y sas ameníssimas valls, anem á escriure lo que en llenguatge usual se 'n diu una monografia, nom que no s' aplica tal vegada ab tota la propietat y puresa que desitjaria la Academia pera títol de estudis y travalls d' aquesta mena.

¹ Lo Sr. Balaguer, galant com sempre ab *La Renaixensa*, ha accedit á nostres prechs, permetentnos publicar aquest fragment de la obra que ab lo mateix títol está escribint y que dedicarà al príncep William Bonaparte Wyse.

Hem dit que 'l monastir de Piedra s' obra en *terra d' honor y llibertat* recordant la frase que al abat d' aquest monastir tingué de dirigir un dia cert ilustre personatge que devallant de gran altura per etzars de la sort, s' hi va presentar fugitiu, perdut, y captant la hospitalitat á las portas del solitari claustre.

Las tradicions y memorias históricas de Piedra, recordan, en efecte, que 'l 18 d' Abril de 1590, y á deshora de la nit, arribava á las portas del convent un desconegut que, amagant rostre y nom y ab empenyada insistencia solicitava enrahonar al que era allavors abat d' aquella santa casa, D. Sanxo Hernando. Conseguint ab sos prechs, lo que mes bonament hauria alcansat tant sols descobrint lo seu nom, fou introduhit á presencia del reverent abat, qui, al trovarse hoste que li era per cert molt conegut, empero á qui no esperava, s' alsá de sopte pera ferli acatament, dihentli entre confós y sorprés:—¡Com!.. ¿Es posible?... ¡Aquí sa mercé! ¿Estich somniant?

—No somnia, no, lo reverent pare. Aquí vinch desheretat de bens y d' amichs, quant tant ne tinguí un dia, á ampararme d' Aragó qu' es terra d' honor y llibertat.

Així va dir l' hoste, y desseguida comensá á comptar al Abat com era que sept poch avans omnipotent, privat del rey mes poderós de la Cristiandat, se trobava allavors fugitiu, estraviat, fugint las iras d' aquell mateix monarca, son amich y protector un dia: que aixís son los etzars de la vida y aixís fa mudansas la fortuna, la cual aixís com ensorra, enlayra, y com honra, infama.

Aquella nit l' abat li doná posada y al endemá guiatge y acompanyament de dotze servidors pera que anessen honrantlo per lo camí, y, cavalcant una d' aquellas mulas de sella del monastir, famosas en la encontrada puig may de mellsors no 'n tingueren los Reys ni 'ls mes alts potentats de la terra, 'l desconegut de Piedra devallá la pendent de Nuévalos y feu via á Saragossa pera produhir ab sa arribada fondas perturbacions y successos tracendentals, que habian de tenir desastrós terme en lo cadáfalch ahont

Lanuza va haber d' entregar son cap al butxí per haber donat avans son cor á las llibertats de la patria.

Terra va ser, en efecte, d' honor y llibertat la noble d' Aragó, pera lo privat de Felip segon, Antoni Perez, com ja d' antich venia essentho y com ha seguit fins á nostres dias; que no son gayres en veritat los exemples, ans al contrari, son molt escassos, quant no únichs, de pobles que, com, l' Aragó, tenen códichs ahont se fixa que las lleys son avans que 'ls reys, y vilas com Saragossa ahont se prova ab numantina enteresa qu' es preferible morir per la patria á viurer sens ella.

Es, si, una ilustre historia la corona d' Aragó, y tant de bo que pera modernas ensenyansas s' haguessen aprofitat sos grans exemples que pot ser llavors anirian mes dretas las cosas de nostres temps y no tant mal forjadas com las veyém avuy.

Empero la historia d' Aragó es per dissort desconeguda, ú oblidada al menys, pera aquells que mes compte haurian de tenir en sapiguerla ó recordarla, essent molt trist veurer com en épocas modernas se van á trovar en regions estrangeras patrons y exemples d' antigas llibertats quan de mellors y de mes puras y de mes antigas també 'n tenim en Espanya.

¡Perqué citarnos sempre la vella Inglaterra ab sas clásicas llibertats! ¡Perqué los Estats Units ab sas democráticas institucions! ¿Quan Inglaterra, ni 'ls Estats Units, tingueren llibertats com las de la *Corona d' Aragó*, aixis anomenada per los grans historiadors, aixís coneguda per totas las nacions del mon, no aixís empero per sa propia terra, no aixis en Espanya, ahont ab so de menyspreu y humillació se la nomena comunment *Coronilla*?

Pregunteuli al mon ¿que va esser la *Corona d' Aragó*? y os respondrá contantvos una maravellosa historia, aquí, varons d' altíssima respectabilitat com Blancas, Zurita, Bris, Martinez, Cerdan, Argensola, y allá, á l' altra vanda de las montanyas y 'ls mars, historiadors de reputació universal com Hofman, Prescott, Dunham y

Robertson. Empero preguntéu, en cambi, al mon, per la *Coronilla*, y ningú sabrá dirvos lo que fou, que ningú la coneix ni sab, com no sian aquells mateixos espanyols que induhits á aqueixa errada lamentable, per tal miserable diminutiu, ignoran que Aragó era un dels Estats mes importants del mon quan s' uní ab Castella, á la qual portá en dot, vastíssims dominis, regnes poderosos y estensos mars, per quals aygas, segons la bella empero arrogant frase de Roger de Luria, sols hi podian creurer los peixos que estampat al llom portessen l' escut de las Barras Aragonesas.

Ab lo nom de *Coronilla*, inventat pot ser per alguns de aqueixos enrahonayres cortesans, que al efecte de una frase sacrifican la noblesa de una causa, se contestava al caballeresch y generós *Tanto monta*, que Ferran *lo católich*, manava esculpir en los frisos de la Aljafería ab lo primer or portat d' América, d' aquella América descuberta per l' immortal nauxer, no ab lo producte de las joyas de Isabel primera, que aixó passá já á esser domini de la faulta, sino ab los 150,000 florins del tresor d' Aragó, bestrets per Lluís Santangel, tresorer y escribá de racions d' aquell regne, á qual suma 's va deure lo que poguessen apariar las caravelas destinadas á solcar los mars entenebrats.

Al donar l' abat de Piedra, generosa posada al fugitiu de Castella y ab ella medís d' arribar á Saragossa y profitosas recomanacions pera sos magistrats, no podia de cap manera presumir que la acullida que en Aragó anava á tenir Antoni Perez, debia atraurer sobre aquell regne, missatgeras de sanch y d'extermini, las iras del monarca; empero, fins presumintho, fins sapiguentho, l' abat del monastir de Piedra no hauria negat al fugitiu sa hospitalitat, ni la seva ajuda, vora los magistrats del pais, que aytals eran aquells homes, y al rigurós compliment del deber ho sacrificaban tot, cousiderant lo deber com una religió. Per aixó en la varonil enteresa de sos ciutadans, en sa llealtat may insegura, en la honrada pulcritut ab que tots

cumplian sos debers pera, d' aquesta manera, sentirse mes autorisats y forts en la escrupulosa reclamació de sos drets, veyá ab fermesa garantidas sas llibertats aquell poble, que així exigía lo compliment de la lley al mes pobre de sos súbdits com al mes poderós de sos monarcas, als que comensava per no reconeixer, no permetént-loshi l' exercici de la régia potestat y fins l' us de sa categoría y títols monárquichs, si avans no juravan pública y solemnement las llibertats del regne; tranquils així en sa consciencia y segurs de que Deu per consegüent los autorisava á desempenyarse d' aquells reys que osáren á rompre sos juraments, faltant á las llibertats y lleys de la pátria.

Així 's veu que jamay los aragonesos, en cap período de sa agitada historia, pensessen en mudar la forma de govern, qu' es sempre pera los pobles sa mellor forma de govern aquella que mellor assegura sas llibertats. Y es que aquells monarcas eran reys de la llibertat, lo que en Aragó era igual que dir reys de la patria, que patria y llibertat allí 's varen confondre sempre pera fer ab dos paraulas un sol mot.

Empero, en fí, cosas son aquestas pera tractadas en mellor ocasió y moment mes aposta, y torném, ó per mellor dir, aném á Piedra.

VÍCTOR BALAGUER.

LO
DIA DOS DE NOVEMBRE

Aller Tod in der Natur ist Geburt,
und gerade sin Sterben erscheint
sichtbar die Erhöhung des Lebens.
(Fichte.)

I

UI es que no plora en consemblant diada?
¡Quants recorts de sers volguts se 'm des-
pertan al dirigir los ulls als temps que fo-
ren! Y al trepitjar lo sementir esclamo ab lo
poeta:

Ja teng tantes fulles negres
en lo llibre del meu cor;
la Mort ab lletres de llágrimes
escrits m'hi té tants de noms,
que 'n les ciutats dels qui viuen
anyor les ciutats dels morts,
pues coneg pe 'ls cementeris
mes gent qu' en els altres llochs!

Lo temps tot ho arrastra en sa tempestuosa carrera, y
escombra de la terra las generacions, com lo vent de la tar-
dó las fullas secas dels arbres. S' adorm l'infant rialler en
brassos de sa dolsa mare; y al despertar, l' endemá, trova
la soletat entorn seu y ningú 's compadeix de sa sort tris-

ta. Clareja un estel brillant en lo cel de la nostra ànima; s'apaga en mitg de sa carrera, y no 's deixa veurer may mes. Las visions encantadoras, qu'entre somnis ens cridan, fujan esquerpas al voler abrassarlas y 's perden en las sombras..... Lo desengany es nostre mellor amich en l'escabrós camí de l'existència.

Pot viure en l'esdevenidor nostra pensa, que sempre busca un mes enllà, y corra afanyosa pera atanyer la veritat, que brilla, com sol resplendent, en l'espai inmens dels conexements del home; mas lo cor suspira per lo passat y de recors s'alimenta.

Per aixó, encara que la diada d'avuy es de dolor y de tristesa, ompla 'l ànima d'un consol suau y d'una tendre esperança. Es dolç recorrer las fossas dels que mes aymarem en la vida, y plorar, y pregar per ells al Deu de misericordia. Seguir las petxadas dels nostres passats y de nostres amichs d'infantesa; suspirar hont ells suspiraren, y pensar ab la eternitat, mentres sentim que'ns abrassan y 'ns estrenyan contra son pit..... es viurer sa vida y respirar per breus moments los aires perfumats de la gloria!

Mes ay! no heu de sortir de casa vostra y recorrer una per una las fossas del sementir..... en lo fons de vosaltres mateixos veureu apareixer la inmatge de la mort.!

Las mes bonicas il·lusions, las esperanças mes falagadoras moriren per sempre, y dexaren en vostre pit petxadas de sanch. Cada dia y cada instant se transforma l'estol de sentiments, que fan agradosa la vida, y son com l'atmósfera de l'esperit. Lo qu'ahir era una esperança, es avuy un desengany; las flors d'avuy se marceyan, y demá quedan no més qu'espinas; y, si no fos pels recorts, l'ànima viuria sempre sola y afigida.

¡Que dolç qu'es pel jove, consumit per las passions, recordar los jochs de la ignocencia y 'ls somnis angelicals de l'aubada de la vida! Lo vell que ensopega ja ab la llosa de la fossana, somriu encara y 's reviscola parlant de las diadas de sa gloria, y pensant ab lo primer amor de la joventut. Y tots recordem lo passat ab recança y an-

yorament, y esperem ab feresa y espant lo pervindrer fosch y tenebrós.

II.

La vida naix de la mort, y l'humanitat fa son camí trepitjant ruinas.

¡Son tristas las capvespradas de la tardó, com los últims moments de la vida d' un amich! Lo sol se enfonsa cubert de bromas tenebrosas por no veure en totas parts flors marcidas y fullas secas, que 'l vent arremolina y escampa, y per no sentir las melancólicas tonadas dels aucells, que fugen, sens saber ahont van, en busca d' altres llochs ahon somriga la primavera. Sembla que tot s' encamina á la mort; y, no obstant, aquell es lo principi de la vida.

Passará l' ivern ab sos frets y sas nevadas, y la terra fresca y remollida brotará de nou y esclatarán en totas parts flors y armonías. Sobre las despullas d' avuy s' axecará gerda la vida de demá; las granas sembradas per la ma de Deu s' arrelarán en las socas consumidas de las plantas que las produeixen, y la veu dels aucells, que tot just comensan sas refiladas, ressonará en los serrats y torrenteras hont moriren de fret las sevas mares desconegudas.....

També l' esperit del home entre ruinas viu y de despul·las s' adorna sa vanitat.

Encara que 'l principi de la vida de l' ánima siga immortal, sofreix en sas manifestacions cambis inmensos, que-li donan una varietat sorprendent, segons la diversitat d' impressions qu' experimenta.

Cada il·lusió desvanescuda es una nova ensenyansa; cada esperança morta un pas en lo camí de la llum. Los recorts acompanyan al home y 'l guian en lo calvari de la vida.

Lo jovencel que per primera volta compren qu' estima, se serena y tranquila pensant en los patons y abrassadas de

la seva mare, que li ensenyá á pregar á Deu tot adormint-lo en sa falda; y veu en la dona un ángel del cel, que li esten la ma y li mostra 'l fi de sa existencia. Lo vellet amonesta y repta als que fugen del camí de la virtut, perque sab per experiencia, que las flors del mon son espinosas, y son enganys no mes sas promesas de gloria y de felicitat.

Cada pas que adelantem cap á la fossa, l' adelantem també cap á la vida, perque comprenem mellor tot lo que 'ns rodeja, y sentim, en un instant, tots los dolors y totas las amarguras, que, una á una, han anat traspasant la nostra anima.....

¡Qu' es trist donar una mirada á l' historia del mon! No mes guerras cruels y crims espantosos se veuen entre mitg de las sombras d' una nit que no s' acaba.

La veritat y l' amor, las dos estrellas mes resplandentas del cel del esperit, pocas vegadas apareixen y encara enfosquidas per bromadas tempestuosas. Sembla que l' humanitat estiga condemnada á un torment etern y á una mort segura.

Y no obstant, entre mitg de sanch y de ruinas fa son camí, y sempre mes enérgica trevall y progressa. Mor un poble, perque ha complert ja sa missió en l' historia; mes dexe, com un diposit sagrat, sas creencias, sa filosofia, sas lleys, sos cants, que passen á animar un altre poble, y trasformarlo, fins que arribe la hora d' una altra conquesta, y s' alse sobre las ruinas de la nació vensuda una nova nacionalitat ab mes vida encara y ab mes gloria.

Com las tempestuosas onas del mar, unas á altres s'empenyan las generacions; pero l' esperit de l' humanitat dura sempre y marxa endevant mogut per una forsa desconeguda. Molta rahó tenia 'l gran philosoph alemany al afirmar, que 'n *la mort brillava una elevació de la vida*, perqué tots los pobles de la terra son mes vigorosos y enérgichs quant poden assentar son domini sobre el calavre d' un altre poble, y tots los sistemas destruyts y totas las institucions vensudas dexan veritats lluminosas y

principis importants, que son lo fonament de novas institucions y de nous sistemas, qu' alimentan la vida de l'humanitat.

Tot en lo mon se transforma y 's perfecciona, y uns sers viuen de la mort dels altres.....

III.

¿Hem de plorar, donchs, si 'l recort de la mort es per nosaltres l' esperança de la vida?... Y no obstant, sempre ha estat esferehidora l' idea de qu' hem de morir, y en lo dia d' avuy tothom vesteix robas de dol y de tots los ulls brollan abundosas llágrimas! ¿Es que 'ns espurgueix la mort, ó que temem la vida?.....

Al pensar en los passats y amichs que guarda la fossa-na ¿qui es qui no plora sens consol? Axis hem de comprendre que la mort es la mellor amiga del home, porque no l' abandona may fins que li ha obert las portas de l' eternitat, y li parla sempre ab la veu de la veritat y del amor.

FRANCISCO DE P. MASFERRER ARQUIMBAU.

Vich, 2 Novembre 1875.

¡DUAS LLÁGRIMAS!

EN una familia, no solsament se plora la mort dels vells; també 'ls mes joves arrencan llàgrimas de tristor; y moltes vegadas la mort de un novell fa que al exhalar un sospir á la seva mort, se diga ab greu;—¡Ara que ja comensava á parlar!—¡Ara que ja 'ns deya tal ó qual altra cosa!—

Aixis, donchs, la familia del Catalanisme, hem de plorar avuy á dos joves, exclamant també ab gréu—¡Ara que ja comensavan á cantar nostras glorias!—¡Ara que ja 'ns deyan, en sos escrits, mots de entussiasme per la nostra Catalunya!—

¡Duas llágrimas, donchs, per élls! una al jove escriptor En Joseph Campamá, altra al jove poeta En Modest Busquets y Oliva.

Tots dos han acabat sos dias á la edat mes florida, á la edat de mes esperansas, als envejats vint y cinch anys!

¡JOSEPH CAMPAMÁ Y VERDÚ!

¡Pobre Campamá! lo 12 d' Agost va morir en Vilanova y Geltrú; y ab lo viu dolor que 'm deixá tant trista nova, no habia pogut encara recullir mas forsas pera

dedicar un recort al meu estimat cosí y al catalanista entussiasta.

Benvolgut de tothom en la vila que 'l vegé naixer, que mostra 'n fou l'acompanyament de vora duas centas atxas al sagrament que va rébrer, y vora duas centas també las distingidas personas que 's contavan seguint sa parentela lo dia de son enterro; habia sigut secretari del Ateneo d' aquella vila, com també de algunas de las societats d' artesans que en allí tant dignament se juntan en las salas de lectura.

Ab sos pochhs anys d' escriure, habia col·laborat en los setmanaris *La Bandera Catalana*, *Los Jochs Florals*, *La Campana de Gracia*, *La Gorra de cop* y *Lo Campanar de Reus*, com també en *Lo Carril de Vilanova* del que éll ne va esser fundador, ab lo desitg de que sa vila tingués també setmanari, y sobre tot, en lo Diari de Vilanova y Geltrú, que ab tot y estar, com á diari de població, escrit en la llengua de castella, éll hi publicava sas composicions en la llengua nostra, los dias festius y los dias de l' any mes assenyalats.

Ha deixat solament una comedieta escrita que ab lo títol de «*Las cocas de Vilafranca*» se estrená ab éxit en lo teatre de aquella vila, com ab éxit també 's representá moltes vegadas en lo teatre de la societat d' artesans d' hont éll fou secretari; y no 's representa en nostres teatres, sens dupte per esser l' assumpto y 'l diálech massa local, y, per consegüent, de no tant interés fora de aquella hermosa vila.

Pero á Campamá se'l trova en los *Mil y un epigramas catalans* y en lo tomo que de la mateixa mena publicá en Valencia lo conegut poeta En Constantí Llobart, *Niu d' abelles* y en altres almanachs y publicacions festivas; sens que se li desconeguín versos que mostrin sos sentiments, com per exemple los que insertá en *Los Jochs Florals*, en la mort de son pare, á qui tant volia, y que be ho declaran los versos ab que li diu:

— Si fosses com nau sens aygua
atura-la en eix fossar,
per arrancarte faria
de más llàgrimas un mar.—

Y per fi, bon amich també, com demostra la quintilla que dedicá á Bartrina y que ja tots coneixeu, escrita en son llit de mort.

Un recort, donchs, una llàgrima, al malhaurat catalanista! y fullejém qui va ser son malhaurat amich Busquets.

¡MODEST BUSQUETS Y OLIVA!

¡Pobre Busquets! també acabá sos dias lo 23 d' aquest Novembre, en la vila de Gracia ahont darrerament vivia! De la ferida que 'm doná la mort del meu estimat cosí, la mort del bon amich me 'n ha arrancat lo vel transparent que per consol lo temps m' hi pretenia posar, y tinch d' assaborir de nou l' amargor de la dolor mes viva; y mes viva encar, quan mas ocupacions y l' ésser sa casa fora ciutat no 'm deixáren cumplir lo deber que la amistat me imposava, visitantlo malalt, ajudantme á no fer un estremat esforç lo poch que 'm temia son fátal resultat, per las mateixas esperansas que 'm feyan tenir las novas que 'm davan sos mateixos amichs mes desocupats que jo; y mes viva encar, porque justament al sapiguer la trista nova de sa mort, feya sis dias que la salut no 'm permetia sortir de casa, com no m' ho permeté aquella tarda y no puguí tenir la satisfacció, pera consol al menys, d' esser un de tants amichs que l' acompanyaren fins al peu de la fossa, ni d' esser un dels amichs que espressaren son dolor ab sentidas paraulas devant de son cadavre.

¡Pobre Modest Busquets! Fill de la ciutat de Reus, fou moit estimat de sos amichs y compatricis. Era tan bon fill com bon germá, y ab perdó de sos germans vius sia dit, tal volta fou qui dels de sa casa mes habia fet, per esser lo mes gran, pera 'l ben estar de sa familia. Ja en 1873 ha-

bíam col·laborat junts en los setmanaris que llavors sortían, ja en 1874 nos habíam dedicat treballs en *Lo Rector de Vallfogona!* ja en 1875 habíam sigut companys de redacció en *La Gorra de cop*, com en 1877 en *Lòs Jochs Florals*; y encare que petitesas de joves, á voltas fillas de la mateixa amistat y estremada franquesa, nos habian separat una temporada, nostres cors no renyiren, nostres cors lluny del odi, s'encongian cada vegada que 'ns véyam, y per fi no poguérem menys que tornar á fer pública aquella amistat que no habia mori, pero que permaneixia secreta.

Además habia col·laborat en *Lo campanar de Reus* y en l'*Eco del Centre de Lectura* de la mateixa ciutat, redactant últimament en *El porvenir de la industria*, y ha deixat escrita, ab la col·laboració de En Miquel Palá, la sarsueleta en un acte *Dotzena de frare* que posá en música l'aventatjat compositor, mestre de Pedrell, D. Joseph Gotos. Se'l trova també en lo mateix Museo epigramátich catalá y en moltes publicacions de aquesta mena. ¡Quantas vegadas l'habiau sentit en las vetlladas que 's donan en obsequi als poetes premiats als Jochs Florals! Quantas vegadas l'habiau sentit entussiasmarse llegint algunas de las composicions premiadas, á voltas de son amich y compatrici lo distingit poeta En Joseph Martí y Folguera.!

Y noble ab sos amichs, la darrera vetllada en que va pendre part, fou justament per un acte benéfich, puig que un amich seu, y nostre, esperava de aquell benefici una mica de ajuda, á lo molt que l'habia endarrerit la llarga enfermetat que avuy encare no li permet guanyarse la subsistencia en lo taller ahont tant dignament y ab tanta honradesa restava esclau avans, resolt y gaudit encare d'ésser esclau del treball, qu'es lo progrés dels pobles.

¡Pobre Busquets! ab mes criteri encare pera jutjar que pera crear, ab aquell cap clar que tant distingeix á la majoria dels fills de Reus: ja may mes podrà entussias-

mar-se fent públics en las vetlladas aquellas joyas literarias de son amich y compratici també, lo nostre anyorat Bartrina!

Y éll també estimava sa Pàtria! éll també ho te escrit tal com son cor li dictava! oiulo sino en la primera y darrera quarteta de la sentida poesia que te publicada en l'aplech de composicions que en 1878 coleccioná En Ferrán Rodríguez y Masdeu: oiulo, donchs y veuréu com en lo llibre *Flors d'enguany* te En Modest Busquets, firmat lo amor á la seva pàtria, ab la poesia:

¡LLUNY DE MA TERRA!

—Núvols que per l' ample espay
anéu á la patria mia;
¡qui com valtres pogués ser!
¡núvols! quanta es vostra ditxa!

.
perqué en allí, en aquell poble
que 'l campaná al cel arriba,
no hi regna la falsetat,
no hi existeix la mentida!—

Y, en fi, bona mostra dels seus sentiments y de la seva amistat es sa poesia póstuma, la darrera de sa ploma, qual original tinch la satisfacció de guardar, dedicada al meu estimat cosí, poesia que poch debía creurer al escriure-la, que ans de tenir lloch la vetllada ahont, com altres, deu llegirse, nosaltres haguéssem de dedicar aquestas ratlles á la seva mort.

Escolteu, donchs, lo que ab sentiment diu:

DEVANT LO CADAVRE DE EN JOSEPH CAMPAMÁ

Devant meu te veig mort, lo front te beso;
mon cor s' ompla d' esglay, fins l' alé 'm manca!
parlar vull, y ma llengua s' entrebanca...
m' agenollo afligit... y ploro... y reso!

Als dos ensemps oferim donchs, nostre recort, y preguém que no se 'ns repeteixin pérduas d' aquesta mena en la familia del Catalanisme, de qual germanó brollan avuy aquestas duas llágrimas.

JOSEPH VERDÚ.

¡MAY!

LA imatge que de m' aymada
 tinch grabada
aquí dintre de mon cor
me dihuen que la desfassi...
 l' arrabassi...
¡que desterri son amor!

Me dihuen, ab tó insensible,
 se' imposible
realisar mon bell ideal,
com si amar sa boniquesa
 ab tendresa,
fos un delicté ó bé un mal.

Més ¿com jo puch oblidarla
 ó no aymarla,
ab tot lo foch de mon pit,
quan ab sa mirada ardenta,
 somrisenta
me deixá d' amor ferit?

La fals, lo blat dels camps talla,
 més la dalla
s' òsca al trovar grops crudels:
¡tampoch fácilment se trenca,
 ni s' arrenca
l' amor de fondas arrels.

Ma nineta es la feble eura
 encisera
que s' ha unit á lo cor meu:
¡mal puch d' éll arrabassarla,
 ni esfullarla!
aixó, sols pòt ferho Dèu!

Es son amor sempre púdich,
bálsam únich
que dins mon cálzer amarch
caygué, omplintlo, ab sa ternura,
de dolçura,
per' fer curt mon sufrir llarch.

Y com ¡ay! llágrimas tristas
d' ella he vistas
per lo meu amor vessar...
y com lo qu' amarch plor mulla
no s' despulla
del encís que 'ns fa ubriagar;...

Dech y vull sempre estimarla:
per' deixar-la,
plori en ma tomba un desmay:
puch patir, sense esperança,
d' anyorança...
peró, jo oblidarla... ¡may!

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS.

Octubre de 1874.

LO BON COMPANY.

DE L. UHLAND

UN bon company jo tenia,
Un millor no 's troba pas.
Al combat lo també 'ns crida
y al meu costat marxa y mida
lo seu pas ab lo meu pas.

Una bala vé bronzenta.
¿Vá per mí ó á tú 't segueix?
Per éll la bala es vinguda
y á mos peus l' ha llensat, ruda
com un tros de mi mateix.

Vols la teva ma allargar-me,
mentres lluyto ab nou afany.
La ma no puch darte freda,
en vida eterna donchs queda,
lo meu brau y bon company.

1880.

JOAN PERPINYÁ.

SECCIÓ DE BELLAS ARTS

Acada pas que Catalunya dona en la esfera de son avansament artístich, notan tots los qui per expressa professió ó per honest passatemps estiman las bellas arts, un sentiment d'inefable y honrós orgull, porque es prova patent de que las forsas intelectuals y las aspiracions del nostre poble convergeixen á un mateix punt; l'engrandiment moral y l' domini pacífich de la nostra terra.

Quant fa sis anys Espanya, y molt particularment Barcelona, rehia ab inesplícale sentiment la trista nova de la mort del inimitable pintor Fortuny, lo creador d' una escola, reflexo fidel del modo de pensar artístich del sigle actual, compensava en part aqueixa pérdua, casi irreparable, lo sentiment d' universal tristor que desde llunyanas terras nos arrivava y l' entussiasme ab que la nostra Corporació provincial, per una part, s' afanyava en adquirir sa obra mes important y per altra lo nostre Municipi acordava crear una pensió artística ab lo qual y baix la advocació del mes gran dels pintors moderns poguessen nostres joves artistes estudiar los dos rams principals de las bellas arts: la pintura y la escultura en la capital d' Italia.

Si anava ó no equivocada la nostra Corporació municipal al crear la Pensió-Fortuny; y si ha donat ó no bons resultats aqueixa lloable institució, díguinho 'ls resultats obtinguts fins avuy y molt particularment la última obra remesa, com á complement de sos compromisos, per lo jove pintor pensionat D. Arcadi Mas y Fontdevila.

Aqueix notabilíssim pintor ventatjosament conegut en las capitals d' Italia y Fransa, ahont sas marinas gosan de justa fama, ha remés al Exm. Ajuntament de la nostra Ciutat sa última obra, representant uns pescadors d' ostras en la llacuna de Venecia, de la qual debem ocupárnosen en la present revista.

Notables conreadors te á Catalunya la pintura de paisatge y molt particularment la marina; emperó sia dit sens ánimo d' ofendrer á ningú ni de rebaixar qualitats que en altres ocasions hem alabat desd' apuest mateix lloch, y si sols com opinió nostra particularíssima, cap de las obras modernament exposadas por nostres marinistas ha demostrat en tant alt grau la gallardía y la solidesa, la novetat y la correcció, l' realisme y la fantasía que 'ls intelligents regoneixen en la obra del expensionat.

Dos qualitats principals y extraordinariament recomenables te á nostre entendre la última obra del Sr. Mas: la impresió y l' color. Aquella es la veritat del quadro; aquesta es sa bellesa.

Lo judici d'aquesta obra, com lo de totes las que pertencien á aquesta moderníssima escola, fuig del detall, no pot circumscriurers á particularitats, te son principal fonament en lo conjunt; y aixis com admirem la complicada forsa vital ó la bellesa de la forma humana sens que ns preocupe l' escudrinhar las funcions regulars y continuas de cada entranya, aixis mateix en las obras artísticas, com la que analisem, es temerari, devant d' un tot admirable, voler re- traurer petits defectes, que moltes voltas hi ha interés en ferlos pasar com á tals solament perque son necessarias extralimitacions d' escolars ó sistemas manifestament perjudicials y rutinaris.

Sens que vulguem fer enutjosas comparacions entre autors y referintnos unicament á la moderna escola pictórica ¿es possible negar l' altíssim mérit, lo indisputable valor que tenen, en lo género d' aiguadas «*Las disfressas venecianas*,» «*Un malandrín*,» y «*L' idili*,» de nostre immortal Fortuny, y en lo de pintura al óli «*La festa de la pólvora*» y «*La platja de Portici*» del mateix autor, en quals obras no es possible apreciar lo detall, perque la bellesa é importancia de la obra resideix en lo conjunt rich d' impresió y justíssim de color? ¿No sucseheix, per ventura lo mateix ab los efectes de pais nevat d' en De-Nittis, ab «*L' orage*» d' en Díaz, ab «*La tentation*» d' en Carols Durán, ab «*Los esperitats*» d' en Morelli, ab los quadros de costums morescas d' en Benjamin Constant y ab tants y tants d' altres que sería intermenable citar? Donchs si aquesta obras universalment conegudas y reputadas com á verdaderas maravelles de color y d' impresió pertencien de plé á aquest género, just es confessar que, qui ab profit y seguretat lo segueixi guanyará fama d' excellent pintor.

Tornem donchs, per termenar, á la última obra del ex-pensionat D. Arcadi Más y Fontdevila; puig que poca cosa podrem dir mes per á completar nostre judici. En tot lo quadro hi notem una poesia inmensa realsada per una execució molt celebrable. Aquella llum crepuscular es verdadera, las nubladas tenen transparencia, la perspectiva aérea es inmillorable y anima tota la composició senzi- llament pensada y executada ab desenvoltura y seguretat. L' aigua te calitat extraordinaria per sa transparencia y justesa de tó; y aque- lla barca tant ben composta y admirablement reflectada en las quietas aguas de la llacuna demostra ben clarament que son autor no es solsament pintor marinista sino que tracta la figura ab un co- neixement y gust extraordinaris.

Continue donchs lo Sr. Mas y Fontdevila per lo camí emprés y cregue que á nosaltres nos dol en gran manera no possehir una au- toritat artística prou influent per animarlo en sa carrera, tant bri- llantment comensada. No oblide may á Barcelona, sa pátria, que en mitj de sas desventuras y de sa postració artística ha sigut la primera en obrirli pás per á guanyarse un bon nom en lo mon del Art. No vulga esser may temerari en arriscar empresas, que no puga portar á bon terme, ni sia poruch en sostenir sas conviccions artísticas, encar que l' brill dels honors y de las jerarquías tracte de cegar-lo; y fentho aixís estem segurs que son nom, que ja avuy es mes que una fonamentada esperança per á l' Art, será una verdadera gloria y una causa de llegítim orgull per Catalunya, que te l' honor de contar-lo entre sos fills mes predilectes.

CARLOS PIROZZINI.

TEATRES

LO DIR DE LA GENT *comedia original en tres actes y en vers*
de D. FREDERICH SOLER Y HUBERT.

STA comedia que fou premiada en los Jochs Florals de 1879 se posá en escena en lo Teatro Catalá á principios del mes actual obtenint un gran exit, sancionant aixís lo publich la fallo del Consistori que distingí la obra.

Lo dir de la gent es una comedia perteneixent, si aixís se pot dir, á la escola moderna contemporanea, y per las pasions que en ella hi jugan be se li pot donar lo nom de drama. Com sens dupte no ignorarán nostres lectors l' objecte de la citada obra no es altre que lo de posar de relleu los danys que causa lo lleig vici de la murmuració y lo poch cabal que d' ell deu ferse posant com á fi moral de l' obra lo despreci, única pena ab que deuben castigarse los murmuradors, puig com diu lo tema de la comedia. «Es mil veces peor que la columna porque es inconsciente y es mas torpe.» ¿Logra donchs *Lo dir de la gent* lo fi que l' autor se ha proposat al escriuerla y nosaltres deixem apuntat? A nostre entendre si. Lo senzill argument pot enclourers en lo següent: Carlos fill de una Marquesa está perdudament enamorat de la senyoreta Amparo, espill de la bondat y de la puresa lo que no priva que 'l calumniador dir de la gent la tinga per deshonrada, fundantse en un fet completament equivocat. Aquell, devant de las categóricas explicacions de la gent murmuradora, arriba á creurer en la falta que s' imputa á sa estimada y vol olvidarla. La Marquesa es també víctima del engany y no vol en cap manera donar lo consentiment, no tan sols als amors dels dos joves, sino que tampoch vol obtenir provas de lo que tothom diu y per lo tant ella creu. D. Joan, pare de Amparo, dut per l' amor que á sa filla porta no vol que 's cregui en son deshonra y busca é indaga, á fi de fer surtir pura la veritat; mes no ho logra. Llavors desesperansat y en un acte de acalorament se venja de la Marquesa fent

que 'l públich la disfami y que la societat s' en aparti, fent concebí uns recelos ab lo senzill acte de agenollárseli als peus y concer tant un desafío, desafío que no 's porta á efecte per haver atinat lo verdader amant de la Marquesa D. Enrich que l' Amparo era ignocenta y haver tingut esplicacions ab D. Joan. Finalisa l' obra confundint D. Joan y D. Enrich als murmuradors y llensantos de la casa que habian convertit en infern per medi de sospitas infundadas.

Com havem dit donchs, l' argument es senzillissim, corre ab naturalitat y sas escenas son en general ben arrodonidas, pecant algunas de sobrat lirisme y essent repetidas algunas consideracions un xich massa.

Los caracters son tots ben dibuixats, escepció feta del Sr. Cantarell, tipo aucellista exagerat y que es á nostre entendre completament sobrer, puig que no intervé gota ni mica en lo plan general ja que lo qu' ell esplica en lo desenllás ho hauria pogut posar l' autor en boca de qualsevol dels altres personatjes sens que per aixó li desmillorés en res, y servint sols per escenas cómicas sobreras també é inconvenients fins á cert punt, com la segona del acte segon en que per medi de dos *periquitos* ensenya á sa filla la manera de trabar relacions ab lo fill de la Marquesa ab qui tenen pretensions de casarla.

L' acte de venjansa portat á cap per D. Joan ha sigut molt y molt criticat fundantse los qui aixó diuhen. en representar lo personatge un tipo pundonorós, de fins modals y de caracter sever y dreturer. Nosaltres no podem menys de dir que no sols 'l acte en si nos sembla verossimil sinó que també creyem que dada la situació en que 's pert lo bon nom de una estimada y carinyosa filla per lo que 'l cor s' ompla de fel y amarga la vida, un pare ho olvida tot, fins si 's vol las inconveniencias socials (cosa que no per aixó arriba á olvidar D. Joan,) per mes aducació qu' hagi rebuda y precura com fa ell demostrar lo poch cabal que 's deu fer de la mala volensa quan aquesta no 's presenta ab provas per atestiguar un fet. La conducta d' un pare defensant á una filla may mereix la reprobació; pot equivocar-se mes lo bon fi 'l guia y tot es verossimil, fassia lo que fassia.

Lo desenllás de l' obra lo trobem lògich per mes que algun tant precipitat, cosa de la que no volem culpar á l' autor, puig es degut á la senzillesa del argument y á fi de sostenir l' interés fins al final.

La versificació es espontánea, mes massa plena de imatjes notants-hi alguns basbarismes que la perjudican. També fan mal efecte la plétora de consideracions filosóficas de que está plena l' obra sobre tot feta sobre 'l meteix punt ó siga sobre *lo dir de la gent*.

En resumen, l' última obra del Sr. Soler conté defectes com en tot n' hi ha, mes en conjunt pot dirse que es una obra que l' honra y que pot figurar dignament entre las mes escullidas del numerós repertori catalá; no en vá fou distingida en la certámen de 1879.

L' excussió es bona en general distingintshi entre tots los que hi prenen part, la Sra. Mirambell que feu una verdadera creació del paper de D.ª Tomasa prototipo de la batxilleria y de las donas murmuradoras, la Srta. Fontova verdadera esperansa per l' escena catalana y 'ls Srs. Soler y Fontova quins recullen molts y merescuts aplausos cada nit que 's representa l' obra especialment lo primer. Las Sras. Pallardó y Parreño y los Srs. Goula é Isern contribuexien també al bon exit de l' obra dihent sos papers ab bon gust y finas maneras.

Una observació 'ns permeterem fer al director d' escena abans de deixar la ploma y es que en lo arreglo de la mateixa hi desitjariam veurer menos monotonía y mes realitat. Ja se ha ficat lo numerós públich que cada nit que 's representa *Lo dir de la gent* ompla lo Teatro Romea en que l' escena está arretglada del modo següent: una taula á dreta y altre á esquerra, dos portas ab cortinatjes y un mirall ovalat á un cantó y lo mateix á l' altre, los personatjes que han de sostenir una conversa assentats, s' están cadescú al costat de sa taula respectiva, etc., etc. Se 'ns objecterá que l' arreglo de l' escena ve ja disposat per l' autor y per lo tant imprés en l' exemplar y al comens de cada acte, mes debem dir que 'l director d'escena no ha de tenir por de faltar al autor cambiant tal ó cual accessori quan aquest cambi redunda en be del exit general de l' obra y es de tot-hom sabut que 'l mes petit detall de una obra dramática influeix en que l' obra fassi mes ó menos efecte. Los personatjes, especialment las senyoras, també 'ns sembla que haurian de vestir mes elegantment, dada la classe elevada que representan. Fem aquí escepció de la Sra. Mirambell quals dos trajos que vesteix en lo curs de l' obra los trobem apropiats al tipo que representa. La elegancia com se sab be no consisteix en llassos y mes llassos en lo vestit ni en la calitat de las robas y en mes ó menos flors al cap com en los homes tampoch en lo barret de copa y los guants.

Son cosas aquestas que 'ns havem permés observar, no ab l' afany de criticar ni menos de donar llisons á qui sabem no las necessita, sino ab lo bon desitg que nos guia y per la carinyosa estimació que professém al autor de *Lo dir de la gent*, als actors del Teatro Catalá y á la dramática catalana.

T.

BIBLIOGRAFÍA

UNA NOVA OBRA DIDACTICO-NOTARIAL.

EMPS ha que haviam de parlar d' una notable obra jurídica qu' enguany ha eixit á llum en esta Ciutat, pero atencions diverses nos han privat de ferho avans. Ne direm, donchs, dos breus mots.

Se titula «*Apuntes para el estudio de la Fedalogia ó ciencia de dar fé,*» y es deguda á un dels catalanistas mes entussiastas, que 'ls lectors de LA RENAISSANCE ja coneixen per sos erudits articles: don Joaquim de Negre y Cases.

Quatra son las parts ó tomos en que ha repartit aquest Senyor son treball: *I. Preliminars; II. Teoria de la ciencia de donar fé; III Teoria de la forma; y IV Práctica ó Formulari.* En totas demostra un estudi detingut de las fonts de nostre dret foral y una llarga experiencia de la contractació, buidats un y altre dintre lo motillo de la clasificació rigurosament científica en que la obra va desarrollantse. Pot dirse d' ella qu' es esencialment filosófica á la vegada que compilatoria de text de nostre dret constituit, y com á tal, mes de consulta que doctrinal. A nostre curt entendre, lo millor y mes nou que té es la 3.ª part ó *Teoria de la forma*, fins al present, encara no escrita, que sapiguem, en Catalunya; aixis com debem confessar que la part 4.ª, seria, potser, susceptible d' alguna correcció en sentit menys neologista.

De tots modos, desde que l' eminent Notari D. Vicens Gibert es-crigué en los anys de 1765 á 67, la sua *Theorica artis notariæ*, pera imprimirla en 1772, com ho feren mes tart Aliaga de *El escribano perfecto* y Pagés, anónimament, de sa *Artis Notariæ Theorica* etc., cap altre tractat *complet* de doctrina notarial havia vist la llum pública, durant lo present segle en nostra patria (si fem excepció: del *Tratado elemental de Notaria de D. J. M. de Mas de Casas* que fou truncat, en 1835, despres d' estampats 2 dels 4 volums qu' havia de

compèndrer; y de la preciosa *Ilustracion de Escribanos, ó sea tratado completo de Notaria por el Dr. D. Félix Maria Falguera*, qual publicació se sospengué en 1845 ab son 3.er quadern) fins y á tant que l' intelligent y laboriós Notari d' esta Ciutat, Sr. Negre y Cases, honra de sa clase y de las lletras catalanas, nos ha fet conèixer son voluminós llibre, un xich massa modest baix lo nom d' *Apuntes*.

Los verdaders amants de la Notaria están ab tal motiu d' enhorabona, y nosaltres ab ells fecilitem al esmentat Senyor per lo bon éxit ab que ha sigut acullida la sua obra, digne d' esser estudiada per tot aquell que segueix ab atenció los progressos de la literatura jurídica en Catalunya.

Barcelona y Octubre de 1880.

A. B. y M.

NOTICIA HISTÓRICA Y ARQUEOLÓGICA DE LA ANTIGUA CIUDAD DE EMPORION, por D. JOAQUIN BOTET Y SISÓ, premiada por la Real Academia de la Historia en el concurso de 1875. — Madrid 1879.

ENCARA que en retart en lo compliment del deute que con-tret havia LA RENAIXENSA envers l' il·lustrat autor de la obra dalt citada, aném á pagarli, dihentne quelcom á nos-tres lectors, puix que essent ella d' un valor permanent, per sa naturalesa de treball científich de molta importancia, no está subjecte á las contingencias d' actualitat, com altre classe d' obras.

La existencia de las ruinas de la antigua Emporion, demostrada per los restos d' edificacions que 's vehuen encara en la soletat d' aquella platja, y qual importancia se deduheix del interés arqueològich de son famós mosáich, sas monedas, sas pedras grabadas, sos fragments de cerámica, metalisteria, vidriat, etc., demanava, de temps, un esperit il·lustrat, pacient é investigador que, girant los ulls cap aquellas oblidadas despallas, aplegués llurs recorts y 'n reconstituhís la historia, formant, com si diguessem, la nota grave del himne que las hi han dedicat los poetas.

Aixó ha fet lo Sr. Botet y Sisó ab sa *Noticia histórica y arqueológica de la antigua ciudad de Emporion*, y en ella ha demostrat las qualitats dalt indicadas, que l' han fet acrehedor á la merescuda distinció de ser honrat ab lo premi en altre dels concursos oberts per la Real Academia de la Historia.

Comensa la obra ab un estudi històrich-geogràfich de la Indigecia, en lo qual se fa la descripció de sos límits, sas antigues vías de comunicació, sos rius, sos pobles principals, etc., pera venir á parar á la especial de la ciutat d' Indica ó Emporion, de la que n' estudia

l' autor primerament la denominació, refutant los errors de Erro y Pujades y apoyantse principalment en la llum que han donat modernament las troballas numismáticas. Relata després la vinguda á Indica dels foceos-marsellesos, tot lo mes lo segle VI abans de nostra era, passant á la indicació topogràfica de Emporion, deduhida dels restos que 's vehuen encara en lo primitiu lloch, y á la de la religió, costums y governs de sos habitants y sos fets mes principals, especialment durant las guerras púnicas y la dominació romana, fent notar aquí com en Emporion fou lo primer punt d' Espanya ahont posaren los peus tropas romanas, quan Gneo Scipió hi desembarcá son exércit l' any 218 abans de Jesucrist.

Tota aquesta part històrica descriptiva de la antigua ciutat vá apoyada en repetidas citas d' autors antichs y moderns molt fidedignes, é ilustrada ab un Mapa de la regió indigete en lo qui s' hi veuhen senyalats sos límits probable é hipotétich, las vías romanas, las denominacions llatina y grega d' alguns llochs, així com s' hi marcan las troballas d' objectes prehistòrichs, grechs y romans; ab un plano de la situació y ruinas de Emporion; y ab una litografia dels restos de murallas que avuy subsisteixen. La bona crítica hi brilleja també; per aixó es mes de doldrer que l' autor no 's decidís á entrar en la investigació dels orígens y fundació d' Indica per sos habitants íbers y de las colonisacions, tal volta semíticas anteriors á la dels grechs, segurs com estém de que hauria tret fruyt de son estudi, completant en lo possible son treball.

La part que conté la enumeració detallada de las despallas que en Ampurias s' han trobat, com lo célebre mosàich, la numismática, la epigrafia ab las inscripcions latericias, los sarcófagos y 'ls varis objectes mes notables allí recullits, es completíssima y fa honor al esperit investigador y crítich del autor, en especial en la part numismática ahont res hi ha que desitjar, denotant ben bé los especials y reconeguts coneixements del Sr. Botet en aquest ram de la ciencia arqueològica. Va també acompanyada d' algunas litografias dels principals objectes descrits.

Torna á reprendre després d' aixó y en un breu capítol lo tractar del esplendor y decadencia d' Emporion; de la dominació visigoda; del catálech de sos bisbes, desde Paulo que assistí al concili de Tarragona l' any 516 fins á Gundilano (683 á 693); de la reconquesta y fundació del comtat d' Ampurias; de la probable ruina quan las incursions dels Normans; de la restauració de sa esglesia, y finalment de la traslació de la cort y residencia de sos Comtes á Castelló á mitjans del segle XI, ab lo que acabá de perdre sa importància aquella ciutat tant famosa, arribant fins avuy representada per lo miserable poblet de Sant Martí d' Ampurias.

En una *conclusió* que posa lo Sr Botet al final de la monografia, combat la opinió dels que creuhen que fent escavacions en lo lloch

ahont estava situada la ciutat doble, s'hi trobarian encara restos importants y fins parts enteras d'edificis. Lo Sr. Botet creu, y de sas rahons sembla deduhirse verament, que Emporion quedá arrasada y no sepultada ó enderrocada com se preten, y, per lo tant, que solsament valdrian la pena las excavacions que 's fessen, pera determinar lo veritable clos de la ciutat y veure si 's trobaria alguna lápida ó monument pera ilustrar sa historia

Nosaltres considerem que de totas maneras las cantitats que en aixó se empleassen serian ben recompensadas únicament ab la troballa de un sol objecte arqueològich, tant mes tractantse d'una població que, com Emporion, embolcalla molta part de sa vida en las ombras del misteri, y per aixó desitjem que la Comissió de monuments de Girona se decideasca á estudiar un plan complet de excavacions y á realisar-lo del tot ó paulatinament.

No dubtem que 'l Sr. Botet ab son decidit entussiasme per la historia catalana, sa elevada inteligencia y esperit investigador contribuirá á que aquesta empresa 's realise.

A. P.

Barcelona, Novembre 1880.

PRIMAVERA TRISTA, cants d'amor per JOSEPH SERRA Y CAPDE-
LACREU. — Vich 1880.

o examinarém los antecedents y mérits literaris del autor de *Primavera trista*, pera traure la deducció de que son llibre correspon relativament y justifica á aquestos, ni es nostre intent, fixarnos en si lo volum del entussiasista catalanista vigatá, es lo xamós é ignocent ramallet format per las primicias intelectuals d'una Musa adolescent, ó la obra feta ab llarga deliberació, fruyt del constant estudi d'una imaginació reposada, que ab los útils é indispensables recursos de la meditació, la experiencia y l'enginy, produheix sempre treballs mes correctes y uniformes, encara que á voltas sian mancats del vigor, entussiasme y bon alé que mostran las inspiracions primerencas. L'objecte de aquestas breus y desautorizadas apreciacions críticas, no es altre, que 'l de exposar ab tota sinceritat los mérits y defectes de la última obra de nostra bon amich, explicant ingénuament l'efecte que 'ns ha produhit sa minuciosa lectura.

Si una idealisació sempre noble, pura y enlayrada, una forma galana y bastant correcte y un llenguatge triat y natural; constitueixen la essencia poética y son qualitats suficients pera acreditar una obra literaria; no cal duptar que 'l llibre del Sr. Serra y Capdelacreu es un volum que vé á enriqueix lo preuhat tresor de la moderna poesia catalana. Podrá obtenir bon convenciment d'aixó, qui llegezca y admire composicions com *A un llorer* (publicada fa cinch

anys en eixa revista), *Nadal*, ¡Cuytal! *Entre 'ls morts* plena de sentiment melancòlich, *Resignació*, *A la matinada*, tan sensilla com agradable y *Pe'l maig*, tendre y anacreontich idili, ahont no sabém si admirar mes la forma escayenta y correcte ó la tendre espressió del amorós afany mes pur y delicat.

Aceptat lo género de poesia amorosa, á que pertanyen, la majoria de las composicions que forman la col·lecció de *Primavera trista*; quasi totas sobressurten en igual lloch y esceptuantne molt pocas d' assumto dextat ó trivialíssim, no trobém en ellas cap motiu de censura, com no siga lo veurer caure sovint al poeta en repeticions de imatges y conceptes que farian minvar lo mérit de la obra, si aquesta pertanyés á un altre género en que no fos tant permés, com en la poesia amatoria, fer idénticas consideracions sobre assumptos consemblants.

Pot ser los crítics d' opinió severíssima y gust molt depurat, acusarán al Sr. Serra y Capdelacreu de tindre mes art que inspiració y ser mes correcte que original; mes á aixó hi oposarém sempre que qui, com ell, canta las íntimas afeccions de son cor senzill y sentimental, ab aquella ingenuitat que tant simpatisa al lector y l' hi fa gosar ab sas alegres expansions y entristir ab sas melangiosas plantas; mereix esser tingut y considerat com á verdader poeta. Aca-barém dihent al autor del llibre que 'ns ocupa, que procure ab afany, produhir composicions com las que abans havém enumerat, inspirantse en los ideals nobles y venerables que ell adora y que son la font de la veritable poesia. Nos permeterém aconsellarli que sas obras successivas no perdrán res, si s' esmena en vencer lo desitj de fer combinacions métricas tant inarmónicas y estranyas com las que 's trovan en las poesías *Llágrimas*, *Argument* (?), *La Vergonya* y *Dormint* y si desterra perpétuament de sos cants, la entonació altissonant, confosa y ridícula que enlletjeix algunas estrofes de la *Reyna de la festa*, *Epístola* y ¡*May!*!; composicions que mellor lluhirian si no fossen tant diluhidas y conceptuosas.

FRUYTA DEL TEMPS, poesías originals de JULI F. GUIBERNAU
(C. GUMÁ). — Barcelona 1880.

AS mil llagas que rosegan lo cor de la societat, lo dupte, la indiferencia y l' egoisme; tot está aquí amalgamat en tenebrós conjunt. »

Aixó diu l' autor de la *Fruyta del temps*, en un concís prólech posat al devant de son llibre, que havém llegit ab detenció, donantnos sa lectura lo complert convenciment de la certesa justa d' aquestas paraulas.

La negació absoluta de tot lo digne y venerable, l' escepticisme

mes fret y la esposició descarnada y ridícula de tot lo viciós, inno-ble y criminal que rosega á la humanitat; forma lo *tenebrós conjunt* de la *Fruyta del temps*. No inculparem nosaltres al Sr. Gumá per las fatalistas y perniciosas tendencias de son llibre, ja que ell poca ó cap culpa hi té; y puix que mostra tenir la imaginació y facilitat en rimar que l' ha acreditat y fet popular, no hauria de menester escriure obras com la que 'ns ocupa pera demostrar son enginy; sino que nosaltres atribuhim á péssimas influencias colectivas y particulars, lo que 'l Sr. Gumá hage escrit y donat al públich semblant llibre.

Unas noranta composicions conté 'l volum y en totas ellas s' observa desseguida lo errat criteri ab que han sigut concebudas y en sa inmensa majoria lo lector no pot aprendrehi res mes que l' escepticisme ó la desesperació. No negarém al autor que alguns dels vicis é inconsecuencias que retrau, son reals y massa visibles; pero nostra franca opinió es que jamay deuen presentarse nusos y descarnats los crims y 'ls mancaments dels afectes mes grans y nobles que tant maltractats surten de las poesías *Reciprocitats*, *Omnipotencia*, *A una bailarina*, *Exámen* y *Degeneració*, ans be al contrari; lo deber del poeta filosof es sempre lo de trauer nous camins y donar consells profitosos profitosos pera ensenyar, corretgir y procurar ab medis y principis, inspirats en l' amor del próxim, la millora y perfecció de las ideas y 'ls sentiments.

En totas las páginas de la *Fruyta del temps* s' hi veu una má esperta que sab vertir los assumptos mes trivials ab una forma acceptable y no passa desapercibuda una versificació bastant sonora y encertada.

P.

NOVAS

REYÉM satisfer un deute de cortesia donant las mes expressivas gracias á todas las personas que 'ns han remés per escrit sa felicitació ab motiu de la polémica sostinguda en la nostra REVISTA, referentment al quadro de la Batalla de Tetuan, de D. Mariano Fortuny.

Confessém francament á tots los qui tan inmerescudament nos han honrat, que no creyem haber fet res d' extraordinari; puig la nostra intenció no fou altre que deixar en son verdader lloch la fama y fets del artista difunt, convensuts de que un cop lograt aixó debíam refusar tota alusió que entrés en la esfera de la personalitat, á la qual may descendirem.

La Associació Catalanista d' excursions científicas, ab motiu del quart aniversari de sa fundació, celebrá lo dia 26 d' aquest mes una vetllada científic-literaria en la qual se solemnizá també la colocació del retrato del sábi naturalista D. Cárles de Gimbernát, en la galería d' excursionistas célebres.

Totas las dependencias estaban adornadas artísticament ab grupos de fullatge, flors y arbustos, destacant en llocs preheminentes los bustos d' Aribau, Clavé y Vicens García, coronats de llorer.

En lo saló principal, quals parets estaban cubertas d' objectes arqueològichs s' hi havia colocat l' estrado presidencial y en la testera y baix un artístich doser s' hi colocá lo retrato de Gimbernát cobert ab una lleugera glassa y sustentat per artísticas agrupacions de flors.

Lo expressat retrato es obra del jove pintor D. Joseph Marqués qui ha dat una prova mes de son indisputable talent pictòrich logrant imprimir á sa obra aquella animació que 's fa tant necessaria en traballs d' aquesta naturalesa. En quant á la part de dibuix lo retrato de D. Cárles de Gimbernát es molt correcte y lo colorit de carns y robas es natural y ben armonisat.

A las nou lo president de la Associació Sr. Argullol obrí la sessió pronunciant un curt discurs. Acte seguit lo Sr. Tarrats doná lectura d' una notable biografía de Gimbernát considerantlo com á metje, naturalista, escriptor y excursionista essent coronada sa lectura ab una prolongada y entusiasta salva de aplausos.

Se llegiren després poesías dels Srs. Farnés, Masriera y Calvet y dos treballs en prosa dels Srs. Company y Verdú, terminant la vetllada ab un parlament de gracias fet per lo Sr. Argullol en nom de la Associació á la qual representaba.

A las deu termená la vetllada que deixá molt bons recorts á tots los qui tingueren lo gust d' assistirhi.

La Mañana, de Madrid, ha traduhit y publicat lo estudi del senyor Marsillach sobre Boito que donarem nosaltres en lo número anterior, pero fent la següent rectificació:

Al publicar en catalá eixa biografía, refiats en lo entés crítich musical Arthur Pougin, fixárem la data del naixement de Boito en l' any 1840; mes lo mateix Boito acaba de escriurens una carta de la que per aclarir de un cop aquest punt, nos permetém copiar lo párraf següent:

«Amable y crudel amich: Dich amable porque . . . y crudel, porque seguint la errada de Pougin me fa naixer en 1840. ¡Protesto! Nasquí en 1842. Aquella malehida fecha de Pougin me persegueix implacablement. Cuan vosté tinga trenta vuit anys (com jo 'ls tinch en aquest any de gracia de 1880) comprendrá la avaricia ab que 's regatejan eixos dos últims compassos de temps que mancan per completar la fatal quarantena.»

Comprenem, no obstant, lo plany de nostre bon amich, y com nos ne reconeixem causa innocent, nos doném pressa á consignar, que Arrigo (Enrich) Boito nasqué á 24 de Febrer de 1842.

Víctima d' una penosa malaltía que l' ha tingut postrat per espay de tres setmanas acaba de devallar á la fossa En Antoni Morera y Llovet, qual nom haurán llegit nostres lectors mes de una volta en las planas de *LA RENAISSANCE*. Era 'l difunt un de tants joves que, sentint un entranyable amor per las cosas de la terra, s' habian posat al servey del Catalanisme, propagantlo dins sa modesta esfera en todas sas manifestacions. De molt que había demostrat ja una marcada afició per las lletres catalanas, que seguí sempre cultivant segons li consentían la taleya del negoci, per lo cual tenía disposicions molt favorables, y 'ls quefers de sa familia ab la qui compartía todas las afeccions de son cor. Tothom que l' hagi tractat una sola vegada ha de doldrers vivament de sa pérdua; ja que ab son caracter expansiu, franch y afable guanyava's luego la mes estreta simpatía.

Nosaltres que 'l coneixiam de molt aprop, y sentím cuant imposa la pérdua del excelent amich y bon company, enviém nostre coral pesam á sa familia tant justament atribulada.

Lo distingit pintor catalá D. Joseph Masriera y Manovens, doná lectura, fa poch dias, en la sessió inaugural de la «Academia de ciencias naturales y arts, de Barcelona» d' una important memoria seva, titulada: *Consideracions sobre la constitució dels antics gremis y estat actual de las arts sumptuarias en Espanya*. A mes de fer aquest trevall, acreedor al Sr. Masriera d' una expresiva y sanceira felicitació per la galanura y correcció d' estil y l' acert y conexement ab que tracta lo difícil tema objecte de sa memoria; mereix també aquesta nostra entusiasta enhorabona per lo veritable patriotisme que enclou, y per lo enlayrat desitj de millorar y protegir la producció artística é industrial de Catalunya; senyalant pera lograr aquestas aspiracions, los medis mes dignes, útils y necessaris.

Lo dia 3 de Febrer vinent tindrà lloch á Valls, lo certámen literari que ha organísat la redacció de *La Patria catalana* en lo qual s' adjudicarán los següents premis :

Flor natural, á la millor poesia presentada; un *escut d' or* ab las armas de la vila, á la millor composició en vers prenent per tema « La Verge de la candela ha sigut y es la salut dels malalts »; un *ros-sinyol de plata*, al millor quadre de costums catalanas en vers ó en prosa; una *ploma d' or* figurant un brotet de roure, á la millor composició en prosa ó vers titulada « Lo Pont de Goy »; *englantina de plata y or* á la millor poesia « A la educació de la infantesa »; *Pergamí de plata*, al autor que esplane millor lo següent tema « Avantatjes que reportan á llurs localitats las associacions que desenrotllan la instrucció científica, moral y literaria »; *brot d' alçina ab una sigala de plata* á la millor poesia « Als xiquets de Valls »; una *arna de plata ab abellas d' or*, al treball que mes bé descriga « L' estat actual agrícola, industrial y comercial de Valls »; una *viola boscana d' or*, á la millor poesia « A la modestia »; un exemplar ricament encuadernat del « Diccioniari monumental titulat Diccioniari biogràfic degli scrittori contemporanei ornato di 346 ritrati per A. de Gubernatis, » al millor « Catàlech biogràfic-bibliogràfic d' escriptors catalans contemporàneos »; « Suma filosófica del sigle XIX ó sea defensa del catolicismo contra sus modernos adversarios, » á la millor disertació sobre'l següent tema « Influencia de las societats católicas pera fomentar la verdadera instrucció y procurar la felicitat dels pobles. »

Las composicions escrites en catalá y en la forma acostumada en los demás certámens, se remeterán al Presidente del Jurat, redacció de *La Patria Catalana* en Valls, ans del mitj dia del 20 del próxim Janer.

Forman lo Jurat los Srs. D. Joseph Castellet, D. Pau Forés y Pallós, D. Narcís Oller y Moragas, D. Ignasi Farres y Soler y D. Francisco Roca y Sans.

SUMARI

VÍCTOR BALAGUER.	Lo monastir de Piedra.	425
FRANCISCO DE P. MASFER-		
RER ARQUIMBAU.	Lo dia dos de Novembre.	430
JOSEPH VERDÚ.	¡Duas llágrimas!	435
JOSEPH M. ^a VALLS Y VI-		
CENS.	¡May!	441
JOAN PERPINYÁ.	Lo bon company.	442
CARLES PIROZZINI.	Secció de Bellas Arts.	443
T.	Teatres.	445
A. B. Y M.	Bibliografía.	448
A. P.	Id.	449
P.	Id.	451
P.	Id.	452
	Novas.	454

SANT ALEIX

SOTA LA ESCALA.

QUESTA frase es vulgar en lo Vallés, y la imatge del Sant, desconegut en la propia casa paterna, enterneix mes d' una volta á la gent de las masías cuan l' amo de la casa, sentat en lo ascon y bora de la llar, conta en las vetlladas d' hivern sa trista historia.

La llegenda de Sant Aleix en llengua georgiana, dialecte del Imereth, fou publicada en París per la Societat asiática; y creyém que no desplaürá als lectors de LA RENAIXENSA que 'ls trasladém dita llegenda en catalá del qu' ara 's parla.

Diu aixís lo test georgiá transcrit en 1827 per la má del príncep fill de Tariel.

D' Aleix, home de Deu, escolteu las aventuras.

Hi habia á la ciutat de Stambul un home qu' era dels principals; y era molt rich, y s' deya Efrem; y la seva dona s' deya Anna. Y era molt estimat y considerat per

l' emperador. Y tant Efrem com la seva dona eran ja d' edat y no tenian fills, de manera que n' estaban molt apesarat, y no s' deixaban de fer oració porque l' cel 'ls tragués d'aquella angoixa. Un dia va dirigir-se l'Anna á la gloriosa iglesia de la Santa Sabiduría (*Hagia Sophia*) y allí juntas las mans pregaba á Deu d' aquesta manera: Senyor, dignéuvos donarme un fill. Y al sortir va fer molta caritat als pobres y ofrenas als sacerdots y se n' va tornar cap á casa, y va trobar un pobre que li deya: per lo bon Sol del teu fill únich fesme alguna caritat encara que siga petita. Sentint aqueixas paraulas l' Anna li va fer caritat, pero ab mes tristesa que may... Mes aquella nit vegé en somnis un home de barba blanca que li deya: Anna, lo Senyor ha rebut be tas pregarias y tas almoynas y t' donará un fill á qui li posarás lo nom d' Aleix. Cuan va llevar-se l' Anna... va fer celebrar missas y degollar víctimas, y doná convit en sa taula á trescents pobres y als sacerdots de Santa Sofia per tot un mes arreu...

Al cap de nou mesos va tenir un fill que fou batejat lo dia vuyté, y li posá sa mare l' nom d' Aleix. Desde set anys á catorze va aprendre l' hebreu, y llegia 'ls llibres de la lley, y era hermós y bó, y anaba molt per las iglesias... y á las horas l' Emperador digué á Efrem: Jo sé que 'l cel t' ha donat un fill que diuen que ara té catorse anys: donchs bé: jo destino per ell la meva filla... Avuy só viu pero demá puch morir, la meva filla heretarà dels meus bens y de la meva corona, jo la faré consagrar com emperatriu. Efrem se va aixecar, va portarse la má al cap, vá doblegar lo genoll y se n' va tornar á casa seva contentíssim...

Per tu estich alegre. digué Efrem al seu fill, porque l' Emperador t' escull per gendre y t' cedex la corona. mes á n' aixó Aleix se quedá molt trist y digué: Está escrit en l' Evangeli que la terra es un somni ¿qué voleu que fassi en lo mon, pare? Las vostras paraulas, pare, molt y molt me desconhortan...

¡Desgraciat de mí, digué Efrem al Emperador, lo meu

fill desobeheix las vostras ordres! Jo mateix l' enviaré á buscar y li diré ma voluntat, respongué l' Emperador... Mes las súplicas del Soberá no lograren que l' jove volgués acomodarse als seus projectes...

A las horas los dotze visirs enviáren á casa del jove cent vells de la població que li diguéren: aixecat, la filla del Príncep es á la iglesia, vina á rebre de las nostras mans lo senyal de la creu... Jo no vull una benedicció transitoria, respongué Aleix, lo que jo desitjo es l' impressió d' una creu imborrable. Respecta al menys á Deu, si no respectas á l' Emperant, diguéren los sacerdots. Y á n' aixó Aleix no respongué cap mes paraula; va anar á la iglesia, y va ser marcat ab lo Senyal de la creu. Per dotze dias y dotze nits féren festas, y al dotzé dia l' Emperador deixá sols á son gendre y á sa filla... Passats altres dotze dias digué Margarida al seu espós: ¿perqué no diguéres al meu pare y á la meva mare que hi havia mágichs en la ciutat que nusaban y desnusaban lo cor dels homes?... Mes á las horas Aleix li doná son anell y li digué: guárdal fins que jo torni de la iglesia. Y sortint de casa vá cambiar 'ls seus vestits ab los d' un pobre y se 'n va anar cap al mar.

Los plors de Margarida cuan compregué que l' seu espós no tornaria posáren en alarma á tota la població, y tothom buscaba á Aleix, mes passaban pe 'l costat seu y no 'l coneixian...

Arribat á la platja trobá un baixell que feya vela cap á Jerusalem y digué al patró: pórtam, fill meu, portam á Jerusalem, y jo faré oracions per tu. Mes, ¿per qué t' cubreixes la cara? digué l' patró del baixell. Me n' vaig al desert cumplint las ordres del meu Mestre, respongué Aleix: fes que ningú m' pugui veure. A las horas lo patró acullí á Aleix en la nau y va conduhirlo fins á la santa montanya de Sion... Allí va passar Aleix trenta dos anys... bevent solament aigua y fent oració tot lo dia...

Després d' aquest temps, anyorantse de veure á son pare y á sa mare... va encaminarse cap al mar y vá trobá

un baixell que feya vela. Portéume á Stambul y faré oracions per vos, digué al patró del baixell. Lo patró va rébrel en la nau; mes los set esperits infernals enemichs d' Aleix desencadenáren una tempestat y un vent terrible y la nau s' anaba á perdre. Deu, que no volia la pérdua d' Aleix va salvar la nau y la conduhí á la costa ahont habitaban sos pares...

Caminant á la bora de la platja va trobar Aleix á son pare qu' anaba á banyarse. Jo soch un pobre que hi arribat de terra estrangera, digué Aleix, vullau recollirme en casa vostra... Reculliulo y portaulo ahont están los altres pobres, digué Efrem... Mes los altres pobres digueren als criats: si aquest home es admés nosaltres deixarem lo siti... Portéume á la segona porta, replicá á las horas Aleix. Y en efecte los criats lo conduhiren á la segona porta y lo recomanáren al panader dihentli: que s' estigui aquí, qu' es la voluntat del amo.

Passats trenta dias li digué l' panader: aixecat y déixans: la mestressa te de sortir: está molt trista porque va perdre un fill que s' deya Aleix y si t' vegés aquí s' enfadaria ab nosaltres... Encara que m' matessis no deixaria aquest siti, respongué Aleix. Lo panader li va donar un cop de peu, pero Aleix no s' volgué moure.

Cuan sortí Anna, la mare d' Aleix, ab las sevas seguidoras, aquestas volian tréure al pobre, y l' agafaren pe' 'ls cabells porque sortís. Senyora, digué Aleix, ordenau que no m' inquietin: encara que pobre soch un home consagrat á Deu. Deixáulo, digué Anna... y mirantse al pobre exclamá: té 'ls ulls com los del meu Aleix... y passejant per la ribera suspiraba y derramaba llágrimas...

Aleix estaba molt conmogut pero l' amor de Deu triunfaba de l' amor fillial y may se va doná á coneixer... Dotze anys va passar com un pobre á la porta de la casa paterna. Passat aquest temps li fou enviat l' arcángel Gabriel que li digué: Alégrat, Aleix, home de Deu; avuy reposarás en lo paradís.

A las horas va agafá un pergamí y escrigué aquestas

paraulas: «Vostre fill Aleix, Efrem, mon pare; Anna, mare meva; esposa meva Margarida, alegráuvos; príncep, sacerdots, magistrats de la ciutat, no ploreu pas; Margarida, no estiguis trista. Jesucrist per la meva boca os convida á la alegría. Vosaltres buscabau per mí aquest mon, pero jo buscaba l' cel... Jo era ton fill, mare. Cuan tu plorabas á la platja lo meu cor anaba sagnant, pero l' amor de Deu me retenia... Margarida, no temis, aconsolat. Per tu com per mí jo hi obert lo regne de la eternitat.» Y escrit lo pergami va agafarlo ab la má y á la mateixa hora va morir-se.

Al moment Deu va enviar dotze ángels al patriarca que li digueren: al palau d' Efrem s' ha mort un sant home: anéuhi tot desseguida. Lo patriarca hi aná y tota la vila s' posá en moviment acompanyantlo ab antorxas. Tots varen agenollarse aprop del pobre y veyent lo pergami volian péndrel, mes lo pobre no obria la ma de cap manera... Per fí cridáren á Efrem. S' agenollá aprop del pobre y li demaná perdó d' haberlo deixat patir y de no haberlo honrat com á servidor de Deu. A las horas lo pobre obrí la ma y deixá péndre l' pergami á son pare... Cuan Efrem comensá á llegir lo pergami... va abraçar lo cadavre de son fill, besantlo y exhalant exclamacions terribles... ¡Desgraciat de mí! deya, ¡tu has tingut set y has tingut fam! Y caigué desvanescut prop del cadavre sense que poguessen allunyar-lo.

La seva mare y la seva esposa vinguéren tot desseguida al lloch ahont jeya Aleix, plorant y copejantse la cara... Si vius, fill meu, dígam encara una paraula, deya sa mare... Y la trista Margarida sanglotaba ab tanta desesperació que tota la gent n' estava conmoguda. Guarda l' anell, Aleix, deya Margarida, posantli sobre del cor, guárdal que molt prompte vindré jo á buscártel. La seva aflicció era tant forta que no hi hauria cap home per explicarla. Per fí vingué l' dia... y cubriren lo cos ab un brocat, y disposaren l' enterro. La cerimonia va ser molt trista perque tota la població participaba del dol.

Los sacerdots... portáren lo cadávre á Santa Sofia ab gran pompa. Lo lloch de la sepultura fou lo mateix hont hi havia las reliquias dels mes grans Sants. Va construirshi una capella magnífica, y encara avuy tots los malalts que van á pregarhi plens de esperansa obtenen sa curació.

Efrem y Anna visquéren vint anys després dels quals moriren y foren enterrats ab son fill.

Com se veu pe 'ls noms propis, per los de localitat y la dignitat del patriarca, la llegenda es genuinament bizantina, y en sa redacció actual apareix posterior al sigle xv. La llegenda llatina fent á Sant Aleix natural de Roma ha donat lloch á confusions com pot veures en lo Diccioniari del P. Richard. Nosaltres en vista de la versió georgiana creyem que poden resóldres bastants duptes.

C. BARALLAT Y FALGUERA.

LAS ESTRELLAS AVISADAS

FAULA

MENTIDAS de las estrellas
diu que fa de molt bon dirlas
puix ¿quí anirá á preguntárlashi
qué es veritat ó mentida?

Donchs las estrellas tractaren
de fe' al mon una visita
pera ben coneixe als poetas
que ab tant amor se las miran.

La hermosa Estrella de l' auba,
qu' es la que més los estima,
fou la inventora entussiasta
d' aquella idea tendríssima.

Mes la venerable Lluna
que tothora las vigila
y coneix massa bé als poetas
y de tots ells desconfía,

Ab aquella cara pàlida
que vessa melancolía,
á las capritxosas verges
digué tota amorosida:

«—¡Desgraciadas de vosaltras!
si ara 'ls poetas vos estiman
es porque lluny vos contemplan:
prop seu vos aborrirían,

Son nens y, com nens, s' agradan
sòls de lo que 'n fan joguina:
jogarían ab vosaltras
y ay! ¡quant prest se 'n cansarían!

No 'u duptéu, estrellas meas;
no deixeu lò cel ni un dia.
ells á mí 'm diuhen llunática,
pró ells son més llunátichs, fillas.»

Digué y totas las estrellas
van quedar tan penadidas,
que cap d' ellas ja avuy pensa
en fer als poetas visita.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.

BIBLIOGRAFÍA

LO DARRER LLIBRE DELS JOCHS FLORALS.

I

No 'ns ha bastat un ferm propòsit ni lo més fervent desitj pera pagar lo deute que fá dies tenim contret ab les lletres catalanes, per l' amor y l' admiració qu' envers aqueixes sentim primer y ab la i-llustrada revista que 's digna rebre ma hybrida prosa despres. Válgan 's la espontanietat de la declaració y tinga 's en conte qu' el deturament involuntari en la publicació de aquesta biografia si potser la fá minvada en oportunitat la fá també menys enutjosa á la opinió general qui per moltes setmanes despres de celebrat lo certámen conserva encara massa calor y excitació pera sofrir ab paciencia les manifestacions individuals de tothom qui, més que no vulga, té que presentarse *ipso facto* á rebre, alternativament los noms d' Aristarcho y de Zoilo.

Son los *Jochs Florals* deveniment cada vegada més important en lo procés literari d' aquest temps, y si d' açó no 'ns en adonem á Castella la major part dels hòmens de lletres qual Olimpo resideix tan sols á Madrid, á Fransa y á Alemanía á Italia y á América trova lo potent renaixement de la literatura occitánica una atenció y un aplauso que lo restant d' Espanya, per ignorancia tan sols, no l' hi pot donar. Si aquesta veritat no estigués en la consciencia de tot catalanista, certes circumstancies qu' han concorregut en lo darrer Consistori la faria ressortir ab més forsa.

Lo discurs que 'l respectable degá dels *Mestres en Gay Saber* pronunciá en Valencia tractant d' agermanar ab la política la renaixensa literaria llemosina, doná nou interés á les manifestacions de aquesta, provocant, fins en terres relativament llunyanes, protestes sobre la oportunitat y conveniencia de les instigacions d' en Bala-

guer axís com envers la exactitut de ses afirmacions. Lo célebre felibre Mistral primer y fa poch un altre felibre no menys entussiasta per lo renaixement de la llengua d'oc, han fet justícia á la altesa, al entussiasme y á l'inspiració ab que s' prossegueix en la nostra terra lo cultiu de les belles lletres.

Y puig que aixís se consagra y reconeix la importancia d'aqueixa literatura, natural es que tot lo que constitueix relació ab ella siga objecte de detingut estudi y ab més motiu ho ha de ser pera nosaltres lo que directament s' refereixca, d' una ó d' altre manera, ab l' important institució dels *Jochs Florals*. Son aquestos ó dehuen esser ho, al menys, no solsament la mida de la producció literaria de l' any *catalanista*, com si diguessem, sino també expressió quasi be exacta del criteri que domina en les regions directives del catalanisme. Si, donchs, no 'n 's enganyem en aqueixes suposicions, podrém formular aquesta qüestió. ¿Ha existit alguna relació entre 'l criteri que ha guiat al Consistori d' enguany en los seus judicis y les opinions exposades per en Balaguer, en los *Jochs Florals* de Valencia? Si aixís es, que nosaltres no podrém respondrer á consemblant pregunta y si tan solament fer deduccions, crehem que Frederic Mistral ha posat les coses en son ver terreno al escriurer á en Balaguer la carta que LA RENAIXENSA va publicar en 7 d' Agost d' enguany. Y com ací no havem de discutir una qüestió que en nostre sentir está resolta per si mateixa y en la qual nostres opinions han estat sempre les d' en Mistral, com més d' un catalanista podria testificar, nos concretarém á consignar la creencia de que lo mohiment de restauració de les lletres catalanes ó llemosines sols se pot afermar dins de la més complerta llibertat de manifestació. sens subjectarse á cap altre ideal que lo que cascú tinga dins de si mateix, únich camí d' evitar que les muses de la llengua d' oc canten un dia la marselesa y un altre dia la *pitita* que apareixquen ab la barretina frigia, lo boneto negre ó l' morrió ab plumero.

No;—l' eminent felibre ho ha dit—«nostra literatura deu esser la expressió franca de nostra naturalesa provensal ó catalana, la expressió de nostra manera de viure, de veure, de sentir, d' odiar y d' estimar...

«Cantém, donchs, lliurement; tingám y conservém la llibertat de cantar á la nostra manera y á impulsos de nostre entussiasme individual... ¡La llibertat! Ella es la veritable garantia de vida y de vitalitat pera nostre renaixement...»

Los felibres provensals qui més d' una vegada han estat acusats de separatistes y de reaccionaris per los enemichs del renaixement provensal, s' han defensat sempre contra consemblants imputacions y al discurs d' en Balaguer han respost en l' *Almanach provensal* en estos termes:

«Si Balaguer entend dire que nous devons être les amis du pro-

grès et de la liberté c' est à merveille. Mais s' il entend dire que notre Renaissance doit se faire l' instrument de tel ou tel système philosophique ou politique, nous protestons au nom même de la liberté. Le Félibrige, *com nous l' avons dit cent fois*, est né et doit vivre en dehors de toute préoccupation politique. L' art, comme la littérature, est au-dessus des sectes et des partis. Et pour qu' une œuvre d' art soit viable, qu' elle prétende à l' immortalité, il riffit qu' ell soit sincère, naturelle et belle. La littérature et l' art ont pour domaine, non la courte durée ou l' aperçu restreint d' un siècle ou d' une époque, mais la vie complète d' un peuple et d' une race tout le cycle de notre humanité, tout l' épanouissement de l' immense nature.

«Restons donc ce que nous sommes Félibres *libres*. Que nos œuvres soient l' expression, le miroir des mœurs et des choses du Midi, des traditions de la Provence et du génie de son *parler*. Et s' il nous faut faire de la propagande, que ce soit pour notre langue mère, que ce soit pour *l' amour de la patrie, le seul point où tous les cœurs puissent battre à l' unisson.*»

Un diari dels més il·lustrats que s' publican en la vehina república, dedicaba fa uns dies l' article d' entrada á eix assumpto y despres d' haver copiat la part del discurs d' en Balaguer relativa al caràcter general y unitari de la llengua malgrat ses diverses denominacions s' ocupa de les anteriors declaracions de l' *Almanach provençal*, pera confirmarles invocant los noms de tan distingits escriptors com Pauí Arène y Alphonse Daudet—provençals també—y termina ab aquestes paraules:

«Après cette noble et fière déclaration est-il besoin d' insister sur ce que cette querelle à propos de patriotisme a de puéril et presque d' odieux?

«Les Félibres ont eu l' honneur de réaliser le célèbre mot historique! Il n' y a plus de Pyrénées!

«Littérairement et fraternellement parlant il n' y a plus de Pyrénées, depuis le jour où provençaux et catalans se serrèrent la main par dessus leurs cimes neigeuses...»

Res tenim nosaltes qu' afegir é estes nobles y entusiastes paraules del il·lustrat escriptor que firma *de Ferney* y que li han valgut una aprobació y una adhesió públiques d' en Mistral. Res més que aplaudir-les ab tot lo nostre cor enviantli una calurosa salutació com feble mostra de que si en certes esferes qual entrada, vedada li está á LA RENAIXENSA, s' tracta de promoure sentiments molt contrais, la germania dels dos pobles vehins y la memoria de la herencia de la comtesa Dolsa no poden esser ni alterades, tan sols, per interesos parcials que no podrian generalisarse may, sobre tot en la patria catalana.

Y basta de *metafísica*. Entrem en materia.

II

Havem dit que entre l'opinió expresada per en Balaguer sobre la tendència que á son judici deu tindre lo renaixement literari catalá, baix pena de mort, y lo criteri dels jurats en lo consistori d'enguany podria existir alguna relació, y açó alguna explicació exigeix.

En Balaguer demanant que l's poetes llemosins se subjecten á un determinat ideal, no es menys exclusiviste que lo Consistori imposant als concurrents la llosa de plom de les regles acadèmiques, prenent resuscitar en aquestos temps de la llibertat en la producció artística y de predomini de observació, los rancis motllos de fabricació dels retórichs. Molt y per moltes causes sentim dirho, pero la llealtat de nostre carácter y nostre amor inalterable á la veritat nos impedirian dir altre, sino que no estem conformes ab lo judici que les composicions poètiques premiades han merescut al jurat.

Pera justificar tal desacato al fallo del Consistori, cal que fem algunes declaracions respecte á nostra manera de veure en la poética.

Crehem nosaltres que la paraula *poesia*, que tantas ascepcions té en lo llenguatge modern, expressa, en sa significació més ampla, l'aplech de les diverses aptituds naturals, qual gestació, contacte y manifestació constitueixen l'obra poética, la creació artística. Entre eixes aptituds figura en primer terme la facultat poética que tothom poseeix com diu lo refrá:

De boig y de poeta
tothom ne te una miqueta

pero que procedint, com altres moltes aptituds especials, d'una certa combinació de qualitats y defectes, es tan variable com la intel·ligència humana; y si bé tothom es poeta quant lo domina l'exaltació, la sobreexcitació de sa vida sensible é intelectual, quant s'apodera de son ser l'*emoció poética*, fins allavors, ho es solsament *in se*. Açó es lo que constitueix la poesia íntima, individual. Pero per més que l'aptitud poética essent en relació del desenrotllament de la facultat sensible del individu, puga alcansar un alt grau de intensitat, no basta pera produhir lo poeta tal com lo designa la accepció vulgar, tal com deu esser pera darshi á coneixer foragitant de son fur intern, comunicant á l'exterior los efectes de aquella emoció poética.

Més si tothom pot trovarse més ó menys sovint en aptitud psicológica de sentir l'emoció, poch posseheixen les condicions, moltes y molt complexes, que constitueixen lo raro talent de la transmissió

poética, lo geni poétich. L' obra poética no pot produhirse, si l' emoció del poeta no s' traduheix en forma prou determinada, pera sser reconeguda y apreciada per tothom y ab bastant calor pera que entre lo poeta y lo lector s' estableixen aquella corrent magnética á que deu servir de fil conductor l' obra artística.

Es, donchs, la poesia cosa purament personal y subjectiva, consistent en l' emoció qu' un espectacle, una relació, una idea fa neixer en nosaltres y que varia segons la forsa de nostra sensibilitat ó la naturalesa de nostra inteligencia. Aixís es que l' obra poética té tant més valor quant major es y de millor mena la sensibilitat y l' imaginació de son autor y quant ab més energia, acert y precisió sab aquest comunicar ses impressions sempre que aqueixes impresions no s' refereixen á assumptos talment estranys ó eccentrichs á l' esfera d' evolució sensible del públich qu' ha d' escoltar al poeta, que pera aquell sigan incomprendibles, ó que la emoció poética, génesis de l' obra, s' haja produida en condicions d' excepcional exaltació, que la posen en conssemblantsas.

A est punt deuen convergir tots los esforços del poeta, á la conjunció del efecte psicológich, sensible, produhit en aquest al concebir per la idea ó la impresió creadora y servat en la seua obra pera l' moment oportú de la transmissió externa y la impresió rebuda per l' auditor en est moment en que de las paraulas del poeta brota l' espurna que fereix instantánea la fibra corresponent y que no sól esser la mateixa en tothom. Qui es prou dextre ó abastant benhaurat per obtindre aquella conjunció, aqueixa comunió de impresió estética, l' emoció poética, per medi de la qual sa imaginació creadora transforma l' somni en realitat afalagadora, aqueix obtindrà, com sempre ha obtingut, lo més alt premi que sols als genis privilegiats de la naturalesa 'ls está senyalat.

Que lo llenguatge poétich deu aplegar certes condicions no hi ha que negarho, més en nostre concepte aqueixes condicions no poden esser incloses en los límits sempre estrets d' un aplech de regles. La frase de l' obra completa, *ab totes les regles de l' art* es de les més absurdes que han inventat les academies, porque les regles de l' art, com la constitució inglesa, no constituheixen cap cos de doctrina escrit y ordenat y son tan variables com l' home. Lo llenguatge poétich s' ajustarà sempre al impuls individual, á la idiosincracia artística del poeta y n' hi haurá tal que sollevant ab manera de l' expressió les ires retóriques dels crítichs oficials y de las collas que 'ls segueixen com als mansos les ovelles, produhirá millor obra y més potent efecte que molts altres quals versos n' oferescan al nivell académich la més imperceptible desviació, ni al metro pedagógich la diferencia menys sensible.

Lo poeta que es, en fi de conte, l' artista més lliura y més independent, lo qui menys té de lluytar ab la materia pera trasmetre sas

concepcions pren com tot altre á la realitat vivent los procediments de transmissió, idealisant los medis d' expressió de que disposa, de tal sort que tingan la major intensitat possible, semblantse en açó al compositor que formula ses melodies combinant los sons de manera que produhescan ses propies conviccions. L' escola romántica feu *tabula rassa* del pedantisme académich qu' havia reduhida la poética á un *tour de force* perpétuo en lo que l' idea, l' inspiració no entrava pera res; en lo que lo casament de les parales, dels consonants y dels peus en lloch fisco ó forçats ho era tot. Víctor Hugo feu ab Malherbe y sa escola á Fransa lo que á Espanya Zorrilla ab los descendents del inolvidable Rabadan, quals despropòsits servavan ab religiosa observancia les tradicions apellades clássiques. Si; la versificació, com á instrument del poeta, té la gran importancia que deu tindre, pero lluny de poderse subjectar á regles es tan lliure com en la música y en las arts plástiques son avuy tots los procediments.

Al ocuparnos de les obres premiades en los *Jochs Florals* d'enguany devem repetir lo que ab la mateixa ocasió diguerem ara fá un any. A judicar per aquelles, la poética catalana está en decahiment encara major que l' que acusavan les obres llorejades allavoras. Més avuy com allavoras no crehem que açó siga un fet real, sino l' efecte de circumstancies purament fortuites que no 'ns trovem en lo cas de examinar. Basti 'ns afirmar que nostra fé en lo creixent progrés de lo renaixement no 'ns deixa dubtar per un moment de sa virilitat ni de sa forsa, dubte que tampoch podria resistir á la evidència que que *extra-Jochs* nos dona cada dia la brillant *pléyada* de poetes que en llengua d' oc cantan á tots los ideals.

Ni *La Pubilla*, ni *Lo Butxí del Rey en Pere*; ni *L' Anfiteatre*, ni *Penediment*; ni *La última aureneta*, ni la mateixa *Barretina* reuneixen condicions suficients pera esser considerades com á obres poétiques de primera ratlla ni molt menys pera esser preferides á algunes altres de majors y mes nombroses qualitats entre les premiades, que son les uniques que coneixem de les presentades, al concurs. Totes les amunt esmentades, exepció feta, fins á un cert punt, de *La Barretina* careixen de veritable emoció poética, de la espontaneitat artistica que deu obtindre tota obra d' esta mena. Llur forma rítmica es vulgar y gens cadenciosa en general y los poetes, no han sapigut emplear los poderosos recursos que las imatges, figures y tropos tan indispensables en lo llenguatge poétich ofereixen pera la transmissió de la emoció poética, presentant á l' imaginació los objectes per lo costat mes favorable al propòsit del poeta, fent arribar al ánim les idees ab la major claritat y ab menys treball. Pero hi ha que aqueixes *galas del llenguatge* son tan difícils de determinar com de trovar. Qui las busca no sól trovarlas y enmanllevadas *no rehixen*. Han de brotar al compas de la versificació *sens perseguir* ni ensopegar ab lo consonant, *sens malmetre 's* en los versos,

natural, espontáneament, constituhint, en fi lo *concepte poétich*. Lo poeta deu sentir lo foch y l' embranzida dels antichs bardos no adonarse del compas ni ritme métrich avans de posarse á escriure, sino cantar lliurement com l' aucell improvisador (que també hi ha aucells que no hó son, com l' ornithologia ó qualsevol auceller vos dirá.) Hi ha poetas que improvisan com l' autor de *Joventut perduda*; n' hi ha d' altres que repeteixen, inconscienment, lo qu' han ohit.

Aqueixos defectes tenim lo sentiment de trovar avuy en poetas que en altres moltes composicions seues havian estat millor inspirats. *La Pubilla* 'ns sembla llarga y monótona y tant *pedestre* que no passa d' esser un tros de prosa rimada, desprovista com está dels caràcters essencials que segons havem apuntat, deu tindre en primer lloch tota poesia y que així necessita un gran poema com un lleuger romans. Lo Sr. Franquesa qu' ha sapigut altres vegades vencer les dificultats qu' ofereixen les descripcions, ha ensopegat en *La Pubilla* ab los obstacles que en lo camí de l' observació trovan los rimadors novells,

Quant lo poeta es confós en ses descripcions no arriba á con-moure l' sentiment; pero si es massa clar, si dú al lector per la má detenintlo devant de cada detall del' objecte, describintlo de manera que no l' hi deixa á la imaginació la llibertat d' assimilarse la impressió, imposant á l' ánimo una especie d' opressió sistemática, allavors no sols obté un efecte contreproduhent, sino que la descripció resulta un inventari. Sempre que 'm succeheix açó 'm vé á la memoria lo marevellós efecte que 'm va fer la primera vegada y despues m' ha fet sempre, la sentida elegía d' Ovidi que comensa

Cum subit illius tristissima noctis imago,
Quæ mihi supremum tempus in urbe fuit,
Cum repeto noctem qua tot cara mihi reliqui,
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.

hont hi ha modelos de descripcions detallades poques vegades igualades després.

Montgrony ne guarda d' aqueixes descripcions també. ¿Com lo Sr. Franquesa ha pogut caure en *La Pubilla* en tanta vulgaritat? Y no 'm digan que hi ha molta diferencia d' assumpto en abdues composicions. Ja havem dit en qué consisteix pera nosaltres la poesia y com sos principis fundamentals tenen aplicació en tota obra.

Bonica pero insignificant en lo concepte si bé té alguns pensaments distingits, *La última Auraneta*, reuneix en conjunt algunas condicions poétiques.

Penediment es una composició verdaderament *trovadoresca*, pero per açó mateix nos sembla un xich rancia en lo sentiment, en

l' expressió y en la forma. De molta correcció en l' estil y en la verificació, té un caràcter completament acadèmic, pero essent molt treballada careix de emoció poética y sa lectura ni fa batrer lo cor més depressa ni arriba á fer vibrar cap fibra.

L' Anfiteatre te també alguns d' estos defectes y si be está feta ab correcció y bon gust en la forma general, en son conjunt tot en ella es vell com l' assumpto y com l' objecte descrit. La última estrofa enclou una contradicció á tot lo poema, y per açó aixís com per la forma en que está presentat lo pensament es lo que més nos ha plagut en aquell.

Lo botxí del rey en Pere es la mes fluixa de totes les composicions que lo llibre conté y está molt per sota de *Montesa cristiana* que baix d' aquella apareix. Es aquest un romans que reuneix moltes de les condicions que á esta mena d' obres deu exigir-se. Lleugera, colorida y moguda de relació, haguera pogut esser un xich menys llarga, guanyant aixís en precisió y energia.

La Rondalleta del Senyor Bertran y Bros es pura y simplement un joyell que molts dels antichs trovadors l' hi enyetjarian si aixequessen lo cap. La delicadessa de la forma, la senzillesa del llenguatge, que no per açó fa gens perdre de la poesia á l' assumpto, la sobrietat de la expressió y la energia de la pinzellada fa reviurer en la memoria de qui, essent baylet ha anat á agafar nius:

tresca que tresca, xano xanet
erms y bosquines, vinyes, conreus,

eíxos quadros de la infantesa ab tot lo color y tota la frescura que sols obté qui, com lo Senyor Bertran y Bros, se mostra partidari de la observació racional, de la veritat, en llahor de la qual exclama com á conseqüència final en la seua preciosa composició:

¡Ah, mentidota! ¡Ah mala fé!
som vist que sempre sou lo mateix,
sou crim y cástich de qui us manté!

La Molinera de Flassá ofereix cert punts de semblansa ab *La Rondalleta* en son caràcter general. Está ben feta encara que no abundan en ella ni la precisió del concepte, ni lo gráfich de la expressió, ni el calor y la espontaneïtat del sentiment; pero está inspirada en una observació exacta y detinguda y trassada ab llaugeresa y viu solor.

La Barretina té pera nosaltres dos grans defectes capdals: haver estat lo tercer grupo del mestratge en Gay Saber de son autor y l' estar inspirada en sentiments convencionals, rancís y exagerats. En quant á lo primer res volém ni podém dir; á lo segon afegirem que

la perdua de les costums catalanes no essent un efecte exclusiu de l'època present, sino de totes les èpoques, puig qu' en la evolució continua de l' humanitat tot se transforma perdentse en apariencia, ni l' assumpto es poètic ni té res de *patriotich* com molts l' han considerat, atribuhint potser á la cansó son major mérit en esta rahó fundat. Lo senyor Verdaguer resulta en aqueixa poesia un altre *laudator temporis acti* que l' anyora sens rahó, puig que si unes costums se perden, altres, que sense cap dubte valen molt més, se guanyan y aixís ha succehit desde que l' mon es mon. L' assumpto donchs, no era poètic y aixís ha resultat la composició freda, treballada, convencional y á vegadas confosa. En la forma, que es prou agradable, haguera pogut afectar menys monotonía y millor carácter, puig que la carencia de tropos augmenta aquella, fatigant en la lectura á pesar de no esser llarga, la atenció del lector. Nosaltres comprenem perfectament l' entussiasme que sa lectura pública produhí en un públich disposat á entussiasmarse per moltes rahons y nos congratulém d' aquell entussiasme y d' aquells aplausos que fins á nosaltres arribavan en só de protestes en que certament lo Sr. Verdaguer no pensaria al escriure *La Barretina*.

Molt superior á aquesta, trobém la *Juventut perduda* de D.ª Victoria Penya de Amer, qui, com moltes altres poetises catalanes desmenteixen victoriosament les mil y una vulgaritats de qu' han sigut objecte les dones que s' dedican á treballs artístichs y científichs. Aquesta poesia 'ns fa l' efecte de la violeta oblidada sota les amplexes fulles de sa mata, rant á altres flors més llamative per la grandor y los vius colors, més pobres en perfum y en consistencia.

Quantes condicions havem senyalat al comensament d' aquesta segona part de nostre article com á privatives de la vera poesia totes les reuneix *Juventut perduda*. Tot tindriem que repetirho si haguessem de examinarla detalladament. La Sra. D.ª Victoria Penya d' Amer ha estat lo poeta més ben inspirat de tots los llorejats en los darrers *Jochs*; ha sapigut trovar lo ver punt de comunió emocional entre l' inspiració y l' impressió y ha dat á sa obra tot lo foch, tot lo color y tota l' armonia que deu tindre una obra sentida y completa. Algú hi trobará falta de relleu per la carencia de imatges y figures; nosaltres que som partidaris de la senzillesa quan sé pót abarcar sens perjudici de l' efecte general, ho tenim per un mérit més. Tant de bó nostra entussiasta y espontánea norabona á la inspirada poetisa, pogués tindre lloch ab la major recompensa oficial que se li ha extraviat en esta ocasió: en un altre segurament obtindrà.

Lo curs d' aquest treball nos dú á tractar en est punt del poema provensal *Un amour*, quan per galantaria y per justicia mereixia haver estat en dels primers de que 'ns ocupessem si la enumeració de les composicions premiades hagués obehit á un plan de preferencia per qualitat.

Es en efecte *Un amour* poema d' excepcional mérit que ben guanyat té 'l premi qu' ha obtingut. Original en sa concepció n' obstant d' esser l' assumpto lo mes vell que la poesia pot explotar, té la profunditat de sentiment de la tradició italiana y provensal. Aquella originalitat resplandeix sobre tot en la expressió general, en los pensaments ab una osadia que es producte lilegitim de la observació naturalista de la qual ha tret lo poeta espargint sobre l' obra una vida y un color, una llum de sol, una emoció poética que may han pogut donar les regles ni lo culteranisme. Un xich llarch lo trovem crehent que alguns dels sonets haurian pogut suprimirse, no tant per falta de condicions artístiques, com per excés de materia. Citém entre los molts bons que conté 'l poema, *La Vaqueto*, *La Tremoulino*, *A S^a Madaleno*, *Vot*, *Ma Prouvensalo*, *Estrambord*, *L' Ahour*, *Sou Pin* qual segona quarteta té una originalitat y una energia de expressió gens comuns, *Desfeci* quals dos tercetos guardan tota la candidesa de la poesia popular inspirada en les condicions teogóniques y fisiològiques del poble, sintetisant en aqueixos pochs versos lo caràcter que domina en tot lo poema. En fi *Amour vendedis*, *Engardamen*, *Sou noum* y *Pentimen* provan fins á quin alt punt lo senyor Victor Lieutaud sap portar la delicadesa del sentiment sens apartarse de l' observació més naturalista que apareix en molts de sos sonets principalment en *Vieiounje*, *Cadabre*; *L' Atahud*, hont demostra que lo calumniat naturalisme no está gens barallat ab la llegitima poesia.

De la tragedia *Almodis* res gosem dir. Les obres dramátiques no s' poden apreciar en la lectura avans d' esser representades y crehem que l' *Consistori* no deuria concedir premis sino despues de haberles vist en acció. Havém presenciát molts *fiascos* encara despues de un ensaig general pera no estar plenament convensuts del perill á que tothom s' exposa judicant una obra sens veurela en ses condicions propies y naturals. Tant valdria judicar del merit d' un quadro examinantlo á la llum artificial

F. B. NAVARRO.

Madrid 20 Nov. 1880.

L'ARANYA: CERTÁMEN LITERARI FESTIU Y HUMORISTICH.—Any 1880.
Barcelona. Tipografía La Academia.

SENTIM per la falta d'espai no ocuparnos ab la estensió que voldriam del llibre que hem rebut d'aquest certámen. Donarem donchs una curta ressenya de sos treballs fent notar de pas, lo valor que en nostre concepte tingan, prescindint si reuneixen lo caràcter festiu que en lo cartell s'exigia ja que segons sembla també 'n prescindí 'l jurat.

Segueixen al acte de la festa los discursos dels presidents de la societat y del jurat y la memoria del secretari, ressaltant lo treball del Sr. Roure president del jurat per lo ben dir y las atinadas consideracions en defensa del género festiu.

Venen á continuació las poesías premiadas que per l'orde en que figuren en lo llibre anem á judicar.

La cansó del Cansoner (premi), de D. Joseph Verdú, airosa poesia d'estil popular.—*Aygua poll* (accésit), de D. Artur Masriera, de fácil versificació y correcte llenguatge.—*La fira de tot l'any* (accésit), de D. Joan Ramon y Soler, massa difusa y un xich dura en la versificació.—*Sabaterada* (accessit), de D. Joan Pons y Massaveu, fácil en la forma encara que lleugerament vulgar en alguna estrofa.

L'Estudiant Borrascas (premi), parodia del Joan Blancas, original del Sr. Verdú. Aquesta obra no la judicarem fins lo dia de sa representació encara que de moment podem dir que está ben parodiat l'assumpto, si bé es vulgar de llenguatge en certs llocs, efecte potser de la costum establerta en las parodias catalanas, costum que nosaltres voldriam veure desterrada.

L'enuig del comte Ramon Berenguer IV (accessit), de D.ª Dolors Moncerdá de Maciá, bell romancet, ben pensat y versificat ab molta delicadesa.—*Coronació de Pere IV* (accésit), de D. Joan Pons y Massaveu, altre romans que reuniria mes bellesas que l'anterior si estés tractat ab igual delicadesa.

Lo meu xabech (premi), de D. Pere de A. Penya. Cansó de marina cual extensió y 'l poch acert de la tornada perjudica molt l'ayre popular de que está revestida.—*Lo pescador* (accessit), de D. Sebastià Gumila, respira sentiment encara que 's molt inferior á la poesia que la precedeix.

La carrera del amòr (premi), D. Pere Huguet y Campanyá, petit poema en cinch sonets, d'esmerada versificació y delicadesa en la expressió del sentiment — *La somsoniada y L'home* (accésit), de D. Joseph M. Oller y D. Joseph Verdú, que 's distingeix, lo primer per la concisió y gracia en ressenyar un assumto de la Bíblia y 'l segon per son tirat festiu de bona mena.

Las faulas *Lo Mussol* (premi), de D. Joan Casademunt, *L' Aranya*, de D. Joseph Verdú, *La Pussa y 'l Gós*, de D. Joan Pons y Massaveu y *Lo café y copa*, del mateix Sr. Verdú (accéssits), totas de crítica literaria, se distingeixen por la intenció y la entrameliadura. sobre tot la primera qu' es la mes concisa.

Lámentacions d' un músich (premi), de D. Ferran Rodriguez Masdeu, de escassa novetat en l' assumpto y poch triat llenguatge.—*Un comediant* (accéssit), de D. Manel Ribot y Serra, que adoleix de algun dels defectes de l' anterior si bé ab mes novetat en l' assumpto.

La cansó del manyá (premi) de D. Joseph Verdú, en nostra opinió la poesia mellor del llibre. De bon ayre popular, es de forma galana y sóbria. En ella pinta son autor ab noblesa de sentiments un dels tipos honrats y treballadors de la nostra classe menestrala.

Jo segon y la cansó del bon minyó (premis), del mateix Sr. Verdú, mes festiva que l' anterior si bé un xich descuidada en la forma y mes vulgar en lo llenguatge la primera; y algo monótona la segona.

Mentidas (premi), de D. Francisco Llenas, d' un género ja avuy gastat, mes escrita ab soltura. Y termena 'l llibre ab un breu discurs en vers del Sr. Calvet.

Felicitem á *L' Aranya* per la realisació d' aquest certámen desitjant que segueixi per aquest camí en altres anys.

X.

BIOGRAFÍA DE JOSÉ BERNAT BALDOVÍ. — Feta per JAUME BAIZAN GANDIEL.—*Valencia*, 1880.—Imprenta de Joan Guix.

Aquest llibre que hem tingut lo gust de rebre del poeta Valenciá En Joan Baptista Granell, que ab lo pseudonim avans consignat acaba de publicar, es verament un treball de importancia y per aixó es que 'ns dol véurerho escrit en la llengua de Castella y mes encara ho sentim al considerar que l' autor no es castellá puig que ha escrit molt en sa llengua valenciana y fins nosaltres li coneixem algun treball premiat en algun dels certámens que en nostra ciutat se celebren.

Dit aixó y per lo poch espay de que avuy podem disposar nos concretarém en fer constar que la *Biografía de Joseph Bernat Baldoví*, es digne de lloansa per la manera com está feta, puig que en sa narració s' hi veu la má de altre poeta digne fill d' hont fou nat lo mateix Baldoví, ja que ab un elevat llenguatge dona á coneixer qui era tant celebrat poeta y sobre tot comenta ab gran acert algunas de sas tan conegudas poesías al mateix temps que dona á coneixer altres de sas mes poch conegudas, si bé en unas y en otras nos dol

també que 'l Sr. Granell hagi fet la tria entre las escritas en castellá, supost que En Baldoví deixá molt estrit en sa llengua nativa y á tal fet acabarém aconsellant al citat Sr. Granell que fassa travalls de aquesta mena pero que no descuidi sa llengua mare á la que altras vegadas ha mostrat gran entussiasme.

Z.

NOVAS

LA ópera *Mefistofele*, de Enrich Boito, estrenada en lo theatre del Liceo, ha obtingut un éxit molt entussiasta, essent mol aplaudida tota ella, y especialment lo prólech, las estrofas de sortida de Mefistofeles, lo final primer, lo quarteto del jardí, que cada nit ha de repetir-se, la escena de la presó, tot l' acte quart y l' epilech. La Sra. Ferni y los senyors Maini y Barbaccini, los coros y orquesta, y sobre tots lo Mestre Faccio, s' han mirat tant en la execució que aquesta casi pot calificar-se de perfecta.

Lo mestre Faccio surtí ja per Milan, habentli fet una entussiasta despedida lo públich de Barcelona, ahont deixa recorts que jamay podrán esborrarse.

En lo saló Aribau del Foment de la producció espanyola la nit del 15 doná una conferencia sobre las societats corals, lo jove y estudiós pianista En Enrich Masriera, que fou molt aplaudit.

Habém rebut una carta de D. Julio F. Guibernau que sentim no poguer publicar per la falta d' espay que avuy nos lliga pero no tenim inconvenient en fer constar, com demana la susdita carta, que dit senyor al publicar lo llibre *Fruita del temps* no obehí á cap *influencia colectiva ni particular*, com se despren de la crítica que férem del seu llibre sino que ab tota libertat é independència va escriure lo que pensava.

Per lo demás, debém dir al Sr. Guibernau, que no fou nostra intenció ferir en lo mes mínim al autor de *Fruita del temps* ans al contrari que 'ns va moure á ferne judici lo bon desitj, puig no li hauriam dit que *nostra pobra opinió es que jamay deuen presentar-se nusos y descarnats los crims y los mancaments dels efectes mes*

grans y nobles, si no vegessim al autor del llibre las qualitats que consignem al final de nostra crítica ahont consta que *no passa desapercebuda una versificació bastant sonora y encertada*.

Cónstili donchs, al Sr. Julio F. Guibernau que son moltes las vegadas que aplaudim algunas de las sevas produccions, y que li ofe-
rim las nostras columnas.

En las salas del Foment de la producció Espanyola tingué lloch la vetlla del 7 del present, la reunió del cos d' Adjunts dels Jochs Florals pera tractar la manera de fundar la Academia de fa llengua catalana, en la que després d' una llarga discussió s' aprobá una proposició que conciliant las duas tendencias autorisava als set mantenenedors dels Jochs Florals pera que reunits ab los set mem-
bres de la mesa del Congrés Catalanista, redactessen las bases pera la formació de dita Academia.

Pera la cátedra de llengua grega en nostra Universitat, vacant per la mort del malhaurat Sr. D. Antoni Bergnes de las Casas, ha obtingut lo primer lloch de la terna en las oposicions celebradas en Madrid, lo distingit escriptor D. Joseph Balari y Jovany, per qual triunfo 'l felicitem.

Los joves catalanistas D. Antoni Rubió y D. Frederich Schwartz, han sigut colocats en primer lloch en las oposicions á catedráticos auxiliars de nostra Universitat, en la facultat de filosofia y lletras. Rebin nostra felicitació.

D. Joaquim Riera y Bertran acaba de colleccionar un llibre que ab lo títol de *Cent faulas*, está ja imprés pera posarlo á la venda pública, qual llibre veuran ab gust los aymants de nostra literatura per la amenitat que presenta lo género á que pertany.

Ha sigut nombrat corresponent de la Academia de Bellas Arts de sant Fernando, lo reputat catedrático de nostra Universitat y conegut escriptor, D. Gayetá Vidal Valenciano, al qual felicitem per tan honrosa com merescuda distinció.

Lo segon concert que darrerament ha celebrat l' Associació Musical Catalanista, ha sigut favoregut per una distingida concurrència. Las escullidas pessas que contenia 'l programa foren brillantment executadas per la senyora Tort y 'ls senyors Elias, Reig, Sen-
dra, Pujol, Valdealde, Goberna, Salvans, Daniel (M) y Báixes. Lo eminent y distingit violinista catalá Sr. Fortuny, per un particular obsequi, executá varias pessas que foren molt justament aplaudidas.

La secció recreativa del «Centre de la Unió Mercantil» celebrá també en la vetlla del diumenje 5 del corrent, una vetllada literaria musical. S' executaren algunas pessas de Gounod; Flotoff, Arditi y

Monasterio, que foren molt ben interpretadas pe'ls senyors Pallarols, Caellas, Bonnin, Masrriera (E), Vazquez é Imbert y 's doná lectura de varis treballs en vers dels senyors Cester, Masrriera, (Artur), Verdú, Pirozzini, Fayos, Company y altres.

Altra pérdua ha sofert de nou lo Catalanisme ab la mort del malhaurat jóve En Manel Morros Demassurt que habia pertescut á molts associacions catalanistas y presidit lo *Progrés literari*, deixant darrerament una penyora del seu entussiasme pera las llettras pátrias y es aquesta l'esser autor de la proposició pera la fundació de la Academia de la llengua Catalana, presentada en lo Congrés Catalanista.

Nos associém, donchs, al dolor que han experimentat sos amichs y en particular sa desconsolada familia.

Se diu que lo P. Fidel Fita y D. Aureliá Fernandez-Guerra, publicarán aviat colleccionadas en un volum, la série de cartas eruditas qu' ab lo titol de *Recuerdos de un viage* donaren á llum en la *Ilustracion católica*, esplicant las interessants investigacions arqueológicas que feren durant son viatge y estada á Sant Jaume de Galicia.

Una nova revista ha vingut á l'estadi de la prempsa, visitant atentament nostra redacció: La *Revista de Valencia*, publicació mensual qual primer número ha eixit en 1 de Novembre. En son article introductori manifesta que extindrà son vol per los espays de las Ciencias, de las Llettras y de las Arts. Va il·lustrat ab interessants treballs en prosa dels Srs. D Joseph Maria Torres, (*Aclaraciones á la vida de Cervantes*) D. Francisco Caballero Infante (*Moedas árabes encontradas en Valencia*) D. Lluís Tramoyé (*Periodicos valencianos, apuntes para firmar una biblioteca de los publicados hasta el día*) y altres, aixis com triadas poesias dels Srs. Querol Iranzo (aquest en valenciá) y Llorente. Al saludar, ab nostra mes coral benvinguda, al colega de la ciutat del Turia li augurém un felis pervindre mes nos permetrem suplicarli dongui en los següents números un xich mes de cabuda al idioma de la terra, fentla traspasar las estretas tapias del camp poétich.

SUMARI

C. BARALLAT Y FALGUERA.	Sant Aleix sota la escala. . . .	457
J. RIERA Y BERTRAN.	Las estrellas avisadas. . . .	463
F. B. NAVARRO.	Bibliografía.	465
X.	Id.	475
Z.	Id.	476
	Novas.	478

BIBLIOGRAFÍA

LO DARRER LLIBRE DELS JOCHS FLORALS.

(Continuació)

III

Sr la literatura catalana del renaixement tenia ben provat ja que conta ab los genis poétichs més privil·legiats entre 'ls poetes moderns de tots los païssos, de poch ensá 'ns demostra que la prosa catalana, llarch temps abandonada, ha trovat en nostres dias dignes conservadors de la tradició que naix tal volta ab Berenguer de Puigpardines, qu' es continuada pe 'ls clàssichs historiadors y moralistas dels segles xiii, xiv y xv y termena ab los del xvi després d' haver tramés al castellá en son desenrotllament, infondintl'hi nova savia, aqueixa suavitat en lo lligam, aqueixa concisió en lo concepte, aqueixa energíá, en fí, en la frase, que fins sos mateixos cultivadors no arriuan á trovarli y que propis y estranys li solen negar ab tanta injusticia eom falta d' exámen. No pensava aixis lo gran Cervantes quan deya que la llengua valenciana—allavoras la mateixa de tot en tot, que la que

ANY X.—TOMO II.—N.º 12.—31 DESEMBRE 1880.

s' parlava en Catalunya—estava per éll—que tant coneixia la italiana—sobre totes les demés, exceptuant la portuguesa.

Molt més qu' en la poética está en la prosa lo pervindre del renaixement literari de la llengua d' oc, en la nostra patria, y sens necessitat de recorrer á una demostració que no seria gens pertinent aquí, nos concretarem á fer notar la creixent importancia dels treballs literaris qu' en prosa veuen avuy la llum de la publicitat, y son rápit desenrotllament. Bé ho prova també la recent tentativa de fer acceptar la llengua catalana com á *idioma oficial* en les discussions de la secció de literatura del Ateneo Barcelonés, propòsit malhauradament contrariat, pero que més prompte ó més tart será precís adoptar quan los adversaris de la generalisació y del estudi de la llengua s' convencin de que, pera coneixer ab perfecció un idioma, no hi ha res com estudiarlo de totes les maneres possibles.

Dihem donchs, qu' avuy conta lo renaixement ab molts y bons prosistes y aixó á ningú sorprendrà, puig ben coneguts son en sa major part; pero si ho consigném es pera tributar un' altra vegada encara los més complerts y sencers elogis á les corporacions y empreses qu' ofereixen premis en los Jochs Florals pera los treballs en prosa. Per aquest camí, ho repetim, s' favoreix més que per molts altres la causa del renaixement.

Si en lo certámen del any passat se donaren á coneixer dos importants treballs d' aquesta mena, l' *Ensaig sobre l' teatro catalá* del senyor Ixart y *Sor Sanxa* del senyor Oller, en lo d' enguany no hi ha motius pera tributar menys aplausos. Pe'l contrari l' aplech de treballs en prosa es, en conjunt més important, per la tendencia que manifesta. Fem alguna salvetat respecte á la colecció de tradicions titulada *Montseny*, en la que sols trovém digne d' aplauso la correcció de l' estil, considerant innocent lo sistema d' exposició y desenrotllament.

Descartém per altre concepte l' estudi biográfic del Sr. Sempere y Miquel, important com á document històric que es, una prova sobre les moltes que ja tenim, de la gran competencia del erudit historiògrafo.

Res hi ha, avuy en dia, en nostre concepte, més difícil de dur á bona fi en lo terreno literari qu' una novela, y si á las dificultats inherents á esta obra en sa concepció y gestació s' affegeixen les qu' ofereix lo llenguatge qu' en aquest género literari tolera menys llibertats qu' en cap d' altre; lo constant ensopech que troba lo desenrotllament de l' idea que no pot ajustarse á la exposició de fets positius, *realisats*, los que, al compás de la evolució de aquella, deuen apareixer y pendre forma; l' obstacle, casi sempre insuperable del dialech, y molts d' altres encara; no's pot desconeixer que en la part que podriam anomenar de procediment ó *técnica*, es,

com dihem, la novela, obra que pochs ingenis realisan no ja ab unánim, mes ab general aplauso de la opinió y de la crítica.

Pera la major part dels lectors, la novela no es avuy lo que en altres temps de menys instrucció y de més curtes exigencies artístiques, un simple passatemps, una recreació que substituhia pera les persones grans á las rondalletas de la dida pera 'ls nens, essent com diu un crítich *amusement d'honnêtes paresseux*; y si bé hi ha encara una gran munió de públich que 's recrea llegint les tenebroses aventures dels héroes patibularis y socialistes, los desvergonyiments y escándols de la *buena sociedad*, pintats per qui no la coneix més que de nom, les maravelloses narracions de les noveles científiques, etc., etc., lo novelista que vol treballar en sério y per amor al art més qu' als diners, sab que á la novela se l' hi exigeix avuy, per lo menys, una gran dosis d' esperit d' observació, com perfecció en la forma y una *tendencia* en son fondo. May com en lo temps present se l' hi ha concedit á la novela tanta importancia, ja reputantla com á arma poderosa que pót convertirse en influencia social, essent tot ensemps, segons E. Pelletan, *drama y narració, diálech y descripció, poesia y realitat, caràcter y paisage*, ja suposantla com altre escriptor *un monstre né des amours adultères du mensonge et de la verité*.

Aqueixa importancia universalment reconeguda, arriba per fi á captivar l' atenció dels catalanistas, y llurs ensaigs en aquest género, que van essent mes freqüents cada dia, aixis ho proyan, ab gran contentament dels que crehém en la influencia qu' en las costums, en l' instrucció y en l' estudi de la llengua té la novela de una manera directa é incontrastable. Té demés d' aço en la llengua d' oc lo poderós atractiu de careixer de tradició literaria dins del renaixement actual, reforsat ab l' interés que l' hi pot donar lo caràcter d' aqueixa llengua sentida, tan gráfica y colorida, pera la pintura dels afectes de las passions y dels tipos. Es donchs un terreno, quasi verge y de fácil esplotació en un pais hont la observació y la inventiva contan ab tantes y tant brillants inteligencies.

Heus aquí perque crehem que 's deu donar tota l' importancia que s' mereixen als dos treballs d' aquesta mena, premiats en los *Jochs* d' enguany.

Tróvas la novela á Espanya, en general, en un período per demés difícil de precisar. La revolució qu' en aquest género va iniciar Balzac á Fransa, que quinze anys després proseguia ab aytal valentía Flaubert y que, per fi, han termenat—per ara—Zola y altres, ha exercit en Inglaterra, en Alemanya, en Rusia, en Italia, en los Estats-Units una influencia que també en Espanya ha fet sentir sos efectes be qu' en menos força. No responian los principis d' aqueixa revolució al capritxo d' un escriptor. Com totas las que venen á son temps estava preparada, naxia y era impulsada per l' evolució que en las

arts totes havia emprés ràpit mohiment des de 'l segle passat. Balzac, reaccionari per temperament, per educació y per idiosincràcia artística, encaminá la novela, no obstant aço, envers los mes avansats termes. Aborrint lo romanticisme tant com la escola romántica habia renegat del pseudo-classicisme, Balzac, dedicá son inmens geni al estudi immediat, rigorós de la naturalesa, sens *parti pris* d' escola, sens hipocresía ni reparo, regirant ab sa ploma les miseries y les grandeses, los vics y les preocupacions de la societat de son temps, deixant en sa *Comédie humaine* la més complerta reproducció que en cap época haja realisat altre home de geni.

No es aquesta ocasió de exposar los fonaments d' aytal revolució que ha cagirat l' art per má de Courbet en la pintura y de Balzac y sos moderns deixebles en la novela. Sols dirém qu' aquella es una consecuencia natural del actual esperit crítich y que necessariament habia de imposarse quan lo positivisme s' ha ensenyorit de totes les ciències.

Ara bé, ¿perqué en Espanya s' tróva avuy encara la novela en aqueix período qu' havem dit? Perqué mentres en altres nacions conta eix género de literatura ab molts y tant preclars ingenis que l' hi donan tota l' importancia que s' mereix en les societats modernes, Espanya, qu' en altres temps tingué los primers novelistes del mon, no produheix avuy quasi bé una obra, digna del aplauso unánim de la crítica? La novela d' observació triunfá á Fransa de la novela romántica, de la novela històrica y anecdòtica de Dumas, y fins de la novela psicològica de moderns escriptors que volgueren imitar á Balzac corregintlo.

A Inglaterra, lo pais hont mes noveles se publican tal volta, fou lo primer en introduhir la d' observació lo gran mestre en la novela històrica, Sir Walter Scott, qui imitat principalment per Mrs. Frances Trollope, deixá la tradició de lo sustancial de sa forma á Charles Dickens. Las obras d' aquest, *Hard Times*, *David Copperfield*, *The battle of the life* y altres, son acabats modelos de la novela naturalista que poden també satisfer als més exigents partidaris de la que 'ls alemanys anomenarén *tendenciosa*. Wilkie Collins universalment celebrat, Ouida y altres menys coneguts, han conservat y proseguen la tradició inglesa qual principal fonament es la exactitut rigorosa de l' observació y lo detall minuciós en las descripcions, adoptant aqueixos últims una gran part de la manera empleada á Fransa per los més avansats partidaris de l' escola moderna.

En América pot colocalse á Fenimore Cooper com á primer cultivador del género, seguit després per lo capitá Marryatt y modernament, per molts altres quals estudis noveleschs demostran lo progrés que fa en la literatura nort-americana en les planes de publicacions tan il·lustrades com lo *Scribner's Magazine*, *The Atlantic Monthly*. En Alemania Bitzius y Kaeklaenden, en Italia lo célebre Manzoni

¿no poden y deuen esser també colocats com grans observadors? Si havém apuntat les anteriors observacions es tan solsament pera consignar que la novela que podriam anomenar positivista está molt lluny d'esser cosa d'aquestos dias, per més que hi haja molts que volen suposarli un origen y unes tendencies que no té, confontent sa formalitat, qu' es assumpte purament artístich, ab sa essencia que, com á propòsit filosófic del autor, es tant variable com l' individuó y pot registrarse en escolas ó partits de diversa mena.

Entre 'ls escriptors que mereixen lo nom de novelistas, aquí Espanya, n' hi ha molt pòchs qu' hajan seguit la corrent qu' actualment domina en este género literari. Lo més notable com observador es Pereda, quals obres no tenen reconegut tot lo mérit que posseheixen realment, potser per la excesiva modestia de son autor y l' allunyament en que viu de la societat de *bombos mútuos* de la cort. Galdós à pesar de lo popular qu' ha sapigut ferse ab sos *epissodis* li es molt inferior en l' estil, en l' exactitud de l' observació y en la potencia descriptiva; puig se fia de la memoria molt sovint per conte d' estudiar directament lo natural. En cambi es més desapassionat y més imparcial en la part tendenciosa de sas obras. Valera, lo més correcte castellaniste dels nostres temps, sab com ningú descriure un caràcter, no sols per la justesa dels rasgos, l' exactitud del dibuix, la profunditat de la investigació psicológica sinó sobre tot per l' encís de la forma. Mes en quant á la inventiva, tant essencial pera la novela que sens aqueixa qualitat no pot existir, es en Valera molt feble. Per lo que diu Alarcon, sos dos sols ensaigs en la novela trascendental han estat prou desgraciats, y si l' anomenem al costat de Valera Galdós y Pereda es tant sols porque hi ha molts que pretenen posarlo al meteix nivell. Res diriam d' altres qu' ara comensansi no fós porque algú com Munilla donan una prova més en apoyo de les asseveracions qu' avans havem fetes sobre l' estat actual de la novela en Espanya. Munilla ha aparegut ab lo propòsit de restaurar en la forma del llenguatge lo conceptisme, lo culteranisme dels temps de la decadencia literaria, no lo de Góngora, sino lo de Rabadan; y en la concepció imitant lo pseudo romanticisme d' alguns novelistas moderns de Fransa. Ab tals propòsits ni ha fet, ni farà res viable.

No 'ns hauriam ocupat dels novelistes castellans sino fos porque ho crehem pertinent, al objecte d' establir que la novela té en Catalunya lo terreno verge y que lluny de deure buscar los escriptors verament catalanistes fora de casa modelos que no necessitan estudiar sino, en tot cas, pera apendre lo que no deuen fer, poden lleysarse independents y lliures de preocupacions á l' invenció y la reproducció artístiques.

Aixis nos ho demostran los dos novelistas qu' apareixen premiats per lo Consistori dels Jochs florals d' enguany. Abdos posseheixen

qualitats d'originalitat en la concepció y forma dels subjectes de les respectives narracions.

En *La família del Mas dels Sálzers* s'hi trovan tots los materials necessaris pera construhir una bona novela; estan, volem dir, aplegats, treballats, posats en junt. La má que 'ls ha triat, desbastat, dat forma artística, pulit y armonisat, es una má de mestre; hi ha enfi en aqueixa narració molt més art del que sembla.

Es lo concepte absolut de l'art en literatura molt més complexo de lo qu' á primera vista sembla, y per aquesta rahó comporta la exposició seva dificultats d'expressió qu' es molt arriscat gosar vencer. Implica tota obra d'art la reproducció de fets, idees ú objectes més ó menys concrets, qual representació té necessàriament que fundarse sobre la naturalesa, pera que sian perceptibles á la conciencia. Quant millor ó més cumplidament recorda la reproducció, ço es l'obra artística, á la inteligencia, la *impresió* de la veritat, del fet complert, aquella obra, aquella reproducció sembla més artística, es á dir, més ajustada á aquella impressió, més próxima á la veritat. Per aixó les fotografies que reproduheixen tots los detalls d' un paisatge, d' un monument, d' una figura, en tota la seva integritat y exactitut; millor encara, la reflexió d' un d' aqueixos objectes sobre 'l cristall raspat d' una *cámara oscura*, no 'ns apar may prou artística, prou semblant á la impressió, qu' en l' ánim, en la memoria, en l' ull, nos ha deixat la contemplació directa d' aquell espectacle, d' aquells objectes. Per la mateixa rahó les escultures colocades á certa alsaria se solen fer ab proporcions molt diverses de les que realment deurién tindre posades á poca distancia de terra. L' ull humá no pot may abarcar en un ángul visual, determinat, tota la forma, tots los accidents d' un espectacle ú objecte qualsevol, ni encara en una llarga contemplació, y de prop. Sempre l' objecte atrau l' atenció visual per sos accidents ó detalls més marcats en la línia ó en lo color y sempre l' ull guarda una impressió, determinada per una *característica* que resulta dins d' un de aqueixos elements essencials en tot objecte. D' aquí que quan més poderosament logra un artista fer ressurtir en sa obra no sols la característica objectiva que més domina en ella, sino la subjectiva que més acceptable siga pera l' públich, (lo qual essent un compost de innúmeras intelligencias, *sent y veu* de molt diversas maneres) quant més enérgicament obtinga l' artista aqueix resultat, millor será la seva obra, més cumplidament satisfará les exigencies artístiques d' un públich, qual educació estética es major cada dia y més descontentadissa. Los preceptors académichs dictavan regles que implicavan aquest principi fundamental de l' observació directa, pero ho feren sens saber fundarse en elles, sabent menys encara desenrotllarles ni ensenyar sa aplicació pràctica, y ha estat precis que la experiencia d' aqueixa observació anás donant resultats tangibles y positius de

sa exactitut pera que, no ab regles, sino ab obras, establíssin aqueixa veritat estètica, d' una manera incontrovertible, artistes aclamats avuy per tot lo mon. Recordi lo lector qualsevol de les de Fortuny, per exemple, y veja si al recordarla no l' hi presenta la memoria un rasgo característich que la hi fassi veurer tota sensera. Puig aquest treball de la consciencia que podrem anomenar retrospectiu, se fa *à priori*, inconscient y expontáneament, per aquella devant l' objecte, l' espectacle, lo so, la idea tramesos per qualsevol impresió ó sensació psíquica ó psico-física. Y aquest treball subjectiu de la consciencia es lo que l' art está destinat á conservar, recordar y reproduhir en les condicions qu' avans havem expressat y que totes son igualment aplicables tant á les obres literaries, com á les plástiques.

Aixís com hi ha pintors que creuhen produhir lo máximium d' efecte artístich apurant la línea y apurant lo detall en lo dibuix, pero que descuidan lo color, ja perque, com se diu tècnicament, *no 'l veuhen*, ja perque no l' hi donan l' importancia que deuen y presentan ses obres faltades de vida y de llum, monótones y fredes, de manera consemblant la major part dels descriptors literaris fian á la profusió de datos, al desgrunament del objecte, presentantlo per tots los seus costats, girantlo y regirantlo, la exactitut de la reproducció, quan lo que consegueixen ab açó es fatigar l' ánimo que careixent de característica que 'l fixe y guie, may arriba á adquirir lo concepte precis, clar y *saisissant* que l' autor procura y l' lector desitja.

Qualsevol pót aprendre á dibuixar; pochs, entre 'ls molts que s' ho proposan arriuan á saber pintar, empresa la més difícil que l' home ha acomés en competencia ab la naturalesa.

Perdone'ns lo lector aquesta digressió, originada, d' una banda, per la peregrina especie de que la noveleta del Sr. Vidal y Valenciano careix d' art, d' altra per la necessitat que teniam d' exposar nostre criteri respecte á la observació en les obres literaries; punt, per suposat, que requereix molt mes llarch desenrotllament del que pót tindre dins los límits d' aquest article.

Lo Sr. Vidal y Valenciano poseheix en alt, en altíssim grau, la qualitat d' observador que es tan rara com preciada en la literatura imaginativa y la posseheix ab tant major mérit, en quant sab practicarla ab singular acert, no sols en lo terreno objectiu, en les descripcions meterials, sino qu' alcanza á esténdrerlo molt perspícuament á les esferes de la psicología, y conste al lector qu' aquest elogi es tant més sincer quant nosaltres nos declarém contraris á aquest sistema de presentar al lector los personatjes d' una ficció ab paraulas, en lloch de ferho ab actes seus, propis, dins de la narració. Nosaltres crehem que un carácter resulta acusat ab major fors y precisió presentantlo en tal qual face determinada, que disertant en una y altra p'ana sobre la seua i-diosincrasia. D' açó mateix nos ofereix Vidal y

Valenciano exemples en *La Familia del Mas dels Salzers*. Quatre paraules dites per ells mateixos basten pera fernes concebir una idea perfecta, en lo primer quadre de la novela, de la mare y d'aquell encísador baylet, pintat ab una delicadesa, ab una sobrietat d'expressió y una exactitut de colorit qu'en va tracta d'obtindre més avant per medi de llargues relaciones respecte á altres personatjes. Posseheix, donchs, repetim, lo Sr. Vidal y Valenciano aquesta rara qualitat d'observador literari en tanta perfecció com ho demostren tot lo I y lo VI quadros de sa novela, verdaders modelos en lo género. L'autor podria molt bé esser classificat entre 'ls deixebles d'aquella escola italiana anomenada dels *coloristes* qual cap y fundador fou lo gran Manzoni.

Mes ab tot aqueix acert lo Sr. Vidal y Valenciano 's deixa arrebar en lo calor de la improvisació y més d'una vegada traspasa los límits que nosaltres crehem deu tindre la descripció, sobre tot en la part subjectiva. Aixó mateix l'hi succeheix sovint ab los frequents rahonaments que dirigeix al lector y que fan qu'una novela que podia haver estat una narració molt sentida, molt dramática, de perfecta observació y fins *tendenciosa* de bona mena, degenera més d'una vegada en un d'aqueixos articles de periódich reproduhits á sacietat sobre l'emigració, assumpto sobre 'l qual estan agotats tots los recursos de dialéctica. Aquest es el carácter qu'afecta la narració del *Mas dels Salzers* y aixís quedan malhauradament enfosquides qualitats de tan bona mena com les que deixém exposades y entre les quals sobreix encara una forma y una delicadesa de sentiment qu'arriba á un alt punt estétich en alguns passatjes com los comensaments de las conversas entre Pera y Rosa, en los quadros I y III. Los caràcters están ben acusats y trassats ab correcció, essent molt dignes de menció les quatre pinzellades de mestre ab que 'l Sr. Vidal y Valenciano aboceta 'l minyonet, curiós, insaciable, qual reproducció es, com la de tot lo que's refereix als xicotets, de lo més difícil. Lo carácter de la Rosa es també un dels més simpátichs y més artísticament ideats.

Lo Sr. Oller mereixia tota consideració de part de l'Consistori puig qu'ab son treball, presentat als *Jochs* d'enguany, ha justificat les esperances qu'al concedirli un altre premi l'any anterior per una consemblant obra, pogué y degué fer naixer. Y aixó que sa *Isabel de Galcerán* no s'pót calificar de novela, sino de *bosqueig de novela*. Es lo Sr. Oller com aqueixos pintors en qui tothom reconeix grans qualitats, superior mérit, llegítima inspiració, pero en qual estudi no 's troban més que croquis, projectes, *academies* per tot arreu. *Ça viendra*, no ho dupteu, y lo Sr. Oller será un dels primers novel·listas catalans. Aixís nos ho han demostrat los treballs qu'en detalls té publicats desde '*ls Croquis del natural* fins á l'estudi qu'anem á examinar.

Presenta aquest un progrés molt evident sobre *Sor Sanxa*, habentse en ell contret á la observació estricta y severa del natural, habent sapigut dominar sa ingénita tendència á forsar la nota del colorisme en la pintura dels caràcters y dels afectes y tenint més present que may aquella sentència del Dante que deya que «l' art humá s' dedica á seguir á la naturalesa com lo deixeble segueix á son mestre.»

Pot ser aquesta afirmació, aplicada al Sr. Oller, semblará inexacta á molts dels que tenen sempre en los llabis la paraula inverossímil, oblidant que com diu Boileau en son *Art poétique*, «*Le vrai peut quelque fois n' être pas vraisemblable*,» y lo de Colardeu: «*Le vraisemblable est le vrai pour les sots*:» Lo Sr. Oller fa figurar en son bosqueig tal qual personatge, com lo marit de D.ª Isabel, que no parla ni obra com molts dels lectors ho farien en son cas. Produheix situacions qu' al lector ab sa imaginació freda, trobantse en un estat d' ánimo en lo que no poden influir excitacions de la passió y afectes que sols naixen d' impresions extraordinaries, d' aqueixes que trastornan de cap á peus, no poden infóndrerli la noció exacta de la veritat, pera coneixer lo qual caldria que 's veigés en aquella situació que l' artista, per sublimé indescriptible intuició, sent, compren y descriu. ¿Quants no dirán que l' fet de pendre D. Pau l' escopeta, badar lo balcó y descarregar un tir sobre l' imprudent amant de D.ª Isabel es un absurdo? ¿Qu' aquesta pecaba d' imprudent al donar tanta confiança al inflamable jove? ¿Que lo pare d' aquest sembla massa lleuger y no poch confiat en lo poder de la seva dialéctica pera convencer al marit que 's creu ofés mortalment? Res d' açó, empero, es ni fals ni inverossímil, ni está fora de son lloch, hont la perpíua imaginativa del Sr. Oller ha sapigut posarho ab un criteri filosófic altament racional.

Isabel de Galceran, ja ho havem dit, es un bosqueig, y los bosqueigs no poden esser objecte d' una crítica severa y detinguda. La idea del autor no hi apareix més qu' emboyrada. Allí no hi ha més que la característica de la seua concepció y aquesta pót variar molt en lo desenrotllament posterior de l' obra. No gosém, donchs, apro fondir l' exámen d' aquesta darrera producció del Sr. Oller, qu' ardentment desitjam veurer feta quadro acabat y complert. Tots los elements que per' açó s' requereixen se trovan aplegats en lo treball premiat per lo Consistori, qu' ha sapigut veurerho aixís. Res tenim que dir de les descripcions del Sr. Oller, prou conegudes ja. Es mestre d' açó entre'ls catalanistes. Cal haver viscut en un poble de curt vehinat pera apreciar en son just mérit quant exacta es la descripció del lloch hont se desenrotlla lo drama d' *Isabel de Galceran*. Pero ¿quí no s' ha sentit en mitj d' una matinada com aquella, tant gráficamente descrita per lo fogós advocat, en una situació d' ánimo consemblant? ¿Y el quadro doméstich de ca' la Galceran? A quí no 'ns co-

neza podrà semblar un xich apassionat lo nostre judici. L' autor sab prou bé que no ho és y que nosaltres considerém de tot en tot incompatible lo ministeri de la crítica ab tot afecte personal ó d' escola.

Demés d' açó afegirém pera termenar, que l' bosqueig d' en Oller está molt lluny de semblarnos obra perfecta. Si l' autor ha pretés darli com tendència filosófica y social les conseqüencies que pot tindre en lo matrimoni lo descuyt del marit pera la dona, está molt ben apuntada aqueixa tendència; pero si es altra, dirém que no *resulta*. Ab lo qual res perden, ans guanyen molt l' obra y l' autor. Y com defectes capdals, l' hi trovem sobra de rahonaments descriptius respecte als caràcters, si bé aquest es inconvenient de les autobiografies, forma que no 'ns agrada gens. Per altra part lo desenllás, tot y essent quant verósimil se vulla, es violent, innecessari y sobre tot, lo qu' es imperdonable sempre, anti-artístich. Si lo Sr. Oller empren lo desentrotllament de la seua novela sens modificar lo plan crehem qu' ensopegará ab grans dificultats y que com succeheix á molts quadros, lo seu no correspondrà al projecte. Pero açó no es més qu' una opinió individual, tan falible com altra qualsevol, y molt més al trovarse en est punt en pugna ab un talent tan clar y una intuició tan ben inspirada com los del Sr. Oller.

Lo volúm conté, además, un discurs molt sentit y patriótic del Sr. Llorente y un altre de gracies molt discret del Sr. Vilanova.

FELIP BENICI NAVARRO.

TARDOR.

LA tramontana udola,
udola ab tot furor,
gelant ab s' alenada
fontanas y rierols;

La tramontana udola,
udola que fa por,
tot despullant als arbres
del seu fullám hermós;
¡tot despullant la pensa
de bellas ilusions!

La tramontana udola
udola ab veu de tró,
fent batre ab sa embestida
las portas y balcones;
¡fent batre de tristesa
tots los portals del cor!

Segueix la tramontana
sempre udolant mes fort
fent moure las campanas
que llensan planys de dol;
fent moure las campanas
que van tocant á morts!

AGUSTÍ VALLS Y VICENS.

Novembre 1880.

CANSÓ DE BOSCH

DE L. UHLAND.

PEL bosch endins plé de coratge m' entro
sens inquietut de lladres ni temor;
un cor amant es tota ma riquesa,
y cap malvat la busca ni la vol.

¡Quina remor! ¿qué 's mou entre 'l ramatge?
un assessi que amenassarme pot?...
Es mon amor que salta tot de sopte
y ab sos abraços casi 'm don' la mort.

JOAN PERPINYÁ.

1880.

SUMARI

F. B. NAVARRO.	Bibliografía.	481
AGUSTÍ VALLS Y VICENS.	Tardor.	491
JOAN PERPINYÁ.	Cansó de bosch.	492

IMPRENTA DE LA RENAIXENSA, XUCLA, 13.—1880.